

 17—20 mars

Debatter m. m.

Tisdagen den 17 mars

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
fröken Karlsson ang. lotsservicen vid Hälsingborgs lotsplats	5
herr Persson i Heden ang. domänverkets markförvärv	9
herr Hagberg ang. farorna vid användning av kemiska växtskyddsmedel	22
Interpellationer av:	
herr Gustafsson i Borås ang. förebyggande av att karburatorsprit missbrukas som berusningsmedel	27
herr Fälldin ang. konflikten mellan Sveriges Radio och Teaterförbundet	28
herr Dahlgren ang. beredande av arbetstillfällen på orter där industriföretag nedlägges	29
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Svenning ang. en gemensam bostadsförmedling för Malmö stad och de närmaste randkommunerna	31
herr Nilsson i Gävle ang. konflikten mellan Sveriges Radio och Teaterförbundet	31
herr Nilsson i Tvärålund ang. fastighetsombud för jordägande dödsbo	31
herr Elmgwall ang. en enhetlig klass för järnvägarnas personbefordran	31

Onsdagen den 18 mars

Utgifterna inom justitiedepartementets verksamhetsområde:	
Regeringsrätten: Avlöningar	32
Fängvårdsanstalterna: Avlöningar	33
Fängvårdsanstalterna: Omkostnader	38

	Sid.
Utgifterna å kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde:	
Investeringsplan för kommunikationsverken m. m.....	38
Televerkets anslagsbehov.....	40
Statens vattenfallsverks anslagsbehov.....	82
Fri etablering av radio- och televisionsanläggningar.....	83
Uppsägningstiden för medel å skogskonto.....	84
Rätt till avdrag för kostnader för täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.....	87
Rätt till avdrag vid beskattningen för pensionskostnader.....	98
Ändrade avskrivningsregler för byggnad som ingår i rörelse eller jordbruk.....	103
Ändring i lagen om socialhjälp, m. m.....	104
Återbetalningen av fastighetsägarbidrag till skyddsrum.....	125
Ersättning från den allmänna sjukförsäkringen till alkoholmissbrukare.....	127
Ändrade bestämmelser rörande virkesmätning.....	128
Meddelande ang. plena den 1 och 3 april.....	129
Interpellation av herr Broberg ang. den statliga planeringen av den målbundna tekniska forskningen.....	129

Fredagen den 20 mars

Svar på frågor av:

herr Nilsson i Tvärålund ang. fastighetsombud för jordägande dödsbo.....	134
herr Jönsson i Ingemarsgården ang. handläggningen av ärenden rörande rennärigen.....	135
Erkännande av Europarådsdomstolens behörighet.....	137
Meddelande ang. utsträckt motionstid.....	147
Ändrade regler för beskattningen av naturaförmåner vid inkomst av jordbruksfastighet.....	148
Ändrade bestämmelser för återlån från de allmänna pensionsfonderna	149
Höjning av inkomstgränsen för arbetsgivaravgift inom ATP.....	159
Företagares och fria yrkesutövares ställning inom den allmänna försäkringen.....	160
Förbud mot tobaksreklam.....	166
Slopande av socialgruppsindelningen vid offentliga statistiska redovisningar.....	173
Sänkning av bokpriserna.....	173
Interpellation av herr Wennerfors ang. fackskolorna.....	176

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 18 mars

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 2, rörande utgifterna inom justitiedepartementets verksamhetsområde.....	32
— nr 9, rörande utgifterna å kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.....	38
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 16, om fri etablering av radio- och televisionsanläggningar.....	83
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 5, ang. uppsägningstiden för medel å skogskonto.....	84
— nr 8, om rätt till avdrag för kostnader för täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.....	87
— nr 13, om den allmänna varuskatten.....	98
— nr 17, om rätt till avdrag vid beskattningen för pensionskostnader	98
— nr 19, ang. beskattningen av fastighetsförsäljning i vissa fall....	102
— nr 21, om ändrade avskrivningsregler för byggnad som ingår i rörelse eller jordbruk.....	103
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 8, om ändring i sjölagen m. m.....	104
— nr 9, ang. statens skadeståndsansvar i vissa hänseenden.....	104
— nr 10, om arvsrätt för kommun i vissa fall.....	104
— nr 11, om åtgärder för att sprida kännedom om riksdagens uttalanden i samband med tillkomsten av ny lagstiftning.....	104
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 12, ang. ändring i lagen om socialhjälp, m. m.....	104
— nr 17, ang. återbetalningen av fastighetsägarbidrag till skyddsrum	125
— nr 19, om ersättning från den allmänna sjukförsäkringen till alkoholmissbrukare.....	127
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 10, om ändrade bestämmelser rörande virkesmätning.....	128
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 3, om stimulerande av gåvor till religiösa m. fl. ändamål.....	129
— nr 4, om utredning angående arbetsvärdering inom den statliga sektorn.....	129
— nr 5, om en förbättrad personalvård inom arbetslivet.....	129

Fredagen den 20 mars

<i>Bevillningsutskottets</i> memorial nr 30, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande ändrad lydelse av 46 § 2 mom. kommunalskattelagen, m. m.	137
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 3, om erkännande av Europarådsskolestolens behörighet.....	137
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 18, om ändrade regler för beskattningen av naturaförmåner vid inkomst av jordbruksfastighet....	148
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 18, om ändrade bestämmelser för återlån från de allmänna pensionsfonderna.....	149
— nr 20, om höjning av inkomstgränsen för arbetsgivaravgift inom ATP.....	159

	Sid.
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 21, ang. änkepensionerna inom folkpensioneringen	160
— nr 22, ang. företagens och fria yrkesutövers ställning inom den allmänna försäkringen	160
— nr 23, om förbud mot tobaksreklam	166
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 6, om slopande av socialgruppsindelningen vid offentliga statistiska redovisningar	173
— nr 7, om sänkning av bokpriserna	173

Tisdagen den 17 mars

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 10 och den 11 innevarande mars.

§ 2

Svar på interpellation ang. lotsservicen vid Hälsingborgs lotsplats

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! Fröken Karlsson har frågat mig, om jag observerat den risk för försämrad lotsservice som indragning av en lotsbefattning vid Hälsingborgs lotsplats enligt hennes mening skulle innebära samt vilka åtgärder jag bedömer vara lämpliga för att eliminera den risk hon anser föreligga.

Den 1 oktober 1961 sammanslogs Råå lotsplats med Hälsingborgs lotsplats. Därvid kunde en lotsförmans- och en lotstjänst dras in vid Råå. En lots- och en reservlotstjänst överflyttades från Råå till Hälsingborgs lotsplats.

Vid Hälsingborgs lotsplats har sjöfartsstyrelsen sedermera vid två olika tillfällen låtit utföra noggranna arbetsstudier. Dessa har givit vid handen, att en lotstjänst kunde dras in trots viss mindre ökning av lotsningsfrekvensen, under förutsättning att vissa ändringar genomfördes i lotsarnas turlista och att tillgängliga tekniska resurser utnyttjades mera effektivt. Sedan överläggningar ägt rum med Statstjänstemannaförbundet beslöt styrelsen därför, att en lotstjänst i samband med pensionsavgång ej skulle återbesättas fr. o. m. den 1 oktober 1963.

Från redarhåll har ej gjorts gällande, att den sålunda företagna personalminskningen vid Hälsingborg skulle lett till försämrad lotsservice. Hamnmyndigheterna i Hälsingborg har nyligen meddelat sjöfartsstyrelsen att lotsningstjänsten alltjämt utföres utan anmärkning.

Några särskilda åtgärder i detta ärendet från min sida finner jag sålunda inte nödvändiga.

Med det anförda anser jag mig, herr talman, ha besvarat fröken Karlssons interpellation.

Vidare anförde:

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min interpellation. Jag föreställer mig att statsrådet inte tror att jag skall vara nöjd med svaret, och det är jag inte heller.

Som skäl för indragningen av en lotstjänst vid Hälsingborgs lotsplats anger statsrådet, att denna indragning skulle vara resultatet av noggranna arbetsstudier. Det är riktigt att arbetsstudier har gjorts, men det är också riktigt att dessa skett under så korta tidsintervaller, att de inte kan utgöra en säker grund för en rättvis bedömning. De sista arbetsstudierna genomfördes under tre månader föregående år.

Det är därför naturligt att lotsarna i Hälsingborg påtalat det oriktiga i att bedöma arbetssituationen efter så korta arbetsstudier. Det anser tydligen också lotsdirektören i distriktet, eftersom han i skrivelse till sjöfartsstyrelsen

Svar på interpellation ang. lotsservicen vid Hälsingborgs lotsplats

menat att man inte skulle ha vidtagit någon personalinskränkning.

Arbetsstudierna företogs under sommar månaderna 1963, men det säger sig självt att lotsarna som regel har en betydligt mera krävande tjänst under den kalla och mörka årstiden, då lotsningsförhållandena i Sundets smalaste del är särskilt besvärliga. Det kan då vara mycket svårt att avgöra, om vederbörande båtbefähhavare har för avsikt att gå in på den danska sidan eller på den svenska, och därför får man följa båtarna mycket noggrant. Det råder vidare en intensiv trafik till och från Hälsingborgs Nordhamn. Trafiken består till stor del av färjor, passagerarfartyg och andra fartyg, och det är inte långt mellan varje fartygs passerande av hamninloppet.

Hamnmyndigheterna i Hälsingborg gjorde under föregående år preliminära beräkningar och kom därvid fram till förbluffande siffror. I min interpellation uppgav jag att om man fördelade båtarnas ankomsttider och avgångstider jämnt, skulle detta betyda att hamnpirarna passerades av en båt ca var tredje minut. Det gäller ofta för lotsen att manövrera stora fartyg. Det råder stort virrvarr i trafiken, och det säger sig självt att det måste ställas mycket stora anspråk på lotsarnas påpasslighet och omdöme. Det fordras att de är i god form när de skall utföra sitt arbete.

Statsrådet säger i sitt svar att tillgängliga tekniska resurser gör att personalen kan utnyttjas mera effektivt. Personligen kan jag inte bedöma detta, men de som arbetar där, och de kan ju bedöma situationen, säger att det inte går med den personalstyrka man har och att det därför inte är mycket bevänt med dessa tekniska finesser.

Statsrådet säger vidare att man efter överläggningar med Statstjänstemannaförbundet beslöt att lotstjänsten skulle indragas. Jag tror mig veta litet om dessa överläggningar, men jag har ingen anledning att nu säga något om dem,

eftersom den frågan väl kommer upp i annat sammanhang.

Sedan är det riktigt som statsrådet säger — jag har ingen anledning att tro något annat — att från redarhåll ej har gjorts gällande, att den företagna personalminskningen skulle ha lett till försämrad lotsservice. Det kan dock inte vara statsrådet alldeles obekant, att Hälsingborgs skeppsklarerareförening till sjöfartsstyrelsen avlatit en skrivelse i denna fråga, vari det heter:

»Hälsingborgslotsarna ha i alla tider på ett synnerligen föredömligt sätt skött sina åligganden och inte lämnat någon möda osparad då det gällt att på alla sätt tillvarata sjöfartens intressen.

Då det nu synes oss som om en märkbar förändring skulle ske, ledande till att denna service skulle vara i avtagande, tillskriva vi Eder med anhållan om att förhållandet ånyo må provas och en återgång till tidigare förhållande ske, innan några allvarliga kontroverser uppstår.

Under den tid det nya systemet varit i bruk har föreningens medlemmar kunnat konstatera vid ett flertal tillfällen att fartygen blivit försenade på grund av att lots ej kunnat erhållas då tillräcklig personal ej funnits att tillgå.

Detta kan ju få oanade konsekvenser med tanke på att hamnen är så beskafad att större fartyg inte lämpligen kunna tagas in eller ut under den mörka delen av dygnet. Ett kvarliggande av ett större tank- eller linjefartyg under ca 12 timmar på grund av att lots ej kunde erhållas, skulle säkert leda till ett ramaskri hos vederbörande rederi.»

Man talar även om lotsarnas insatser när det gäller sjöräddningen, där de många gånger har fått ingripa.

Skeppsklarerareföreningen påpekar slutligen också, att man inte får glömma konkurrensen med de danska lotsarna i trafiken på Köpenhamn, vilken hamn på allt sätt försöker dra till sig den större linjetrafiken. Det sistnämnda är inte av något speciellt intresse

Svar på interpellation ang. lotsservicen vid Hälsingborgs lotsplats

för Hälsingborg utan det är ett riksintresse.

Jag vill dessutom med några siffror belysa ökningen av arbetet, eftersom det också har sin betydelse. År 1962 uppgick bruttotonnaget till 4,5 miljoner ton och 1963 till 5,6 miljoner ton, d. v. s. en ökning på 1 miljon. Att ökningen fortsätter framgår av årets siffror. Långlotsningarna har ökat från 98 år 1962 till 311 år 1963.

Jag skulle, herr statsråd, kunna lämna ytterligare siffror, vilka belyser arbetsökningen, men jag skall inte göra det nu. Sammanfattningsvis vill jag bara säga, att såvitt jag förstår har vi här två vitala intressen som det gäller att slå vakt om, nämligen att lotsarnas möjligheter att på ett fullgott sätt utföra sin verkligt betydelsefulla uppgift icke äventyras genom rationaliseringar och att personalen har en sådan arbetstid, att den i god form kan fullgöra sitt arbete. Den måste kunna få lagstadgad ledighet och semester. Jag är nästan säker på att man genom indragningen av denna lotstjänst i hög grad minskat förutsättningarna för ett tillgodoseende av de intressen jag nämnde, och det är inte bra.

Slutligen säger statsrådet: »Några särskilda åtgärder i detta ärende från min sida finner jag sålunda inte nödvändiga.» Personligen är jag ledsen över att statsrådet härvidlag är så kategorisk, men jag hoppas att statsrådet är villig att ändra sig på denna punkt om det ledes i bevis att någonting skulle behöva göras.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Fröken Karlsson förklarade att de arbetsstudier som bedrivits vid Hälsingborgs lotsplats inte varit tillräckligt omfattande. De hade pågått under alltför korta perioder, menade fröken Karlsson.

Vi skall emellertid vara på det klara med att dessa undersökningar har gjorts

vid två olika tillfällen. På basis av det material som därvid framkommit har sjöfartsstyrelsen bedömt det vara möjligt att företa denna personalindragning.

Fröken Karlsson anmärker på mitt uttalande om de tekniska resurserna som hon menar skulle vara otillräckliga. Men det är ändå på det sättet, att lotsbåtarna försetts med möjligheter att hålla ständig kontakt med lotsplatsen för att man därifrån skall kunna dirigera lotsbåtarna till fartyg som kommer och är i behov av lots. Man har under senare år installerat radarutrustning både på lotsplatserna och på lotsbåtarna. Man har vidare anskaffat ultrakortvägsanläggningar till praktiskt taget samtliga lotsplatser och större fyrplatser. Dessa båda saker utgör exempel på ny teknisk utrustning, som lotsväsendet har försetts med och som måste resultera i att man får möjlighet att utföra fler lotsningar på samma tid som förut.

Jag vill också erinra om att överläggningar har förts med Statstjänstemannaförbundet och lotspersonalen. Jag förstår inte av vilken anledning fröken Karlsson var så blygsam, att hon sade sig vilja vänta med att ta upp frågan om innehållet i dessa överläggningar till ett senare tillfälle. Jag sade i mitt interpellationssvar att man från redarhall — och jag kan tillägga även från hamnmyndigheternas sida — inte har gjort några invändningar mot den företagna indragningen. Dessa är ett led i den rationalisering som också måste genomföras vid lots- och sjöfartsverket lika väl som vid andra verk och myndigheter. Fröken Karlsson svarar med att citera en skrivelse från skeppsklarrareföreningen i Hälsingborg till sjöfartsstyrelsen. Men det är ju ändå främst från redarhall som man har anledning att opponera sig, om en försämring har inträffat.

Fröken Karlsson anförde såsom ett verkligt bevis för hur nödvändigt det

Svar på interpellation ang. lotsservicen vid Hälsingborgs lotsplats

var att återgå till den gamla ordningen, att det skett en betydande ökning i fråga om det totala bruttotonnaget under senare år. Ja, men vi måste, fröken Karlsson, vara medvetna om att ökningen av det totala bruttotonnaget inte nödvändigtvis behöver innebära att det har kommit fler båtar som behöver lots. Båtarna har nämligen under senare år fått allt större tonnage. Det skulle därför t. o. m. kunna hända — jag påstår dock ingenting — att det varit ett färre antal båtar som behövt lots-hjälp men att bruttotonnagemängden ändå ökat.

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Jag skall börja med att tala om överläggningen med personalen. Det jag anförde var inte uttryck för någon blygsamhet från min sida. Jag har heller inte sagt att jag skulle komma igen, utan jag sade att den frågan får komma igen i annat sammanhang. Jag menar att det är en förhandlingsfråga, och den skall jag inte gå in på.

Det är riktigt att det förekommit tidsstudier vid två tillfällen — det har jag heller inte förnekat. Det skedde per post båda gångerna. Mig veterligt har materialet inte underställts lotsarna. Överlotsarna har naturligtvis tillställts de tre alternativen, men huruvida de hörts i saken vill jag inte yttra mig om.

I varje fall kvarstår det faktum, att de själva inte anser sig ha möjlighet att i fortsättningen fullgöra sitt uppdrag så som de vill, vilket de något så när lyckats med hittills — genom uppoffring av största delen av sin fritid och ofta under sådana förhållanden, att de inte har varit fullt utvilade, vilket de bör vara. Det är nog riktigt, som statsrådet säger, att hamnstyrelsen inte haft anledning att kritisera dem eller anklaga dem för att det har hänt något, men detta har varit möjligt endast tack vare att de tjänstgjort långt

utöver sin fastställda arbetstid. Det är berömvärt, men man kan inte begära att de skall orka med det i längden.

Det är också riktigt att det finns en utomordentligt förnämlig teknisk utrustning, t. ex. radar, men med den begränsade bemanningen kan denna utrustning inte fullt utnyttjas. För övrigt kan ju inte teknisk utrustning ersätta människan i vilken utsträckning som helst.

Att ökat bruttotonnage kan betyda ett mindre antal större båtar vill jag inte bestrida, men jag menar också att långlotsningarna har ökat oerhört, och det gäller oftast det större tonnaget.

Med detta tror jag att jag har bemött statsrådets argumentering. Jag har inte på något sätt ändrat min uppfattning, att man handlat felaktigt när man gjort denna personalindragning.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Låt mig konstatera, att fröken Karlsson medgav att jag hade rätt i mitt påpekande om bruttotonnaget kontra antalet båtar. Men hon förklarade lika fullt att hon står fast vid sin ståndpunkt, trots att hon erkänner att i varje fall ett av hennes argument har fallit bort.

Fröken Karlsson gjorde vidare ett anmärkningsvärt uttalande, nämligen att arbetstidsstudierna hade utförts per post — jag hörde väl rätt? Därför skall jag be att få nämna, att sjöfartsstyrelsen i sin promemoria till departementet skrivit att styrelsen sedermera låtit sina experter vid två olika tillfällen utföra noggranna arbetstidsstudier vid Hälsingborgs lotsplats och att dessa givit vid handen att trots viss mindre ökning av lotsningsfrekvensen, en lotstjänst kunde dras in.

Jag har mycket svårt att förstå att detta skulle betyda att de har korresponderat. Hur kunde experterna uppträda per post? De måste väl ändå ha varit där, närvarande i sinnevärlden?

Svar på interpellation ang. domänverkets markförvärv

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Enligt de uppgifter, som jag har fått och som jag tror är fullt riktiga, har tidsstudierna gått till så, att man har sänt in sina anteckningar, vilka sedan har sammanställts av sakkunniga. På det materialet har de sakkunniga beräknat hur stor personalstyrkan skall vara. Det är i det sammanhanget som jag har velat framhålla att lotsningarna är särskilt besvärliga just i Hälsingborg. Jag har också velat betona att jämförelserna i detta fall inte givit ett rättvist resultat.

Jag tog inte tillbaka min argumentering i övrigt, som avsåg att belysa att man inte hade fått minskade arbetsuppgifter utan ökade.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Jag vill bara meddela att den, som har avgivit utlåtandet om de verkställda undersökningarna och som har nämnt de experter som har medverkat, är chefen för sjöfartsstyrelsen. Jag tror att vi kan låta honom gå in såsom domare i detta fall.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3**Svar på interpellation ang. domänverkets markförvärv**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Persson i Heden har ställt vissa frågor till mig angående domänverkets markförvärv.

Under den senaste femårsperioden har domänverkets markinnehav ökat med i genomsnitt cirka 4 800 hektar produktiv mark per år. Denna ökning är en direkt följd av riksdagens beslut att domänverkets markfond skall användas för inköp av skogsmark. Jag vill i detta sammanhang framhålla, att

såvitt jag kan finna riksdagens senaste uttalande om markägarbalansen endast avser att någon förskjutning i stort sett inte bör äga rum i den huvudsakliga fördelningen av jordbruks- och skogsmark mellan staten, bolag och enskilda. Jag kan därför inte dela interpellantens uppfattning, att det ingår i målsättningen för jordpolitiken att ägarbalansen mellan staten och enskilda skall vara helt oförändrad.

I fråga om domänverkets markinköp inhämtas regelmässigt yttrande från vederbörande lantbruksnämnd. Endast undantagsvis fullföljs inköp som nämnanden avstyrkt. Någon konkurrens mellan domänverket och lantbruksorganisationen vid inköpen kan sålunda knappast förekomma.

Någon särskild instruktion för domänverkets tjänstemän beträffande markinköpen finns inte. Det kan dock nämnas, att enligt föreskrift av domänstyrelsen något uttalande om inköpspris ej skall göras förrän det klarlagts att hinder ur jordbrukspolitisk synpunkt ej föreligger mot inköp.

Vidare anförde:

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på min interpellation. Jag känner mig inte på långt när tillfredsställd med de synpunkter som jordbruksministern har framfört. De kommer såvitt jag förstår inte på något sätt att lugna de människor ute i landet, som med oro ser på den ökade aktivitet som domänverket lägger i dagen när det gäller att förvärva jord och skog, främst förnämliga skogsgårdar.

Jag känner mycket väl till 1960 års riksdagsuttalande om markägarbalansen, vilket går ut på att någon förskjutning i stort sett inte bör äga rum i den huvudsakliga fördelningen av jordbruks- och skogsmark mellan staten,

Svar på interpellation ang. domänverkets markförvärv

bolag och enskilda. Detta riksdagens uttalande anser jag vara ganska klart. Några tolkningssvårigheter behöver inte uppstå. I varje fall kan det väl inte tolkas så, att en kontinuerlig ökning av domänverkets markförvärv är efter år skall äga rum. Ökningen visar också tendenser att växa. Om domänverkets markinnehav under den senaste femårsperioden har ökat med i medeltal 4 800 hektar per år, har härigenom nettoökningen i förhållande till medeltalet för åren 1930—1956 mer än fördubblats. Åren 1962—1963, de senaste år för vilka statistik föreligger, skedde en ökning med i runt tal 14 000 hektar sammanlagt, 7 000 hektar per år. Det är denna tendens som inger bekymmer. Man kan inte någon gång finna en motsatt utveckling. Härigenom skapas sannolikt ett förhållande som står i strid med riksdagens uttalande beträffande markägarbalansen. Det finns människor ute i landet som faktiskt börjat tala om en långsam socialisering av det svenska skogsbruket.

Denna utveckling är alarmerande. Vida större farhågor inger emellertid den inköpspolitik som bedrivs av tjänstemän inom domänverket. Det är alldeles riktigt som statsrådet säger, att yttrande regelmässigt inhämtas från vederbörande lantbruksnämnd och att inköp som nämnden avstyrkt endast undantagsvis fullföljes. Jag är mycket glad att så är fallet, men förberedelserna för dessa markköp sker mångenstädes på ett helt annat sätt. Detta är en allvarlig sak, som jag också kan ge belysande belägg för.

Jag sätter inte alls jordbruksministerns uppriktighet i fråga. Jag konstaterar dock att faktum kvarstår, att domänverket genom sina tjänstemän utan att några som helst hembud lämnats från markägarna frågat om det finns intresse för försäljning till domänverket. Detta sker utan att man först förhör sig hos vederbörande lantbruksnämnd. Detta, herr statsråd, vill jag

kalla en konkurrens mellan domänverket och lantbruksnämnderna. Det gäller inte allenast sådana fastigheter som ligger insprängda i domänverkets förvaltningar. Då skulle man inte säga något om att domänverket på detta sätt ville ordna en bättre och förnuftigare arrondering. Men det gäller också fastigheter som är helt fristående från dessa förvaltningar, tillika sådana som både i arronderingshänseende och med hänsyn till sin storlek är att betrakta som fullt bärkraftiga brukningsenheter. Detta anser jag vara ett hot mot en riktig strukturrationalisering inom det svenska jord- och skogsbruket.

Jag kan ge ytterligare ett exempel på att ett konkurrensförhållande föreligger mellan domänverket och lantbruksnämnderna. Domänverkets prispolitik överensstämmer många gånger på intet sätt med de priser och värden som lantbruksnämnderna kommer till. Domänverkets priser blir ur säljarsynpunkt vida fördelaktigare än lantbruksnämndernas. Staten behöver givetvis inte räkna med en lika kort amorteringstid som lantbruksnämnderna måste göra när en fastighet sedan skall överlåtas till en jordbrukare. För domänverket finns däremot möjligheter att med en annan amorteringsplan komma upp till ett högre köpvärde. Det är självklart och fullt lojalt att markägaren vid försäljningen skall få ut ett så bra pris som möjligt. Lantbruksnämnderna måste därför beredas möjlighet att betala lika mycket som domänverket. I annat fall uppstår återigen en konfliktsituation, där säljaren får en ganska underlig uppfattning om både domänverket och lantbruksnämnderna.

Jag är mycket överraskad över statsrådets besked att det inte finns någon instruktion för domänverkets tjänstemän vid deras inköpsverksamhet. Hade en instruktion funnits, gärna med enhetliga grunder för hela landet, skulle sannolikt konfliktsituationer kunnat undvikas och dessa många gånger öm-

Svar på interpellation ang. domänverkets markförvärv

tåliga problem kunnat handläggas på ett mera smidigt sätt.

Herr talman! När jag än en gång tackar statsrådet för svaret, vill jag samtidigt hemställa att statsrådet medverkar att få till stånd ett bättre samarbete mellan domänverket och lantbruksorganisationen även på det lokala planet vid de markbyten som sker. Det påtalade konkurrensförhållandet skulle härigenom elimineras. Härigenom skulle också den markägarbalans som riksdagen en gång uttalat sig för kunna bevaras och en bättre möjlighet till en framtida strukturrationalisering inom jord- och skogsbruket komma till stånd.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Det var inte någon överraskning för mig, att herr Persson i Heden inte var tillfreds med mitt svar och den beskrivning som jag har lämnat av de faktiska förhållandena. Det är inte första gången som jag har observerat att det i riksdagen finns en benägenhet att överdriva innebörden av uttalanden angående riktlinjerna för domänverkets inköpsverksamhet.

Jag vill erinra om att på 1950-talet var domänverkets inköpsverksamhet ovanligt liten. Ökningen av markinnehavet inskränkte sig då till ungefär 1 000 hektar om året. Följden blev att markfonden steg från år till år, så att den under 1950-talet ökades från 30 till 50 miljoner kronor.

Detta observerades av riksdagens revisorer, som 1958 gjorde det uttalandet, att till markfonden inflytande medel borde användas för återköp av skogsmark. Denna revisorernas mening har riksdagen för sin del anslutit sig till. Under 1960-talet har också en viss ökning av domänverkets markinköp kunnat ske, varigenom markfonden nedbringats till ungefär 40 miljoner kronor.

Herr Perssons i Heden uttalande att en smygsocialisering äger rum på detta

område måste väl betecknas som en överdrift. De 4 800 hektar mark per år, som domänverket förvärvat under de senaste fem åren, motsvarar endast 0,1 procent av statens hela markinnehav. Enbart den uppgiften visar väl hur orimligt talet om smygsocialisering är i detta sammanhang.

Vad beträffar frågan om hur det uttalande som gjorts i fråga om domänverkets markförvärv skall tolkas vill jag framhålla, att man endast har sagt att det i huvudsak inte skulle ske någon förskjutning. I vanligt språkbruk måste väl därmed menas att en förskjutning av några procent inte är av någon betydelse. Hur långt man skall kunna gå innan begreppet »i huvudsak» är överskridet och sålunda uttalandet inte längre skulle vara tillämpligt kan naturligtvis diskuteras. Men förskjutningar på några procent kan inte anses innebära en rubbning av den i huvudsak bestående fördelningen.

Herr Persson i Heden betvivlade inte min uppriktighet, när jag gav detta svar. Jag har alltid, när jag haft att ta ställning till sådana frågor, hävdatt att riksdagen och regeringen även har skyldighet att främja en aktiv skogspolitik. När det förhåller sig så, att staten bedriver en skoglig verksamhet, är det ingenting som säger att denna verksamhet i alla lägen och ständigt skall underordnas den jordbrukspolitik vi för och målsättningen för denna politik. Enligt min mening bör domänverket som ett statligt ämbetsverk ha rätt att utöva den verksamhet som detta verk är ålagt att driva utan att dess handlande ständigt skall behöva bli föremål för en mycket småaktig kritik.

Jag har angivit de principer som bör vara vägledande för denna verksamhet. Jag har också sagt att domänverket i allmänhet tar hänsyn till den bedömning som en lantbruksnämnd gjort. Jag har i vissa fall gått emot en lantbruksnämnd och till och med emot lantbruksstyrelsen och ställt mig på domänver-

Svar på interpellation ang. domänverkets markförvärv

kets sida. Jag har i vissa fall ställt mig på en enskild jordägares sida, när han kunnat visa, att han inte haft förutsättningar för att kunna klara sig på sitt åkerbruk och det vore bäst att marken överfördes till skogsmark. På alla områden tvingas man att göra avvägningar. Den som uppvaktar regeringen för att tillgodose sina intressen skall kunna vinna beaktande, om han kan anföra starka argument härför, även om detta skulle innebära att man går emot vad myndigheter rekommenderat.

Jag tror inte det finns anledning att utfärda en speciell instruktion för hur domänverkets tjänstemän skall handha sina uppgifter och handlägga denna typ av ärenden. Domänverkets tjänstemän är säkerligen orienterade om vilka riktlinjer som ligger till grund för inköpsverksamheten, och såvitt jag kan förstå följer de dem i sitt handlande.

Jag har velat lämna dessa kompletteringar till herr Perssons uppgifter, som jag tyckte behövde korrigeras på vissa punkter.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i tvisten mellan statsrådet och herr Persson i Heden, men jag skulle gärna vilja beröra denna fråga ur en annan synpunkt.

Det är enligt min uppfattning angeläget att domänverket skaffar sig tillgång till mark inom nära räckhåll för de stora befolkningscentra. Den ökade fritiden kommer att ställa krav på allt större områden för friluftsliv, och om de enskilda ägarnas marktillgångar inte skall utsättas för alltför hårda påfrestningar är det enligt min uppfattning nödvändigt att samhället här träder in. Domänverket har under sin nuvarande chef redan tagit goda initiativ beträffande upplåtelse av kronomark, bl. a. inom det län jag representerar, men behovet är sannerligen inte fyllt med vad som hittills skett. Jag vill därför uttala förhoppningen, att domänverket

i sin inköpsverksamhet till väsentlig del inriktar sig på områden som är lämpade för friluftsliv.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag har ingalunda kommit med några överdrivna påståenden, herr statsråd. Mina påståenden grundar sig på verkliga fakta och på händelser som jag kunnat bevittna, där förberedelser till markköp har skett på sådant sätt att de har väckt stor irritation. Man har inte gått den väg som man bör gå. Enligt denna skall säljaren göra ett hembud som sedan går till lantbruksnämnden. I stället har hembudskontrakt skrivits med domänverket, och därefter har lantbruksnämnden fått yttra sig. Den har inte alltid kunnat lämna sitt bifall, utan det har i stället blivit avslag. Var och en förstår att det måste uppstå en underlig situation, när domänverket bjudit ett visst pris som lantbruksnämnden inte kan acceptera, eftersom den anser det vara för högt.

Talet om smysocialisering är väl inte heller någon överdrift, när domänverket år efter år ökar markförvärvet, och detta inte bara i hektar räknat. Även i kronor räknat har domänverket köpt mera än det sålt. År 1962 köpte verket enligt dess egen statistik för 16,7 miljoner kronor och sålde för något över 5,1 miljoner kronor — alltså en nettoökning med cirka 11,6 miljoner kronor. I hektar räknat köpte domänverket 10 300 hektar och sålde 1 300, vilket innebär en nettoökning med i runt tal 9 000 hektar. År 1963 förelåg samma tendens. Dessa siffror visar väl att det finns anledning till oro. Härtill kommer att domänverket för en prispolitik som gör det otänkbart för lantbruksnämnden att acceptera priserna. Jag känner till fall där jordbrukare velat köpa en jordbruksfastighet och lantbruksnämnden har fastställt ett pris men där domänverket sedan bjudit väsentligt över detta pris. Det har gällt gårdar som legat

Svar på interpellation ang. domänverkets markförvärv

utefter stora allmänna vägar, gårdar som har en utmärkt arrondering, stenfri mark och tillgång på skog.

Det är sådana tendenser som gör människorna tveksamma. Därmed har jag inte sagt att det finns instruktioner för ett sådant förfarande från domänverkets högsta ledning. Men dessa tendenser visar väl att det borde finnas instruktioner för de tjänstemän i landet som handlägger dessa ärenden.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Det behövs ingen instruktion eftersom domänverkets möjligheter att kunna förvärva några större delar av den svenska skogen är begränsade helt enkelt av den anledningen, att det inte anvisas några pengar för dessa ändamål. De enda medel domänverket har att röra sig med är vad som inflyter på försäljning. Ofta får domänverket avstå mark i anslutning till tätbebyggelse. Kommuner som expanderar vill förvärva mark av domänverket. De pengar som då inflyter skall domänverket enligt riksdagens klara och otvetydiga uttalande använda för att köpa annan skog. Antingen får väl riksdagen göra om det uttalandet eller också får herr Persson i Heden försöka på annat sätt vinna förståelse för synpunkten, att domänverket inte i framtiden skall handla efter de riktlinjer riksdagen dragit upp. Men jag tror att herr Persson kommer att möta motstånd om han vill införa en sådan ny praxis.

Det finns således inte, tycker jag, så stor anledning att låta dessa frågor bli principiella avgöranden i fråga om inställningen till socialisering. Jag har för övrigt ingenting att invända mot socialisering, herr Persson. Jag tror att vissa skäl talar för att i ett samhälle där jordbrukarna blir en allt mindre del av befolkningen — vid sekelskiftet sysslade den övervägande delen av befolkningen med jordbruk, medan nu

knappt 10 procent av Sveriges folk är jordbrukare — kanske det kan finnas viss anledning att staten och kommunerna ökar sitt markinnehav. Även den större delen av befolkningen, den del som nu inte har anledning att äga jord för att bruka och besitta den, bör få tillfälle att komma i kontakt med naturen. I det avseendet vill jag gärna ansluta mig till herr Anthys uppfattning. Enbart den orsaken borde enligt min mening kunna medverka till att man var beredd att acceptera en förskjutning i denna riktning. En del av domänverkets förvärv kan utan tvivel hänföras till sådana områden som kan utnyttjas också för fritidsändamål, men jag nöjer mig inte med detta utan menar dessutom att domänverket som affärsdrivande statligt företag naturligtvis skall ha rätt att utöva sin verksamhet på ett rationellt och riktigt sätt utan att hindras i dessa strävanden.

Som sagt tror jag inte att herr Persson och jag kan bli överens i denna sak. Jag kommer för min del även framdeles att hävda denna frihet för domänverket att handla utifrån de förutsättningar som är givna i dess instruktion.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Denna fråga har vi att diskutera nästan varje år, då vi får motioner från centerpartihåll i vilka man påtalar att domänverkets tjänstemän är ute och försöker få bönderna att sälja sina skogsegendomar till domänverket. Vi har vid åtskilliga tillfällen i jordbruksutskottet frågat domänverkets tjänstemän: »Hur går ni till väga? Sker det på det sätt som herr Persson i Heden har påtalat?» De bestrider att det skulle förhålla sig så. Jag har så långt det varit möjligt för mig försökt finna några som helst motiv för de angrepp — jag kallar det så — som herr Persson i Heden här gör mot domänverkets tjänstemän. Han på-

Svar på interpellation ang. domänverkets markförvärv

står att de reser ut och talar med bönderna för att försöka få köpa gårdar. Jag skulle vilja be herr Persson i Heden att ge ett konkret exempel på var sådant har skett, ty det har mycket större värde att få ett konkret fall redovisat.

Jag kan här från talarstolen nämna två fall då statsrådet Holmqvist gått med på att kronan fått köpa gårdar mot lantbruksnämndens och lantbruksstyrelsens avstyrkande. Jag tar Hälla gård i Östergötland som exempel. Det fanns nämligen ingen, så långt nämnden visste, som var beredd att köpa denna stora gård, och den fick därför övergå i domänverkets ägo.

Herr Börjesson i Glömminge har begärt ordet. Jag vet inte om han ämnar tala om det aktuella fallet i Kalmar län som vi har diskuterat många gånger tidigare, men jag skall gärna relatera hur det gick till en gång i tiden. Domänverket fick hembud på en ganska stor fastighet — jag vill minnas att den var på 800 hektar — men lantbruksnämnden avstyrkte att det skulle få köpa. Ärendet gick upp till lantbruksstyrelsen, och dess chef — som då var generaldirektör Norup — föreslog i plenum att ärendet skulle återremitteras till nämnden för att denna skulle undersöka om det fanns möjlighet att placera denna stora gård hos enskild ägare. Det visade sig inte gå, och då fick domänverket förvärva denna egendom.

Nu har jag konkretiserat två fall, och jag hoppas att herr Persson i Heden också skall konkretisera ett par exempel, så att vi verkligen har någonting att gå efter.

Herr Persson i Heden menar vidare att den prispolitik som domänverket för är oriktig. Någon gång i mitten av 1950-talet skrev jordbruksutskottet till regeringen och begärde att få en utredning om hur domänverket i fortsättningen skulle handlägga prisfrågorna. En proposition underställdes sedan riks-

dagen, och den som lade fram den var en partivän till herr Persson i Heden. Han sade att de principer som domänverket hade föreslagit var acceptabla. Den kapitaliseringsfaktor som föreslogs accepterade också han. Riksdagen har alltså godtagit den, och domänverket har följt dessa principer i sin inköpsverksamhet.

Jag vill, herr talman, också säga ett par ord i ägarbalansfrågan. Man hävdar alldeles bestämt att den ägarbalans som för närvarande finns inte skall rubbas. Statsrådet Holmqvist var förut inne på denna fråga. Tolkar man detta begrepp så, tycker jag att man i anslutning till den motion som i år har väckts från centerpartihåll allvarligt skall överväga, om man ändå inte skulle försöka få till stånd en annan tolkning. Jag kan inte tänka mig att det kan vara rimligt att domänverket inte skulle få köpa mera skog därför att ägarbalansen i så fall skulle rubbas. Jag skulle tro att det finns en betydande majoritet för min uppfattning i kammaren, eftersom herr Anthy har sagt att det är klart att domänverket bör köpa mark för att skapa fritidsområden för tätortsbefolkningen. Dessa områden bör vara beväxta med skog och inte bara bestå av kala berg; jag antar att även herr Anthy menar det. Då måste väl domänverket få möjligheter att träda in.

Eftersom denna fråga gång efter annan kommer upp och man från centerpartiet för det första beskyller tjänstemännen hos domänverket för att vara ute i syften som de inte har rätt till, för det andra påstår att domänverket för en felaktig prispolitik och för det tredje hävdar att ägarbalansen inte på något sätt får rubbas, tror jag att just dessa frågor bör omprövas.

Herr PERSSON i Heden (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är inga angrepp jag gjort, herr Persson i Skänninge. Jag

Svar på interpellation ang. domänverkets markförvärv

har meddelat fakta om vad som i praktiken äger rum.

Vi hade dessa frågor uppe i utskottet i dag, men jag kan ge ett konkret exempel, om nu herr Persson i Skänninge möjligen inte var närvarande vid utskottsbehandlingen. Det fanns fastigheter till salu i länet som inte kunde finna privata köpare, på grund av den prispolitik som fördes. Det finns också konkreta färska exempel på att domänverket har gjort försök att köpa skog utan att hembud någon gång har gjorts av markägarna. Jag tycker att det är påtagliga exempel som är värda att påtala.

Visst kan man acceptera en ändring av markägarbalansen. Men varför skall denna ändring bara gå åt det hållet, att domänverket får möjlighet att inköpa mera mark? Man kan väl i stället driva en politik som gynnar den privata äganderätten till skogen och det enskilda skogsbruket. I långa loppet skulle detta säkerligen vara bättre för staten även i ekonomiskt avseende. Överskottet på den verksamhet som domänverket bedriver är inte särskilt stort. Jag tror att staten skulle få precis lika stora inkomster genom skogsbruket om ägarbalansen ginge till förmån för bondeskogsbruket.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill erinra herr Persson i Heden om att jag var närvarande vid den diskussion i jordbruksutskottet som han här berört och att jag då också bad honom ge några konkreta exempel på vad som förekommit i stället för att i mycket vaga ordalag tala om hur det varit vid olika tillfällen. Jag sade emellertid till herr Persson i Heden — jag vill redogöra för detta eftersom herr Persson i Heden själv dragit in utskottsarbetet i denna diskussion — att han gärna kunde lämna mig dessa uppgifter under hand.

Herr Persson i Heden nickade instämmande, och så var det slut med debatten om den saken.

Varför skall man, säger herr Persson i Heden, ha en sådan lag att bara domänverket får köpa skog här i landet? Varför skall inte även enskilda personer få göra detta? Den frågan var också uppe i utskottet, och därvid erinrade herr Anthy bl. a. om att de partier, som herr Persson i Heden och jag representerar, ansvarar för tillkomsten av jordförvärvslagen. Ja, men vi kan visst ta bort denna lag. Då blir det säkert många flera än domänverket och den jordbrukande befolkningen som kommer att köpa jordbruks- och skogsfastigheter, t. ex. tandläkare och andra som har ackumulerat ett behov av att placera pengar. Är det en sådan utveckling som herr Persson i Heden tänker på?

Det finns nog mycket att diskutera omkring detta problem, därest man skulle låta privata köpare träda till i stället för kronan.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Problemet med domänverkets markfond är ju i mångt och mycket den ensidiga användningen av fondens medel. Det har vid åtskilliga tillfällen framförts förslag om att markfondens medel skulle få utnyttjas även för andra ändamål än förvärv av skogsmark, men dessa förslag har avslagits.

Jordbruksministern ansåg att det var fråga om en våldsam överdrift när herr Persson i Heden begagnade ordet smyg-socialisering. Såsom bevis för detta anförde jordbruksministern några siffror. Ja, det kan förefalla ganska oskyldigt, när man framhåller att domänverkets markinnehav under den senaste femårsperioden ökat med genomsnittligt 4 800 hektar per år. Men i själva verket är nog inte det hela så oskyldigt. Vad som för närvarande sker är något av en planläggning från domänverkets

Svar på interpellation ang. domänverkets markförvärv

sida, som innebär att domänverket gör inköp i skogsområden, där domänverket inte förut haft några skogstillgångar, för att sedan i fortsättningen bygga upp en ny kronopark kring dessa områden.

Det skulle vara värdefullt, om domänverket visade samma aktivitet när det gäller skogsbrukets och jordbrukets rationalisering och hjälpte till med den bytesverksamhet som måste bedrivas av lantbruksnämnderna. Vid en diskussion här i riksdagen för ett par år sedan påtalade jag den starka splittringen av domänverkets skogsinnehav. Jag belyste den saken med ett exempel från ett revir i Kronobergs län, omfattande 8 000 hektar. Det finns i detta revir ett skift på 2 000 hektar. I övrigt är revirets 8 000 hektar uppdelade på 23 skift, belägna inom 22 socknar och 5 härader. Jag anser det riktigast att domänverket i ett sådant fall ställer dessa mindre skogsområden till lantbruksnämndens förfogande, så att de kunde utnyttjas i arbetet med jordbrukets rationalisering.

Det går emellertid mycket sakta, när domänverket skall släppa ifrån sig skogsmark — det har vi sannerligen fått bevittna. Det dröjde 15—20 år innan man släppte ifrån sig några hektar i det mycket omdiskuterade fallet Nöttja.

Jag måste säga att det var med stor förvåning jag lyssnade till jordbruksministerns synpunkter på socialiseringsfrågan. Enligt hans mening kunde minskningen av antalet brukare av jord- och skogsbruksfastigheter vara ett skäl till ökad socialisering. Hur ofta har vi inte, även från jordbruksministerns sida, fått höra att vi måste försöka åstadkomma mer rationella fastigheter inom jordbruket och att det är efter denna linje som lantbruksnämnderna måste arbeta. Men om man skall följa den princip som jordbruksministern här företrädde, d. v. s. låta staten köpa ännu mer mark därför att antalet ägare

har blivit mindre, då förhindras ju rationaliseringsverksamheten för jordbrukets del.

Om detta skulle vara jordbruksministerns handlingslinje för framtiden, blir det mycket svårt att fortsätta med den rationaliseringspolitik på jordbrukets område som jordbruksministern så ofta gjort sig till talesman för.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta gjorde några uttalanden som jag inte vill låta stå oemotsagda.

Det riktas ofta mot domänverket den anklagelsen att verket inte på något sätt bidrar till rationaliseringsverksamheten inom jordbruket. Detta är en oriktig anklagelse. När frågan diskuterades så sent som vid förra årets riksdag påpekades, att den relativt obetydliga bytesverksamhet — såsom man då ansåg — vilken bedrevs mellan domänverket och lantbruksorganisationen, berodde på lantbruksnämndernas begränsade tillgångar till lämplig bytesmark. I själva verket tillämpas ett clearingförfarande, och det har gjorts åtskilliga byten mellan domänverket och skogsbolagen och mellan domänverket och lantbruksorganisationerna. Jag vill erinra om att det i proposition nr 49 till årets riksdag ges exempel på en betydande överföring från markfonden inom domänverket till jordfonden. Jag rekommenderar herr Gustavsson i Alvesta att läsa det avsnittet i propositionen. Då kanske han får anledning att korrigera sin uppfattning. År 1963 ingick 2 700 hektar i de byten som gjordes mellan domänverket och lantbruksnämnderna, medan bytena mellan domänverket och bolagen samma år omfattade 65 000 hektar.

Sedan kan det väl vara riktigt att herr Gustavsson i Alvesta i sin hembygd har kunnat konstatera att domänverket gör nyförvärv, och vi kan väl också vara överens om att domänverket under

Svar på interpellation ang. domänverkets markförvärv

de senaste åren ganska mycket har inriktat sig på att komplettera sina innehav i mellersta och södra Sverige. Men detta är en utveckling som gäller även för skogen i övrigt. Tyngdpunkten förskjutes söderut. Tidigare var det närmast Norrland som vi betraktade som de stora skogsbrukens landsända, men nu finns det också i mellersta och södra Sverige både stora och välskötta skogsarealer.

Jag upprepar emellertid att det inte är några stora resurser som står till domänverkets förfogande. Sådana uppkommer bara i den mån verket avyttrar annan mark. Om herr Gustavsson i Alvesta gör sig mödan att i protokollet läsa vad jag sagt om förskjutningen mellan olika befolkningskategorier med hänsyn till deras sysselsättning, så tror jag det kan finnas vissa utsikter till att han förstår vad jag avser.

Det resonemang som bl. a. herr Anthy för, att medborgarna här i landet bör ha tillgång till marker för rekreationsändamål, hade naturligtvis inte så stor bärighet i ett samhälle, där huvuddelen av befolkningen levde och verkade ute på landet och i kontakt med naturen. Men kravet på sådana rekreationsmarker vinner självfallet i styrka i ett samhälle, där mer än 90 procent av befolkningen inte längre har direkt tillgång till sådana marker. Jag tycker inte att det borde vara så svårt för herr Gustavsson i Alvesta att förstå mina tankar i det avseendet.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har på nära håll sett dessa exempel och även sysslat med dem. Det är möjligt att det kan vara litet annorlunda i andra delar av landet. Men i så fall beror väl detta på att det saknas instruktioner. Och då får jag kanske uppfatta jordbruksministerns ord här som en instruktion till domänverkets tjänstemän i hela landet.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Det kan inte vara riktigt att jag eller någon annan här försöker föreskriva hur domänverket skall sköta sina uppgifter. Det är ett företag som omsluter hela landet, och verkets ledning bör ha rätt att handla utifrån vad den anser vara rationellt. Det måste för verket också vara angeläget att följa med i den utveckling som kännetecknar skogsbruket i övrigt i vårt land.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):

Herr talman! Herr Anthy förde in ett alldeles nytt avsnitt i debatten, när han talade om domänverkets förvärv av skogsmark för fritidsområden. Den motiveringen har vi aldrig tidigare hört att domänverket använt sig av, när verket har uppträtt som köpare av skogsegendomar. Resonemanget förefaller också egendomligt med tanke på vad som skett i mina hemtrakter. Där har staten genom domänverket under de senaste 5—10 åren mycket gärna velat sälja de s. k. allmänna planerna jämte en hel del mark som legat under kronan. Det är egendomligt att kronan varit så angelägen om att sälja just dessa allmänna planer, som har legat så bra till för fritidsområden, och sedan köpt produktiva skogsmarker för pengarna. Det tyder på — om vi skulle försöka följa herr Anthys rekommendationer — att man på domänverket inte vet vad man gör eller inte har någon målsättning för sin markpolitik.

Sedan uppmanade herr Persson i Skänninge mig att nämna några konkreta exempel på fastigheter, men det kan jag inte göra, eftersom jag inte har deras beteckning i minnet. Men jag kan nämna de s. k. Bjugertska fastigheterna i Vissefjärda med kringliggande socknar. De fastigheterna har lantbruksnämnden under flera år försökt hindra domänverket att förvärva. Jag hade själv kontakt med ägaren, som bor i ett annat län. Han uttryckte det

Svar på interpellation ang. domänverkets markförvärv

så, att han gärna ville att gårdarna skulle komma i privat ägo, men när han förstod att domänverket var berett att i fråga om priset ligga över varje annan köpare blev frestelsen för stark, och han sålde fastigheterna till domänverket.

Jag vill också framhålla att det är ett faktum att den verksamhet som kommit till stånd när det gällt att komplettera jordbruk genom byte med domänverket har varit av mycket liten omfattning. Jag tillhörde i 13 år lantbruksnämnden i Kalmar län, och under den tiden tror jag inte vi hade ett enda fall där det gick att genomföra en bytesaffär med domänverket. Jag tror inte heller att man under de två eller tre år som gått sedan dess har lyckats genomföra något sådant byte. Det tyder på att domänverket är intresserat av att ideligen utöka sin skogsareal men i övrigt är mycket litet intresserat av att bidra till den rationalisering, som skulle vara önskvärd.

Det är ett faktum till, herr jordbruksminister, som kommer in i bilden. I de bygder, som blir utsatta för domänverkets förvärv, menar man att det blir en uttunning av befolkningsgrupper och näringsliv. Man anser det där inte som en tillgång att domänverket förvärvar den ena skogsgården efter den andra.

Vi har diskuterat denna fråga i riksdagen många gånger. Förändringarna är inte så stora — vi har kanske haft en annan jordbruksminister. Men herr Persson i Skänninge har alltid assisterat, och han är densamme i debatterna sedan jag kom hit till riksdagen.

Det låter mycket snällt och fint när jordbruksministern här talar om hur domänverket skall uppträda och uppträder. I praktiken blir det inte så, utan det blir nog som interpellanten här har anfört. Man kan kanske inte direkt bevisa det, men vi vet ändå att domänverket ideligen tar kontakter med ägare av enskilda gårdar med

skogsmark för att försöka få dessa förvärvade.

Sedan talas det om att statuterna för markfonden föreskriver, att när man säljer mark skall pengarna användas till inköp av skog. Som statsrådet antydde betingar mark, som försäljs omkring städer och större bebyggelsecentra, ett så högt pris, att fonden ger allt större möjligheter till förvärv av skog. Man kan köpa så och så många gånger större arealer för det pris man får för den sålda tomtmarken. Jag vill instämma med den synpunkt som interpellanten, herr Persson i Heden, har anfört. Det skulle vara önskvärt att domänverket förde en mera återhållsam inköpspolitik i de fall som interpellanten här skisserat.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade inte tänkt begära ordet. Men då herr Börjesson i Glömminge, som kom in i riksdagen 1953, säger att jag har accepterat att tala för alla jordbruksministrar sedan dess, måste jag bestrida det. Om herr Börjesson i Glömminge börjar räkna från 1956, skall jag emellertid gärna instämma. Sedan dess har det varit socialdemokratiska — och förnuftiga — jordbruksministrar, och dem måste man acceptera och hålla med, vilket jag också gjort. Jag menar att de ju var mina partivänner, och det är klart att dem skall man försvara när de har rätt.

Herr Börjesson i Glömminge säger beträffande denna bytesverksamhet, att på de tretton år då herr Börjesson var med i lantbruksnämnden, skedde det ingenting. Det är möjligt, att det förhöll sig så, men det var säkert inte bara domänverkets skuld. Jag vet att vi i lantbruksstyrelsen rätt länge diskuterade dessa frågor med domänverket. Det visade sig vara stora skiljaktigheter mellan de båda verken. Men så småningom kom man överens, och nu har man — det försäkrar också lantbruks-

Svar på interpellation ang. domänverkets markförvärv

styrelsen — kommit till en bättre tingens ordning på detta område. Det var ju synd att herr Börjesson lämnade lantbruksnämnden i Kalmar län, när det verkligen började bli litet fart på denna verksamhet.

Får jag sluta med att säga, att om inte domänverket här får möjligheter att träda in och köpa skogsfastigheter, kan vi komma i en olycklig situation. Som exempel kan jag ta Gryts skärgård i Östergötland. Den är för närvarande nästan helt ockuperad av privatpersoner, som har köpt upp marken därför att det inte kommit någon annan enskild köpare. I det fallet tycker jag att det hade varit betydligt bättre om domänverket fått uppträda som köpare.

Herr ANTBY (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om det är riktigt som herr Börjesson uppgav, att domänverket sålt mark som borde ha använts för fritidsverksamhet, tycker jag att domänverket i det fallet handlat fel. Mitt anförande gick ut på att det finns ett stort och ökande behov av marktillgångar för friluftsliv.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till herr Persson i Skänninge säga, att det var 1955 som jag hade äran att komma till riksdagen och inte 1953. Huruvida det övriga i herr Perssons svar var lika felaktigt vill jag inte uttala mig om.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Persson i Skänninge var inne på frågan om prisnivån. Om jag inte missminner mig sitter herr Persson i kungl. lantbruksstyrelsen, och i ett yttrande över en motion för två år sedan sade lantbruksstyrelsen beträffande prisnivån: »Då det gäller sagda inköpsprisnivå vill styrelsen nämligen ifrågasätta om ur statsverkets synpunkt anledning finnes att vid domänverkets in-

köp normalt tillämpa högre pris än den i orten gängse marknadsprisnivån.»

I yttrandet slås vidare fast »att det på senare tid visat sig en tendens till att domänverket, förutom att göra inköp av arronderingsmässigt lämpliga tillskott till kronoparkerna, även utökar sitt innehav genom inköp av välbelägna och värdefulla medelstora och större jordbruks- och skogsbruksegenomar i mellersta och södra delarna av landet». Detta uttalade alltså kungl. lantbruksstyrelsen år 1962, och jag förutsätter att herr Persson i Skänninge var med om uttalandet och delade den uppfattning som där kommer till uttryck.

I fortsättningen av utlåtandet heter det: »Rent allmänt vill emellertid styrelsen i detta sammanhang ifrågasätta om det icke vid investering av statsmedel för domänverkets markinköp bör vara en förstahandsuppgift att inrikta sig på sådana bygder och skogsområden där en statlig insats utöver vad det enskilda näringslivet förmått må anses behövligen för att få till stånd god skogsproduktion och skogsvård — — —.»

Låt mig slutligen nämna ett par siffror rörande markbytena.

Siffran för domänstyrelsens markbyten med bolag var för tiden 1951—1962 460 000 hektar. Men för markbyten mellan domänstyrelsen och lantbruksnämnd under tiden 1956—1962 redovisas en så låg siffra som 7 500 hektar och för byten med enskilda markägare under samma tid 11 500 hektar.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart att herr Börjesson i Glömminge vet bättre än jag hur länge han tillhört riksdagen. Hans uppgift att han varit ledamot av kammaren sedan 1955 är säkerligen riktig.

Men herr Börjesson i Glömminge ger mig tillfälle att ändra en felaktig upp-

Svar på interpellation ang. domänverkets markförvärv

gift som jag lämnade. Jag sade att jag försvarat alla jordbruksministrar sedan 1956. Jag menade emellertid *sedan hösten 1957* — det var då den socialdemokratiska regeringen trädde till, utan centerpartister.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att ta upp en diskussion med herr Persson i Skänninge om förnuftiga eller oförnuftiga jordbruksministrar från ett visst datum. Jag vill bara säga, att när jag lyssnar till herr Persson i Skänninge i dag och jämför med vad jag hört honom yttra tidigare, är jag dock glad över att förnuftet åtminstone på något håll är i tilltagande.

Jag har ingen praktisk erfarenhet av domänverkets framfart när det gäller vare sig skogsköp eller markköp; sådant förekommer inte i mina trakter. Men jag finner det fullt naturligt att de som bevitnar dessa markförvärv reagerar — det är lika naturligt som att jordbrukarna på slätten reagerar när folk skaffar sig jordbruksegendomar där i huvudsakligt syfte att placera pengar värdebeständigt i egendomarna. Reaktionen är i båda fall väl motiverad.

Men jag begärde egentligen ordet när en talare sade, att vi kan ju avskaffa jordförvärvslagen och därigenom ändra markbalansen. Det finns tillräcklig majoritet för en sådan åtgärd, hade talaren upptäckt. Jag förstod att bakom detta tal låg ett förstucket hot om repressalier mot dem som tagit upp den debatt vi nu för.

Det är verkligen ett märkligt resonemang. Har vi inte lov att kritisera saker och ting här i riksdagen? Har vi inte lov att ställa under debatt sådant som vi reagerar mot? Skall vi behöva gå och fråga den s. k. majoriteten om vi får ta upp saken eller inte?

Jag reagerar på det allra bestämdaste mot det maktfullkomliga språk som förts. Det är, herr talman, den deklARATION jag vill göra i denna debatt.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hansson i Skegrie vill inte nämna den person vid namn som tog upp förslaget att avskaffa jordförvärvslagen. Men herr Hansson kunde gärna ha sagt vem talaren var, ty det var jag. Jag väckte emellertid förslaget på inrådan av herr Persson i Heden. Han sade: »Varför skall vi bara låta kronan köpa — vi kan även låta privatpersoner köpa.» Det var då jag yttrade — jag hade nämligen hört herr Antbys inlägg i debatten — att visst kan vi göra det; det finns kanske en majoritet för att släppa in tandläkare och andra.

Frågan togs alltså upp av herr Persson i Heden. Herr Hansson i Skegrie kan ju fråga honom eller läsa protokollet. Jag fortsatte bara på linjen och sade, att visst kan vi göra på det sättet, om herr Persson i Heden vill.

Herr Hansson i Skegrie säger nu att han anser detta tyda på maktfullkomlighet. Det uttalandet skall jag inte kommentera, herr talman.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jordbruksutskottets ordförande gjorde ett inlägg, som jag inte riktigt förstod. Han menade att debatten bör få föras så, att man kritiserar den nuvarande ordningen med utgångspunkt från sina egna föreställningar om denna. Jag förmodar att de, som vill ha klarhet i denna fråga och som ifrågasätter om man inte skulle kunna finna andra formuleringar av riksdagens intentioner, gör detta från utgångspunkten, att vi tydligen inlägger så olika föreställningar i de nuvarande uttalandena.

Jag skulle tro, att vi senare får anledning att fortsätta denna debatt. Vi håller inom departementet på att se över jordlagstiftningen, och jag föreställer mig därför att det finns möjlighet att fortsätta debatten i ett vidare format, herr Hansson i Skegrie, när så små-

Svar på interpellation ang. domänverkets markförvärv

ningom frågan kommer på riksdagens bord.

Herr PERSSON i Heden (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att herr Persson i Skänninge även denna gång missuppfattat. Jag har aldrig talat om någon uppluckring av jordförvärvslagen. Jag anser denna vara ett gott instrument för att bevara jorden i brukarnas egna händer.

Men man kan tillämpa också andra bruksningsmetoder, t. ex. s. k. sambruksföreningar, som vi bör medverka att få till stånd, i större utsträckning. Genom dessa kan jordbrukare få möjligheter att gemensamt köpa in skogsområden, som är till salu, och bruka dem gemensamt i sambruk. Detta är en väg man kan gå för att ordna köp av skog och jord vilken är till salu. Detta, herr Persson i Skänninge, är ingen uppluckring av jordförvärvslagen.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Nu börjar förvirringen bli så stor, att jag får hänvisa till protokollet för att få någon klarhet i detta. Jag har icke sagt att herr Persson i Heden vill uppmjuka jordförvärvslagen. Jag har sagt, att herr Persson i Heden frågat mig varför man bara skall låta kronan köpa mark; varför skulle man inte i stället kunna släppa in privata intressenter? Jag menade att det under sådana förhållanden kanske funnes möjlighet att låta dem få köpa mark. Det kanske funnes en majoritet för att ta bort jordförvärvslagen.

Jag har icke därmed påstått att herr Persson i Heden har yttrat detta. Det bestrider jag, och det står inte i protokollet. Det är inte jag som missuppfattat någonting, utan i så fall i stället herr Persson i Heden som gjort det.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Jag vill instämma med

interpellanten och andra talare i att det pågår en mycket oroande utveckling på detta område. Jag tycker inte man kan hävda, att det är en mycket liten förskjutning som håller på att äga rum i detta avseende. Under 1962 och 1963 blev det ändock ett nettotillskott på 15 000 ha, och det tycker jag inte är så litet.

Det har köpts för 16 miljoner kronor under 1962 och för 10,5 miljoner kronor under år 1963. Men samtidigt har man sålt för ungefär 6 miljoner kronor under varitdera året.

Hur är det möjligt att denna förskjutning kunnat äga rum? Det beror som tidigare nämnts på att man säljer dyr tomtmark och i stället köper billigare skogsmark. På detta sätt sker en förskjutning mot att domänverket och därmed staten får ett allt större markinnehav. Detta tycker jag är en mycket olycklig utveckling.

Något som jag och många andra tidigare reagerat emot är att domänverket köper fullt bärkraftiga enheter, som ligger helt skilda från domänverkets tidigare markinnehav, och sedan förstörar dessa nyförvärv. Det finns väl ingen här i kammaren som är emot att man förstörar de kronoparker, som redan finns, genom köp av inägor eller mindre egendomar, vilka ligger i nära anslutning till dessa kronoparker för att på detta sätt rationalisera. Men jag finner det alarmerande att domänverket utökar sina innehav på ett sådant sätt som skett både i mitt län och i många andra län i Mellansverige.

Vidare vill jag gärna instämma i vad herr Anthy nämnde, nämligen att det i och för sig vore önskvärt att domänverket köpte mark för naturvårdsändamål. Denna fråga kommer upp senare här i riksdagen. Vi har från vårt håll motionerat om att man skulle utnyttja den del av domänverkets markfond, som ligger över 20 miljoner kronor, till en särskild naturvårdsfond för inköp av mark i närheten av tätorter. Men

Svar på interpellation ang. farorna vid användning av kemiska växtskyddsmedel

denna fråga får vi senare tillfälle att diskutera. Jag står personligen inte alls främmande för att man på detta sätt ändrar reglerna för domänverkets markfond. Jag anser att man inte behöver hesitera för en sådan åtgärd.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på interpellation ang. farorna vid användning av kemiska växtskyddsmedel**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Hagberg har frågat statsministern dels om åtgärder vidtagits och planerats för att minska farorna av användningen av kemiska bekämpningsmedel, dels om nuvarande lagstiftning anses tillräcklig för att avvärja farorna. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

De problem interpellanten tagit upp har följts med största uppmärksamhet från jordbruksdepartementets sida. Berörda myndigheter, forskningsorgan m. fl. har under den senaste tiden förberett åtgärder med syfte att bättre klargöra bekämpningsmedlens biverkningar. Vissa undersökningsprogram har härefter utarbetats och framlagts för regeringen den 27 och 28 februari i år. Undersökningarna avser bland annat förekomst av bekämpningsmedelsrester i livsmedel och uppkomsten av viltskador genom betningsmedel. Regeringen har den 6 mars beslutat att hos riksdagen begära anslag till kostnader för dylika undersökningar. Förberedelser har också vidtagits för att tillsätta en utredning om bland annat samordningsfrågorna på detta vittförgrenade forskningsområde.

Vidare har växtskyddsanstalten utfärdat en rekommendation om minskad användning av betningsmedel. Den nyinrättade giftnämnden har helt förbju-

dit vissa sådana medel. Nämnden har föreslagit ett förbud mot att använda betat utsäde annat än som utsäde. Förslaget kommer att skyndsamt övervägas. Några ytterligare lagändringar är inte för närvarande aktuella.

Vidare anförde:

Herr **HAGBERG** (k):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till jordbruksminister Holmqvist för svaret på min interpellation, och i det tacket inkluderar jag även svarets innehåll.

Jag hade länge tvekat om jag skulle resa denna fråga inför riksdagen och påkalla ingripande av regeringen. Den är ju på sitt sätt utpräglat expertbetonad. En del expertis har ju också rest problemet i mera begränsade sammanhang. Men ju mer man grubblat, desto mer har man funnit att problemet, jämsides med att det är expertbetonat, blir exklusivt politiskt. Jag har velat betona detta genom att vända mig till statsministern. Jag hoppas att det förhållandet att han bitt jordbruksministern besvara interpellationen inte innebär, att han utgår ifrån att det främst handlar om ett expertproblem, om kemi och juridik, och är mindre viktigt ur allmänmänsklig och politisk synpunkt.

Förgiftningen av naturen i den form, som nuvarande medel för att bekämpa vissa insekter, skadedjur och icke önskad växtlighet medger, är liksom atombomben och radioaktiviteten produkter från andra världskriget. Verkningarna är ännu otillräckligt kända i sin helhet, men redan det som är känt har frammanat en ny forskning, förbudsåtgärder och apokalyptiska perspektiv.

Det handlar här om en världsomspännande förgiftning av miljön. En störtskur av gifter matas fram ur laboratorier och fabriker. Ett kemiskt dödsregn av livsutrotningsmedel sprutas över terrängen, över djurens och människornas boningar, över sjöar och vattendrag.

Svar på interpellation ang. farorna vid användning av kemiska växtskyddsmedel

Kemikalier med ohygglig verkningsförmåga, lång livslängd och utan motmedel tränger in i växtligheten, i dricksvattnet, i levande varelser och vandrar från den ena individen till den andra i en ändlös kedja av förgiftning och död.

Någon har sagt att ett krig inletts mot naturen själv, där det mindre gällt en anpassning till dess villkor än ett försök att piska den till lydnad. För att förintä några arter skapas ett hot mot allt levande och allt växande. Detta anses bekvämare än några andra alternativ.

Medan radioaktiviteten, såvida det inte blir ett kärnvapenkrig, ännu inte anses hota släktets bestånd, ges på sina håll naturens förgiftning katastrofproportioner som ett hot mot allt levande och mot ännu ofödda generationer.

Jämte serien av olika sjukdomar och död, som kan framkallas av dessa gifter, anses de biologiska konsekvenserna inte minst allvarliga. Även svenska experiment har bekräftat denna fara. Inte minst uppskakande är att människorna utsätts för denna förgiftning utan att ha en aning om dess skadeverkningskraft. Många välmenande människor söker skapa opinion mot vetenskaparna när de i kampen för livet utför sina experiment på möss, grodor, apor, hundar och katter, men de är själva offer för experiment i världsskala, experiment som utförs med motivet att skapa profiler. Rätten till lättförtjänta pengar i industri och jordbruk får gå före hänsynen till livets egna behov. Det anses där fullständigt självklart att människorna och djuren skall ta alla risker.

Folk, som bara har en blek aning om de dödsbringande medel de utnyttjar i sin kamp mot ogräs eller vissa skadeinsekter, handskas fullständigt okontrollerat med de hemskaste gifter utan att ens få en påtaglig anvisning om maximala eller minimala kvantiteter. Får man tro lantmästaren Stig Karlberg finns

det ingen expertis som kan besvara frågan om vad som är minsta effektiva koncentration i fråga om betningsmedlen.

Det heter att oskuld och arsenik är vita. Det farliga arsenikgiftet ingår i de använda bekämpningsmedlen. Den som upptäckte DDT erhöll Nobelpriset. Ändå handlar det om ett farligt gift som biter sig fast långa tider och går in i födan och modersmjölken samt upplagras i kroppen. Numera finns det gifter med hundratals gånger större effekt som utnyttjas i jordbruket. De framställs på löpande band. I USA framställs varje år fem hundra nya sorters gifter för kampen mot naturen. Följderna av gifternas användning är nämligen att starka gifter kräver ännu starkare för att bekämpningseffekten mot viss växtlighet och vissa insekter eller skadedjur skall kunna bibehållas.

Ingen ifrågasätter att dessa gifter kan ha en viss nyttoeffekt. Det som ifrågasätts är huruvida denna nytta kan kompensera andra skadeeffekter. Jag tror att man redan nu kan säga att dessa skadeeffekter inte kan kompenseras och att därför skrydsam handling är nödvändig för att man skall hindra ännu större skador. Det är därför jag påkallat regeringsåtgärder.

Kviksilveranhopningen i den svenska äggexporten till Österrike blev en larmsignal. Men både dessförinnan och efteråt har meddelanden om skador genom naturens förgiftning offentliggjorts. Sensationella uppgifter kommer från utlandet om skador, förbud och speciallagstiftning. Redan i mars 1958 varnades regeringen av Jägarförbundets kongress. I januari detta år gjordes en framställning till regeringen av Svenska naturskyddsföreningen om åtgärder mot biocidernas förödande och ökade användning, där krav om forskning och provisoriska ingripanden framställdes. Även vetenskapliga institutioner och enskilda forskare har riktat uppmärksamheten på frågan.

Svar på interpellation ang. farorna vid användning av kemiska växtskyddsmedel

En utredning av docent Tejning och laborator Westerberg som verkställets hos statens institut för folkhälsan har i fråga om höns fastställt stark kvicksilveranhopning även hos avkomman. Undersökningen visade vidare att 90—92 procent av äggen inte kunde kläckas, att kycklingfoster innehöll stor dos kvicksilver, att hälsotillståndet starkt försämrades och att fortplantningsförmågan försvann. Regeringen borde vara intresserad av frågan, varför dessa forskningsresultat hölls hemliga i ett helt år för att de först skulle publiceras i en kanadensisk tidning.

Många alarmerande och illavarslande uppgifter för människorna kommer också om fågeldöden. Veterinärmedicinska anstalten känner för tiden 1955—1962 till 184 olika »fall» av djurförgiftning. Det gäller raphöns, fasaner, duvor, harar och rådjur. I vissa av dessa fall rör det sig om tusentals djur.

Från England kan jag nämna ett exempel, där på en egendom 5 600 ringduvor jämte andra fåglar förgiftades i ett sammanhang.

Jägareförbundet betecknar för sin del situationen som »genant och skandallös».

Jag utgick i min interpellation från att regeringen och andra myndigheter har uppmärksammat problemen med den utbredda förgiftningen i naturen. Att så är fallet bekräftas i svaret. Där sägs att jordbruksdepartementet har följt frågan med största intresse och att berörda myndigheter och forskningsorgan förberett motåtgärder för att klargöra bekämpningsmedlens biverkningar. Samma dag som min interpellation ställdes beslöt regeringen begära anslag till kostnaderna för undersökningar. Därjämte förbereds en utredning om samordningsfrågorna.

Växtskyddsanstaltens rekommendation om minskad användning av betningsmedel och giftnämndens beslut att helt förbjuda sådana medel liksom dess förslag att förbjuda användning av be-

tat utsäde annat än som utsäde, vilket kan aktualisera en lagändring, kan sägas täcka de rimliga anspråk som just nu kan uppställas och som jag uttryckte i min interpellation.

Jag har alltså, herr talman, blivit väl bönhörd och upprepar mitt tack till jordbruksministern.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Jag har lyssnat till det sista anförandet, och även om jag är fullt medveten om att ett missbruk av dessa medel medför risker, tycker jag ändå att det är på sin plats att reagera mot den skrämselfpropaganda som bedrivs i detta avseende.

Kemiska medel måste användas på jordbrukets och trädgårdsnäringens område. Jag tror jag vågar säga att vi som sysslar med dessa medel känner vårt ansvar. I varje fall inom trädgårdsodlingen, som jag själv representerar, förekommer det inte att man doserar över de gränser som tillverkarna anvisar. Vi har så mycket ansvarskänsla både inför oss själva och inför våra köpare, att vi inte medvetet skulle överdosera sådana här medel, eftersom vi vet att det skulle kunna ställa till olägenheter.

Vi skulle få betydligt sämre resultat både av jordbruket och av fruktodlingen, om vi inte fick använda dessa kemiska medel. Men naturligtvis skall man använda dem med mycket stor försiktighet. Gör man det, är de mycket värdefulla och har en stor uppgift att fylla. Det är endast ett missbruk av dessa medel som kan motivera en sådan skrämselfpropaganda som interpellanten här bedrivit.

Genom radio, press och TV har vi fått veta att kvicksilver överförts till födoämnen och att man i Österrike stoppat importen av svenska ägg. I går meddelades emellertid, att man i Österrike efter noggranna undersökningar kommit till resultatet att det inte finns något fog för dessa antaganden och att

Svar på interpellation ang. farorna vid användning av kemiska växtskyddsmedel
man därför ögonblickligen släppt importen fri.

Det har även i Sverige gjorts liknande undersökningar beträffande förekomsten av kvicksilver, och dessa har visat att något kvicksilver inte förekommer, utan de aktuella produkterna har kunnat helt frias.

Jag tycker att det är lämpligt att säga detta, samtidigt som jag vill understrika att alla dessa medel är livsfarliga om man inte använder dem med förstånd. Men använder man dem med sans och måtta och följer de föreskrifter som ges av ansvariga forskare, vågar jag säga, att dessa medel har haft och även i framtiden kommer att ha en mycket viktig uppgift att fylla. Låt oss vara överens om att dessa medel skall handhas med stor aktsamhet, men låt oss också sluta upp att bedriva skrämselfpropaganda, som endast kan oro konsumenterna och som hittills gjorda undersökningar visat inte är befogade.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag har i och för sig ingen invändning att göra mot att herr Hagberg inkasserade de här åtgärder som ett resultat av sin interpellation. Men jag vill ändå säga, att även andra har bidragit till att rikta uppmärksamheten på denna fråga. Herr Dickson frågade redan i december månad i denna sak här i riksdagen, och under vintern har det kommit åtskilliga framställningar från olika myndigheter. Naturvårdsnämnden och Naturskyddsföreningen har tagit upp dessa frågor, och även Ornitologiska föreningen och en rad andra institutioner har pekat på dem. Det har liksom gått en våg av intresse för dessa frågor genom föreningar och organisationer under de senaste månaderna.

Herr Hagberg hade några funderingar över anledningen till att jag fick svara på denna interpellation. Jag vill gärna säga att det förhållandet att in-

terpellationen överlämnades till jordbruksministern inte betyder att regeringen vill avgränsa frågan. När vi fick dessa framställningar, fann vi att problemet grep över stora områden och att det var flera departement som berördes av det. Vi hade en förberedande diskussion om hur vi skulle hantera dessa frågor på det mest rationella sättet. Vi fann att det som mest skjutits fram i debatten var riskerna med de bekämpningsmedel som användes inom jordbruket. Vi kom då till att de medel som behövs för den aktuella forskningen bör anvisas över jordbrukets forskningsråd. Till rådet kommer att knytas en expertdelegation med representanter för humanmedicinen och naturvetenskaperna, och dessa kommer att tillsammans med experter från jordbruksinstitutioner försöka finna den lämpligaste användningen av de medel som anvisas för omedelbara åtgärder.

Jag föreställer mig att man i mycket hög grad kommer att inrikta sig på sådana undersökningar som kan utföras i anslutning till sådden i vår och att man i övrigt tillgodoser högaktuella forskningsuppgifter.

Jag vill gärna säga att vi vet mycket litet om dessa ting. Det är egentligen förunderligt att ingen av de experter och vetenskapsmän som nu deltar i diskussionen tidigare begärt anslag hos regeringen eller forskningsråden för forskning på detta område. I varje fall är det ytterst få av dem som tidigare tycks ha insett de risker vi nu talar om. Det är kanske så att det ännu är för tidigt att göra några bestämda uttalanden.

Även om Rachel Carson i sin bok *Tyst vår*, som utkom på svenska i fjol, med författarens rätt kan ha överdrivit riskerna i detta sammanhang för att väcka uppmärksamhet, tror jag likväl att det enbart i den boken finns så mycket att ta på, att vi alla kan vara överens om att detta är ett mycket angeläget problem. Jag har ingen an-

Svar på interpellation ang. farorna vid användning av kemiska växtskyddsmedel

ledning att vända mig mot vad som sagts här i anslutning till biocidproblemen. Vi bör dock vara medvetna om att vi tills vidare endast har en begränsad kunskap om dessa ting. Vi måste emellertid vara ytterst aktsamma när det gäller att rekommendera användningen av sådana kemiska medel, och vi bör naturligtvis utnyttja alla möjligheter som kan föreligga att begränsa riskerna för skadeverkningar i detta hänseende.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Jag har inte något behov av att framställa den redogörelse som jordbruksministern här lämnade som ett resultat av mina egna ansträngningar. Det enda som jag kanske har åstadkommit är att redogörelsen lämnades nu; det är obestriddligt.

Jag är nöjd med redogörelsen. Den tyder på att regeringen ser på denna fråga på ungefär samma sätt som jag själv. Man måste ta itu med att lösa den, och man måste framför allt mobilisera den sakkunskap som kan finnas för att få hjälp med att förstå alla dessa svåra problem.

Det är riktigt, som jordbruksministern säger, att frågan är ganska ny. Den uppkom egentligen i samband med andra världskriget, varför man inte haft så lång tid på sig att bedöma konsekvenserna av den ökade förgiftning av naturen som nu pågår.

Jag medger gärna att riskerna kan överdrivas, men man kan också nonchalera dem. Därför är det nödvändigt att igångsätta en sådan forskning som jordbruksministern här har talat om. Jag hoppas bara att arbetet skall ske så snabbt som möjligt och att vi skall få alla de fakta på bordet som vi behöver för att bedöma frågan i hela dess omfattning.

Vad herr Nilsson i Bästekille beträffar tvivlar jag inte på att han och hans kolleger handhar dessa farliga gifter med det största ansvar. Men han är kan-

ske inte i stånd att utställa garantier för alla andra som handskas med dessa gifter. I varje fall känner jag inget särskilt behov av att ta åt mig när herr Nilsson säger att man inte får skapa panik i dessa frågor. Har det redan uppkommit så pass allvarliga följder som påpekats och som föranlett regeringens åtgärder, tror jag att man kan ta till ganska starka ord för att rikta allmänhetens uppmärksamhet på vad som här försigår.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Till herr Hagberg vill jag endast säga, att jag aldrig har ställt ut någon garanti för alla. Jag säger att jag tror att de allra flesta inom jordbruks- och trädgårdsnäringen behandlar dessa medel med all den ansvarskänsla man kan begära. Det är alldeles uteslutet att klara jordbruks- och trädgårdsnäringen utan att ha dessa kemiska bekämpningsmedel till vårt förhållande. Men jag är överens med herr Hagberg om att det gäller att använda dem med måtta. Det är därför som jag med tillfredsställelse hälsar att regeringen nu ytterligare skall se på dessa problem, ty det kan hända att vi kan komma fram till någonting som vi inte känner till i dag. Framför allt kan vi i klartext få fram för människorna att de måste använda dessa medel i de doseringar som rekommenderas av tillverkare och vetenskapsmän. Man får inte överdosera på egen hand, ty då kan vi komma i ett läge, om vilket vi inte vet någonting.

Vad jag vände mig mot när det gällde livsmedelsexporten var herr Hagbergs eget yttrande om förekomsten av kvicksilver i ägg. Det visar sig klart och tydligt av gjorda undersökningar såväl i Österrike som i Sverige att det inte finns något fog för detta påstående. Det var därför jag tillät mig framhålla att vi inte skall skapa panik och säga att konsumenterna är föremål för någon systematisk förgiftning. Vi produ-

Interpellation ang. förebyggande av att karburatorsprit missbrukas som berusningsmedel

center har en känsla av ansvar. Vi har inte den minsta anledning, drastiskt uttryckt, att försöka förgifta våra köpare; tvärtom behöver vi ha dem kvar allesamman.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Jag tror att herr Nilsson i Bästekille här uttrycker en mycket spridd mening, vilken enligt min uppfattning också är befogad. För närvarande känner man inte till några medel som på något sätt kan jämföras med de kemiska i fråga om effektivitet. När nu forskningen på allvar inriktas på detta, skulle jag vilja uttrycka den förhoppningen att man verkligen söker få fram andra medel, ty jag tror att sådana finns. Jag tror att sådana andra medel kan visa sig betydligt gynnsammare ur alla synpunkter för allt levande som direkt eller indirekt kommer i kontakt med den naturförgiftning som pågår.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner:

nr 71, angående omorganisation av statens bilinspektion, m. m., och

nr 106, angående anslag till markförvärv för övningsfält m. m. för budgetåret 1964/65 m. m.

§ 6

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 2 och 9, bevillningsutskottets betänkanden nr 5, 8, 13, 17, 19 och 21, första lagutskottets utlåtanden nr 8—11, andra lagutskottets utlåtanden nr 12, 16, 17 och 19, tredje lagutskottets utlåtande nr 10 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 3—5.

§ 7

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Spångberg*, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående undersökning av omständigheterna i samband med tyske medborgaren Willi Jutzis död, och

herr *Eriksson* i Bäckmora, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående saltningen av vägbanorna.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 8

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att andra lagutskottets utlåtande nr 16 skulle uppföras närmast efter statsutskottets utlåtande nr 9 bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 9**Interpellation ang. förebyggande av att karburatorsprit missbrukas som berusningsmedel**

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp), som yttrade:

Herr talman! Bruket av olika slag av teknisk sprit i rusgivande syfte har under senare år ökat, och då särskilt bland ungdomen. Senast har uppmärksamheten fästs på det hälsovådliga missbruket av karburatorsprit. Bland annat har kontrollstyrelsen i en rundskrivelse till rektorerna vid ungdomsvårdsskolorna och vissa kommunala ungdomshem anhallit om upplysning om den kända omfattningen av karburatorspritmissbruket.

Karburatorsprit är en form av starkdenaturerad sprit, som avses att utnytt-

Interpellation ang. konflikten mellan Sveriges Radio och Teaterförbundet

jas som tillsatsmedel i bensin i syfte att förhindra isbildning i motorers för-gasare. Det är med hänsyn till detta ändamål naturligt att karburatorspriten försäljs av bl. a. bensinsstationer och inte enbart av AB Vin- & Spritcentralen. Från bensinförsäljare har bekräftats att karburatorspriten i tämligen stor ut-sträckning säljs till ungdom som saknar motorfordon. Även annan tillgänglig in-formation tyder på att bruket av karbu-ratorsprit som berusningsmedel har en omfattning, som motiverar krav på mot-åtgärder.

Försäljningen av teknisk sprit, till vilken typ av alkohol karburatorspriten hänföres, regleras av en kungl. förord-ning nr 181/61 där § 7 lyder: »Teknisk sprit eller alkoholhaltigt preparat må icke tillhandahållas, där särskild anled-ning föreligger att antaga, att varan är avsedd att användas i berusningssyfte. Ej heller må någon tillhandagå med anskaffande av teknisk sprit eller alko-holhaltigt preparat, där han har anled-ning till sådant antagande.»

Det kan här erinras om eu åtgärd, som vidtagits för att stävja »thinner-sniffningar». Hösten 1960 infördes ett förbud mot försäljning av thinner till minderåriga. Det kan ifrågasättas om det inte, i syfte att komma till rätta med eller åtminstone minska omfatta-ningen av missbruket av karburator-sprit och liknande alkoholhaltiga pre-parat som t. ex. isopropylalkohol, vore lämpligt att införa någon form av re-striktioner mot tillhandahållande av dessa preparat för illegitimt nyttjande.

I den allmänna debatten har fram-förts ett förslag, som innebär att kar-buratorsprit endast skall få saluföras i samband med tankning av motorfordon och att blandningen i bensintanken då skall utföras av bensinstationspersonal. Från denna regel skulle undantag medges blott i de fall, där icke minderårig kö-pare kan styrka att spriten skall an-vändas för tekniskt bruk. Det är troligt att denna skiss inte i alla delar inne-

bär en idealisk och definitiv lösning av karburatorspritmissbruket. Proble-met synes mig dock så brännande att åtgärder i syfte att minska bruket av karburatorsprit som rusgivande medel måste planeras omgående.

Under hänvisning till vad ovan an-förts anholder jag om kammarens till-stånd att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande fråga:

Vill herr statsrådet medverka till skyndsamma åtgärder för att på ett me-ra betryggande sätt än för närvarande förebygga att karburatorsprit missbru-kas som berusningsmedel?

Denna anhållan bordlades.

§ 10**Interpellation ang. konflikten mellan Sveriges Radio och Teaterförbundet**

Ordet lämnades på begäran till

Herr FÄLLDIN (cp), som yttrade:

Herr talman! Konflikten mellan Sve-riges Radio och Teaterförbundet och den därav föranledda artiststrejken mot radio- och TV-företaget har inte kun-nat föras till en lösning. Sedan nu för-likningsmannens förslag till uppgörelse avvisats, kan det befaras, att striden kommer att bli långvarig.

Det är naturligtvis inte på något sätt anmärkningsvärt att en fråga om löner och arvoden utmynner i konflikt och därmed fackliga åtgärder. Med den fri-het på arbetsmarknaden, som vi är ense om att hävda för vårt lands vidkom-mande, är det parternas sak att söka komma fram till en uppgörelse. De be-tydande konsekvenser, som radio- och TV-konflikten har för den stora allmän-heten, gör det emellertid angeläget, att saken ägnas särskild uppmärksamhet.

Sveriges Radio är ett statligt mono-polföretag, som har att svara för pro-gramproduktionen i vår tids utan jäm-förelse effektivaste massmedier, ljudra-dion och televisionen. Den ställning,

Interpellation ang. beredande av arbetstillfällen på orter där industriföretag nedlägges

som företaget har, måste anses medföra ett särskilt ansvar, ljudradio- och framför allt TV-verksamheten har fått en alltmer central position i vårt folks kulturliv. Det måste vara Sveriges Radios uppgift att så långt dess resurser medger svara för en kvalitativt god programproduktion och att över huvud taget söka tillgodose de krav, som den stora radio- och TV-publiken ställer. Det kan väl sägas, att företaget hittills under konflikten lyckats hålla programproduktionen uppe på någorlunda tillfredsställande sätt. Dock torde det inte kunna bestridas, att en kvalitetsförsämring inträffat. Kommer konflikten ytterligare att dra långt ut i tiden, måste det befaras, att programledningen får ökade svårigheter att klara situationen, särskilt om konflikten skulle få ytterligare utbredning över radio- och TV-verksamhetens fält.

Frågan är av sådan vikt, att regeringen givetvis måste känna ansvar för konsekvenserna. Det synes mig böra ankomma på regeringen att i möjlig mån söka underlätta för parterna att komma fram till en uppgörelse. Närmast till hands synes då ligga tillsättande av en särskild medlingskommission, som snarast kan anförtros uppdraget att utarbeta förslag till en för parterna acceptabel lösning.

Det kan enligt min mening vara anledning att även diskutera en annan principiell fråga i sammanhanget. Ljudradio- och TV-verksamheten i vårt land är monopoliserad till ett enda företag. Man kan fråga sig, om den nu aktuella konfliktsituationen kunnat uppstå utan denna monopolställning. En sund konkurrens är en i hög grad produktionsfrämjande faktor. Detta gäller givetvis även för radio- och TV-verksamheten. Den största effekten skulle sannolikt uppnås om två eller flera radioföretag med gentemot varandra oberoende ekonomiska förvaltningar finge konkurrera fritt med varandra. Är det san-

nolikt att den nu aktuella konflikten kunnat uppkomma eller i varje fall kunnat dra ut så långt i tiden, om konkurrensen fått verka inom radions och televisionens programproduktion?

Med anledning av vad jag här har anfört anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet ställa följande frågor:

Avser regeringen att inom snar framtid tillsätta en särskild medlingskommission i syfte att underlätta en uppgörelse mellan Sveriges Radio och Teaterförbundet?

Ansvar herr statsrådet att ett system med två eller flera med varandra konkurrerande radioföretag skulle innebära mindre risker för en konfliktsituation som den aktuella, och vill herr statsrådet i så fall medverka till en sådan konkurrens inom ljudradions och televisionens programproduktion?

Denna anhållan bordlades.

§ 11**Interpellation ang. beredande av arbetstillfällen på orter där industriföretag nedlägges**

Ordet lämnades på begäran till

Herr DAHLGREN (cp), som yttrade:

Herr talman! Det har tillkännagivits att driften vid en massafabrik i Tjust-Eds kommun i Kalmar län inom kort kan komma att nedläggas. Orsaken är ekonomiska svårigheter. Betalningarna har inställts, och enligt uppgift kan konkurs komma i fråga. I detta läge har provinsens bank, som har betydande lån placerade i företaget, förklarat sig kunna svara för att driften upprätthålles i två månader, för att om möjligt ändrade ägarförhållanden eller annan konsolideringsåtgärd skall kunna säkerställa driften vid fabriken för framtiden.

Interpellation ang. beredande av arbetstillfällen på orter där industriföretag nedlägges

Givetvis är denna fråga av vital och avgörande betydelse för de anställda vid fabriken men också för många andra som beröres indirekt. Men omständigheterna är också sådana att fallet har ett allmänt och principiellt intresse.

Det får förutsättas att främst arbetsmarknadsmyndigheterna gör vad på dem ankommer för att säkerställa sysselsättningen för de anställda som löper risk att inom kort bli arbetslösa. Med hänsyn till att de anställda till övervägande delen är bosatta i en tätort med de serviceanordningar etc. som är behövliga, skulle en förflyttning av arbetskraften medföra menliga ekonomiska verkningar ur allmän synpunkt, emedan de investeringar och insatser i övrigt som gjorts skulle bli outnyttjade. För de anställda skulle givetvis en flyttning vara ett betydande avbräck. Något önskemål om arbete och bosättning på annan ort torde inte finnas hos de berörda. Av särskild betydelse är att kommunen i fråga i övrigt har ett näringsliv som helt domineras av jordbruk och skogsbruk. En industriell verksamhet av minst nuvarande omfattning är därför synnerligen angelägen. Det synes med hänsyn till dessa omständigheter befogat att ställa frågan, huruvida arbetsmarknadsmyndigheterna m. fl. kommer att inrikta sina ansträngningar på att bereda arbetstillfällen på orten i fråga.

Om det således är synnerligen önskvärt att sysselsättning beredes på orten, inställer sig givetvis frågan hur detta lämpligen bör ske. Det är intet tvivel om att orten kan ta emot ytterligare industrier än de som nu finns. Tomtmark och andra nödvändiga förutsättningar saknas icke. Då det emellertid gäller ett så betydande antal anställda som ca 250, vilka kan komma att friställas, kan det uppstå svårigheter att tillräckligt snabbt åstadkomma en nyetablering av erforderlig omfattning.

Härtill kommer att arbetskraften i fråga har speciella yrkeskvalifikationer, vilket bör medföra att man i första hand bör söka säkerställa driften vid den nuvarande industrien.

I detta sammanhang bör uppmärksammas att den massa som tillverkas vid fabriken är av erkänt hög kvalitet. Av den anledningen har det vid något tillfälle övervägts att i anslutning till massafabriken anlägga ett finpappersbruk. Någon sådan åtgärd har dock inte kommit till stånd. Spörsmålet får dock nu anses ha en särskild aktualitet, emedan en utbyggnad med anslutet pappersbruk skulle medföra andra förutsättningar att ekonomiskt säkerställa drift och sysselsättning.

Genom det ovan nämnda anståndet om två månader har vissa förutsättningar skapats för en lösning utan driftnedläggelse. Det kan dock visa sig att denna tid inte är tillräcklig. Ytterligare anstånd kan behövas. Det vore därför av värde med ett klarläggande rörande huruvida medel för sysselsättningspolitiska åtgärder kan användas för visst temporärt upprätthållande av driften i fall som dessa.

Med hänvisning till det ovan anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framställa följande frågor:

Anser statsrådet att säkerställandet av sysselsättningen för arbetskraft, som löper uppenbar risk bli arbetslös, i fall av den art som berörts i interpellationen bör ske genom beredande av nya arbetstillfällen på orten i fråga?

Kan medel för sysselsättningspolitiska åtgärder tagas i anspråk för temporärt upprätthållande av driften vid företaget, som eljest skulle nödgas nedlägga densamma och därigenom friställa ett stort antal anställda?

Denna anhållan bordlades.

§ 12

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall avstå allmänna arvsfondens rätt till arv, m. m.; och

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss kronan tillhörig mark.

Vidare anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 91, till fullmäktige i riksgäldskontoret i anledning av fullmäktiges framställning angående medgivande för riksgäldskontoret att lämna dagslån, m. m.

§ 13

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 113, angående svensk medverkan vid upprättande av en FN:s fredsstyrka på Cypern, överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 14

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 48, angående reformering av socionomutbildningen, motionerna:

nr 811, av herr *Bengtson* i Solna m. fl.,
nr 812, av herr *Ekström* i Iggesund,
nr 813, av herr *Gustavsson* i Alvesta m. fl.,

nr 814, av herr *Holmberg* m. fl.,
nr 815, av herr *Källstad* m. fl.,

nr 816, av herr *Nelander* m. fl., och
nr 817, av herr *Wennerfors*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 58, med förslag till lag angående ändring i lagen den 17 maj 1963 (nr 114) om semester, m. m., motionen nr 818, av herr *Fälldin* m. fl.

Dessa motioner bordlades.

§ 15

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fyra enkla frågor, nämligen av:

herr *Svenning*, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående en gemensam bostadsförmedling för Malmö stad och de närmaste randkommunerna,

herr *Nilsson* i Gävle, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående konflikten mellan Sveriges Radio och Teaterförbundet,

herr *Nilsson* i Tvärålund, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående fastighetsombud för jordägande dödsbo, samt

herr *Elmwall*, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående en enhetlig klass för järnvägarnas personbefordran.

§ 16

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.57.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 18 mars

Kl. 10.00

§ 1

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 113, angående svensk medverkan vid upprättande av en FN:s fredsstyrka på Cypern.

§ 2

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna nr 811—817; och

till behandling av lagutskott motionen nr 818.

§ 3

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Gustafsson* i Borås, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående förebyggande av att karburatorsprit missbrukas som berusningsmedel,

herr *Fälldin*, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående konflikten mellan Sveriges Radio och Teaterförbundet, samt

herr *Dahlgren*, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående beredande av arbetstillfällen på orter där industriföretag nedlägges.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 4

Utgifterna inom justitiedepartementets verksamhetsområde

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1964/65 inom justitiedepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—15

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 16

Regeringsrätten: Avlöningar

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr *BÖRJESSON* i Falköping (cp):

Herr talman! Tillåt mig att i all korthet framföra några synpunkter i anslutning till statsutskottets utlåtande nr 2, avseende de likalydande motionerna I: 112 och II: 142.

I motionerna har begärts att riksdagen måtte hemställa att Kungl. Maj:ts snarast inrättar en tjänst som pressombudsman vid regeringsrätten. Beträffande den utförliga motiveringen till vår begäran ber jag få hänvisa till motion nr 142 i denna kammare. Dock vill jag här framhålla, att syftet är att denne pressombudsman skall kunna lämna pressen önskvärda informationer, där sådana kan ges, rörande domslut och domskäl samt de sakförhållanden som ligger till grund för rättens

utslag. Det har absolut inte varit motionärernas avsikt att pressombudsmannen skulle tolka innebörden i utslag som lämnas av domstolen, ty detta kunde leda till oanade konsekvenser. Därom är jag fullständigt överens med utskottet.

Vad jag däremot vill betona är att en pressombudsman med juridisk sakkunskap och som är väl insatt i ett mål, bör kunna lämna sakliga informationer och fakta utan att fördenskull behöva inlägga vare sig egna eller andras tolkningar av rättsutslaget. Men de skäl som legat till grund för rättens bedömande måste givetvis redovisas. På detta sätt skulle allmänheten via våra massmedia få objektiva och vederhäftiga upplysningar.

Herr talman! Jag har inte för avsikt att ställa något yrkande men tillåter mig i alla fall att uttala en önskan om att en pressombudsmannatjänst snarast möjligt inrättas i regeringsrätten. Säkert skulle han få en mycket viktig uppgift att fylla. Inte minst skulle han kunna stärka förvaltningsdomstolens auktoritet.

Herr talman! Jag har som sagt inget yrkande.

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! Då herr Börjesson i Falköping inte hade något yrkande i denna fråga, skall jag fatta mig mycket kort.

Utskottet anser att inrättandet av en pressombudsmannatjänst inte är den rätta lösningen, ty en sådan kan näppe- ligen undvika att i sina informationer komma in på tolkningar av domslut m. m. Därför bör informationer till allmänheten lämnas på annat sätt.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

Punkterna 17—34

Vad utskottet hemställt bifölls.

2—Andra kammarens protokoll 1964. Nr 12

Punkten 35

Fångvårdsanstalterna: Avlöningar

Kungl. Maj:t hade (bilaga 4, punkt 37, s. 61—76) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för fångvårdsanstalterna, som föranleddes av vad departementschefen föreslagit, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för fångvårdsanstalterna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1964/65, dels ock till Fångvårdsanstalterna: Avlöningar för samma budgetår anvisa ett förslagsan- slag av 61 055 000 kr.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 180) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 232), hade — såvitt nu var i fråga — hemställts att riksdagen måtte besluta att under förevarande anslag anvisa

a) för placering i vårdarbetet enligt fångvårdsstyrelsens äskanden medel för anställande av en överläkare Bo 1 och fem psykologer Ae 25,

b) för utbildning av tillsynspersonal 139 337 kr. enligt fångvårdsstyrelsens äskanden i stället för av departements- chefen förordade 36 000 kr.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 180 och II: 232, såvitt nu var i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteck- ningen för fångvårdsanstalterna, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över justitiede- partementsärenden för den 3 januari 1964 föreslagit;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för fångvårdsan- stalterna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1964/65;

c) till Fångvårdsanstalterna: Avlö-

Fångvårdsanstalterna: Avlöningar

ningar för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 61 055 000 kr.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Axel Johannes Andersson*, *Per Jacobsson*, *Edström* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herr *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 180 och II: 232, såvitt nu var i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för fångvårdsanstalterna, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden för den 3 januari 1964 och reservanterna föreslagit;

b) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för fångvårdsanstalterna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1964/65;

c) till Fångvårdsanstalterna: Avlöningar för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 61 409 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Detta är andra gången vi behandlar en del av det komplex av motioner som folkpartiet väckte vid riksdagens början och som tar sikte på en upprustning av kriminalvården och den sociala ungdomsvården.

Vi har nu fått ännu en illustration till den aktuella situationen vid dessa anstalter: under de senaste dagarna har vi tyvärr måst konstatera en ny rymningsvåg. Om man räknar ihop antalet rymningar under den senaste tiodagarsperioden från olika anstalter, torde man komma upp till ett femtontal. Långholmen leder med om jag minns rätt sju interner, Hall har ett par, Norrköping ett par och vidare har ungdomsvårdsskolorna ett antal rymningar.

Man måste, herr talman, beklaga att vi på detta sätt av rent »riksdagstek-

niska» skäl måste dela upp en så här stor fråga i en rad olika småframstötter. Det gör att riksdagens ledamöter har svårt att få en samlad överblick över både situationen sådan den är och vilka åtgärder som bör vidtas. För fjorton dagar sedan gällde det en upprustning av anstalterna. Investeringsanslagen måste sägas vara i stort behov av en höjning. Nu gäller det personalen och dess utbildning samt frågan om att tillföra anstalterna psykologisk sakkunskap.

Av vaktpersonalen saknar många nödortförlig utbildning för sitt svåra arbete. Flera hundra befattningshavare på det planet är helt utan speciell utbildning. Utskottsmajoriteten svarar med att hänvisa till vad som är skrivet i den kungliga propositionen, nämligen att man planerar och håller på att rusta upp den stora centralanstalten i Kumla och att även en del andra anstalter förbättras och byggs ut. Men det hjälper ju inte det klientel som vi nu har inne. Avdelningen och utskottet framhåller ju att antalet interner ökar oroväckande och kommer att öka.

Beträffande rymningssäkerheten måste vi konstatera att det inte bara gäller att bygga anstalter där man kan förvara internerna effektivare än hittills, utan det är också fråga om själva människobehandlingen. Rymningarna kan orsakas av psykiska spänningar hos internerna. Jag hörde tillförordnade chefen för Långholmen tala om detta i TV. Han sade att en sådan här rymningsvåg kommer på våren, därför att lusten att komma ut i frihet då ökar. Det visar att dessa interner lider av en stark oroskänsla. Men man har inte tillräcklig personal som är kompetent att hjälpa dem till rätta med och att komma till tals med dem.

Man måste beklaga för det första att det inte varit möjligt att behandla hela detta för de intagna men även för den allmänna rättssäkerheten utomordentligt viktiga problemkomplex i ett sam-

Fångvårdsanstalterna: Avlöningar

manhang, och för det andra att det finns en så liten känsla för att åtgärder är påkallade omedelbart. Ingripandena kommer alldeles för sent. Jag vill inte påstå att ingenting görs. Detta framgår tvärtom av vad utskottsmajoriteten har skrivit. Men det görs inte tillräckligt mycket. Utskottsmajoriteten har inte kunnat visa att inte de ursprungliga petita från fångvårdsstyrelsen var starkt motiverade. Det är dessa som reservanterna i enlighet med motioner i ämnet har tagit fasta på.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den under punkt 35 till utskottets utlåtande fogade reservationen men även till reservationen under punkt 36, eftersom dessa båda punkter har samband med varandra.

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! Sedan flera år pågår en omfattande upprustning inom kriminalvården. Departementschefens förslag till årets riksdag innebär en förstärkning av resurserna, som i allra högsta grad bör bidra till att den ogynnsamma utvecklingen av kriminaliteten motverkas. Genom den pågående utbyggnaden kommer anstaltsorganisationen att vid årets slut tillföras en hel del nya platser.

Herr Ståhl nämnde centralanstalten i Kumla, som får 240 platser och som kommer att tas i bruk i slutet av året. Dessutom tillkommer fyra andra anstalter med sammanlagt 160 platser, avsedda för den behandling som skall ges i samband med skyddstillsynen.

Anstalten i Kumla får 126 tjänster, och 64 tjänster föreslås fördelade på de fyra andra anstalterna. Utskottet tillstyrker inrättandet av dessa tjänster.

De av departementschefen förordade personalförstärkningarna inom den befintliga anstaltsorganisationen, som utskottet också biträder, innebär dels att 7 assistenttjänster inrättas för frivärkningsarbete och 26 tjänster för att förstärka bevakningen i anledning av

det ökade antalet rymningar samt viss utökning av personalen för arbetsdriften och av kontorspersonalen vid anstalterna. Detta innebär en väsentlig upprustning av fångvårdens personalorganisation. Ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag betyder att inte mindre än 222 nya tjänster kommer till vid anstalterna.

Utskottet har varit enigt om behovet av denna kraftiga utbyggnad. Det är bara på en punkt det varit delade meningar, nämligen den som herr Ståhl berörde och som gäller inrättandet av en läkartjänst och fem psykologtjänster. Det är klart att man kan ha delade meningar om det antal tjänster som är erforderligt vid en viss tidpunkt, och det är naturligt att fångvårdsstyrelsen i sina petita tar upp en rad önskemål. Det är också helt naturligt att man inte kan tillmötesgå alla önskemål på en gång. Det beror inte på att man är negativt inställd utan på de avvägningar man måste göra med tanke på de önskemål som framställts från olika håll. Dessutom måste man ta hänsyn till möjligheten att rekrytera personal. Efterfrågan på sådan kvalificerad personal som det här gäller, nämligen läkare och psykologer, är stor inom olika områden. Inte minst mentalsjukvården har fått känna på denna brist.

Utskottsmajoriteten har till alla delar biträtt departementschefens förslag, vilket innebär en kraftig utbyggnad av organisationen.

Reservanterna har också tagit upp frågan om medel för personalutbildningen. Det råder inga delade meningar om betydelsen av utbildning av personalen. En sådan utbildning är en förutsättning för en effektiv fångvård. Utskottet anser det därför vara angeläget att den kursverksamhet som pågår utökas ytterligare och tillstyrker därför departementschefens förslag, vilket innebär en ökning av fångvårdens avlönings- och omkostnadsanslag för detta ändamål med 156 000 kronor.

Fångvårdsanstalterna: Avlöningar

Herr talman! Jag ber med det anförda att få yrka bifall till utskottets förslag dels på denna punkt och dels under punkt 36.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag skall inledningsvis be att få illustrera vad statsverkspropositionen i år innebär för fångvården genom att citera ett uttalande i fångvårdsstyrelsens informationsorgan, som i dag kommit ut med ett nytt nummer. Det inleds med följande ord: »Detta nummer av vårt informationsorgan skall i huvudsak ägnas årets statsverksproposition som i ovanligt hög grad tillgodoser kriminalvårdens aktuella behov. Organisationen (d. v. s. hela kriminalvårdsorganisationen) tillförs sålunda inte mindre än 281 nya tjänster, varjämte ökade resurser även i andra hänseenden ställs till förfogande.»

Jag skall inte gå in på detaljerna i detta sammanhang. Låt mig endast beträffande överläkartjänsterna och psykologtjänsterna säga, att det råder en sådan brist på utbildad personal, att jag tror att det lönar sig föga att anslå pengar för inrättande av dylika tjänster i dagens läge. 1962 års riksdag anvisade anslag till en ny psykologtjänst; först i dagarna har den tjänsten kunnat till sättas.

Vad beträffar utbildningsanslaget kan jag nämna att det höjdes vid 1961 års riksdag med 165 000 kronor, 1962 med 41 000 kronor, 1963 med 300 000 kronor och enligt förslaget i statsverkspropositionen i år skulle det höjas med 156 000 kronor. Det betyder att anslaget har nära nog sjudubblats under loppet av fyra år.

Vad beträffar den personal som tidigare inte har fått någon utbildning har regeringen utfärdat bestämmelser angående dispositionen av detta anslag, vilka innebär att det huvudsakligen skall användas för sådan personal. En viss utbildning av denna personal har

också skett i personalutbildningsberedningens regi.

Herr Ståhl kom i sitt anförande in på de aktuella rymningarna särskilt från Långholmen. Det är bara tre månader sedan vi hade en lång debatt här i kammaren om rymningarna. Jag påpekade då att vi hade anslagit relativt mycket pengar för att byggnadsmässigt förbättra dessa äldre anstalter, varifrån rymningarna huvudsakligen sker. Jag sade också att fångvården bygger om så fort den hinner. Enligt vad som förklarats för mig är det emellertid ganska besvärligt, därför att man för att kunna bygga om helt eller delvis måste kunna utrymma en anstalt, vilket är svårt i nuvarande överbeläggningstider.

Beträffande de just aktuella rymningarna har man från Långholmen förklarat att man har fått pengar till att uppföra rymningshinder på den del av muren där rymningarna ägde rum. På grund av arbetskraftsbristen har dessa arbeten dock ännu inte kunnat utföras eftersom man i första hand velat förstärka den fasta paviljongen. Detta gäller den första rymningen. Den andra, natten till måndagen, företogs från en cell vars galler ännu inte hunnit förstärkas. Förstärkningsarbeten pågår för närvarande över hela Långholmen. Jag tror därför att dessa rymningar inte behöver vålla någon särskild oro. Arbeten för att förhindra ett upprepande pågår.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Jag lyssnade med intresse på den förklaring det ansvariga statsrådet nyss lämnade till de senaste rymningarna. Det fanns förklaringar även till de rymningar vi diskuterade i den av statsrådet apostroferade långa interpellationsdebatten i december. Men det gör inte saken bättre utan visar snarare att det är riktigt vad som från vår sida framhållits, nämligen att insatser på detta område varit erforderliga sedan flera år tillbaka.

Fångvårdsanstalterna: Avlöningar

Statsrådet nämnde läkarbristen, som naturligtvis är en viktig faktor. Under flera år i följd har vi motionerat för att få en ny medicinsk högskola inrättad bl. a. för att åtminstone något så när komma till rätta med eftersläpningen just på det psykiatriska området. Vi har även gjort framstötar om att den personella situationen som helhet vid fångvårdsanstalterna borde förbättras. Vad som borde kunna göras är att ge den personal som redan finns en nöjaktig utbildning för det mycket svåra arbete den har. Av fångvårdens vaktpersonal är det flera hundra personer som inte fått någon speciell utbildning. Det är bl. a. detta förhållande vår motion tar sikte på.

Ett tungt ansvar vilar på statsrådet. Är efter år går utan att man tar itu med personalbristen. Jag har den uppfattningen att man med vissa improviserade åtgärder åtminstone i någon mån skulle kunna stimulera tillströmningen till psykiatriska tjänster. Det är riktigt att konkurrensen är stor och läkartillgången alltför ringa. Men vi har tidigare genom provisoriska löneförbättringar på olika områden kunnat få fram åtminstone en tillfällig förbättring av personaltillgången, och när det nu råder verkligt nödtillstånd på detta område borde man inte från den ansvariga högsta ledningen endast konstatera att det är ont om folk utan fastmer omedelbart undersöka vad som kan göras trots bristen på personal. Det är den viktiga frågan vi har fört fram till diskussion i dessa motioner.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Generaldirektören och chefen för fångvårdsstyrelsen meddelade i ett anförande för inte så länge sedan att vi har ungefär 5 500 fångar intagna, och han förväntar sig att denna siffra under 1970-talet kommer att vara fördubblad. Den utvecklingen är skrämmande, och det är tydligt att det

är något fundamentalt fel i vårt samhälle som bildar underlaget för denna utveckling.

Nu hör vi av justitieministern att, om jag hörde rätt, 251 nya tjänster är inrättade. Detta är också ett tecken på att det är något fel i trenden i utvecklingen, då vi i stället för att minska övervakning, kontroll och polisingripanden i ett — som vi gärna vill kalla det — kultursamhälle måste öka resurserna på detta område.

Jag har begärt ordet, herr talman, endast för att ånyo fästa kammarens uppmärksamhet på den oroande utvecklingen och jag upprepar att det är något fundamentalt fel troligen redan från skolans allra tidigaste stadier och från tillståndet inom familjerna, som sedan utkristalliseras i dessa beklagliga förhållanden.

Jag ber att få yrka bifall till den reservation som vid denna punkt är fogad till utskottsutlåtandet.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 35:o) i utskottets utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

Fångvårdsanstalterna: Omkostnader — Investeringsplan för kommunikationsverken m. m.

ning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 138 ja och 72 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

*Punkten 36***Fångvårdsanstalterna: Omkostnader**

Kungl. Maj:t hade (punkt 38, s. 77—79) föreslagit riksdagen att till Fångvårdsanstalterna: Omkostnader för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 23 662 000 kr.

I de under föregående punkt nämnda likalydande motionerna I: 180 och II: 232 hade — såvitt nu var i fråga — hemställts att riksdagen måtte besluta att under förevarande anslag anvisa

a) för utbildning av tillsynspersonal 164 000 kr. enligt fångvårdsstyrelsens äskanden i stället för av departementschefen förordade 120 000 kr.,

b) efter fångvårdsstyrelsens hörande erforderliga medel till en särskild undersökning av orsakerna till den stegrade rymningsfrekvensen vid fångvårdsanstalterna under det gångna året.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 180 och II: 232, såvitt nu var i fråga, till Fångvårdsanstalterna: Omkostnader för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 23 662 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar Axel Johannes Andersson, Per Jacobsson, Edström och Ståhl, fröken Elmén samt herr Gustafsson i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 180

och II: 232, såvitt nu var i fråga, till Fångvårdsanstalterna: Omkostnader för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 23 706 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr STAHL (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 2.

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2) av herr Axel Johannes Andersson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 37—54

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 55

Lades till handlingarna.

§ 5**Utgifterna å kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna å kapitalbudgeten för budgetåret 1964/65 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

*Punkten 1***Investeringsplan för kommunikationsverken m. m.**

Kungl. Maj:t hade (bilaga 8, punkt 91, s. 233—238) lämnat en översikt över kommunikationsverkens investeringar,

Investeringsplan för kommunikationsverken m. m.

avseende postverkets, televerkets, statens järnvägars och statens vattenfallsverks fonder, luftfartsfonden samt väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Åkerlund* (I: 535) och den andra inom andra kammaren av herrar *Nordgren* och *Bengtson* i Solna (II: 651), i vilka hemställts att riksdagen måtte anvisa i motionerna angivna investeringsanslag, innebärande en minskning med 10 procent av den av departementschefen föreslagna medelsanvisningen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 535 och II: 651, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anför.

Reservation hade avgivits av herrar *Kaijser*, *Holmberg*, *Staxäng* och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 535 och II: 651, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anför.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **BENGTSON** i Solna (h):

Herr talman! I föreliggande utlåtande nr 9 från statsutskottet behandlas investeringsplanen för kommunikationsverken. Därtill har fogats en reservation av herr *Kaijser* m. fl. Reservanterna yrkar att ett av mig i motion framfört förslag om reducering med cirka 10 procent av anslagen verkställs.

Denna siffra 10 procent har sin förhistoria. År 1962 beslöt riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag att de tidigare anslagen, som var uppdelade på olika delanslag, skulle samlas i ett kollektivanslag för att tillsammans med ingående behållningar täcka de äskade anslagen. Åtgärden vidtogs främst för att affärsverken skulle få större frihet att inom anslagens ram själva göra an-

gelägenhetsgraderingen av de olika investeringsobjekten. Under den tidrymd av cirka två år som förflyter från det att verken gör upp sina petita till dess att budgetåret slutar kan nya objekt komma i förgrunden och andra bli mindre aktuella. Därför var det riksdagens mening att verken inte skulle vara bundna av den ursprungliga planeringen utan få handlingsfrihet inom anslagens ram. Föregående år beviljade riksdagen dessutom ett anslag på 10 procent som en marginal för att öka investeringsramarna, om så skulle komma att bli påkallat av konjunkturmässiga eller eljest särskilda skäl.

Vad som nu har hänt är att högerreservanterna sagt sig att det i dagens konjunkturpolitiska läge inte är önskvärt att avhända riksdagen den konjunkturpolitiska bedömningen. De har således velat hålla tillbaka den extra marginal på 10 procent som i fjolårets bedömning av riksdagen kunde anses lämplig och rimlig. Emellertid vill jag betona, herr talman, att de av reservanterna anvisade anslagen jämte de ingående behållningarna är fullt tillräckliga för att motsvara den planerade medelsförbrukningen i enlighet med vad statsrådet anför på s. 237 i statsverkspropositionens bilaga nr 8.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservation nr 1 vid punkten 1 av herr *Kaijser* m. fl.

I detta anförande instämde herr *Nordgren* (h).

Herr **SVENSSON** i Ljungskile (fp):

Herr talman! När riksdagen fattade sitt beslut om att ha en marginal av 10 procent på det samlade anslaget för investeringar inom kommunikationsverken innebar detta beslut att man skulle hålla en viss beredskap med hänsyn till möjliga konjunkturvariationer men även med tanke på annat som kunde inträffa under årets gång och motivera att man utvidgade verksamheten på en eller annan punkt.

Televerkets anslagsbehov

Reservanterna går nu emot detta anslagstillägg med motiveringen att konjunkturbilden för närvarande är sådan att en dylik beredskap inte är nödvändig. Men riksdagens principbeslut innebär väl egentligen att vi i detta fall inte skulle sysselsätta oss med en konjunkturbedömning utan hålla en viss beredskap mera permanent.

Sedan kan det ifrågasättas, hur pass säkert man vet att inga konjunkturvariationer uppstår; dagens läge behöver bara jämföras med det ekonomiska läget för ett år sedan för att skillnaden i konjunkturbild skall vara mycket betydande. Och det gäller här dock ett anslag för tiden fram till den 30 juni 1965, alltså i det närmaste ett och ett halvt år. Det finns inte några garantier för att inte konjunkturbilden ändras under denna tid, och jag vill än en gång understryka att det även kan inträffa andra händelser som påverkar anslagsbehovet.

Utskottet har alltså inte funnit tillräckliga skäl för att avvika från ett nyligen träffat beslut av principiell innebörd och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1) av herr Kaijser m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 3**Televerkets anslagsbehov**

Kungl. Maj:t hade (punkterna 93—96, s. 248—307) föreslagit riksdagen att för budgetåret 1964/65 under televerkets fond anvisa i statsrådsprotokollet angivna investeringsanslag å tillhoppa 450 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Isacson* och *Per Petersson* (I: 257) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedin m. fl.* (II: 236);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 195) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 237), i vilka hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära sådan ändring i gällande kungörelse om rätt att inneha radiomottagningsapparat, att ingen särskild licens efter den 1 juli 1964 skulle erfordras för radioapparat, medförd i bil, dels som sin mening uttala att avskrivning på byggnadsstyrelsens investeringar för radiohus och televerkets investeringar i ljudradians distributionsanläggningar från den 1 juli 1964 borde ske med 10 procent årligen;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Eric Carlsson* och *Jonasson* (I: 286) och den andra inom andra kammaren av herrar *Wahrendorff* och *Gustavsson* i Alvesta (II: 364), i vilka hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära sådan ändring i gällande författning om uppbörd av radiolicenser att ingen särskild licens efter den 1 juli 1964 skulle erfordras för bilradioapparat;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sveningsson* (I: 421) och den andra inom andra kammaren av herr *Bohman m. fl.* (II: 507), i vilka likaledes hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära sådan ändring i författningen om radiolicenser, att särskild licens icke erfordrades efter den 1 juli 1964 för innehav av bilradioapparat;

dels en inom andra kammaren av herr *Carlsson* i Huskvarna väckt motion (II: 359);

Televerkets anslagsbehov

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Dahlén* och *Sundin* (I: 193) och den andra inom andra kammaren av herrar *Regnéll* och *Alemyr* (II: 239);

dels en inom andra kammaren av herr *Christenson* i Malmö väckt motion (II: 645);

dels en inom andra kammaren av herr *Wedén m. fl.* väckt motion (II: 653), vari föreslagits att riksdagen beslutade hemställa till Kungl. Maj:t om tillsättande av en allsidig utredning för att förutsättningslöst klarlägga olika möjligheter till och konsekvenser av reklamfinansierade radio- och TV-program, bl. a. möjligheterna att sänka licensavgifterna;

dels en inom andra kammaren av fru *Kristensson* och herr *Björkman* väckt motion (II: 717);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Olsson* och herr *Harald Pettersson* (I: 532) och den andra inom andra kammaren av herr *Gustavsson* i Alvesta m. fl. (II: 646), i vilka hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att frågan rörande en ungdomens radio-TV-avdelning, förslagsvis benämnd »Sveriges ungdoms-radio-TV», skyndsamt måtte prövas, lämpligen inom 1960 års radioutredning, varvid kontakt borde tagas med ungdomsorganisationer och övriga berörda sammanslutningar.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte för budgetåret 1964/65 under televerkets fond anvisa följande investeringsanslag, nämligen

1. Teleanläggningar

m. m. 424 000 000 kr.,

2. Rundradioanlägg-

ningar 26 000 000 kr.;

II. att motionerna I: 257 och II: 236 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionerna I: 195 och II: 237, I: 286 och II: 364 samt I: 421 och II: 507

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att motionen II: 359 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

V. att motionerna I: 532 och II: 646 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VI. att motionerna I: 193 och II: 239 icke måtte av riksdagen bifallas;

VII. att motionen II: 653 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VIII. att motionen II: 645 icke måtte av riksdagen bifallas;

IX. att motionen II: 717 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade avgivits

a) beträffande bilradiolicensen och avskrivningen av investeringar för radiohus m. m. av herrar *Boman*, *Axel Johannes Andersson*, *Bengtson*, *Per Jacobsson*, *Kaijser*, *Nils Theodor Larsson*, *Holmberg*, *Staxäng*, *Ståhl*, *Eliasson* i Sundborn, *Svensson* i Ljungkile, *Gustafsson* i Kårby, *Löfroth* och *Källenius*, vilka ansett att utskottet under III. bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 195 och II: 237, I: 286 och II: 364 samt I: 421 och II: 507, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anförts;

b) beträffande utredning rörande reklamfinansierade radio- och televisionsprogram av herrar *Boman*, *Axel Johannes Andersson*, *Per Jacobsson*, *Kaijser*, *Nils Theodor Larsson*, *Holmberg*, *Staxäng*, *Ståhl*, *Svensson* i Ljungkile, *Löfroth* och *Källenius*, vilka ansett att utskottet under VII. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionen II: 653, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om tillsättande av en allsidig utredning för att förutsättningslöst klarlägga olika möjligheter till och konsekvenserna av reklamfinansierade radio- och TV-program, bl. a. möjligheterna att sänka licensavgifterna;

c) beträffande utredning rörande reklamfinansierade radio- och televisions-

Televerkets anslagsbehov

program av herr *Bengtson*, utan angivet yrkande;

d) beträffande nytt avtal mellan Kungl. Maj:t och Sveriges Radio av herrar *Holmberg* och *Källenius*, likaledes utan angivet yrkande.

Herr TALMANNEN yttrade:

Överläggningen rörande denna punkt må omfatta även andra lagutskottets utlåtande nr 16. Yrkanden beträffande nämnda utlåtande framställs dock först sedan utlåtandet föredragits.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! Motion nr 645, som behandlas under punkt 3 i statsutskottets utlåtande nr 9, tar närmast sikte på den stora kostnadsökningen för den programproduktion som bedrivs av aktiebolaget Sveriges Radio inom televisionen. Under tre år har dessa kostnader stigit till mer än det dubbla och uppgår för stundande budgetår till cirka 102 miljoner kronor. Det bör emellertid framhållas att antalet programtimmar samtidigt har ökat.

Produktionen av TV-program rymmer åtskilliga faror i kostnadshänseende som inte föreligger för annan produktiv verksamhet. Delvis såsom en följd av företagets monopolställning med därav uppkommen brist på konkurrens finns det inte någon i egentlig mening kostnadskontrollerande faktor. Efter hand som kostnaderna stiger har man bara att av staten begära ökad utdelning av licensmedel.

En annan motivering för motionen är att verksamheten bedrivs i aktiebolagsform och att riksdagens revisorer alltså inte har möjlighet till kontroll och insyn.

Utskottet finner motionens syfte beaktansvärt och understryker nödvändigheten av att det sker en fortlöpande översyn av verksamheten på såväl ljud-

radions som televisionens område och att därvid i all den utsträckning så befinnes rimligt rationaliserings- och besparingssynpunkter beaktas.

Herr talman! Detta uttalande sammanfaller med motionens yrkande, och jag förklarar mig därvid nöjd med utskottets skrivning.

Herr SVENSSON i Ljungkile (fp):

Herr talman! Statsutskottet har för sin del anslutit sig till vad departementschefen anfört beträffande ljudradiatorörelsens och televisionsverksamhetens inriktning och omfattning under nästa budgetår.

Jag har inte heller, herr talman, någon anledning att kommentera herr Christensons motion, eftersom herr Christenson förklarat sig nöjd med utskottets skrivning. Och det är kanske också de andra motionärerna under denna punkt — det finns åtminstone inte ännu anledning anta något annat, men vi får väl se om några ytterligare motionärer kommer att uppträda i denna fråga.

Jag har emellertid för egen del i två avseenden anslutit mig till avvikande meningar som framförts reservationsvis. Den ena gäller frågan om bilradiolicensen, som har varit och är föremål för olika bedömningar, begripligt nog. Det tillämpas ju allmänt sett den ordningen: en licens per familj. För den licensen får familjen ha flera olika radioapparater. I det fallet utgör alltså radiolicensen i viss mån ett undantag från den regel som annars tillämpas.

En annan väsentlig sak är att det är svårt att sköta indrivningen av betalningen för bilradiolicenserna, så att man får en någorlunda fullständig tillämpning av den ordning man beslutat om. Det är självfallet ur olika synpunkter föga tillfredsställande, om en beslutad ordning endast kan tillämpas i mycket begränsad omfattning.

Det blir naturligtvis ett visst inkomstbortfall, om man tar bort bilradiolicen-

Televerkets anslagsbehov

sen, och det bortfallet måste på något sätt fyllas. Där har motionärerna föreslagit en uppmjukning av den tidigare ordningen, som innebär att alla kapitalinvesteringar betalas kontant. Reservanterna har anslutit sig till den meningen. Investeringarna på radiosidan är för närvarande betydande, och man kan givetvis för dem tillämpa ett avskrivningsförfarande över t. ex. en tioårsperiod. Det blir ju i så fall en ganska snabb amortering. Därigenom kan den ekonomiska situationen klaras. Därför har vi ansett att vi nu kan besluta om ett avskaffande av bilradiolicensen.

En annan punkt där jag har anslutit mig till reservationen är beträffande frågan om en utredning av annonsfinansierade TV-sändningar. Den frågan diskuterade vi ganska utförligt här i kammaren den 12 december 1962 i samband med en motion i ärendet men även mot bakgrunden av de tilläggsdirektiv till 1960 års radio- och TV-utredning som kommunikationsministern strax innan hade offentliggjort. När frågan nu kommer tillbaka, har jag samma uppfattning som då, vilket innebär att jag inte tar ståndpunkt i själva sakfrågan huruvida vi skall ha kommersiell TV eller inte. För dagen vill jag varken säga ja eller nej i det fallet.

Detta är en ganska naturlig ståndpunkt, om man som jag har den inställningen att frågan bör allsidigt utredas. Ty utredningen bör ju då komma först och ståndpunktstagandet sedan. Men därmed vill jag inte kritisera dem som har en annan uppfattning. Man kan givetvis inta en principiell ståndpunkt och hålla fast vid den, oavsett vad utredningen kommer fram till. Jag redovisar här bara min personliga inställning till frågan om en förutsättningslös utredning.

I debatten hösten 1962 framhöll jag bl. a. att statsmakternas uraktlåtenhet att utreda denna fråga ingalunda innebär att de stora organisationer och firmor som är intresserade av kommersiell

TV inte får sina synpunkter framförda i debatten. De har tillräckligt med pengar och expertis för att utreda saken, och det har de också gjort. Deras synpunkter kommer därför inte bort i debatten.

Men det finns åtskilliga problem som jag skulle vilja ha belysta genom en förutsättningslös utredning, som inte göres bara av den ens intresseparten. Jag tänker då exempelvis på tidningarnas problematik. Den har ju inte försvunnit sedan vi diskuterade frågan 1962. Om jag fattat rätt, finns den fortfarande kvar t. o. m. på regeringssidan, och jag är angelägen om att den saken blir allsidigt belyst, om det nu blir fråga om kommersiell TV. Även de mindre företagarnas ställning kan då bli problematisk, och man kan också anlägga vissa moraliska aspekter, om jag så får säga. En eventuell TV-reklam måste på ett riktigt sätt bevakas och begränsas så att inte skadliga sidor visar sig i alltför stor utsträckning. Det är fråga om reklam för vissa varor — vi nämnde förra gången tobak, alkohol och jämslida varor. TV som medium är oerhört effektivt. Det tränger in i hemmen, och man har möjlighet att så att säga över föräldrarnas huvuden rikta sig direkt till barn och ungdom med sin reklam. Det skapar problem. Såvitt jag förstår är även vår reklam i övrigt på den punkten en smula problematisk.

Detta är ju svåra och ömtåliga frågor. Kanske man kan svara som socialdemokratisk talare, att ingenting av det här behöver vi bekymra oss om, eftersom vi ingen reklam skall ha. Men det är på den punkten som jag är tvivlande, eftersom det händer så oerhört mycket i vårt tekniska tidevarv, eftersom hela utvecklingen är så dynamisk. Sändnings- och mottagningsmöjligheterna ökas och räjongen vidgas. Rätt vad det är har vi kanske utländsk reklam långt in över de svenska gränserna. Dessutom ligger det väl åtskilligt i de stora exportfirmornas påpekande, att det är be-

Televerkets anslagsbehov

svärande för dem att inte kunna testa ett annonsprogram i TV på hemmapubliken innan man använder det i de länder där TV-reklam förekommer. Jag tror inte det är någon som egentligen vill hävda att våra exportfirmor skall avstå från reklam i andra länder, där konkurrerande firmor använder TV-reklam.

Sådana synpunkter tränger sig alltså på, och man vet inte hur länge man kan avvisa dem. Jag tror inte att kommunikationsministern heller kan veta säkert hur länge man kan avvisa denna problematik. Redan 1962 gjorde kommunikationsministern vissa reservationer på den punkten. Han förutsatte väl att ett läge skulle kunna inträffa, då saken måste tas under omprövning. I så fall tycker jag det vore rimligt att statsmakterna gick med på en så allsidig och förutsättningslös utredning som möjligt av detta problem. Om man vill kan man mycket väl göra den utredningen som en ren beredskapsinsats inför den situation som eventuellt kan uppkomma.

Herr talman! Detta är anledningen till att jag tillsammans med övriga reservanter har kommit tillbaka, när nu frågan motionsledes har väckts, och föreslår en sådan utredning. Samtidigt som jag yrkar bifall till vad utskottet har hemställt i övrigt ber jag alltså att under denna punkt få yrka bifall till reservationerna a) och b) med herr Boman som förste reservant.

Herr BLIDFORS (s):

Herr talman! Under denna punkt föreligger två reservationer, som framgick av herr Svenssons i Ljungskile anförande. Den första gäller bilradiolicenserna, som reservanterna vill avskaffa, och den andra gäller kravet på utredning om reklamfinansierade radio- och TV-program.

I fråga om bilradiolicensens avskaffande vill jag först erinra om ljudradions ekonomiska situation. Enligt både

telestyrelsens tidigare prognoser och radioutredningens senaste prognoser föreligger risk för ett ackumulerat underskott på specialbudgeten redan för nästa år, om man inte vidtar förstärkningsåtgärder. Radioutredningen har föreslagit sådana, och departementschefen har godkänt dem med vissa ändringar. Så har vi också gjort i full enighet inom utskottet. Bland annat tillstyrker vi en höjning av radiolicenserna från 30 till 35 kronor — radioutredningen hade ju föreslagit 40 kronor.

Departementschefen bedömde situationen så, att sedan dessa åtgärder vidtagits skulle inkomsterna räcka till för att täcka utgifterna åtminstone för tre år framåt.

Jag har bara velat nämna detta för att ingen skall tro att denna specialbudget är så stark, att den tillåter utgiftsökningar eller inkomstminskningar i någon större utsträckning.

Det är i den situationen som reservanterna föreslår slopande av bilradiolicensen. Ett genomförande av förslaget skulle — såsom framgick av herr Svenssons i Ljungskile anförande — medföra ett inkomstbortfall för radiorörelsen på ca 14 miljoner kronor, ett inkomstbortfall som reservanterna sökt »kompensera» genom att ändra på avskrivningsreglerna. Jag återkommer strax till denna sida av saken.

Något som man bör lägga märke till är att radioutredningen — och vi har ju ledamöter av den här i kammaren — aldrig föreslagit ett slopande av bilradiolicensen *nu* men väl en sänkning av licensbeloppet från nuvarande 30 kronor till 20 kronor samtidigt med en höjning av övriga licenser till 40 kronor. Och av remissinstanserna är det mig veterligt ingen annan än Motororganisationernas samarbetsdelegation som — jag vill säga naturligtvis — har tillstyrkt att bilradiolicensen skulle slopas helt.

Reservanterna åberopar liksom mo-

Televerkets anslagsbehov

tionärerna två skäl för ett slopande av bilradiolicensen — dels det skäl herr Svensson i Ljungskile här anført, nämligen att bilradion inte kan betraktas på annat sätt än andra radioapparater, vilka senare omfattas av den s. k. hushållslicensen, dels svårigheten att kontrollera om bilradion är att anse såsom varaktigt eller tillfälligt medförd i bilen.

Jag vill visst inte förneka riktigheten av herr Svenssons i Ljungskile yttrande att vissa kontrollsvårigheter föreligger. Det finns också vissa skäl för ett avskaffande, men jag tycker att dessa skäl är bärande i första hand om man ser frågan isolerad. Bilradiolicensen är dock endast *ett* av de specialproblem som måste lösas i samband med en revision av hela licenssystemet. Utredningen själv anser ju också att tidpunkten ännu inte är inne för ett slopande av den särskilda licensen för bilradio, även om utredningen som sagt önskar en sänkning av avgiften.

Det måste då vara riktigare, tycker vi inom utskottsmajoriteten, att samtliga licensfrågor får sin lösning i *ett* sammanhang — något som bl. a. Sveriges Radio förordat i sitt remissyttrande. Radioutredningen avser ju också att i sitt slutbetänkande göra en samlad avvägning mellan radio och TV. Jag menar därför att vi bör vänta med att ta ställning till frågan.

Så till den andra sidan av reservanternas förslag!

För att skapa en motvikt till inkomstbortfallet på cirka 14 miljoner kronor föreslår reservanterna en tioprocentig avskrivning av investeringarna i stället för den nu tillämpade finansieringsmetoden med full avskrivning. Detta skulle emellertid bara, såsom departementschefen framhållit, innebära en minskad kostnadsbelastning på specialbudgeten för de närmaste åren men efter hand bidra till större kostnadsökningar och leda till licenshöjningar. Utskottet delar fortfarande departementschefens uppfattning härvidlag — jag säger fort-

farande därför att vi redan 1955 uttalade oss i frågan. Den gången var emellertid utskottet helt enigt i sin syn på avskrivningsprinciperna.

Jag ber, herr talman, att på denna punkt få yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag övergår till frågan om reklamfinansierad TV. Den frågan har vi, som herr Svensson i Ljungskile framhöll, diskuterat många gånger — 1956, 1957, 1958 och även 1962, då vi hade en ingående debatt om saken. Något nytt har knappast inträffat under de femton månader som gått sedan vi senast diskuterade frågan, och läget torde alltså vara i stort sett detsamma som då. Argumenten torde också kvarstå oförändrade, liksom ståndpunkterna på ömse sidor är desamma.

Inom utskottsmajoriteten vidhåller vi vår uppfattning — en uppfattning som departementschefen även givit uttryck åt i sina tilläggsdirektiv till radioutredningen — att några programmässiga skäl knappast kan åberopas för en reklamfinansiering av TV-programmen. Jag syftar på bl. a. valmöjligheterna, programstandarden, yttrandefriheten.

Jag är naturligtvis medveten om att TV-reklamen har betydelse för företagen — vi diskuterade saken i debatten 1962. Men detta värde för företagen måste vägas mot värdet för samhälls-ekonomien i dess helhet. För att bedöma verkan på samhälls-ekonomien behöver man prognoser för reklamens inriktning — man behöver veta hur köparen påverkas och hur i sin tur produktion, sparande o. s. v. påverkas. Några väsentliga bidrag till belysningen av dessa komplicerade frågor kan, enligt vad vi inom utskottsmajoriteten tror, en utredning inte ge.

Frågan om värdet av en utredning på denna punkt får väl helt enkelt lämnas öppen. De slutsatser en utredning kunde komma fram till skulle väl förresten komma att bli i ganska hög grad subjektiva.

Jag framhöll att knappast något nytt

Televerkets anslagsbehov

inträffat sedan vi senast diskuterade denna fråga, men jag kanske ändå får göra en liten reservation till detta påstående. Denna gång aktualiserar motionärerna och reservanterna inte bara som senast frågan om reklamfinansierad TV utan även frågan om reklamfinansierade radioprogram. Mig veterligt har denna tanke inte framförts på mycket länge här i riksdagen. Om jag inte misstar mig diskuterade vi denna fråga år 1947 och senast år 1955. Men vid dessa tillfällen avstyrkte utskottet enhälligt yrkandena om reklamfinansierade radioprogram, varefter de avslogs i kammaren.

För övrigt gäller samma synpunkter som vi anför beträffande reklamfinansierade TV-program också i motsvarande grad för reklamfinansierade radioprogram.

Jag ber, herr talman, att även på denna punkt få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall endast be att få framföra två små reflexioner med anledning av herr Blidfors' anförande. Vi står på olika ståndpunkter och vi kommer till olika resultat, när vi väger argumenten, och det är väl inte något att göra åt den saken. När redovisningen är gjord är inte mer att säga. Detta är kanske det väsentliga man kan få ut av våra bägge inlägg.

Beträffande herr Blidfors' hänvisning till att man inte skall föregripa en sittande utredning genom att besluta i fråga om en eller annan detalj, som kan ha ett samband med dess verksamhet, vill jag dock framhålla att detta är en från socialdemokratiskt håll föga konsekvent tillämpad princip.

Vidare tog herr Blidfors upp frågan om TV-reklamens samhällsekonomiska sida. Vi diskuterade denna fråga något 1962, men jag berörde den inte i mitt tidigare anförande. Herr Blidfors har

samma uppfattning som finansministern gjorde sig till talesman för år 1962, nämligen kort och gott att denna fråga är så krånglig och svårbemästrad, att en utredning inte kan skapa någon större klarhet i den.

Jag säger detsamma nu som jag framhöll då: Det bör väl åtminstone vara möjligt för en utredning att skapa ökad klarhet i denna dunkla frågeställning. Det är ganska defaultistiskt att bara förklara, att detta visserligen är ett stort fält, som vi inte vet mycket om, men att vi eftersom en utredning inte kan skapa någon klarhet inte heller skall bry oss om att göra något. Jag tycker att detta i stället är ett skäl för att tillätta en utredning, vars resultat vi sedan får avvakta.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Det fanns en gång en mycket listig ledamot av denna kammare och av Kungl. Maj:ts regering, som hette Axel Persson Bramstorp. För ungefär 25 år sedan fick jag som ett av mina första uppdrag såsom radiojournalist uppgiften att intervjua Axel Persson Bramstorp i en högtaktuell politisk fråga. Jag blev varnad av äldre och erfarnare kamrater, att herr Bramstorp var mycket skicklig när det gällde att undvika att svara på frågor. Jag tyckte mig därför vara någorlunda väl rustad när jag sökte upp honom.

Men jag kunde inte föreställa mig den list han använde för att fylla ut 29 av de 30 minuter under vilka vi talade med varandra. Denna bestod helt enkelt i att han — ett mäktigt statsråd — tog upp till diskussion med en 21-åring huruvida det var rimligt eller ej att han betalade två radiolicenser.

Han bodde som alla vet i Skåne och han hade även bostad i Stockholm. Såsom hushållsprincipen för innehav av radiolicens vid denna tidpunkt var utformad ansåg underordnade myndigheter, att herr Bramstorp var skyldig att betala två licenser. Nu ville han få

Televerkets anslagsbehov

garantier för att jag skulle använda mina ringa maktresurser för att försöka ändra på detta förhållande.

Jag är inte i tillfälle att just i dag uppfylla det löfte jag då gav, eftersom herr Bramstorp eller någon annan mäktig person har ändrat hushållsprincipen beträffande innehav av radiolicens, så att den numera, enligt kungörelsen av den 23 maj 1958 nr 231, gäller innehav av radioapparat som disponeras i bostad, alldeles oavsett om man har en, två, tio eller tjugufem apparater.

Däremot regleras det med nuvarande författning inte tillfredsställande, hur det skall förfaras med apparat som man för med sig ut i det fria utanför denna bostad. Författningen tolkas för närvarande så, att om jag går ut med en liten transistorapparat i fickan eller i handen, om jag cyklar eller om jag åker båt, så är det fullt möjligt för mig att göra det utan att bryta mot hushållsprincipen. Men om jag varaktigt stoppar in apparaten i en plåtburk, kallad bil, då blir den licenspliktig. Det är ingalunda så som många tror att plikten att erlagga särskild radiolicens är beroende av om jag fäster apparaten i bilen eller inte. Ty fäster jag den i bilen för en dag eller två, är den inte varaktigt medförd. De kriterier som går att upprätthålla vid en övervakning är alltså av en helt annan art. För att konstatera om en apparat är varaktigt medförd eller inte måste man vid ett antal tillfällen undersöka om den är varaktigt medförd i ett och samma fordon eller inte.

Jag förmodar att de av kammarens ledamöter som suttit i en bilkö en sommarlördag eller en sommarsöndagkväll inte skulle bli särskilt förtjusta, om polisen använde sina resurser till att söndag efter söndag stoppa en viss bilkaravan för att undersöka huruvida en viss bilägare varaktigt medför en radioapparat i sin bil eller inte.

Jag skulle vilja fråga herr Blidfors och naturligtvis framför allt kommuni-

kationsministern, om man anser att den allmänna laglydnaden gagnas med nuvarande ordning.

Detta är en fråga som blivit tillspetsad genom transistorapparaternas framträngande, genom att vi fått helt nya typer av apparater, av vilka många är så små att de kan rymmas i en ficka eller i handen.

Jag tror att vi befinner oss i ett läge där vi bör akta oss väldigt noga för att behålla en bestämmelse som kommer i konflikt med det allmänna rättsmedvetandet. I krigsransonerings slutskede upplevde vi att det var svårt för att inte säga omöjligt att vinna gehör för en del av de tidigare i och för sig välmotiverade ransoneringsbestämmelserna just därför att de inte längre hade stöd i det allmänna rättsmedvetandet.

Här finns alltså enligt min mening skäl för snara åtgärder, och det är ju också vad den myndighet föreslår som har att sköta indrivningen av licenserna, nämligen telestyrelsen. Herr Blidfors, som är en mycket skicklig debattör, gjorde en liten elegant piruett genom att säga att det endast var Motororganisationernas samarbetsdelegation som föreslog ett omedelbart och fullständigt borttagande av bilradiolicensen.

Ja, det var möjligt för herr Blidfors att säga så, eftersom det är nio månader mellan den tidpunkt då telestyrelsen vill ta bort denna licens och den tidpunkt motionärerna föreslår och eftersom de båda förslagen i sak skiljer sig när det gäller frågan om tvånget för ägare av fordon i yrkesmässig trafik att inneha bilradiolicens. Men om vi plockar bort dessa små mosaikbitar är det inte längre möjligt för herr Blidfors att säga så. Telestyrelsen föreslår nämligen att »man bör söka finna en utväg, som gör det möjligt att så snart ske kan slopa bilradiolicenserna», med det undantag som jag nyss återgav. Jag tror alltså att detta är en rent

Televerkets anslagsbehov

praktisk fråga. Principiellt är det orimligt att uppehålla kravet på bilradiolicens.

Nu har det hänvisats till att radioutredningen, som jag och en annan ledamot av denna kammare är medlemmar i, skulle ha föreslagit ett omedelbart avskaffande av bilradiolicensen. Ja, det är riktigt. Vi träffade en kompromiss efter en mycket segsliten sittning på cirka sju timmar. Att vi gjorde det berodde bland annat på att vi var förhindrade av direktiven — i varje fall ansåg utredningens majoritet det — att gå just den väg som motionärerna och reservanterna föreslagit (de är inte hindrade av några direktiv), nämligen att ändra gällande avskrivningsregler. Hade radioutredningen haft denna möjlighet, är det inte alldeles självklart att det inte hade blivit en annan utgång.

Nu föreslog vi att man som ett första steg mot avskaffande av bilradiolicensen skulle sänka radiolicensen till halv hushållsavgift. Men när Kungl. Maj:t inte var intresserad av att följa den kompromissen och desavuerade såväl de socialdemokratiska ledamöterna som oppositionsledamöterna i utredningen, är vi naturligtvis alla fria att återgå till den ståndpunkt vi hade när radioutredningen började behandla detta ärende.

Jag anser att reservationen fullkomligt riktigt hävdar att bilradiolicensen av principiella skäl och med hänsyn till respekten till den allmänna laglydningen bör avskaffas vid nästa budgetårs början.

Då är herr Blidfors' andra resonemang detta: Har vi råd att avskaffa denna licens? Kan vi göra det utan att äventyra Sveriges Radios budget? Jag tror att herr Blidfors måste förstå, att jag, som råkar vara ledamot av Sveriges Radios styrelse, har anledning att noga tänka mig för, innan jag lägger fram ett förslag av denna typ. Det är riktigt att radions budget är hårt

ansträngd för den närmaste tiden. Det är också riktigt att kommunikationsministern begränsar sitt resonemang till frågan om en rimlig budgetbalansering för de tre närmast följande åren. Det förslag vi lagt fram betyder med nu gällande radiolicens sannolikt ett inkomstbortfall på 12 miljoner kronor om året och med den av kommunikationsministern föreslagna höjningen en inkomstminskning med inemot 14 miljoner kronor, för tre budgetår alltså maximalt 42 miljoner kronor. Dessa siffror gäller under förutsättning att de som äger bilradio lika lojalt som nu fortsätter att betala och inte övergår till att använda sådana radiomodeller som det helt enkelt inte är möjligt att kontrollera.

I detta läge föreslår motionärerna och reservanterna att man skall återgå till den tidigare gällande avskrivningsprincipen beträffande ljudradions investeringar såväl inom Sveriges Radio som inom telestyrelsen, d. v. s. till den princip om 10-procentig avskrivning som man hade fram till dess att man 1955 bestämde sig för att bygga Radiohuset. Den 100 procents avskrivning på byggnader som måste väntas stå minst femtio år och vara fullt användbar under den tiden är inte en rimlig ordning inom en verksamhet som dock i viss utsträckning sker i bolagsform.

Även för telestyrelsen är vissa problem härvidlag så aktuella att telestyrelsen funnit skäl att ingående yttra sig om dessa och framlägga de resonemang som motionärerna sedan har godtagit.

Om man nu anser att den marginal som man efter en sådan ändring i avskrivningsreglerna skulle kunna få är alltför liten, finns det ju möjlighet att ta ett tillfälligt lån ur TV-fonden på samma sätt som TV under sin uppbyggnadsperiod lånade ur ljudradions fond utan att man fördenskull bröt ned skillnaderna mellan de två fonderna.

Televerkets anslagsbehov

Jag tror för min del inte att detta blir nödvändigt utan är övertygad om att det räcker väl med att man gör den ändring i avskrivningsreglerna som här föreslås.

Utan att gå in på den diskussion som i övrigt har förts mellan herr Svensson i Ljungskile och herr Blidfors vill jag sedan säga, att avskaffandet av bilradiolicensen inte innebär något ställningstagande i frågan om vi skall ha reklam i Sveriges Radio eller inte. Skulle regeringen om ett antal år anse sig tvingad att lägga fram ett sådant förslag, kommer det att röra sig om finansieringsbehov av helt annan storleksordning än de 14 miljoner kronor om året som bilradiolicensen enligt kommunikationsministerns förslag innebär. Att rösta för reservation 2 a innebär därför inte att man tar ställning till frågan huruvida eventuella reklaminslag skall ingå i Sveriges Radios sändningar.

Jag ber, herr talman, få yrka bifall till reservation nr 2 a.

I detta anförande instämde herr *Larsson* i Hedenäset (cp).

Herr **BLIDFORS** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag lät bli att begära replik på vad herr Svensson i Ljungskile sade senast av den anledningen att jag först gärna ville höra herr Helén och på så sätt spara tid.

Låt mig i korthet säga till herr Svensson i Ljungskile att jag inte tror — jag upprepar det — att en sådan utredning på något betydelsefullt sätt skulle kunna klargöra dessa frågor. Den som har den motsatta uppfattningen skulle jag vilja rekommendera att läsa 1951 års televisionsutredning — det var inte en expertutredning — som hade fått i uppdrag att undersöka även reklamfinansiering. Utredningen, under ledning av vår förre vice talman Olsson från Mora, avstyrkte mycket klart förslaget om reklamfinansiering av TV. Jag skall inte missbruka tiden genom att här läsa

upp någon del av den utredningens uttalande. Jag kanske får återkomma till denna fråga vid ett senare tillfälle.

Så var det herr Heléns anförande. Ja, herr Helén, om saken vore så enkel! Jag försökte i mitt första anförande säga att vi inte är beredda till en dellösning. Vi löser inte alla licensproblemen genom att nu besluta om bilradiolicenserna. Kvar kommer herr Helén i alla fall att finna oerhört besvärliga gränsdragningsproblem.

Herr Helén råkade mera i förbigående — och det var ju ganska klokt — beröra yrkesbilisterna. Deras radiolicenser skall enligt reservanterna också avskaffas. Om vi tar det steget, undrar telestyrelsen, hur skall vi då göra med alla andra radiomottagare i industri- och afärslokaler? Hur blir det med radioapparater i motor- och segelbåtar? Vi kommer ändå inte ifrån gränsdragningsproblemen.

Jag gjorde mig inte skyldig till någon felsägning då jag sade att Motororganisationernas samarbetsdelegation var ensam om sin ståndpunkt. Telestyrelsen har — det pekade herr Helén på — gjort undantag för yrkesbilisterna. Det gör inte reservanterna. Enligt reservanternas förslag har vi i alla fall kvar en del gränsdragningsproblem; vi får inte in alla apparater under hushållsprincipen. Det blir bristande konsekvens, och detta hoppas jag herr Helén vill erkänna. Vi löser inte gränsdragningsproblemen förrän vi får en samlad lösning, och vi emotser att radioutredningen skall föreslå en sådan. Det är dessa synpunkter som Sveriges Radio har anfört, och till och med RLF har varit tveksam när organisationen tillstyrkte radioutredningens förslag om att sänka bilradiolicensen.

Reservanternas förslag beträffande avskrivningarna påminner mig om von Döbelns medicin.

Herr **HELÉN** (fp) kort genmäle:

Döbeln stod inte inför principfrågor.

Televerkets anslagsbehov

Det vara bara fråga om att bli frisk för en dag.

Radioutredningen har accepterat att det görs en dellösning. För att vinna enighet för stunden valde man en annan väg. Motionärerna och reservanterna föreslår att vi nu skall hyfsa ekvationen så att radioutredningen kan gå till slutbehandling av frågan hur vi skall skaffa de pengar som är nödvändiga. Detta är verkligen inte att trassla till problemen utan att göra dem redigare och enklare.

Herr Blidfors försöker att göra en stor affär av att telestyrelsen skulle ha gjort undantag för de bilar, som drivs i yrkesmässig trafik. Det resonemanget har vi bemött ingående i motionen och visat att det inte alls är svårt att åstadkomma en gränsdragnings gentemot andra kvarvarande licenser, exempelvis sådana som man måste ha för att lyssna på radio i industrier och affärer. Eftersom herr Blidfors är så artig och vänlig emot radioutredningen, vill jag understryka att dennas uppfattning på denna punkt är identisk med motionärernas och reservanternas. Det var telestyrelsen som på den punkten hade en något annan uppfattning. Jag kan inte förstå annat än att vi faktiskt skulle hjälpa både kommunikationsministern, Sveriges Radio och radioutredningen i en slutlig behandling av dessa frågor genom att nu bestämma oss för att ta bort bilradiolicensen.

Herr BLIDFORS (s) kort genmäle:

Herr talman! När jag nämnde von Döbelns medicin menade jag att detta är en medicin som visserligen hjälper herrar reservanter för dagen men skjuter kostnaderna framför oss så att vi senare kommer att få det sjufalt värre. Det framgår också av den tabell, som motionärerna varit vänliga att ta in i sin motion.

Herr Helén kan nog inte så lätt komma undan frågan om yrkesbilismen. Motionärerna säger att de uppskjuter denna fråga till radioutredningens slutliga

ställningstagande. Motionärerna erkänner också att det strider mot hushållsprincipen. Ja, herr Helén, det är så vi vill göra med alltsammans. Det är därför vi inte kan acceptera en dellösning på en punkt och ta bort besvärligheterna men samtidigt därmed skapa nya gränsdragningsproblem. Varför skulle vi inte kunna vänta med detta? Min fråga är: Sitter bilismen så fruktansvärt hårt, är den så illa utsatt att den inte skulle kunna tåla denna utgift när vi samtidigt också höjer licenserna för övriga människor? Jag skall inte återopa några särskilda grupper.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Nej, bilismen sitter inte så fruktansvärt illa till att man inte som enskild bilist orkar betala 35 kronor, men en avgift som man finner orättvis är stor, även om det inte gäller mer än 35 kronor om året.

Vi har inte skjutit ifrån oss några stora och svårlösta gränsdragningsfrågor. Det gäller här huruvida man i en industri skall ha en eller flera licenser för det antal apparater som där förekommer. Det gäller hur man skall behandla exempelvis de affärsmän som har affär och bostad i samma hus. Det finns andra sådana frågor. Herr Blidfors tillmäter inte dessa skäl någon betydelse när det gäller genomförandet av den stora skälighets-, rimlighets- och rättvisereform som ett borttagande av bilradiolicensen ändå är, eftersom den i dag inte har någon täckning i det allmänna rättsmedvetandet.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Efter dessa anföranden och meningsutbyten är det kanske svårt att krama någonting mera ur dabbten, men jag skulle ändå vilja anlägga några mera personliga synpunkter. Jag vill då stryka under att jag inte bedömer frågan om ett slopande av licensavgiften för bilradio som en allmän principiell fråga. I och för sig kan man nämligen

Televerkets anslagsbehov

inte rikta någon kritik mot att personer — i detta fall bilinnehavare som använder bilradio — betalar för detta genom särskilda avgifter. Över huvud taget borde väl avgiftsfinansiering av de tjänster som det allmänna ställer till förfogande kunna komma i fråga i betydligt större utsträckning än som nu sker. Både ur samhällsekonomisk och företagsekonomisk men också ur rättvisesynvinkel skulle mycket stå att vinna på en sådan avgiftsfinansiering på än flera områden.

Det är alltså inte av principiella skäl som jag har motionerat om bilradiolicensens avskaffande. Jag har uttryckligen velat säga detta, därför att reservanterna i sin reservation åberopar principiella skäl till stöd för sin ståndpunkt. Även herr Helén talade om principiella skäl.

Nu kan naturligtvis ett sådant uttryck tolkas på olika sätt, och om reservanterna med uttrycket avser att säga att bilradiolicensen står i strid med principen om den s. k. hushållslicensen, kan man naturligtvis inte rikta några invändningar mot detta. Och man skulle naturligtvis kunna säga att det är »principiellt» fel att om man har ett system med hushållslicens ändå ta ut särskild avgift för hushållets bilradioapparater. Jag tycker trots detta inte att ett sådant resonemang främst ligger på det principiella planet. Jag skulle föredraga att säga att om man skall ha logik och konsekvens i ljudradians avgiftssystem, måste det vara felaktigt att lägga särskilda avgifter på bilradioapparater. Det är från denna utgångspunkt man skall angripa problemet.

Jag vill därför på nytt påminna om att en hushållslicens ger rätt att ha hur många apparater som helst, inte bara i våra varaktiga bostäder utan också i våra sommarstugor och att vi också har rätt att varje gång vi använder bilen ta med en transportabel apparat utan att behöva lösa någon licens fördenskull. Det är bara om vi anbringar apparaten

mera permanent som avgiftsplikten inträder. En sådan avgiftsplikt inträder också — herr Helén påminde om detta — om man har ett särskilt utrymme i bilen för att förvara den lösa apparaten i. Jag tycker att det säger sig självt att ett system som utformats på det sättet uppfattas som oformligt och ologiskt av den stora allmänheten. Förnuftigt folk betraktar den nuvarande ordningen som ett svårförståeligt byråkratiskt kineseri, och det är inte alls besynnerligt att detta system i praktiken utsätter den allmänna laglydnaden för stora påfrestningar. På det sättet får helt enkelt inte statliga avgiftssystem vara utformade.

Det är, herr talman, av det skälet som jag anser att bilradiolicensen skall slopas från 1 juli i år. Visst skulle man, herr Blidfors, kunna vänta ett par tre år tills utredningen om licenssystemet över huvud taget slutförts, men om vi i riksdagen är på det klara med att vi uppenbarligen har ett otillfredsställande system, då skall vi försöka att göra oss av med detta så fort det över huvud taget är möjligt.

Herr talman! Jag yrkar med dessa ord bifall till reservationen på denna punkt av herr Boman m. fl.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Dessa frågor har redan utvecklats så pass utförligt att jag skall inskränka mig till att i huvudsak endast rikta ett par frågor till kommunikationsministern. Jag antar att han ämnar ingripa i debatten på ett något senare stadium.

Innan jag ställer mina frågor till kommunikationsministern vill jag emellertid göra ett mycket kort påpekande med anledning av ett yttrande av herr Blidfors som i fråga om en eventuell reklamfinansiering av radio- och TV-program för en stund sedan hänvisade till, om jag minns rätt, 1951 års utredning och betraktade dess material som ett dokument som tydligen enligt herr

Televerkets anslagsbehov

Blidfors mening även i dagens läge kunde vara alldeles relevant.

Men, herr talman, det är väl svårt att uppleta något område där den tekniska utvecklingen sedan 1951 har gått så snabbt framåt som på detta område. Det är kanske också svårt att finna något annat område där perspektiven har förskjutits i samma utsträckning som i detta fall. Vem kunde i början av 1950-talet föreställa sig att det nu skulle vara en aktuell sak att ha TV-satelliter kretsande omkring jorden? Jag behöver bara nämna detta, herr talman, för att konstatera att de perspektiv, som det var möjligt för 1951 års utredning att anlägga, på kort tid blivit föråldrade.

Herr talman! Jag kommer så till de frågor som jag skulle vilja rikta till kommunikationsministern. Den första frågan har samband med spörsmålet om utredning eller icke utredning innan man bestämmer sig för om man skall ha något inslag av reklamfinansiering i radio- och TV-verksamheten. Herr Waldemar Svensson i Ljungkile har nyss sagt att det kan vara överflödigt med vidare diskussion och utredning när det gäller dem som har en fast principiell ståndpunkt, vare sig den ståndpunkten pekar åt det ena eller det andra hållet. Det är naturligtvis riktigt. Det finns förvisso områden där även jag har sådana ståndpunkter. Men det kan finnas skäl att anta, herr statsråd, att i det fall som vi nu diskuterar är det många människor här i landet som inte har ståndpunkter av detta slag utan som skulle sätta värde på att i detta besvärliga spörsmål ta ställning på basis av en utredning. Den pågående radio- och TV-utredningen har ju just i detta mycket väsentliga avseende på grund av regeringens direktiv stympats. Den har förbjudits att över huvud taget syssla med problemet om viss reklamfinansiering. Skulle det inte, herr statsråd, ur allmän demokratisk synvinkel vara mera tillfredsställande att

medborgarna här i landet får ta ställning efter ett fullständigt klarläggande? En sådan grundval förmenas dem med den ståndpunkt som herr statsrådet har intagit. Jag vill alltså fråga om det inte för alla dem, som vill låta sitt ställningstagande baseras på en så stor praktisk klarhet som möjligt, är ett demokratiskt krav att den klarheten också åvägbringas.

Den andra frågan, herr talman, berör de ekonomiska perspektiven, utvecklingen framöver av det pris som de svenska medborgarna får erlägga, antingen i sin egenskap av licensbetalare eller i sin egenskap av skattebetalare, för den vidare utvecklingen av radio- och TV-programmen, i synnerhet TV-programmen. Under förutsättning naturligtvis att man avser att det här skall göras ytterligare framsteg och att det skall bli en förbättring, vilket jag utgår ifrån att herr statsrådet avser. Då skulle jag, herr talman, vilja fråga kommunikationsministern: Vilka perspektiv har kommunikationsministern för tiden framöver? Vilken politik avser ni att driva på licensområdet?

Jag utgår ifrån att kommunikationsministern har någon uppfattning om dessa saker även när det gäller ett något längre perspektiv och att han inte bara handlar utan något närmare övervägande från det ena året till det andra. Det måste väl ändå vara alldeles tydligt att perspektivet blir ett och de ekonomiska konsekvenserna för medborgarna i deras egenskap av licens- eller skattebetalare också blir ett om man tänker sig en i viss utsträckning reklamfinansierad radio- och TV-verksamhet. Men om man vägrar att över huvud taget undersöka konsekvenserna, och då även de ekonomiska konsekvenserna som jag nu talar om, och säger att man inte alls skall bringa någon klarhet i detta fall måste man också vara beredd — om man vill föra en klar och öppen debatt och redovisa läget som det är för svenska folket — att

Televerkets anslagsbehov

tala om vilka konsekvenserna blir i form av priset på TV- och radiolicenser eller i form av skatter. Då blir alltså perspektivet ett annat. Jag vill därför, herr talman, fråga kommunikationsministern: Vilken plan har kommunikationsministern beträffande utvecklingen av priset på radio- och TV-licenser för låt mig säga ett fem—sex—årsperspektiv? Vad kan vi vänta oss med de riktlinjer som för närvarande följs och som innebär att man utan vidare klipper bort möjligheten att diskutera reklamfinansiering? Vad blir resultatet för de svenska medborgarna som licens- eller skattebetalare?

Herr BLIDFORS (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wedén apostroferade mig i början av sitt anförande. Han ville göra gällande att 1951 års TV-utredning, som avlämnade sitt betänkande 1954 och som jag återopade, inte var relevant efter så många år. Därför, herr talman, skall jag be att få läsa upp vad utredningen med anledning av sitt uppdrag skrev om kommersiell TV. Jag överlämnar åt kammarledamöterna att själva bedöma om resonemanget är relevant eller ej:

»Det är inte möjligt att inför televisionens införande i vårt land förbigå frågan om vilka intressen det nya kommunikationsmedlet skall tjäna. Televisionen får inte bli något självändamål. Den måste ha en ur samhällsnyttans synpunkt bestämd uppgift.

För rundradions del är denna uppgift klart fixerad. Den innebär att rundradion ställts i samhällets, kulturens, folkbildningens och hemmens tjänst. Detsamma bör gälla för televisionen.

Förutsättningen för att så skall kunna ske är enligt vår mening att televisionen får utveckla sig utan varje beroende av vare sig dem som vill göra reklam för varor och tjänster eller dem som vill propagandera för speciella åskådningar eller idéer, de må nu vara religiösa, ideologiska, politiska eller av an-

nan art. Av denna anledning avråder vi från försäljning av programtid som inkomstkälla för televisionen.»

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart att den passus som herr Blidfors läste upp är relevant även för den diskussion som förs i dag. Den berör en aspekt av detta stora komplex som jag anser bör penetreras på ett betydligt mera fullständigt sätt än vad regeringen är villig till. Eftersom herr Blidfors emellertid nämnde detta, skulle det kanske kunna vara av intresse för kammarledamöterna att också höra att telestyrelsen i sitt remissyttrande över betänkandet från 1951 års utredning sade, att man inte kunde finna att den målsättning som där tecknades skulle vara omöjlig att förena med ett inslag av kommersiellt finansierade program.

Men, herr talman, det var inte perspektiv av det slaget som jag åsyftade i mitt första anförande, utan vad jag åsyftade var den oerhört starka tekniska utveckling som har ägt rum sedan denna utredning gjordes i början av 1950-talet och som ju har ställt hela frågan i ett annat läge än det som den då befann sig i.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Jag kanske allra först får göra en kommentar till det sätt varpå vi handlagt denna fråga i departementet. Jag syftar då framför allt på frågan om bilradiolicensens avskaffande eller — vilket radioutredningen på sin tid var inne på — nedprutningen av bilradiolicensen.

I den skrivelse som denna utredning ingav till mig förra sommaren föreslogs en utbyggnad av ljudradions sändarnät för att dels ge varje program, P 1, P 2 och Melodiradion, en egen distributionskanal med riksomfattande räckvidd dygnet runt, dels göra det möjligt

Televerkets anslagsbehov

att utöka främst skol- och kulturprogrammen. Därjämte anvisade kommittén vissa allmänna riktlinjer som enligt dess mening borde gälla för programverksamheten efter utbyggnaden. Denna utvidgning av programverksamheten skall enligt vad som aviserats ganska nyligen inledas inom en relativt kort tid; förslagsställare är för övrigt en delegation där herr Helén är ordförande.

Samtidigt som utredningen presenterade förslaget till utvidgad programverksamhet lämnade den emellertid också en översikt över ljudradions ekonomi. Där konstaterades att även om utredningens förslag inte genomfördes torde det tidigare ackumulerade överskottet på ljudradions specialbudget till följd av kostnadsutvecklingen komma att förbytas i ett underskott redan under budgetåret 1964/65. Utredningen föreslog därför på grund av de intäkts- och utgiftsprognoser som den gjort för ljudradiatorörelsen och som då var aktuella, att den vanliga hushållslicensavgiften skulle höjas med 10 kronor till 40 kronor. För bilradiolicensen däremot förordade man en sänkning till 20 kronor, alltså med 10 kronor. Detta fick enligt utredningen ses mot bakgrund av dess bedömning, att senast år 1968 en övergång borde ske till ett system med enhetslicenser för radio och television. Någon särskild licensavgift för ljudradio skulle sålunda inte längre uppbäras.

Härigenom skulle den särskilda bilradiolicensen falla bort. Förslaget att nu sänka avgiften för denna var att betrakta som ett första steg mot en sådan avveckling.

Detta var alltså den presentation som 1960 års radioutredning lämnade av frågan. Herr Helén säger att det var en kompromiss, och när nu inte Kungl. Maj:t följde den, har herr Helén anledning att dela sig från huvudet till fotabjället, så att han i radioutredningen har en mening och här i riksdagen en

annan. Jag gör inga kommentarer, jag bara konstaterar.

En ändring av licensavgiften i enlighet med det förslag som radioutredningen hade framlagt och genomförandet av vissa andra resultatförbättrande åtgärder beräknades medföra att balansen mellan inkomster och utgifter på ljudradiobudgeten skulle kunna upprätthållas åtminstone intill tidpunkten för enhetslicensens införande. Efter övervägande av olika alternativ hade utredningen funnit att finansieringen av investeringar för ljudradioändamål borde ske på samma sätt som tidigare, det vill säga med anlitande av licensmedel, och att avskrivning sålunda skulle göras omedelbart till 100 procent.

Så var alltså läget i höstas, när vi i budgetsammanhang hade att ta upp denna problematik till närmare analys. Vid de överväganden som jag därvid hade att göra, kunde jag med ledning av då framlagt prognosmaterial konstatera, att radioutredningens kalkyler var något för optimistiska såväl beträffande utvecklingen av antalet licenser som i fråga om kostnaderna för ljudradions verksamhet. Ett genomförande av utredningens förslag beträffande licensavgifterna kunde följaktligen inte bedömas ge den erforderliga stabiliteten åt ljudradioekonomin under hela den tid som utredningen hade räknat med.

Det stod vidare klart att införandet av en enhetslicens senast 1968 och avskaffandet av bilradiolicensen samtidigt inte skulle bli möjligt utan att ljudradions andel i enhetslicensen sattes till ett belopp som väsentligt översteg nuvarande licensavgift för radiomottagare. Med hänsyn till de förskjutningar i det ekonomiska framtidsperspektivet som följde med de nya inkomst- och utgiftsprognoserna, framstod det för mig såsom naturligt att ge radioutredningen tillfälle att ytterligare överväga ljudradions ekonomiska problem; att man alltså inte här skulle hoppa in

Televerkets anslagsbehov

med en dellösning — särskilt som utredningen själv talar om att det skulle vara möjligt att införa en enhetslicens redan 1968.

Mot bakgrunden av risken för försämrad balans och med hänsyn till att utredningen diskuterade olika alternativ till licensavgifter och att det skulle bli möjligt att framlägga ett sådant förslag inom den av utredningen aviserade korta tiden, fann jag det som sagt naturligt att låta utredningen fortsätta arbetet.

I avvaktan på resultatet av utredningens arbete var det emellertid nödvändigt att vidta åtgärder, som för de närmaste åren gav balans mellan utgifter och inkomster. Det gällde alltså att åstadkomma en inkomstutfyllnad för att få den nödvändiga balansen. Det var då man ställdes inför de problem som ledde till de förslag som återfinns i statsverkspropositionen och som nu diskuteras.

I fråga om utgifterna förordade jag i statsverkspropositionen bl. a. att kostnaderna för skolprogrammen, för vissa utlandssändningar och för de fria blindlicenserna fortsättningsvis skulle täckas genom särskilda riksstatsanslag.

Varför gjorde vi denna ändring just i år? Varför förde vi upp kostnaderna för skolradion på ett särskilt anslag? Varför gjorde vi på enahanda sätt i fråga om utlandssändningarna? Vi gjorde det av den anledningen att vi befann oss i trångmål när det gällde att få det hela att gå ihop. Först genom att bryta ut dessa utgifter kunde vi inskränka höjningen på det sätt som föreslagits i statsverkspropositionen. Hade inte detta varit möjligt, skulle vi med säkerhet ha fått diskutera andra belopp för höjningen.

Beträffande inkomsterna ansåg jag att man i licensfrågan inte borde föregripa radioutredningens fortsatta överväganden såsom jag nyss har sagt.

Efter de justeringar på utgiftssidan som jag föreslagit skulle det bli möjligt

att med en förhållandevis begränsad avgiftshöjning nå den åsyftade inkomst- och utgiftsbalansen åtminstone för de närmaste tre åren — en höjning som i fråga om hushållslicenserna blir lägre än den som radioutredningen hade föreslagit. På så sätt skulle man kunna begränsa höjningen till 5 kronor, från 30 till 35 kronor, och det är en sådan licenssättning som presenterats i propositionen.

Utöver vad jag nu har sagt om, som jag vill uttrycka det, olämpligheten att nu sänka eller — som motionärerna vill — avskaffa licensavgiften för bilradioapparater kan ytterligare synpunkter läggas på detta problem. Antalet hushållslicenser uppgår för närvarande till ungefär 2,5 miljoner och bilradio-licenserna till 400 000, d. v. s. de senare utgör knappt en sjundedel av den samlade licensstocken. För att täcka det inkomstbortfall som skulle bli följden av ett avskaffande av bilradiolicensen, något som motionärerna och reservanterna syftar till, vilket inkomstbortfall skulle bli ungefär 14 miljoner kronor, skulle en ytterligare höjning av hushållslicenserna med minst 5 kronor erfordras. Det är väl inte något lockande perspektiv ens för de käcka reservanterna.

Här har den underliga situationen uppstått, att reservanterna mer än väl kan acceptera en höjning av hushållslicenserna, vilken höjning också kommer att drabba mindre inkomsttagare, men att de i fråga om bilisterna är beredda att säga att de helt skall befrias från licensavgift. Hur är det med konsekvensen?

Här försökte någon — jag tror det var herr Bohman och kanske också någon annan med honom — göra detta till en rättvisefråga. Ja, i trängt mål kan man naturligtvis anföra olika skäl, men det är i alla fall också en ekonomisk fråga. Och nu frågar jag: Anser verkligen kammarens ledamöter att denna fråga om förändringen av bil-

Televerkets anslagsbehov

radiolicensen är av den storleksordningen, att riksdagen nu genom ett beslut härom bör föregripa den prövning som skall ske inom en tillsatt utredning? Utredningen vet ju ännu inte, om den kommer att föreslå en enhetslicens som skulle gälla televisionen och där radion skulle bli befriad. Utredningen har ännu inte slutfört sina undersökningar, så att den över huvud taget kan avgöra vad licensen slutligen kan komma att avse. Det är väl ändå inte så vi brukar gå till väga i detta hus?

(Herr Ohlin: Ofta!)

Det är nog sällan. Det görs försök men de lyckas inte därför att majoriteten brukar se till att det blir en samordning mellan vad riksdagen begärt i fråga om utredning. Jag tycker att detta inlägg är alldeles omotiverat, och jag är överraskad av att herr Helén som ledamot av utredningen stiger fram som en ivrig försvarare av detta förslag, vars genomförande skulle medföra att man ändrar de förutsättningar under vilka radioutredningen skall arbeta.

Herr Helén har talat om svårigheter att kontrollera huruvida vederbörande har bilradiolicens eller inte och han tecknade för oss bilden av en lång karavan bilar till hans och andras sommarställen sommaren 1964, där polisen skulle bryta sig in och undersöka om bilradiolicens hade erlagts. Om jag utgår från herr Heléns ståndpunkt nr 1, nämligen att bilradiolicensen inte skall slopas utan sänkas, så frågar jag: Blir det lättare att kontrollera den då? Jag bara sammanställer den ståndpunkt herr Helén har i dag och den han haft tidigare i denna fråga.

Sedan tog herr Wedén upp frågan om utredningen angående televisionens framtida ställning och riktade en direkt fråga till mig, nämligen om vi över huvud taget hade för avsikt att företa en utredning om reklamfinansierad television eller inte. Han säger nämligen att allmänheten vill veta hur det skall bli. Från regeringens sida bedö-

mer vi situationen på det sättet, att vi anser att ingenting har inträffat sedan radioutredningen fick sina direktiv, enligt vilka den inte skall pröva frågan om reklamfinansierad television. Och det är inte bara regeringens ståndpunkt utan också riksdagsmajoritetens ståndpunkt i dag. Den reservation som är avlämnad till förmån för motion om utredning om reklam-TV är nämligen en minoritetsreservation. Herr Wedén kommer om några minuter att få uppleva att svenska riksdagen ställer sig bakom direktiven och bakom regeringens konstaterande att ingenting har hänt som ger oss anledning att nu säga, att vi skall föranstalta om utredning angående reklamfinansierad TV. Herr Wedén hade ju kunnat vänta med frågan, så hade han fått svaret genom voteeringsapparaten.

Sedan ställde herr Wedén följande fråga: Hur tänker regeringen finansiera radio- och televisionsverksamheten för framtiden? Han konstaterar att det är en ryckig politik som förts. Ja, om den är ryckig blir den väl det tack vare reservanterna. Men har inte herr Wedén, som är så intresserad av televisionens och radions framtida ställning läst ett stycke i direktiven för utredningen, där det står att »det bör ankomma på utredningen att utarbeta en långtidsplan för televisionsrörelsens kostnader och intäkter. Planen bör uppta så preciserade beräkningar som möjligt för 1960-talet, men den synes även böra omfatta överslagskalkyler beträffande den fortsatta utvecklingen av rörelsens ekonomi i varje fall under den första hälften av 1970-talet. Alternativa beräkningar med hänsyn till olika takt i fråga om televisionsverksamhetens expansion m. m. torde böra framläggas. Utredningen bör ange vilken inverkan de olika alternativen får på licensavgiftens storlek».

Uppgiften att bedöma licensavgiftens framtida storlek ligger alltså hos den utredning som med klart angivna rikt-

Televerkets anslagsbehov

linjer är tillsatt för att bedöma televisionens framtida ställning i vårt land. Herr Wedén får stilla sin nyfikenhet till dess att utredningen har lagt fram sitt förslag. Då kan vi ta upp en diskussion på denna punkt. Som läget nu är ligger bollen hos utredningen. I detta är jag konsekvent. Jag tycker att en utredning som har fått en uppgift skall få sköta den. Det gäller också, mina damer och herrar, frågan om bilradiolicensen.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Kommunikationsministern sökte göra gällande att jag skulle vara en person i radioutredningen och en annan person i denna kammare. Det är verkligen inte fallet. Herr Larsson i Hedenäset har instämt i mitt anförande och förklarat sig beredd att vidimera att jag i radioutredningen hela tiden har hävdat att vi så snabbt som möjligt måste avskaffa den orimlighet som bilradiolicensen innebär. Jag accepterade en kompromiss emedan man i utredningen förklarade, att detta var ett första steg mot bilradiolicensens avskaffande.

Nu påstår kommunikationsministern att det skulle höra till den politiska etiketten, att man för tid och evighet är bunden av en sådan kompromiss, även om regeringen inte bryr sig ett skvatt om den träffade kompromissen. Det är ett märkligt konstaterande. Det innebär att t. ex. herr Mellqvist, som också sitter i radioutredningen, inte kan rösta med regeringen i dag i denna fråga därför att han är bunden av ett förslag som inte sammanfaller med Kungl. Maj:ts uppfattning. Herr Mellqvist är tyvärr inte här just nu, men jag erbjuder mig att kvitta mot herr Mellqvist, om den politiska etiketten fordrar att man för tid och evighet skulle vara bunden av en kompromiss.

Min uppfattning i sak är emellertid fullständigt glasklar. Jag anser att bilradiolicensen skall avskaffas så fort som möjligt. Vi har anvisat utvägar för att skapa budgetbalans under den tid det

här gäller. Det finns inte något skäl att driva denna fråga så som kommunikationsministern gör.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att det bör kännas litet genant för kammarens ledamöter, vilket parti de än tillhör, att höra kommunikationsministern tala om för dem hur de kommer att rösta om några minuter i denna fråga.

I anledning av den rundmålning som herr Skoglund lämnade vill jag försöka koncentrera debatten till några klara punkter. Vi är för det första medvetna om att vi om tre år får ett fullständigt förslag rörande radiolicenserna. Vi är också medvetna om att vi i dag har ett system med bilradiolicenser som är fullständigt ohållbart. Det är felaktigt uppbyggt, det medför svårigheter ur kontrollsynpunkt, det är stötande för rättsmedvetandet och det luckrar upp laglydnaden. Vi kan inte ha ett sådant system kvar. Herr Skoglund har nu liksom ofta tidigare velat spela ut bilister mot personer i små omständigheter. Men här är inte fråga om bilister eller inte bilister. Vad det gäller är slopandet av ett statligt avgiftssystem som inte längre kan bibehållas.

Vi är också väl medvetna om att ifall vi i dag slopar bilradiolicensen behöver vi förstärka budgeten. Vi har framlagt förslag om ändrade avskrivningsregler för att få in de pengar vi behöver under de tre år det gäller. En förutsättning för vårt resonemang är slutligen att bilradiolicensen under alla förhållanden kommer att avskaffas om tre år. Jag är övertygad om — och kammarens övriga ledamöter, oavsett partitillhörighet, utgår säkerligen också därifrån — att radioutredningen då kommer att ha lagt fram ett förslag som innebär att det nuvarande systemet upphävs. Det går inte att ha det kvar. Även departementschefen har för övrigt utgått från att det förslag till avgiftshöjning, som vi i dag kommer att ta ställning till beträffan-

Televerkets anslagsbehov

de hushållslicenser, är ett provisorium i avvaktan på radioutredningens slutliga förslag.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Kommunikationsministern gick helt förbi de frågor som jag ställde till honom.

Han ansåg att han hade svarat på min andra fråga, som gällde de ekonomiska konsekvenserna av att icke i utredningsdirektiven ta med reklamfinansieringen, genom att hänvisa till att den pågående radioutredningen skulle framlägga förslag till en långsiktig planering. Ja, det kommer utredningen att göra. Men denna långsiktiga planering utgår från de nuvarande direktiven för utredningen och ur dessa direktiv har man sorterat ut hela det spörsmål som jag här talat om och som var underlaget för min fråga till kommunikationsministern.

Man lämnar väl inte något svar på frågan, vilka ekonomiska konsekvenser för allmänheten såsom licens- och skattebetalare som en sådan utsortering av reklamfinansieringen på förhand kommer att föra med sig, genom att förklara att denna fråga kommer att besvaras av en utredning som är förbjuden syssla med spörsmålet.

Jag beklagar verkligen att kommunikationsministern inte hade något att säga med anledning av den första fråga som jag reste: Är det inte ur allmän demokratisk synvinkel ett skäligt krav, att alla de människor som inte har några spikade principiella ståndpunkter beträffande det problem det här gäller — och det är många människor — skall kunna grunda sitt ställningstagande på resultatet av en utredning som är allsidig och som så långt som möjligt klarlägger alla relevanta förhållanden?

Herr Skoglund sade bara: Herr Wedén får väl vänta på voteringsapparaten. Ja, det har vi ju gjort många gånger förr. Men ur demokratisk synvinkel är detta knappast något tillfredsställande

svar — för att uttrycka sig försiktigt. Det skulle vara mera tillfredsställande, om kommunikationsministern uttalat en uppfattning om den sak som min fråga avsåg.

Det var verkligen, får jag säga litet grand komiskt — jag hoppas att ingen missförstår det — när kommunikationsministern här nyss stod i talarstolen och beträffande det första spörsmål som vi diskuterar, nämligen frågan om bilradiolicenserna, framhöll att denna fråga måste vidare utredas innan riksdagen kunde ta någon annan ställning än kommunikationsministern nu föreslagit. Men när kommunikationsministern kom till det andra spörsmålet, frågan om en eventuell reklamfinansiering av radio- och TV-program, då ansåg han att saken var alldeles klar och att det inte alls behövdes någon utredning. I fallet 2 a — jag tar nu reservationernas nummer — skall det alltså vara fortsatt utredning. Men i fallet 2 b heter det: Ingen utredning alls.

Kommunikationsministern har i något annat sammanhang talat om en klyvning från hjässan till fotabjället eller hur det nu var. Sällan har väl det inför riksdagens ögon inträffat en mer definitiv klyvning än den som han här nyss på en liten stund företog av sig själv.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Herr Wedén försökte göra en stor sak av den omständigheten, att jag sade att det var konsekvent att frågan om bilradiolicenserna borde bli föremål för utredning. Herr Wedén menade att när jag inte samtidigt ville utreda frågan om reklamfinansierad television, så var jag i själva verket inkonsekvent. I ena fallet hade jag ansett att frågan skulle utredas, i andra fallet att det inte var nödvändigt med någon utredning.

Får jag såsom svar på detta erinra om att i uppgifterna för 1960 års radio-utredning, som ju bl. a. skall syssla med

Televerkets anslagsbehov

ljudradions framtida problem och som skall pröva frågan om licensavgiftens storlek, även ingår — det kan vara intressant för kammarens ledamöter att uppmärksamma detta — att överväga frågan om bilradiolicenserna ävensom de spörsmål i övrigt rörande licensbestämmelsernas utformning som utredningen kan finna skäl uppta till prövning.

Den utredning som skall pröva frågan om ljudradions framtida ställning har alltså enligt de lämnade direktiven fått till uppgift att undersöka även de problem som man nu motions- och reservationsledes vill att riksdagen skall ta definitiv ståndpunkt till. Herr Wedéns kommentarer framstår väl ändå i ett annat ljus efter de upplysningar som jag sålunda lämnat.

Vad sedan gäller frågan om reklamfinansierad television eller inte vill jag upprepa, att vi från regeringens sida anser att ingenting har inträffat som ger oss anledning att ompröva innehållet i direktiven av år 1960 beträffande televisionen. Det är ett klar besked som där lämnas, och för att inte herr Bohman skall bli generad en gång till vill jag erinra om att frågan även därefter har prövats av riksdagen och att det alltså finns voteringsciffror från dessa tillfällen.

Jag trodde verkligen att det var tillåtet att göra ett försök att bedöma utgången av voteringen efter reservationen. Vi brukar ju inte vara så ömhudade.

Jag tror att det var herr Helén som konstaterade att om bilradiolicenserna slopades, kunde min bedömning i samband med budgetens uppställande bli en realitet, nämligen att pengarna inte skulle räcka för de utgifter som ljudradion får vidkännas under de närmaste åren.

Herr Helén menade att man då skulle kunna låna pengar ur TV-fonden. Jag skall inte närmare diskutera den saken, men jag tar herr Heléns uttalande som

ett bevis för att det ändå kan uppkomma ett mycket besvärligt ekonomiskt läge, om man springer ut och åstadkommer en dellösning beträffande bilradiolicenserna.

Herr Helén var litet överraskad över mitt uttalande om hans ståndpunkt i radioutredningen och hans ståndpunkt som motionär i riksdagen. Låt mig omskriva situationen på det sättet, att herr Helén sitter i radioutredningen och alltså har möjlighet att där pröva dessa frågor. Han har det som hemuppgift enligt de direktiv som är givna men han springer ut och vill att man skall åstadkomma en dellösning av denna fråga, som alltså skulle ryckas ut ur det stora ekonomiska sammanhanget. Ur den omfattande budget som Sveriges radio och television har skulle man bryta ut 14 miljoner kronor. Är det ändå inte välbetänkt att man dröjer och prövar allt i sitt sammanhang, så att man får veta hur utredningen ser på denna sak?

Samma svar vill jag ge till herr Wedén när han frågar mig, om inte jag själv skulle kunna presentera något alternativ eller några egna synpunkter på denna verksamhet — det är väl framför allt televisionssidan som herr Wedén syftar på — som herr Wedén och andra skulle kunna diskutera. Men skall ett statsråd som har tillsatt en utredning börja offentligt diskutera egna synpunkter och ståndpunkter i en fråga som han har överlätit åt denna utredningskommitté? Den har att pröva frågan om televisionens ekonomi och licenserna. Ingenting har skett som förändrar vår ståndpunkt i denna fråga. Vi anser att utredning inte är nödvändig.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! I frågan om borttagande av bilradiolicenserna hävdade kom-

Televerkets anslagsbehov

munikationsministern, att det skulle vara ett argument för hans ståndpunkt att jag hade sagt att en sådan situation möjligen kunde uppstå att man behövde låna ur TV-fonden för ljudradions räkning. Det står i motionen att om riksdagen anser att det skulle finnas någon risk för att de ändrade avskrivningsregler vi föreslår icke skulle ge fullständiga garantier för täckning under dessa tre år, återstår den möjligheten att vid behov även låna ur TV-fonden på precis samma sätt som har skett en gång tidigare, fast då i motsatt riktning. Jag kan inte förstå annat än att detta verkligen ger riksdagen betryggande garantier för att någon risk för ett underskott i verksamheten, så att denna skulle behöva nedskäras, icke föreligger. Här finns betryggande finansieringsgarantier.

I den mera politiska debatt som här börjat utspela sig vill jag notera, att kommunikationsministern hävdade att han visste hur voteringsapparaten skulle registrera rösterna beträffande reservation nr 2 b. Kommunikationsministern var försiktig nog att inte uttala någon uppfattning om vad voterings-siffrorna skulle bli i fråga om reservation nr 2 a, och jag är honom tacksam för det.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Kommunikationsministern försöker svara mig genom att fråga: »Kan herr Wedén begära att jag skall uttala någon mening om framtiden medan radioutredningen arbetar?» Grunden för hela den argumentation som jag har fört och anledningen till att motionen har väckts är dock, att ingen utredning är i gång på det område som kommunikationsministern och jag diskuterar; det måste väl stå klart för kammarens ledamöter. På min fråga varför kommunikationsministern icke vill ha också detta spörsmål om en eventuell reklamfinansiering av radio och television belyst svarar statsrå-

det bara: »Jag vill inte, regeringen vill inte, och jag litar på att riksdagsmajoriteten kommer att följa mig.»

Herr talman! Det enda som är fullständigt klart utöver det som jag nu sagt beträffande statsrådets ståndpunkt är att kommunikationsministern är så oroad av perspektivet att det svenska folket skulle få en klar redovisning av alla de omständigheter som måste inverka på frågan om en kommersiell finansiering av radio och television, att han icke vågar föranstalta om en sådan utredning och icke ändra den enligt min mening felaktiga ståndpunkt som han tidigare intagit. Han är så orolig för att de ekonomiska konsekvenserna för medborgarna i deras egenskap av licens- och skattebetalare också blir belysta, att han icke vågar säga ett enda ord om dem.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Med anledning av vad herr Wedén nyss yttrade vill jag upprepa, att vi från regeringens sida i de givna direktiven med stöd av en majoritet i riksdagen — i varje fall från tidigare år — har avvisat tanken på reklamfinansierad television. Skälen för och emot en sådan är ingående diskuterade i de direktiv som radioutredningen fick år 1960. När vi har bestämt oss för att vi inte vill ha en reklamfinansierad television, varför skall vi då sitta och utreda frågan på kostnadssidan?

Jag tror, herr Wedén, att om man skall säga någonting om var oron finns är den nog mycket större hos herr Wedén och radioindustrien.

Herr Helén och herr Bohman anmärkte på att jag hänvisade till den kommande voteringen, men jag bedömde utgången — om jag nu skall behöva upprepa det — efter antalet reservanter i utskottet. Och, herr Helén, jag hänvisade till reservation 2 a), därför

Televerkets anslagsbehov

att det ju var bilradiolicensen som herr Helén och jag diskuterade.

Missförståndet är alltså nu borta på den punkten.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Skoglund säger att riksdagsmajoriteten har avvisat förslaget om kommersiell TV, och skälen härtill har han angivit i tilläggsdirektiven till 1960 års radioutredning. Men redan där framskymtade tvivel om att den ståndpunkten skulle bli den slutgiltiga, eftersom andra länders TV-program tränger in i vårt land. Statsrådet ansåg inte att den risken var särskilt påträngande just då, men tvivlet fanns där. Och dessutom händer det ju så mycket på detta område, att man som ett alternativ måste räkna med att frågan kan komma i ett annat läge. Detta nämnde jag också i mitt tidigare anförande.

Men låt mig acceptera statsrådets ståndpunkt, att tanken på kommersiell TV är avvisad och att skälen härtill är diskuterade från regeringen synpunkt. Men det finns ändå kvar en stor minoritet, som tycker att frågan borde klarläggas på ett mera opartiskt och allsidigt sätt än vad en tiggande radioutredning om ett agerande privatintresse kunnat göra. Det är detta statsrådet vägrar en stor minoritet, som vill ha problemet belyst.

Man kan tycka vad man vill om det, men det är föga demokratiskt, och det är ett ogeneröst utövande av regeringsmakten.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Jag tänker inte anhålla om nådigt tillstånd hos Kungl. Maj:t att yttra mig i denna debatt, trots det mycket kategoriska uttalande kommunikationsministern här gjort. Jag tycker att hans uttalande är ganska märkligt, och det gör ingen skillnad om det gällde reservation 2 a) eller 2 b).

Om vi skulle följa kommunikationsministerns råd att invänta resultatet av voteringen, så kan man fråga sig varför vi skall ha en debatt, som ju bara betyder en onödig omgång och en förlängning av hela proceduren. Det skulle ju vara mycket enklare att bara räkna tillsammans rösterna från de partier som står bakom reservationerna. Då kunde vi inställa hela debatten.

Men jag inbillar mig att debatten har en funktion i en parlamentarisk demokrati och att man skall argumentera och försöka övertyga varandra. När debatten sedan är slut skall vi votera. Vi skall väl inte bara trycka på våra knappar och invänta resultatet, varmed allt skulle vara väl beställt.

Hela denna debatt blir litet fladdrig därigenom att den hoppar från bilradiolicenserna till den kommersiella televisionen och investeringarna. Detta sammanhänger delvis med att debatten rör två utlåtanden, nämligen statsutskottets och andra lagutskottets, som kommer som nästa punkt på föredragningslistan. Orsaken härtill är att det föreligger två motioner i samma fråga med mycket näraliggande innehåll men med skiljaktiga yrkanden. I folkpartiets motion har också frågan om licensavgiftens storlek tagits upp, och i högermotionen av fru Kristensson och mig är det fråga om näringsfrihetslagstiftning. Detta har gjort att förstnämnda motion gick till statsutskottet medan den andra remitterades till andra lagutskottet. Sedan har vi försökt att samordna de båda yrkandena från de båda utskotten. Jag vill också säga att yrkandet i vår motion, som remitterades till andra lagutskottet, gick längre än folkpartimotionens.

Jag vill först lämna några uppgifter som bakgrund till min argumentering, i vilken jag främst skall syssla med frågan om kommersiell TV. När svensk television startade för åtta år sedan, låg Sverige långt efter utvecklingen i andra länder. Då fanns det i England re-

Televerkets anslagsbehov

dan två program och mer än 5 miljoner TV-licenser. På grundval av den mycket omtalade Pilkingtonrapporten har i den brittiska regeringens proposition fastslagits, att BBC kommer att få sitt andra program under hösten 1964, och man hoppades att den kommersiella televisionen redan nästa år skulle kunna påbörja utbyggnaden av sitt andra program.

Utvecklingen har gått snabbt i Sverige när det gäller antalet licensinnehavare. I dag är deras antal i det närmaste 1,9 miljoner. Ökningen har gått mycket snabbare än någon vågat förutspå, och i dag når televisionen de flesta hemmen här i landet och är vårt främsta massmedium. Men när det gäller utbyggnaden har utvecklingen långt ifrån hållit jämna steg med ökningen av antalet licenser.

Det borde inte behöva råda delade meningar om nödvändigheten och angelägenheten av en fri opinionsbildning. Vi litar på medborgarnas förmåga att självständigt bilda sig en uppfattning, men det nuvarande TV-monopolet utgör ett hinder för denna fria opinionsbildning. Det är inte realistiskt att tro, att ett monopol kan tillgodose objektivitetskravet genom att föra fram alla olika åsikter. Det uppstår ständigt situationer, där man inte kan definiera vad som verkligen är objektivt.

Stark och berättigad kritik har rikats mot det nuvarande monopolet för bristande objektivitet. Det var inte utan skäl som de borgerliga partiledarna gjorde en framställning till chefen för Sveriges Radio i detta ärende. Var och en som följer TV-programmen kan själv konstatera, att kritiken för ensidighet har fog för sig.

Lika väl som vi eftersträvar och värnar om fri konkurrens på andra områden bör fri konkurrens gälla även i fråga om TV. Verklig konkurrens uppstår först om olika TV-bolag får tävla om publiken inom samma programområde. Detta är väsentligt, eftersom

det hindrar en styrd opinionsbildning. Får man inte komma fram i ett TV-program, kan man gå till konkurrenten.

Den fria konkurrensen skulle stimulera programverksamheten. Även om vi inte skall döma TV efter det som bjudits publiken under den strejk, som nu pågått under flera månader, kan man utan tvekan hävda att många program under normala förhållanden inte skulle ha presenterats eller i varje fall haft mycket liten tittarfrekvens, om det funnits ett konkurrerande TV-företag. Erfarenheterna från England av det konkurrerande TV-företaget, baserat på kommersiell reklam, har visat att det haft en stimulerande effekt; därom kan det inte råda någon tvekan.

Just de kontroversiella programmen har fått relativt sett ökat utrymme, men kommunikationsministern har gjort gällande att motsatsen skulle bli fallet. Genom en konkurrerande fri television i England blev det mindre konventionella grepp i programproduktionen. Slutsatsen blir att radio och TV bör vara fria, att frihet skall råda i etern. Genom fri konkurrens ges alla meningsriktningar möjlighet att påverka opinionen utan inblandning från statsmakterna. Kravet på frihet i etern leder emellertid till att det vid sidan om Sveriges Radio bildas nya företag — till en början kan det sannolikt bara bli ett. Reklamfinansieringen torde bli den naturliga inkomstkällan.

I november 1962 utfärdade kommunikationsminister Skoglund tilläggsdirektiv till 1960 års radioutredning rörande televisionens framtida utveckling, såsom redan påpekats flera gånger under debatten. Kommunikationsministern framhöll där, att »1960 års radioutredning i sitt fortsatta utredningsarbete bör utgå ifrån, att nuvarande system med ett enda programföretag skall bibehållas och att betald reklam icke heller i fortsättningen skall få förekomma i eller i anslutning till programmen».

Riksdagen accepterade dessa begrän-

Televerkets anslagsbehov

sande direktiv. De var inte begränsade i sin längd, tvärtom, men de var begränsade till sitt innehåll. Det är rätt märkligt att kommunikationsministern nu i sitt inlägg åberopar den utredning, som faktiskt enligt direktiven inte får syssla med den fråga vi här diskuterar.

Med dessa direktiv klippte kommunikationsministern och riksdagen tills vidare av möjligheten till en förutsättningslös och allsidig utredning om den svenska televisionens fortsatta utveckling. Men vi har fri opinionsbildning genom andra media, och det finns en stark opinion för fri och konkurrerande TV — den kan man inte klippa bort. Nuvarande resurser räcker inte för snabbare utbyggnad av ett andra TV-program. Reklamtelevision skulle tillföra verksamheten ökade ekonomiska resurser och möjliggöra flera och bättre program, som skulle tillgodose flera smakriktningar. Varför då inte söka utröna och undersöka andra vägar utan förutfattade meningar och utan sådana direktiv, som binder utredningen och inte tillåter den att ta upp dessa frågor? Varför ställa sig avvisande till en snabb och rationell utveckling inom den svenska televisionen? Vi kan inte i längden värna oss mot TV-sändningar med reklaminslag från andra länder. Det kan inte vara riktigt att svenskt näringsliv skall försättas i en sämre position än konkurrenterna i andra länder.

Kommunikationsministern och än mer herr Blidfors har ju i sin argumentering understrukt, att de inte gillar reklam i TV. De ryggar tillbaka för detta. Jag skulle till herr Blidfors vilja säga, att många i England till en början var mycket kritiska mot kommersiell television. Men opinionen har svängt även hos herr Blidfors' och kommunikationsministerns politiska meningsfränder i England — labourpartiet. Där finns folk, som nu erkänner att tio års erfarenhet visar det andra programmets värde. Detta program har

sporrat BBC och givit bättre program. Man har erkänt att man felbedömde situationen för tio år sedan, när man förde en hård kampanj mot den kommersiella televisionen i England.

Enligt vår uppfattning finns det förutsättningar för en fri television, och det är viktigt att söka nya vägar. Jag skulle för herr Blidfors, som är så ängslig för reklam i TV, också vilja citera ett avsnitt ur en artikel i Industriförbundets tidskrifts nyss utkomna nummer. Direktör Wilhelm Paues, som varit på en tre månaders resa i USA och haft tillfälle att se på den kommersiella televisionen med reklaminslag säger i sin artikel:

»Det var överraskande att konstatera, att reklaminslagen i dessa lokala stationers program ingalunda dominerades av de stora riksannonsörerna, även om de också förekom. Påfallande var att också mycket små detaljhandelsföretag hade råd att genom de lokala radio- och TV-sändningarna stimulera till en närmare granskning av de lokala tidningarnas utförliga annonser med prisuppgifter. Reklaminslagen blev därför ofta av påminnelsekaraktär — de olika media stödde varandra. De stora TV-kedjorna puffade i lokala annonser i tidningarna för sina populäraste program och de lokala affärerna puffade för sina annonser i tidningarna.»

Han redovisar också ett annat intryck, som jag tycker borde ge motståndarna en tankeställare, nämligen den intima kontakt som många småstationer har med sin bygd: »För den resande svensken var det intressant att se, hur det var möjligt att bereda de lokala problemen större utrymme i amerikansk än i svensk radio och TV, vare sig problemen var kommersiella eller politiska. Bygden levde sitt liv även i de nya media. Eftersom många amerikanska delstater inte har mera än 6—700 000 invånare men likväl har större självständighet än våra län, är den lokala debatten där av större bety-

Televerkets anslagsbehov

delse än i Sverige. Deras liv och deras uppgifter kunde till betydande del klargöras för invånarna endast med hjälp av de lokala radio- och TV-stationerna.» Så långt herr Paues.

Jag tycker att det intryck herr Paues har fått från sin resa i Amerika bör ge utskottsmajoriteten någonting att tänka på, och jag beklagar livligt att kommunikationsministern genom sina direktiv så begränsat radioutredningens arbetsområde, att den inte får ta upp dessa frågor till allsidig, förutsättningslös prövning.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till reservationen 2 b) vid punkten 3 i statsutskottets utlåtande nr 9. Då andra lagutskottets utlåtande nr 16 företas till avgörande kommer jag att yrka bifall till den vid det utlåtandet fogade reservationen.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Jag tillåter mig göra några reflexioner i anledning av den debatt som förts.

Jag måste säga att kommunikationsministern inte haft sin bästa dag i dag. Det fanns väl ingen anledning för honom att trassla in sig i frågan, om vi skall ha reklam i TV eller inte. Det är ju inte alls länge sedan svenska riksdagen hade tillfälle att ta ställning till denna sak, och tanken avvisades då med stor majoritet. Vi som står på denna plattform anser att några större fördelar inte kan vinnas genom reklam i TV.

Vid den nyssnämnda debatten sade en borgerlig ledamot som varit över i Amerika, att han inte alls var tilltalad av reklam i TV. I en artikel i Sveriges Radios årsbok för 1963 anförs exempel som innebär starka argument mot reklamfinansierad TV.

Vi inom den majoritet som är motståndare till reklam-TV vet alltså varför vi är motståndare till reklamen i fråga, och vi saknar inte argument utan anser oss tvärtom i dagens läge veta

tillräckligt för att hävda att det är motiverat att avvisa förslaget om en speciell utredning härvidlag. Och eftersom frågan för så kort tid sedan var föremål för debatt i den svenska riksdagen finns det ingen anledning att i dag göra ett stort paradnummer av saken.

Det har talats så mycket om rättvisa och om vad som är demokratiskt i detta avseende. Men de talare som förespråkar att man skulle slopa bilradio-licensen och i stället höja hushållslicensen kan väl inte tala om rättvisa eller demokrati. Bilägarna är inte den grupp i vårt samhälle som har det sämst ställt. Herr Helén sökte finna argument genom att säga att det inte är avgiften på 35 kronor utan orättvisan med avgiften som gör att licensen måste slopas. Men om det är så orättvist med denna avgift, anser man det då rättvisare att vidtaga en höjning av avgiften för hushållslicensen, som drabbar också landets pensionärer, alltså de som tvingas leva på cirka 4 000 kronor för ensamstående och cirka 5 000 för äkta makar? Jag kan inte förstå att det ligger något av demokrati eller rättvisa i en lösning som innebär att dessa människor får betala ytterligare en femma.

Jag erkänner villigt att hela licensproblematiken inte är klarlagd. Det råder mycket underliga förhållanden på området. Dessa problem skulle emellertid kunna klaras på ett helt annat sätt — jag återkommer till den saken.

När vi tar ställning till dessa frågor utgår vi från att Sveriges Radio-TV måste ha en god ekonomi — företaget måste ha det så pass bra ställt, att det kan betala de artister, som det är nödvändigt att anlita, skäliga arvoden. Det är ju varken mer eller mindre än en skandal att vårt lands främsta artister och skådespelare skall tvingas avstå från att arbeta i de förnämsta opinionsorgan vi har, TV och radio — för att Sveriges Radio inte kan betala dem skäliga arvoden.

Televerkets anslagsbehov

Företaget måste alltså ha pengar för att kunna göra goda program och därigenom förhindra uppkomsten av kommersiell TV-verksamhet. Om kommunikationsministern inte finner några möjligheter att ganska snabbt lösa den rådande skandalösa konflikten mellan Sveriges Radio och vårt lands främsta artister, får ju programmen ett sådant innehåll, att andra lösningar måste sökas. Jag finner det inte alls underligt om man börjar fundera över ifall inte svenska staten snart måste betala tillbaka något av licensavgifterna därför att vi tvingas se program som inte är högvärdiga — ja, som över huvud taget inte motsvarar vad vi har rätt att fordra.

Nå, detta är endast en tanke. Men alldeles klart är att man måste sörja för att Sveriges Radio-TV har en så god ekonomi, att bra program kan planeras. Då kan man också få tittarna och lyssnarna att anse att den nuvarande ordningen är riktig.

Jag skall naturligtvis inte uttala mig om programmens sammansättning etc. eller om den partiskhet som förekommer exempelvis när det gäller behandlingen av politiska problem i radio och TV. Här har sagts att det är komplicerade avvägningsproblem. Låt mig då se frågan ur en helt annan aspekt och fråga: Är det nödvändigt att ha denna samordning mellan statligt och enskilt företagsägande? Skulle man inte kunna göra hela Sveriges Radio till ett rent statligt företag?

Möjligheterna att påverka opinionen genom massmedia såsom television och radio, som förmedlar kunskaper och berikar kulturlivet, sägs vara av sådan vikt, att det är ett samhällsansvar att se till att man inte gör alltför grova avvikelser i programsättningen. Om man förstatligade hela företaget, slopade licensavgifterna och lät hela verksamheten finansieras över statsskatten, blev man av med det problem, som inte kommunikationsministern och tydligen

inte heller andra kan lösa, nämligen hur man skall tolka licensbestämmelserna beträffande hushållslicens, bilradiolicens och när det gäller transistorapparaterna. Jag förstår att de borgerliga inte alls kan vara med på en sådan lösning, men den skulle under alla förhållanden skapa större klarhet och ge möjlighet till en betydligt rättvisare finansiering.

Det har under debatten framhållits, att man kan gå fram efter linjen att tillämpa tioprocentiga avskrivningar i stället för som hittills fulla avskrivningar. Detta är kommunikationsministern såvitt jag förstår motståndare till. Vi kommunister har inget ansvar för den inflationspolitik och den penningvärdeförsämring, som förs i vårt land. Den får regeringen själv svara för. Men när det förs en penningpolitik, som urholkar kronans värde, behöver man inte vara professor i nationalekonomi eller i något annat ämne för att begripa, att det måste vara lönande att låna »goda» pengar i dag och sedan betala igen dessa om ett år i sämre pengar. På samma sätt får man väl också räkna när det gäller avskrivningsreglerna. Det är inte alls säkert att det är ofördelaktigt att i dag skuldsätta sig. Det kan i stället med den penningpolitik som förs vara fördelaktigt att sätta sig i skuld. Problematiken är uppenbar, och jag kan inte finna några sakargument i kommunikationsministerns resonemang, som talar för att man inte skulle kunna tänka sig andra regler för investeringspolitiken.

Jag tror sålunda att det är mycket viktigt att vi kan se detta problem även från andra synpunkter. Vi kan gärna diskutera frågan om ett rent förstatligande av Sveriges Radio, varvid man tar bort licensavgifterna och i stället finansierar verksamheten skattevägen. Detta skulle föra med sig den goda ordningen, att Sveriges pensionärer och alla de som har små inkomster slipper att betala licensavgifter. Så

Televerkets anslagsbehov

länge man envisas med att diskutera dessa problem inom den begränsade ram, som man hittills hållit sig inom, kommer man inte att finna några goda lösningar.

Det är naturligtvis i dag inte möjligt att lägga fram några konkreta förslag, och jag har heller ingen anledning att stödja de borgerliga reservationerna. Jag har en känsla av att det ingår i de borgerliga partiernas arbetsmetod att alltid lägga fram motförslag till regeringens uppfattningar, oavsett om det gäller små eller stora frågor. I dag tycker jag att oppositionspartierna endast har funnit små frågor, av vilka de gjort en stor debatt, där de spelat herrar på ett som jag tycker ganska osmakligt sätt.

I nuvarande läge kan jag, herr talman, endast yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Vi har tidigare i denna debatt av bl. a. herr Helén fått en uppräknig av skälen för ett slopande av bilradiolicenserna. Skälen skulle vara hänsyn till den allmänna laglydnaden, rättvisekravet, svårigheter med kontrollen, angelägenheten av att hjälpa radioutredningen att få en bättre överblick över inkomstutvecklingen för radioverksamheten o. s. v.

Jag vill framhålla, att om en person har råd att köpa en »plåtburk» — för att använda herr Heléns uttryck — som kostar 15 000—20 000 kronor, och även har möjlighet att montera in en radioapparat för kanske 400—500 kronor, kan det inte vara så skrämmande orättvist att han även får betala en licensavgift på 35 kronor. Har man skaffat allt detta och till och med har råd att köra bilen, bör man också ha råd att betala de 35 kronor det skulle bli fråga om.

Beträffande de 14 miljonerna anser jag att dessa kunde användas till bättre

ändamål än till att slopa bilradiolicenserna. Jag anser att man i dagens läge, när det bara gäller några få år tills radioutredningen kommer att lägga fram ett betänkande, inte behövde ha så bråttom som en del haft i dag, eftersom dessa pengar kan användas bättre.

Det är mycket intressant att diskussionen om reklam-TV kommit upp igen. Det har visserligen talats tillräckligt om voteringssiffror, och jag skall därför inte gå närmare in på dessa, men låt mig ändå framhålla, att det var en övertygande riksdagsmajoritet som sade ifrån, att man inte önskade en utredning om reklamfinansierad television.

Men oppositionen återkommer ändå med detta krav. Kommer man då med några nyheter? Jag tycker inte att vare sig herr Wedén eller herr Björkman, vilka varit förespråkare för reklamfinansierad television i dag, haft något nytt att anföra. Det är underligt att inte herrar Wedén och Björkman läst tidskriften Nordisk Kontakt. Där har nämligen enligt min mening en av de stora nyheterna på detta område presenterats. I Nordisk Kontakt har nämligen återgivits en vid den finska riksdagen väckt motion, undertecknad av samtliga partier, vilken går ut på att man vill komma ifrån den reklamfinansierade televisionen. Finland var det enda nordiska land som hade reklamfinansierad TV, har man tidigare påpekat i debatten. Om reklam-TV avskaffades, heter det i denna motion, skulle tittarna slippa den störande reklamen, och televisionen skulle bättre än nu koncentrera sig på att fylla TV-tittarnas behov av kulturella program. Finnarna har alltså prövat, och krafter är nu i rörelse för att slopa den reklamfinansierade televisionen.

Det har enligt min uppfattning inte kommit något nytt som bör förändra det riksdagens ställningstagande som gjordes 1962. Vad jag här har relaterat

Televerkets anslagsbehov

innebär bara starkare skäl för majoritetens ståndpunkt vid det tillfället.

Avdelningens ordförande, herr Svensson i Ljungkile säger att det ändå är en stor minoritet som har begärt utredning om TV-reklam. Så stor är nu inte minoriteten. Man skall inte glömma att när frågan avgjordes 1962 avstyrktes förslaget om reklamfinansierad TV av de båda verkligt tunga organisationerna på konsumentsidan, LO och TCO.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! När frågan behandlades i andra lagutskottet gav jag uttryck för en viss sympati för den motion i ärendet som väckts av fru Kristensson och herr Björkman. Jag kunde dock inte biträda den motionen eftersom den krävde omedelbart beslut och förslag till lagstiftning på radio- och TV-området. En utredning däremot föreföll mig då och förefaller mig även i dag vara i hög grad försvarbar och motiverad. I det förslaget har ju också motionärerna instämt.

Det är framför allt två skäl, herr talman, som gör att jag biträder utredningskravet både när det gäller yrkandet i herr Wedéns motion och när det gäller den reservation som är fogad till andra lagutskottets utlåtande.

När det gäller möjligheten till fri etableringsrätt är det inte minst Ibra radio och i någon mån Norea radio som ger anledning till vissa överväganden. Den fria svenska radio, som bär namnet Ibra, har som bekant under många år varit i verksamhet och praktiskt taget under lika lång tid varit landsförvisad. Jag tror inte att motståndet mot Ibra radio har något som helst med företagets kristna karaktär att göra. Ibra radio har gjort sig känd som en utomordentligt bra programradio både vad det gäller de religiösa programmen och i fråga om de allmänna kulturinslagen

samt kanske främst när det gäller sång- och musikprogrammen. Motståndet beror givetvis helt på principiella överväganden. Så länge vi har bestämmelser om en monopolradio, måste samhället tydligen avvisa varje avsteg från den raka vägen. Nu tycker jag att tiden borde vara mogen för en omprövning av monopolbestämmelserna; en saklig undersökning på alla de områden som antytts här i debatten och i reservationerna kan väl aldrig vara ur vägen. Om monopolvännerna är så säkra på sin sak som de låter, behöver de väl inte frukta en allsidig utredning.

Finns det då skäl för en uppmjukning? Jag behöver inte för dagen anföra några skäl för lämpligheten att införa rätt att etablera fria radiosändare eller TV-sändare, givetvis med prövning i varje särskilt fall sedan ansökan lämnats in. Jag har som reservant bara föreslagit en utredning och förbehåller mig rätten att vänta med argumenteringen tills jag fått se denna utredningsförslag.

Låt mig för dagen bara få nämna, eftersom jag fört in Ibra radio i debatten, att denna radio lever och verkar — utomlands. Företaget har i Stockholm en fullständig radiostudio eller rättare sagt ett flertal studios med toppmodern utrustning till ett värde av mer än en miljon kronor, en utrustning som nu endast delvis kan utnyttjas. Jag är säker på att Ibra radio skulle kunna ge ett värdefullt alternativt program för Sveriges folk, om tillstånd kunde utverkas för denna verksamhet. En sådan tillståndsgivning vore det naturligtvis statens sak att sköta. Ibra producerar nu i betydande utsträckning program för sändare i ett flertal andra länder, i Afrika, i Sydamerika och i USA. Jag har gjort mig underkunnig om att man för närvarande sänder på spanska, franska, engelska, svenska och kiswahili. Det enda Ibra-program som det för närvarande går att avlyssna i Sverige måste sändas från Ecuador. Det låter onekli-

Televerkets anslagsbehov

gen litet invecklat. Jag vet att det är många hänsyn man måste ta innan en fri, statligt prövad etableringsrätt kan införas. Men nog har vi råd att utreda frågan.

Det finns även ett annat skäl, herr talman, som jag dock tvekar en smula att anföra. Jag hör nämligen inte till dem som i tid och otid klandrar Sveriges Radio och TV. Nu har vi emellertid kommit in i ett läge, där inte ens radiochefen längre tycks ha någon möjlighet att hålla programverksamheten på en något så när hyfsad kulturnivå. Med min kännedom om herr Rydbeckes egen sobra inställning utgår jag ifrån att det inte kan vara med hans goda minne som vissa program sänds. Jag erinrar om den göteborgska söndagsbilagan, osalig i åminnelse, och en del stockholmsprogram med utmanande sexuellt snusk, uppenbar drift med värden som för stora delar av vårt folk är heliga, svordomar och alkoholpropaganda, för att inte tala om frambringande av diverse naturljud från båda ändarna hos de medverkande! Sådant hör inte till de starkaste argumenten för bibehållandet av ett statligt radio- och TV-monopol.

Långvarigt missbruk av ett monopol är den säkraste vägen till krav på alternativ. Jag förmodar att det är monopolställningen som gör att man vågar ignorera invändningarna mot nedbusningen. Mot programpolitiken i dess helhet har jag ingen erinran att göra — låt mig klart få understryka det.

Jag ber att få yrka bifall till utredningskravet i reservation 2 b) till statsutskottets utlåtande nr 9. Jag kommer sedermera att yrka bifall till den reservation som är fogad till andra lagutskottets utlåtande nr 16.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Televisionen har nu till och med trätt in i andra lagutskottet. Den kom till oss genom en för vårt utskott mycket ovanlig motion, som helt

hurtfriskt krävde att riksdagen måtte besluta att införa rätt till i princip fri etablering av radio- och televisionsanläggningar. Skrämd av sin egen djärvhet har huvudmotionären nu anslutit sig till en anhållan om allsidig och förutsättningslös utredning om detta. Men den som lyssnade till herr Björkman fick ju alldeles klart för sig att han inte ansåg sig behöva någon allsidig och förutsättningslös utredning. Han var för sin del fullt klar i sin uppfattning, även om han vädjade till oss andra att utan förutfattade meningar närma oss problemet.

Dessa frågor har ju diskuterats förr, även frågan om fri etablering. Det skedde bl. a. vid fjolårets riksdag. Det har inte hänt så mycket sedan dess, och därför blir det till att upprepa samma debatt som då fördes.

I andra lagutskottet har vi haft anledning att noga diskutera saken eftersom det var ett för oss nytt ämne.

Ett par saker som man dragit fram vill jag något kommentera. Man har bl. a. sagt att yttrandefriheten skulle vara begränsad så länge det inte finns rätt att bilda ett konkurrerande företag. Herr Björkman gjorde en rad uttalanden som föreföll mig betänkliga. Han talade om styrd opinionsbildning från det nuvarande företaget. Jag frågade mig genast: Är det en riktig beskrivning av situationen? Förhåller det sig manne så, att herr Björkman är så upptagen att han inte ser på TV, tänkte jag. Nog förekommer det många program som på intet sätt försvarar samhället utan snarare tar upp problem och är av den karaktär att de är direkt riktade mot samhället.

Sedan påstod herr Björkman att det rådde bristande objektivitet inom Sveriges Radio. Han var försiktig nog att begränsa sig till ett exempel, partiledarnas framträdande. Men om herr Björkman vidhåller att det är bristande objektivitet i det nuvarande företaget, hemställer jag i egenskap av ledamot

Televerkets anslagsbehov

av radionämnden, att herr Björkman konkretiserar sin beskyllning så att man kan undersöka de fall han har i tankarna.

Detta om detta. Jag kan för egen del inte finna att yttrandefriheten blir större om vi har ett konkurrerande bolag, och jag vågar hävda att vi har fri opinionsbildning i det nuvarande företaget. Jag tycker att vi får lyssna till många program där företrädare för olika riktningar får komma till tals.

Det har talats om valfriheten och sagts att tittarnas valfrihet skulle bli större med kommersiell TV. Det är klart att valfriheten blir större om vi har flera program, men vi, som har uppfattningen att det inte bör införas reklam-TV i Sverige, menar att tittarnas valfrihet blir mycket större om man kan bygga ut vår nuvarande TV till två kanaler och vi får två olika program att välja på. Ingen vågar väl förneka att det skedde en väldig förbättring med ljudradion när vi fick tre kanaler att välja på.

Förra gången frågan diskuterades tog man upp frågan om programledningens självständighet, och därvidlag vågar vi fortfarande hävda den meningen att denna blir mindre vid reklamfinansierad TV än vid det företag vi har i dag.

Herr Rimmerfors snuddade vid frågan om programmets kvalitet. Man frågar sig: Av vilken anledning skulle reklamfinansierad TV ge bättre program? Jag föreställer mig att man vill ha program som får många tittare, men det är inte alldeles säkert att det blir program som faller herr Rimmerfors i smaken. De kan däremot falla mig i smaken. Det är ingen konst att vara överens om att vissa program är dåliga, men när det gäller att slå fast vilket program som är dåligt, skall man finna att det finns många delade meningar därom. Om det program från Göteborg som herr Rimmerfors vände sig mot kan sägas liksom om TV-skäggen från Stock-

holm, som hade läten i alla ändar — att skulle dessa kunna sälja smör i ett reklamfinansierat program, skulle de säkerligen framträda med alla tänkbara läten där. Därmed har jag inte sagt att jag tyckte illa om dessa program, herr Rimmerfors.

Jag skulle gärna vilja säga ytterligare ett par ord om påståendet att konkurrensen eller rättare sagt stimulan- sen skulle öka, om man hade olika företag. Inom Sveriges Radio förekommer det trots allt konkurrens mellan olika avdelningar, där varje avdelning vill ha fram så mycket som möjligt av just sina programtyper. Såvitt man kan förstå råder också en viss konkurrens mellan olika landsändar, en intressant företeelse som kan få stort utrymme när vi får ett dubbelprogram.

Till sist vill jag gärna beröra ett inslag som då och då återkommit i debatten, nämligen att reklamfinansierad TV skulle ge licensfrihet och sålunda vara ett konsumentintresse. Jag tycker att man en gång för alla skall slå fast att tittarna alltid får betala vad ett program kostar, även om detta är reklamfinansierat. Att vädja till människornas sparin- stinkt och göra det troligt att dessa med reklamfinansierad TV gratis skulle få se programmen, betraktar jag som något slags smyg- reklam. Reklamen måste betalas av konsumenterna. Enligt AB Tidningsstatistik betalade vi år 1961 1 150 miljoner kronor för den reklam som förekommit med nuvarande reklammedel. Detta innebär en fördubbling sedan 1953. Det förhåller sig säkerligen inte så, herr talman, att den stora allmänheten går och bär på ett otillfredsställt behov av att få reklam i TV.

Vi har kommit fram till att man bör avslå inte bara denna motion utan också det utredningskrav som rests.

Herr BJÖRKMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtsson i Varberg beskyllde mig för att inte vara

Televerkets anslagsbehov

särskilt intresserad av en allsidig utredning. Han menade att en sådan skulle vara obehövlig, eftersom jag redan var färdig med min ståndpunkt. Jag är övertygad om att det nuvarande systemet är fel. Jag tror att herr Bengtsson i Varberg är så låst i sin ståndpunkt, att han inte alls vill ha den allsidiga och förutsättningslösa utredning som vi har begärt. Jag förstår inte varför herr Bengtsson i Varberg är så rädd för att få denna fråga mer allsidigt belyst än den blir genom de tilläggsdirektiv kommunikationsministern har utfärdat.

Herr Bengtsson i Varberg trodde att min uppfattning om att TV-verksamheten uppvisar en ganska ensidig vänsterslagsida möjligtvis berodde på att jag är så upptagen att jag inte har tid att se så mycket på TV. Något ligger det väl i detta. Jag ser kanske inte så mycket på TV, men varje gång jag ser TV förekommer där ett socialdemokratiskt statsråd, ibland flera. Kan det verkligen vara en slump? Det kommer med vilket system vi än har att vara på det sättet att regeringen har en stark fördel av detta massmedium. Det kommer vi aldrig ifrån, eftersom regeringen oftast kommer med politiska nyheter. Ibland serveras nyheterna kanske tidigare där än i andra media, men, herr Bengtsson i Varberg, ibland får man faktiskt intrycket att TV söker efter en anledning att föra fram ett socialdemokratiskt statsråd. Det är detta jag reagerar emot.

Jag skall ge ett konkret exempel, herr Bengtsson i Varberg. När statsministern i höstas hade sin presskonferens, bl. a. beträffande författningsfrågan, begagnade han tillfället att polemisera mot högerpartiets ordförande och den uppfattning som denne framfört i författningsfrågan. Men herr Heckscher fick inte tillfälle att svara. Kan herr Bengtsson i Varberg verkligen påstå att detta är objektivitet i Sveriges TV? Jag kan i varje fall inte göra det.

Herr RIMMERFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Min vän herr Bengtsson i Varberg var angelägen om att skydda sig mot misstankarna för att han skulle tycka illa om skäggen med naturljud i båda ändarna. Nåja, om tycke och smak skall man inte diskutera. Var och en har sin smak, och jag lämnar den frågan alldeles därhän.

Däremot vill jag bemöta herr Bengtsson på en enda punkt. Han hävdade i polemik med mig att programmens standard inte skulle bli bättre om man hade reklamfinansierade sändningar, d. v. s. polemiserade mot vår ståndpunkt att man därmed skulle få bättre garantier för programmens kvalitet. Nu har jag inte yttrat mig om reklamfinansiering. Jag förbehåller mig rätten att först se den utredning som jag föreslagit för att sedan ta ställning till frågan, även om jag tycker att det finns åtskilligt som talar för reklamfinansierad TV. Vad jag har yttrat mig om är främst den fria etableringsrätten. Ty jag tror faktiskt, herr Bengtsson i Varberg, att man med litet bättre konkurrensmöjligheter i etern skulle kunna utöva inflytande också på programmens standard.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är naturligtvis alldeles felaktigt att här i riksdagen diskutera vilka radio- och TV-program som är dåliga. Det var inte heller min avsikt att inleda en sådan debatt.

Av herr Rimmerfors' senaste yttrande kan man få intrycket att den fria etableringsrätten skulle öppna oanade möjligheter för TV-bolag i vårt land. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att antalet kanaler är utomordentligt begränsat. Om det därför kan bli ett bolag till är det troligen det mesta man kan åstadkomma. Det skall man ha klart för sig.

Herr Björkman säger att han är helt övertygad om att man bör ha en fri

Televerkets anslagsbehov

etableringsrätt och kommersiell television. Den saken skulle alltså inte behöva utredas. Ja, jag är för min del lika övertygad om att man inte bör införa fri etableringsrätt. Jag försökte i föregående inlägg utveckla de synpunkter på vilka jag fotat mitt ståndpunktstagande.

Herr Björkman lämnade också uppgiften att var gång han slog på sin TV-apparat fick han se ett socialdemokratiskt statsråd i bildrutan. Då ser herr Björkman TV mycket sällan. Det är förstås ingen slump att man fört fram socialdemokratiska statsråd, ty man har inte några andra statsråd för närvarande att föra fram i Sveriges television. Men det kan Sveriges Radiomåkligen inte rå för.

Herr BJÖRKMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! På den sista punkten, herr Bengtsson i Varberg, kan vi vara fullkomligt överens; vi har för närvarande inte annat än socialdemokratiska statsråd. Det är bara så att de ibland tycks vara så kolossalt många att någon av dem varje dag måste förekomma i TV.

Jag har, herr Bengtsson i Varberg, hört sägas — jag minns inte varifrån uppgiften emanerar, om det är från någon i hög regeringsställning — att varför skall man släppa fram oppositionen i TV? Den har inga nyheter att komma med, det är bara regeringen som har det. Nej, herr Bengtsson i Varberg, det är alldeles fel. Det har många gånger förvånat mig att TV inte begagnar tillfället att intervjua herrar Heckscher och Ohlin när de kommer från Europarådets församling där de intar framträdande positioner. Man kunde också begagna tillfället att exempelvis intervjua högerpartiets vice ordförande Leif Cassel när denne kommer tillbaka från CDU:s nu pågående kongress. Jag tror nämligen, herr Bengtsson i Varberg, att herr Cassel, som i motsats till regerings ledamöter och medlemmar

na i regeringspartiet har tillträde till CDU:s kongress, har bättre möjligheter till personlig kontakt med CDU:s regeringsledamöter än vad statsministern och utrikesministern har. Jag väntar fortfarande på att TV någon gång skall begagna tillfället att höra efter vilka intryck dessa herrar fått vid sina besök i andra länder.

Jag förstår mycket väl att herr Bengtsson i Varberg som socialdemokrat med näbbar och klor försvarar ett statsmonopol. Det är han i sin fulla rätt att göra, men jag är förvånad över, herr Bengtsson i Varberg, att Ni är så konservativ att Ni är rädd för att få denna sak belyst och så rädd för någonting nytt. Den konservatismen, herr Bengtsson i Varberg, förstår jag inte.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Det må vara tillåtet för en av dem, som herr Bengtsson i Varberg gett epitetet hurtfrisk, att ta till orda.

Jag hör till dem som motionerat i denna fråga men tycker inte att det är beklagligt att reservationen endast yrkar på en allsidig och förutsättningslös utredning. Det tyder på en viss generositet hos dem som här verkligen vill åstadkomma något positivt i denna fråga.

Däremot kan jag inte förstå att de som företräder utskottsmajoriteten är så rädda för att få till stånd en utredning, att de inte vågar gå med på ett sådant förslag, när utredningen förutsättes vara allsidig och förutsättningslös.

Jag håller med herr Björkman om att hela argumenteringen att slå vakt om ett statligt monopol tyder på en verklig räddhåga för en fri opinionsbildning genom de massmedia som radio och TV utgör. Hade vi haft radio och TV på den tiden då vi fick vår tryckfrihetslagstiftning tror jag att det hade telt sig helt naturligt för oss alla att också slå vakt om friheten för det talade ordet genom

Televerkets anslagsbehov

en grundlag. I dag anses det närmast som löjeväckande, om jag förstått saken rätt, att diskutera ett slopande av detta monopol och att få en fri konkurrens och en i princip fri etableringsrätt.

Herr Bengtsson i Varberg säger: Vi har inte så många kanaler och det kan därför inte bli fråga om annat än möjligen ett enda konkurrerande bolag. Ja, men det kanske räcker att vi får ett med Sveriges Radio och TV konkurrerande bolag. Låt mig i det sammanhanget göra antagandet att vi låter folkbildningsorganisationerna och pressen tillsammans svara för ett sådant bolag. Vore inte det en vinst för den fria opinionsbildningen?

Sedan säger herr Bengtsson i Varberg att vi kan väl inte angripa Sveriges Radio för bristande objektivitet. Jag håller visst med herr Bengtsson i Varberg om att Sveriges Radio har som målsättning att vara objektiv. Det uppstår bara det lilla problemet att det, när det gäller opinionsbildning och förmedlande av vad som händer, ligger i sakens natur att det måste bli subjektiva värderingar som kommer till uttryck. Dethjälper inte med en aldrig så objektiv målsättning, när man inte kan stå fast vid den i praktiken. Jag instämmer med herr Björkman i att utvecklingen under den senaste tiden ger belägg för att åsiktsbildningen i viss mån är styrd. Det är därför som jag anser att det ur demokratiska synpunkter är nödvändigt att aktualisera frågan om konkurrens i etern för att få bättre balans i opinionsbildningen.

Herr Bengtsson i Varberg talar för det inte obekanta förslaget att man inom ramen för nuvarande bolag skulle ha vissa med varandra konkurrerande avdelningar vilket skulle främja yttrandefriheten. Men den vitala punkten är ju att man vill bryta bolagsledningens monopol på åsiktsbildningen. Det kan man inte bryta genom att inom samma bolag etablera rivaliserande avdelningar. Det är ren teori utan saklig grund att

påstå att detta skulle vara ett remedium mot åsiktsmonopol.

Skulle vi få fri etableringsrätt och skulle detta endast leda till att ett enda nytt TV-bolag bildades, skulle vi i alla fall därigenom få fri opinionsbildning, ökat utrymme för alla smakriktningar samt ökat utrymme för kontroversiella program, vilket inte är minst angeläget. Vi skulle också få betryggande garantier mot statlig inblandning i programverksamheten. Vidare skulle möjligheter skapas för folkrörelser, fackliga och andra organisationer att göra sig gällande, och vi skulle få en aktiv kulturdebatt och bättre underhållning i stället för den likriktning som nu i mångt och mycket kännetecknar program och programurval. Ett konkurrerande TV-bolag skulle också säkerligen få den effekten att den nuvarande monopol-situationen i förhållande till utövande konstnärer av alla slag försvunne, vilket utan tvivel skulle verka stimulerande på den konstnärliga produktionen.

Det kanske är tillåtet att i denna trängre krets yttra några ord om konflikten mellan Sveriges Radio-TV och skådespelarna. För det första är det ovanligt att arbetstagarparten accepterat ett förlikningsbud men inte arbetsgivarparten. För det andra är det ett faktum att Sveriges Radio-TV gör utomordentliga förtjänster på att för sändningarna förvärva utländska program. Jag kan nämna att man för en utländsk film räknar med att betala bara 6 000 kronor per sändningstimme, medan ett program som producerats inom landet kostar omkring 100 000 kronor per sändningstimme. Det är alltså stora belopp det rör sig om. Förhållandet kanske inte påverkar ledningens ställningstagande i konflikten, men det skymtar i alla fall i bakgrunden.

Därefter vill jag beröra den faktiska maktförskjutning från Sveriges Radio till regeringen, som kommunikationsministerns förslag innebär. Man använder ekonomiska motiv till att föreslå att vi

Televerkets anslagsbehov

nu skall flytta över skolradioprogrammen och vissa utlandsprogram från licensfinansiering till finansiering via budgeten. Jag tror inte att regeringen medvetet har tänkt sig att vi skulle ge den ökat inflytande i dessa frågor, men med kännedom om det sätt på vilket anslag beviljas och hur man utnyttjar ett anslagsgivande, är det väl att befara att regeringen kommer att få ett ökat reellt inflytande på utformningen av skolradioprogrammen och den mot utlandet riktade produktionen.

Herr Nilsson i Gävle ansåg för sin del — om jag förstått honom rätt — att radio och TV borde finansieras över skattsedlarna. Det tycker jag vore fullständigt fel, ty det skulle betyda att alla de, som väljer att inte ha TV, ändå skulle få vara med och finansiera dess program. Vidare skulle vi inte få en så specifierad kostandsredovisning som den vi i dag får genom licensavgifterna. Den anmärkningen kan också riktas mot förslaget att föra över en del av verksamheten från licensfinansiering till skattefinansiering.

Jag ser att kommunikationsministern har tröttnat på den yttrandefrihet som gjort sig gällande här i kammaren. Hade han varit kvar, skulle jag ha ställt några frågor till honom. Vi känner alla till att kommunikationsministern är en ambitiös person. I de frågor vi nu diskuterar har jag trott mig förstå att han har i varje fall fem ambitioner, som han försöker förverkliga. Den första är att han till varje pris vill ha kvar ett monopolföretag; det andra att vi i slutet av detta decennium skall få ett Program 2 i televisionen; det tredje — såvitt jag har förstått honom rätt — att Program 1 i televisionen skall förbättras och sändningstiden ökas; den fjärde att höjning av TV-licensen inte skall bli aktuell under 1960-talet och den femte att reklamfinansiering inte skall förekomma. Då skulle jag, vilja fråga kommunikationsministern: Hur stämmer denna ekvation? Hur skall man få pengar till

alla dessa förbättringar, när man inte tillåter ett konkurrerande bolag att förbättra kvaliteten på programmen och inte heller tillåter reklamfinansiering?

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Jag skall inte beröra den debatt som senast förts. Jag kan helt instämma i vad fru Kristensson sade, och jag ansluter mig i övrigt till dem som har fört reservanternas talan. Jag skall i stället ta upp en fråga som ligger litet i marginalen.

Herr Isacson i första kammaren och jag har burit fram likalydande motioner som berör televerkets service i fråga om telefonkatalogen. På varje bemannad telegrafstation finns telefonkataloger för hela riket som allmänheten kan utnyttja. Med den automatisering som sker och som i och för sig naturligtvis är alldeles utmärkt, dras den ena stationen efter den andra in. Det innebär att man i vissa glesbygder får mycket långa avstånd till de stationer där det finns telefonkataloger. Det kan röra sig om fem eller tio mil.

Det har invänts att man kan vända sig till nummerbyrån när det gäller att ta reda på adresser och telefonnummer. Det är givetvis rätt. Men hur hjälpsam nummerbyrån än är, fordras det ibland när man inte har tillräckligt underlag för att göra det möjligt för nummerbyrån att hitta den adress man önskar att man måste titta i den ena katalogdelen efter den andra. Det man önskar få fram är inte heller alltid i första hand ett telefonnummer utan en adress, kanske adresser till ett stort antal personer. Det är inte rimligt att belasta nummerbyrån med ett sådant arbete.

Vi har därför i motionen föreslagit att telefonkataloger skall finnas tillgängliga på samtliga poststationer och postexpeditioner. De är ju lätta att nå. Det är ett rimligt krav på service att man åtminstone på dessa ställen skulle kunna ha tillgång till katalogerna. Som det

Televerkets anslagsbehov

nu är har faktiskt servicen försämrats på just detta område.

Utskottet säger att sådana åtgärder enligt vad det inhämtat skulle »medföra vissa ingalunda obetydliga kostnader för statsverket, vartill kommer att utskottet ej övertygats, om att det av motionärerna därmed avsedda syftet härigenom verkligen skulle uppnås».

Det skulle vara intressant att höra, vilka kostnader det kan bli fråga om här. Saken har väl också en annan sida. Den service som nummerbyrån ger skulle man ju kunna minska, om man i stället gjorde denna förbättring. Jag beklagar att utskottet inte har redovisat sina skäl mera fullständigt i utlåtandet. Å andra sidan förstår jag att det är utsiktslöst att yrka bifall till motionen, eftersom ingen i utskottet har anslutit sig till den. Jag får försöka komma igen ett annat år.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag tillhör dem som har motionerat om bilradiolicensens avskaffande från den 1 juli. Det motiv vi anfört är att vi anser att bilradiolicensen strider mot den s. k. hushållsprincipen, och vi har också hänvisat till den ökade transistorradiofrekvensen. Från dessa utgångspunkter har vi alltså kommit fram till att bilradiolicensen bör tas bort. Jag skall inte säga mer i den frågan, eftersom det har talats mycket om den tidigare.

I motion nr II: 646 har jag tillsammans med några partikamrater tagit upp frågan om en ungdomens radio-TV-avdelning. Motiven för vårt förslag är bl. a. följande. Det torde inte råda någon tvekan om att för opinionsbildningen och för skapandet av normer och beteendemönster spelar i det moderna samhället massmedia en mycket stor roll. Inte minst ungdomen påverkas. Vi är av den uppfattningen att det speciellt är radio och TV som verkar mönsterbildande och vaneskapande för

de unga. Ungdomen är en stor lyssnar- och tittarkategori, och det är därför naturligt att Sveriges Radio-TV ägnar denna grupp stor uppmärksamhet vid programsättningen.

Trots att det ägnas intresse åt ungdomen från Radio-TV:s sida, anser vi motionärer att det finns anledning att intensifiera verksamheten på detta område. Genom de tekniska möjligheter som nu står till förfogande menar vi att det finns förutsättningar för vad vi kallat »Sveriges ungdomsradio-TV». Om vi fick en sådan tillstånd, skulle det kunna ges betydligt större utrymme för debatter, för reportage om ungdom i olika situationer, för program om främmande länder liksom för nutidsorientering i kurser av olika slag. Vi menar också att ungdomsorganisationerna och den värdefulla verksamhet som de bedriver skulle kunna presenteras för en större kategori ungdomar. Inte minst skulle en sådan ungdomsradio-TV kunna svara för en väsentlig del av den politiska orientering som är nödvändig i en demokrati.

Vi har begärt att frågan skyndsamt skall prövas. Utskottet avstyrker motionerna och hänvisar till vad det uttalade förra året i en liknande fråga och till att 1960 års radioutredning har till uppgift att pröva rundradions programverksamhet och fortsatta utbyggnad.

Vi ifrågasätter om den åberopade utredningen har fått sådana direktiv att det finns utrymme för en undersökning av det slag som vi har begärt. Statsutskottet uttrycker sig också i något svävande ordalag på den här punkten: »Då med hänsyn härtill utskottet nu liksom då anser sig kunna förutsätta att utredningen kommer att pröva även de av motionärerna aktualiserade frågorna, synes någon särskild framställning i ämnet från riksdagens sida ej påkallad.» Det verkar alltså som om det råder en viss tveksamhet från utskottets sida om utredningen kommer att ta upp denna fråga.

Televerkets anslagsbehov

Vi har här att behandla även andra lagutskottets utlåtande, och jag har deltagit i handläggningen av det ärende som behandlats i utlåtandet nr 16.

Den motion som ligger till grund för detta utlåtande upptar på flera olika ställen uttrycket »frihet i etern». Det är friheten i etern man säger sig eftersträva.

Detta kan ju lätt leda tanken till att det är varje mans rätt att föra ut sitt budskap som det hela gäller, något å la envar sin egen lilla radiostation och TV-sändare. Men samtidigt framgår det att det skall bli fråga om tillståndsgivning och koncessionsförfarande, vilket medför att bestämmandet och inflytandet över etern alltså blir förbehållet ett exklusivt fåtal.

Nu finns det inte anledning att klandra någon för detta. De tekniska förutsättningarna är inte sådana att man inte kan komma ifrån en rätt hård avgränsning. Man kan spela in hur många filmer som helst, man kan utge hur många tidningar, tidskrifter och böcker som helst. Sådan verksamhet är inte begränsad av tillgång på våglängder och sändningskanaler, men det är radio- och TV-verksamheten. Tre programkanaler för radion och två programkanaler för televisionen torde vara vad man har att räkna med i det aktuella perspektivet. Frågan gäller hur man inom denna ram bäst skall tillgodose friheten i etern. Det är så frågan bör ställas.

Frågan om kommersiell radio- och TV-verksamhet, finansierad genom reklamintäkter, finns också med i bilden. Låt mig här påpeka att reklamfinansieringen som sådan inte medför någon ökad frihet — och de erfarenheter man har utomlands tyder inte heller på att kvaliteten befräjas därav, så att det i och för sig skulle utgöra något väsentligt motiv för reklamfinansiering. Reklamen kan vara en finansieringsmetod. När man betalar priset för vissa varor, betalar man dels för

varuvärdet, dels för t. ex. den TV-reklam som förekommit för varorna, dels för de TV-program i övrigt som finansierats genom reklamintäkter. Den enda rimliga utgångspunkten här måste vara att om man skall ha en TV-verksamhet av viss omfattning och kvalitet kostar den på det hela taget lika mycket oavsett vilken finansieringsmetod man använder. Har man reklamfinansiering ser man inte när och hur mycket man betalar. Har man licensfinansiering har man dock kännedom om de sakerna. Det är i detta sista avseende som skillnaden ligger.

Fru Kristensson sade nyss i ett anförande, att hon var anhängare av en öppen kostnadsredovisning. Jag kan inte förstå att det kan sammanfalla med reklamfinansiering. För min del kan jag inte finna att en kommersiell, reklamfinansierad radio- och TV-verksamhet skulle vara något eftersträvänsvärt.

De givna begränsningarna i fråga om våglängder och sändningskanaler får som oundviklig följd att radio- och TV-sändningarna får en monopolistisk karaktär. För min del är jag kritiskt inställd till det s. k. radiomonopolet i vissa avseenden. Jag anser att den bästa lösningen ligger i en decentralisering utan kommersialisering. Är det nödvändigt att — när man nu får ökade sändningsmöjligheter — bygga på principen att man skall ha ett enda program- och produktionsföretag, med nuvarande uppdelning på program 1, program 2 etc. under samma ledning? Vill man här öka möjligheterna för olika idéer, intressen och grupper att komma till tals i etern, bör man inrikta sig på en decentralisering i två olika avseenden. Låt oss centralt få t. ex. två olika företag eller enheter under var och en sin ledning, gärna med folkrörelseanknytning eller på folkrörelsegrund, men i så fall med olika folkrörelseanknytning. Bind inte dessa enheter i fixa mallar utan lämna dem möj-

Televerkets anslagsbehov

lighet till tävlan, att gå i debatt med varandra o. s. v. Det andra steget i en decentralisering bör vara en väsentlig utökning av verksamheten på regional och lokal basis. Låt oss alltså få självständiga, av den centrala ledningen oberoende enheter i landets olika delar — det borde man kunna pröva och det tror jag skulle stimulera debatten. De skulle också kunna ta upp initiativ och kanske inte minst främja kulturlivet i landets olika delar.

Som jag framhållit, herr talman, medför de rent tekniska förutsättningarna vid varje tidpunkt en given ram. Frågan gäller hur vi inom denna givna ram bäst skall tillvarata möjligheterna. För min del anser jag att det sker bäst genom en målmedveten och konsekvent genomförd decentralisering, som har till syfte att undvika fåtalsinflytande och fåtalsbestämmande i radio- och TV-verksamhet.

Jag ber till slut, herr talman, att få yrka bifall till reservation 2 a) i statsutskottets utlåtande nr 9, och likaså ber jag att få yrka bifall till motionerna I: 532 och II: 646.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Vi behandlade för en stund sedan frågan om ökade anslag till fångvården. Denna fråga har ett ganska intimt samband med den vi nu resonerar om. Jag påminner om att både herr Helén och herr Bohman har understrukt hur svårt det är att bedöma vad som är rätt och vad som är fel i fråga om bilradion. Man kan vara osäker om man får eller inte får använda en radio utan att betala bilradiolicens. Detta har en uppluckrande inverkan på känslan för vad som är lag och vad som inte är lag.

Jag har ingen bilradio själv, men jag har en transistor, och som herr Helén framhöll får jag röra mig ganska fritt med den. Jag får t. o. m. ha den i en bil och köra omkring och lyssna på radion var jag vill, även om jag, som herr

Helén uttryckte det, gör detta varenda dag. Men om jag sätter fast apparaten eller om det är fråga om en vanlig radio och inte en transistor, så får jag inte göra detta utan att betala särskild licens.

Nu undrar jag hur det ställer sig med skyldigheten att betala bilradiolicens, om man, såsom ofta varit fallet med mig själv, har sin bostad i bilen eller i en husvagn som dras av bilen och har en radio där. Kommunikationsministern är inte här nu, men jag tvivlar på att han skulle kunna svara på den frågan på rak arm, även om han vore här. Man skulle kunna räkna upp många sådana här osäkerhetsmoment i fråga om bilradiolicensen.

Jag tycker att bestämmelserna i fråga om licensavgift för radio egentligen är generösa. Jag får flytta en radio från min bostad i Stockholm till min bostad i hemorten, och jag får ha radio på båda ställena utan att betala mer än en radiolicens. Men om jag har radio i en bostad som rullar omkring och som jag eventuellt kan ta hjulen av och ställa på bockar så är jag tveksam i fråga om skyldigheten att betala licens. Jag tror inte att någon kan av bestämmelserna utläsa om jag får ha en vanlig radio i detta fall utan att betala särskild licens. Jag tycker att det skulle vara en fördel för människorna att inte behöva balansera på lagens yttersta gränsmarker på detta sätt, varför det vore önskvärt att vi finge bort bilradiolicensen.

Jag vill därför, herr talman, bara säga att jag kommer att rösta för reservation nr 2 a). Det har sagts så många sanna ord om detta förut att jag inte behöver utveckla saken närmare.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! I statsutskottets utlåtande nr 9 säges några ord om två motioner som väckts i denna kammare och i första kammaren beträffande Sveriges Radios utlandssändningar.

I årets budget har ett särskilt anslag

Televerkets anslagsbehov

upptagits för sådan verksamhet. Sveriges Radio riktar sina utlandssändningar huvudsakligen västerut. Vi yrkar i vår motion att Sveriges Radio också skall rikta sig till det slaviska språkområdet och därvid i första hand sända program på ryska språket. Statsutskottet är ganska sympatiskt inställt till denna fråga men säger att det inte bör uttala sig i programfrågor. Jag är litet tveksam om huruvida denna framställning innebär ett uttalande i en programfråga. Vi säger ju ingenting om vad vi önskar att programmen skall innehålla. Vi uttalar oss endast om att den speciella post som är upptagen i budgeten beträffande främmande språk också skall omfatta sändningar på slaviska språk.

Jag ställer emellertid inte något yrkande utan nöjer mig med att understrika statsutskottets positiva inställning till denna fråga och ber att få hemställa till Sveriges Radio att man där använder den frihet statsutskottet skriver om på sådant sätt att man snarast möjligt utvidgar sina utlandssändningar till att omfatta det slaviska språkområdet, företrädesvis då det ryska språkområdet.

Herr GUSTAFSSON i Kårby (cp):

Herr talman! De många debatterna om radioverksamheten upptar alltid hela fältet av frågor: programverksamhetens inriktning, radions objektivitet m. m. Allt detta känner vi sålunda till. Vi hade även en stor debatt 1962 i anledning av tilläggsdirektiven till den arbetande radioutredningen. Reservationen på punkten angående reklamfinansierade radio- och televisionsprogram är dessutom en avskrift av reservationen till det utlåtande som vi behandlade 1962. Något nytt tror jag därför inte kan komma fram i dagens debatt.

Jag skulle endast vilja erinra om ett uttalande till statsutskottets utlåtande nr 189 som låg till grund för det för-

slag riksdagen antog 1962. Jag tyckte nämligen att det av statsrådets yttrande verkade som om han inte hade läst detta statsutskottets utlåtande och riksdagens beslut. Beträffande frågan om reklamfinansierad television eller inte har riksdagen fäst avseende vid en sak — vilken även herr Svensson i Ljungskile anförde i sin rad av motiv för att frågan borde utredas — nämligen att den tekniska utvecklingen går så snabbt och att sådana händelser kan inträffa att vi i Sverige på nytt måste överväga denna fråga.

Detta uttalande har riksdagen gjort genom att godkänna statsutskottets utlåtande nr 189 för år 1962, där det heter: »Utskottet ansluter sig för sin del i princip till den i direktiven sålunda uttalade uppfattningen och kan alltså icke biträda motionärernas förslag i vad avser införande av kommersiell television i vårt land och följaktligen icke heller deras yrkanden om utredning i frågan.» Och så kommer det viktiga: »Skulle dock — i motsats till vad i direktiven antages — den tekniska utvecklingen bli sådan att reklamprogram från utlandet, speciellt då från de övriga nordiska länderna, skulle kunna mottagas av större befolkningsgrupper i vårt land, bör från statsmakternas sida på nytt övervägas vilka eventuella åtgärder som då bör vidtagas.»

Såsom jag förut sade verkar det som om kommunikationsministern inte skulle ha observerat det mycket viktiga uttalande som riksdagen sålunda gjort. Det kan nämligen mycket snabbt hända saker och ting som medför att såväl den sittande radioutredningen, vilken självfallet följer alla detaljer i utvecklingen, som även kommunikationsministern och vi andra får anledning begrunda situationen. För dagen finns det inte någon anledning, i varje fall inte för mig, att frånträda den standpunkt som riksdagen intog år 1962. Jag kan inte se att en reklamfinansiering av televisionen

Televerkets anslagsbehov

skulle ha något som helst värde ur programsynpunkt. En annan sak är om man skall betrakta televisionen såsom ett medium i reklamens tjänst. Men vårt syfte är ju framför allt att skapa en television med goda program, och det finns inte någon erfarenhet som talar för att tillkomsten av ett reklamfinansierat företag på något sätt skulle medverka till att höja programstandarden.

Det har tidigare i dag hänvisats till den debatt om televisionen som pågår i Finland och som självfallet är mycket intressant för oss i Sverige. Från olika partiers sida har där framhållits att man i Finland kan finansiera en god standard på TV-programmen utan att använda metoden med reklamfinansiering.

Slutligen, herr talman, vill jag göra några rent allmänna reflexioner. Det har fällts många överord angående programstandarden i Sveriges Radio. Jag är övertygad om att därest man studerar televisions- och radioverksamheten när det gäller utsändningarna på olika kanaler och för olika program, så måste man i ärlighetens namn säga att företaget sköter sina uppgifter på ett i de flesta hänseenden utomordentligt sätt. Att det förekommer misstag och övertramp i en så stor programproduktion, måste för alla framstå som förklarligt.

Jag vill emellertid i detta sammanhang understryka betydelsen av att Sveriges Radio i sin verksamhet iakttar opartiskhet inte minst på det politiska området. En förutsättning för att vi skall slå vakt om den nuvarande ordningen i fråga om radio- och televisionsverksamheten i Sverige är att man från företagets sida städse iakttar sådan opartiskhet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan under punkten 2 b).

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Det har i denna diskussion berörts många olika saker, både

ekonomi, politik och program, och det har yttrats många högstämda ord om friheten i etern, om betydelsen av konkurrens och vikten av den största objektivitet. Jag skall, trots att debatten strax är till ända, anföra några synpunkter som enligt min uppfattning har samband med allt detta.

I likhet med min partikamrat herr Henning Nilsson anser jag att frågan om bilägarnas licensavgifter har givits orimligt stora proportioner. Naturligtvis är det något komiskt med de nuvarande bestämmelserna, och det går mycket väl att göra sig löjlig över dem. Men det handlar i alla fall om 40 miljoner kronor, och när jag bedömer frågan om varifrån pengarna skall tas, kan jag inte komma ifrån det faktum att en tredjedel av det väldiga belopp det här gäller härrör från inkomsttagare med högst 6 000 kronor om året. Och jag kan inte heller förbise den omständigheten att 54 procent av dem som skall betala in dessa i runt tal 300 miljoner kronor i TV- och radiolicenser, utgöres av inkomsttagare med högst 10 000 kronor om året. Under sådana förhållanden kan jag inte finna att det är någon större orättfärdighet, om de som anser sig ha råd med bil men som inte ens vill byta ut sin bilradiomottagare mot en transistorapparat, betalar avgift för sin bilradio.

Även om det inte blir fråga om så stor höjning av licensavgiften, är den kännbar för många kategorier, särskilt bland de mindre inkomsttagarna, för vilka avgiften dock representerar närmare 3 procent av inkomsten, och till denna grupp kan man väl utan vidare räkna flertalet folkpensionärer.

Frågan om den politik som man har fört har också diskuterats. Jag vill i likhet med herr Henning Nilsson understryka vad vi tidigare har föreslagit. Vi anser inte det nuvarande systemet med ett bolag i vilket staten och privata intressen skall vara representerade vara ett lyckat system, så mycket mindre

Televerkets anslagsbehov

som statsapparaten och lagstiftningen används som ett instrument för att finansiera detta företag. Man kan emellertid gå ett stycke längre. Jag vill inte säga någonting ont om statsrådet Skoglund eller anklaga honom för bristande kulturintresse; jag tycker bara att det är felaktigt att detta viktiga medium skall ligga under kommunikationsdepartementet. Kommunikationsministern skall ju bygga vägar, lägga ned järnvägar och ordna med en massa sådana ting, som naturligtvis i och för sig har en del med det svenska folkets intressen att göra, men handlar det inte här om en mycket utpräglad kulturfaktor? Tyder inte denna sammanblandning av radio och television med alla de olika uppgifter som en kommunikationsminister tyvärr måste lösa i detta land på en ganska dålig samordning? Såsom jag ser det rör det sig här om ett kulturmedium, om vilken kulturpolitik som skall föras här i landet och om vilken roll radio och television skall spela i en verkligt progressiv kulturpolitik.

Förhållandena är verkligen otillfredsställande som de är nu. Man får ibland för sig att de människor som bestämmer över programmen inte riktigt har kommit över koltåldern i sin smak. Det är amerikanska våldsfilmer nästan varje dag, höll jag på att säga. Det är, som man brukar säga i Söderhavet, »pang pang och puss puss» för hela slanten i dessa filmer. Våldspropaganda och sadism tillåts breda ut sig över alla gränser och tar tid och utrymme i anspråk i dessa media.

Konflikten med de människor som försöker skapa kultur här i landet har givetvis medfört särskilda svårigheter. Dessa försöker Sveriges Radio klara genom ännu fler liknande program och genom tävlingar var och varannan dag om allt möjligt och ingenting. Nu skall vi anslå pengar för att televisionen skall få köpa in Svensk Filmindustri gamla filmer om saker som har varit aktuella vid en eller annan tidpunkt,

men de kan inte alls betecknas som filmer av något slags tidlös karaktär.

Så har vi det vanliga skvalet av jazz och diverse örhängen och en liten smula klassiker, men de är inte många. På mig verkar det som om ledningen inte har så värst stor kännedom om vilka skatter som skulle kunna mobiliseras och bjudas åt de svenska lyssnarna och tittarna.

Här har också talats mycket, särskilt från högerens sida, om hur regeringen utnyttjar television och radio. Jag har en något annan uppfattning. Kanske jag får påminna om en liten episod för inte så länge sedan då man i televisionen skulle göra en utsändning härifrån riksdagen. TV-ledningen bestämde att först skulle de borgerliga få 21 minuter, så skulle regeringen få 12 minuter och sedan skulle kommunisterna få 3 minuter. Vi förde fram saken både till radioledningen och till talmanskonferensen. Talmanskonferensen var mycket renhårig, och jag vill verkligen tacka den för att den för sitt vidkommande deklarerade att den inte ville veta av någon sådan diskriminerande gruppering. Men vad gör radio- och TV-ledningen? Den struntar naturligtvis i både talmanskonferensen och riksdagen. Den gör som det passar den. Jag tror att det blev ännu mindre än 3 minuter för kommunisterna.

Hurudan är då informationen från riksdagen? Jag skall ta ett exempel; det är inte bokstavligt, det anger bara tendensen. Man meddelar exempelvis helt allvarligt i radion: »Herr Pettersson i Kråkemåla (fp) fick i går svar av statsrådet X på sin enkla fråga beträffande smittosamma sjukdomar bland bina.» Det har också förekommit en kommunistisk interpellation, och då låter det ungefär så här: »Herr statsrådet X förklarade i går i riksdagen att vår beredskap mot smittkoppor är mycket god.» I det senare fallet var interpellanten kommunist, och då passar det naturligtvis inte att man alls

Televerkets anslagsbehov

skulle tala om för lyssnarna eller tittarna att en sådan skulle ha tagit upp en viktig fråga.

Det finns en benägenhet att förstora bagateller och undertrycka väsentliga saker i informationen från riksdagen. Med detta vill jag inte, herr talman, anklaga dem som arbetar i radio och TV. Där finns många ambitiösa människor, som gör ett förstklassigt arbete och som verkligen försöker göra radio och TV till ett instrument för befordran av både kulturella och sociala synpunkter. Men jag har i alla fall fått den uppfattningen att vad jag påtalat är den linje som man vill befordra från ledningens sida.

Enligt nuvarande ordning förekommer samverkan med privata intressen. Såvitt jag förstår har statsrådet Skoglund full rätt att utse en högerman till chef för radio och TV. Kanske han också har rätt att utse en folkpartist — jag vill inte bestrida den möjligheten. I varje fall anser jag det klart att det inte är så lätt för människor, som står någorlunda nära den svenska arbetarrörelsen och därmed även regeringspartiet, att få ett verkligt bestämmande inflytande över de program och den politik som genomföres i radio och TV.

Nu har man ju — ursäktat att jag säger det — lyckats sänka standarden under lågvattenmärket. Det har interpellatorerna från olika håll i denna fråga — jag tänker särskilt på den rådande konflikten — och regeringen har sagt att den inte vill göra någonting. För 200 000 kronor, för betydligt mindre än en promille av de väldiga utgifter som det här handlar om, tillåtes alltså radioledningen att förlänga konflikten från ett halvt år till ett år — inte vet jag hur lång konflikten skall bli. För närvarande verkar det inte finnas någon möjlighet till lösning.

Det är inte bara skådespelarna det handlar om, ty här har man faktiskt kommit i konflikt med alla människor som sysslar med kulturella frågor i vårt

land. Skall vi då inte i riksdagen kunna hemställa till regeringen att se efter om man i Sveriges Radios ledning verkligen har folk som är kapabelt att sköta denna viktiga sak? Eller är statsmakterna så helt utanför varje möjlighet att ingripa i sådana viktiga frågor?

Herr talman! Jag tycker att regeringen mycket noga skulle tänka på att försöka möblera om litet grand i ledningen för Sveriges Radio. Jag tycker att regeringen skall försöka ge kulturen en liten chans i radion. Jag tycker att man skulle se efter om det inte går att få litet mera av objektivitet och rent spel i den svenska radion.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Med anledning av vad som här sagts skall jag bara göra några små anmärkningar rörande ett par motioner.

Herr Hedin talade för motion II: 236, där det yrkas att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att poststationer och postexpeditioner inom de automatiserade telefonnäten förses med en fullständig uppsättning telefonkataloger för riket. Talaren ställde sig litet frågande inför utskottets kortfattade avslagsmotivering.

Utskottet skriver emellertid att de i motionen föreslagna åtgärderna skulle medföra vissa ingalunda obetydliga kostnader. Herr Hedin frågade hur stora kostnaderna skulle bli. Först och främst måste man ta med i beräkningen att dessa kataloger inte kan sättas samma symboliska pris som televerket tillämpar för abonnenternas kataloger. Tillverkningskostnaderna ligger mycket högre. En fullständig uppsättning kataloger kostar därför rätt mycket. Vidare måste det ordnas med ett bord och en hylla samt nödiga utrymmen på expeditionerna, vilket väl går på några hundra kronor i varje särskilt fall. Eftersom det rör sig om tusentals postexpeditioner får kostnaderna sålunda beräknas till åtminstone någon miljon kronor.

Televerkets anslagsbehov

Jag säger detta bara för att antyda vilka summor det kan röra sig om.

Sedan har vi i utskottet skrivit att vi inte är övertygade om att man med de föreslagna anordningarna skulle nå avsedd verkan. Det blir ändå en ganska bristfällig service, säger utskottet. Poststationerna är nämligen inte på långt när öppna hela dagen, åtminstone inte på de mindre orterna. Allmänheten har därför inte tillträde till lokalerna när som helst.

Jag tror inte heller att man med det föreslagna arrangemanget skulle minska belastningen på nummerbyrån och därmed spara pengar så att säga på sidan om. Det torde inte röra sig om så många tillfällen, då man går ut för att leta reda på ett telefonnummer på det sätt som motionärerna talar om. Det gör man väl i de flesta fall endast om nummerbyrån på grund av ofullständiga uppgifter inte kan lämna det önskade beskedet.

Sedan talade herr Gustavsson i Alvesta för motion II: 646 och yrkade bifall till den. Där yrkas att 1960 års radioutredning skall få utreda frågan om »Sveriges ungdomsradio-TV». Vi hade samma motion till behandling i följ, och utskottet skrev då ungefär likadant som i år, nämligen att 1960 års radioutredning enligt utskottets mening även har i uppdrag att utreda den saken. Därför behövs det ingen skrivelse till Kungl. Maj:t.

Herr Gustavsson tyckte att utskottet hade uttryckt sig litet svävande. Ja, vi har yttrat oss så som utskott brukar göra i sådana här sammanhang. De brukar inte skriva hundra procentigt kategoriskt. Det ingår liksom inte i praktiken i detta hus. Men om herr Gustavsson är tveksam om huruvida utredningen har detta uppdrag eller inte, så kan han ju begagna första bästa tillfälle när vi fått vår frågetimme här i riksdagen och kan ställa korta frågor och få snabba svar. Fråga då kommunikationsministern om direktivens in-

nebörd, herr Gustavsson! Det bör den känna till, som själv har skrivit dem, och då behöver herr Gustavsson inte väcka samma motion nästa år.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I och II

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. III

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2 a); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungkile begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 3:o) mom. III) i utskottets utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2 a) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Ljungkile begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 110 ja och 105 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Statens vattenfallsverks anslagsbehov*Mom. IV*

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. V

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 532 och II: 646; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. VI

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. VII

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2 b); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 3:o) mom. VII) i utskottets utlåtande nr 9 röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2 b) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 135 ja och 74 nej, varjämte 6

av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. VIII och IX

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 5***Statens vattenfallsverks anslagsbehov**

Sedan punkten föredragits anförde

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! På denna punkt har statsutskottet haft att behandla ett par motioner, som avser vattenfallsstyrelsens nya eltaxa. Utskottet har avstyrkt motionerna men har ändå gjort en ganska positiv skrivning, vilken jag tycker att man kan tolka som att utskottet i princip delat motionärernas uppfattning.

I motionerna har påpekats att vid övergång till den nya taxan vissa småförbrukare får betala höjd avgift. Genom den uppdelning som skett mellan olika grupper av abonnenter kommer den nya eltaxan att medföra en icke oväsentlig höjning för småförbrukare, såsom småjordbrukare och folkpensionärer m. fl.

Med hänsyn till att den nya säkrings-tariffen innebär nedsättningar av elavgifterna för större förbrukare anser vi det inte vara motiverat att i samma andetag höja elavgifterna för småförbrukarna. Därför finns det anledning att beakta de synpunkter, som vi framfört i motionen.

Jag finner att statsutskottet skrivit välvilligt och positivt på denna punkt och kommer därför inte att ställa något eget yrkande. Jag kommer att ansluta mig till utskottets hemställan men vill understryka, att den som det veder-

Fri etablering av radio- och televisionsanläggningar

bör också skall beakta vad statsutskottet anfört på denna punkt.

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 6—17

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 6**Fri etablering av radio- och televisionsanläggningar**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion om fri etablering av radio- och televisionsanläggningar.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 716, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade fru *Kristensson* och herr *Björkman* hemställt »att riksdagen måtte

1. besluta att införa rätt till i princip fri etablering av radio- och televisionsanläggningar;

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att förslag till lagstiftning, som nödvändiggöres av dels den fria etableringsrätten, dels de med den fria etableringsrätten sammanhängande förändringarna inom opinionsrättens område snarast måtte föreläggas riksdagen;

3. besluta att en s. k. auktoriseringsnämnd skall inrättas;

4. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att förslag till riktlinjer för auktoriseringsnämndens sammansättning samt dess verksamhet i enlighet med i motionen framförda synpunkter snarast måtte föreläggas riksdagen».

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II: 716, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Hamrin-Thorell* samt herrar *Nyman*, *HübINETTE*, *Anderson* i Sundsvall, *Rimmerfors* och *Björkman* vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motion, II: 716, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig och förutsättningslös utredning av frågan om riktlinjer för radio- och televisionsverksamheten i enlighet med vad reservanterna anfört.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde emellertid rösträkning, varför votering

Uppsägningstiden för medel å skogskonto

medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 139 ja och 72 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7**Uppsägningstiden för medel å skogskonto**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 5, i anledning av väckta motioner angående uppsägningstiden för medel å skogskonto.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 21 av herr *Ebbe Ohlsson m. fl.* och II: 23 av herr *Hedin m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måtte för sin del antaga i motionerna framlagt förslag till förordning om ändrad lydelse av 6 § förordningen den 27 mars 1954 (nr 142) om taxering för inkomst av medel, som insatts å skogskonto, avseende förkortning av uppsägningstiden för sådana medel.

Utskottet hemställde, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 21 av herr *Ebbe Ohlsson m. fl.* och II: 23 av herr *Hedin m. fl.* måtte antaga följande

Förslag
till

förordning angående ändrad lydelse av 6 § förordningen den 27 mars 1954 (nr 142) om taxering för inkomst av medel, som insatts å skogskonto

Härigenom förordnas, att 6 § förordningen den 27 mars 1954 om taxering för inkomst av medel, som insatts å skogskonto, skall erhålla följande ändrade lydelse.

6 §.

Skattskyldig, som vill disponera å skogskonto innestående medel, äger att fyra månader efter uppsägning återfå det insatta beloppet. Dock må den skatt-

skyldige återfå insatt belopp under december månad efter endast två månaders uppsägning. Uppsägningen må avse beloppet i dess helhet eller del av det samma, dock att deluttag ej må understiga 1 000 kronor. Om särskilda förhållanden det föranleda, äger Konungen medgiva, att å skogskonto innestående medel må uttagas utan att nu föreskriven uppsägningstid iakttages.

Efter det — — — kvarstående medel.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Reservation hade avgivits av herrar *John Ericsson, Einar Eriksson, Oscar Carlsson, Wörnberg, Hellebladh, Brandt, Kärrlander, Engkvist* och *Andersson* i Essvik samt fru *Holmqvist*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att de likalydande motionerna I: 21 av herr *Ebbe Ohlsson m. fl.* och II: 23 av herr *Hedin m. fl.* angående uppsägningstiden för medel å skogskonto icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **BRANDT** (s):

Herr talman! I detta betänkande står socialdemokraterna efter lottdragning som reservanter.

Frågan om uppsägningstiden för medel å skogskonto är en gammal bekant, och den kräver väl inte så mycken diskussion. Såväl 1962 som 1963 avslög riksdagen yrkanden av ungefär samma innebörd som det nu motionsvis framförda. Vid de två nämnda tillfällena begärdes att uppsägningstiden för medel, som innestår på skogskonto, skulle avkortas från fyra månader till två månader. Nu accepterar motionärerna visserligen i princip fyramånadersregeln men vill ha ett undantag på så sätt att kontomedel skall under december må-

Uppsägningstiden för medel å skogskonto

nad kunna återfås efter endast två månaders uppsägning.

Motionärerna erkänner alltså att det faktiskt föreligger risk för missbruk, om man har en generell tvåmånadersregel. Stadgandet om fyra månaders uppsägningstid tillkom nämligen för att förhindra missbruk vid beskattning av vinstmedel. Remissinstanserna hade, som vi alla känner till från tidigare diskussioner, föreslagit åtta månaders uppsägningstid. Finansministern nöjde sig med att föreslå fyra månader, och riksdagen godkände förslaget. Finansministern menade att den normala användningen av skogskontomedel inte borde försvåras.

Om fyramånadersregeln inte funnes skulle ju en skogsägare kunna sätta in medel i samband med att han avlämnade sin självdeklaration och strax där efter göra uttag av medel. Det skulle betyda ett uppskov med skattebetalning som lagstiftaren aldrig avsett. Denna möjlighet till missbruk elimineras emellertid, menar motionärerna och utskottsmajoriteten, om förutsättningen för att två månaders uppsägningstid skall gälla är att kontomedlen därvid uttages från skogskonto under december månad.

Innan jag går vidare vill jag betona att syftet med skogskontona är att ge möjlighet till utjämning av skatten för dem som är progressivt beskattade. En skogsägare kan under ett enda år avverka vad som motsvarar flera års tillväxt i skogen — det gäller kanske så mycket som tio års tillväxt. Vederbörande skulle under sådana förhållanden, om inte möjligheten till insättning på skogskonto funnes, drabbas av skatt på hela intäkten på en gång, och progressiviteten kunde bli mycket hög det år avverkningen sker och intäkten erhålles. Efter insättning på skogskonto kan skogsägarna ta ut medlen för att använda dem till reparation av fastigheter o. d., varefter avdrag får göras för kostnaderna. Det

kan man väl säga är en ändamålsenlig och gynnsam anordning, som kan jämföras med den särskilda beskattningen av ackumulerad inkomst. Den är till och med så gynnsam, att många andra vill ha samma gynnsamma förman.

När nu de gällande bestämmelserna för avsättning på skogskonto är så gynnsamma, bör man då göra dem ännu gynnsammare?

Vi reservanter tycker nog att vederbörande fyra månader före årets slut bör kunna ha klart för sig hur stora hans inkomster under året kommer att bli.

Jag vill, herr talman, slutligen betona att det här inte gäller några små inkomstagare bland jordbrukarna och skogsägarna, eftersom progressiviteten sätter in först vid inkomster över 20 000 kronor.

Med dessa få ord ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr John Ericsson m. fl.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Det är onekligen riktigt som herr Brandt sade att denna lagstiftning har kommit till för att på detta speciella område mildra verkningarna av den hårda progressiviteten. Meningen med skogskonto har bl. a. varit att animera skogsägarna till att använda mer rationella avverkningsmetoder genom att göra större avverkningar på en gång. För att undvika de verkningar i beskattningshänseende som herr Brandt talade om har då skogsägarna fått denna möjlighet att göra insättningar på skogskonto. På så sätt får de möjlighet att dela upp sina inkomster på flera år. Hänsynen till jordbrukarnas och skogsägarnas växlande inkomster har alltså varit det egentliga motivet för denna bestämmelse.

Uppsägningstiden för medel å skogskonto

Motionärerna har i år varit oerhört blygsamma; de har begärt att det skulle räcka med två månaders uppsägning, om en kontoinnehavare vill ha ett belopp utbetalat i december månad. Skälet till detta förslag är att motionärerna anser att jordbrukarna bör ha möjlighet att överblicka skördesituationen innan de gör en uppsägning. Detta är ju en mycket liten och rimlig begäran, och jag tycker att det är egendomligt att inte hela bevillningsutskottet har kunnat vara med om denna ändring, som jag tycker vore en gärd av rättvisa mot jordbrukets utöware.

Jag ber att få yrka bifall till bevillningsutskottets betänkande nr 5.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Det märks att herr Brandt inte är jordbrukare, när han säger att fyra månaders uppsägning räcker. Det betyder att jordbrukarna i slutet av augusti skulle veta, hur det i slutet av året kommer att bli med möjligheterna att klara upp de skulder som då förfallit till betalning. Jordbrukarna har ofta växlar som förfaller den 1 oktober. De har tagit en hel del produkter från centralföreningen och räknar med att genom skörden få in pengar, som de kan betala dessa skulder med. Även andra skulder skjuter man fram till hösten då man har möjligheter att betala.

Jag tycker att det vore ganska rimligt att öppna denna möjlighet att göra en uppsägning i slutet av oktober för att få ut pengar från skogskontot i december månad. Härigenom ger man jordbrukarna möjlighet inte bara att utjämna den progressiva skatten utan man ger dem över huvud taget möjligheter att få in de pengar de behöver för att klara sina olika skulder. Det är alltså inte bara fråga om progressionen, herr Brandt.

Från reservanternas sida sägs att det inte kommit in några nya skäl i debatten. Men, herr Brandt, vad finns det

över huvud taget för reella skäl som säger att man inte bör genomföra denna mycket blygsamma ändring? Den innebär endast att man ger jordbrukarna möjligheter att utnyttja skogskontot på det sätt som det är avsett att användas.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Vigelsbo* (cp), *Enskog* (fp) och *Persson* i Heden (cp).

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Får jag bara säga till herr Hedin att skogskontot är till för skogsbruket och dess investeringar och inte för att klara jordbrukets problem; det är till för att man skall uppnå den utjämning av skatteprogressiviteten jag talade om. Det skall man ha klart för sig.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Dess bättre är det så, herr Brandt, att vi har en kombination av jordbruk och skogsbruk här i landet. Om jordbrukaren har skog har han möjlighet att kompensera dåliga skördar, och denna möjlighet bör bättre än nu kunna utnyttjas med hjälp av skogskontot.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Det finns åtskilliga jordbrukare som inte har någon skog och de kanske anser sig missgynnade om man ger dem som uteslutande bedriver ett skogsbruk och dem som har kombinerade jordbruk och skogsbruk dessa möjligheter.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Det är inte de jordbrukarna vi talar om; de har inga möjligheter att erhålla skogskonto.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Får jag lov att göra herr Brandt uppmärksam på att vi

Rätt till avdrag för kostnader för täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

1957, när vi hade ett mycket dåligt skördeutfall här i landet, på finansministerns förslag beslöt att denna uppsägningstid skulle förkortas.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Det var då en mycket speciell omständighet som föranledde det beslutet. Reservanterna understryker nu att bevillningsutskottet i sitt betänkande nr 54 hade tillstyrkt undantaget från regeln om fyra månaders uppsägningstid men understrukt angelägenheten av att denna dispensrätt begagnades endast då det påkallades av särskilda förhållanden såsom de då föreliggande. Vi anser att dispensrätten bör utnyttjas restriktivt och inte tas som utgångspunkt för sådana resonemang som nu föres.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Brandt begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr John Ericsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat,

varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 103 ja och 107 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen av herr John Ericsson m. fl.

§ 8**Rätt till avdrag för kostnader för täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 8, i anledning av väckta motioner om rätt till avdrag för kostnader för täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 18 av herr *Jonasson m. fl.* och II: 20 av herr *Eriksson* i Bäckmora m. fl., vari hemställts,

a) att riksdagen måtte besluta, att täckdikningskostnad upp till 1 000 kronor vid beräkning av nettointäkt av jordbruksfastighet finge avdragas i sin helhet ett och samma beskattningsår i enlighet med vad i motionerna anförts, samt

b) att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderlig författningsändring;

2) de likalydande motionerna I: 77 av herr *Jonasson* samt II: 103 av herrar *Wahrendorff* och *Dahlgren*;

3) de likalydande motionerna I: 129 av herr *Per Petersson m. fl.* och II: 155 av herr *Elmwall m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta antaga i motionerna framlagt förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), avseende avskrivningsunderlaget för skogsvägar;

4) de likalydande motionerna I: 293 av herr *Sveningsson m. fl.* och II: 375 av herr *Nilsson* i Bästekille m. fl.

Rätt till avdrag för kostnader för täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

Utskottet hemställde,

A) beträffande värdeminskningsavdrag för täckdikningsanläggningar

att de likalydande motionerna I: 18 av herr Jonasson m. fl. och II: 20 av herr Eriksson i Bäckmora m. fl. icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B) beträffande avskrivningsunderlaget för skogsvägar

att de likalydande motionerna I: 129 av herr Per Petersson m. fl. och II: 155 av herr Elmwall m. fl. icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C) beträffande avdragsrätt för kostnader för nyanlagd skogsplantering

att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 77 av herr Jonasson samt II: 103 av herrar Wahrendorff och Dahlgren, även som

2) de likalydande motionerna I: 293 av herr Sveningsson m. fl. och II: 375 av herr Nilsson i Bästekille m. fl., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits
beträffande värdeminskningsavdrag för täckdikningsanläggningar

I) av herrar *Stefanson, Yngve Nilsson, Lundström, Enarsson, Sundin, Magnusson* i Borås, *Gustafson* i Göteborg, *Christenson* i Malmö, *Eriksson* i Bäckmora och *Björkman*, vilka ansett att utskottet under punkten A) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 18 av herr Jonasson m. fl. och II: 20 av herr Eriksson i Bäckmora m. fl. måtte antaga i reservationen intaget förslag till lag om ändrad lydelse av punkt 2 av anvisningarna till 22 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

beträffande avskrivningsunderlaget för skogsvägar

II) av herrar *Stefanson, Yngve Nilsson, Lundström, Enarsson, Sundin, Magnusson* i Borås, *Gustafson* i Göteborg, *Christenson* i Malmö, *Eriksson* i Bäck-

mora och *Björkman*, vilka ansett att utskottet under punkten B) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 129 av herr Per Petersson m. fl. och II: 155 av herr Elmwall m. fl. måtte antaga i denna reservation intaget förslag till lag om ändrad lydelse av punkt 2 av anvisningarna till 22 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), enligt vilket förslag avskrivningsunderlaget för skogsvägar skulle bestämmas till två tredjedelar av anläggningskostnaden.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! I den reservation som är fogad till bevillningsutskottets betänkande nr 8 har den borgerliga delen av utskottets ledamöter yrkat bifall till motioner med förslag till rätt att göra helt avdrag för kostnader för täckdikningsanläggningar och högre avskrivning för skogsbilvägar.

I frågan om täckdikningsanläggningarna är motionärerna inte ute efter några skattemässiga förmåner utan vill endast åstadkomma förenklingar i taxeringsarbetet. För den skattskyldige spelar det väl ingen större roll om avdraget för kostnaderna får göras på en gång under samma beskattningsår eller om det får ske genom årliga avskrivningar på en värdeminskningsplan. Syftet med motionerna har i stället varit att eftersträva förenkling och rationalisering av taxeringsarbetet, vilket jag också tror kan vara en angelägen uppgift.

Kostnaderna för täckdikningar uppgår i en del fall endast till mycket små belopp, och därför har vi motionärer ifrågasatt, om man inte i onödan tynger taxeringsarbetet om man skall göra upp en tioårig avskrivningsplan för kostnader som uppgår till kanske 600 à 700 kronor, vilket skulle bli ett årligt avdrag på 60—70 kronor. Genom en

Rätt till avdrag för kostnader för täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

sådan avskrivningsplan vinner man ingen fördel ur statens synpunkt eftersom deklaranten ändå får göra det här avdraget.

I den proposition, som låg till grund för 1962 års lagstiftning, ingick också många yttranden från remissinstanser som just framhöll att det fanns anledning att göra undantag för mindre kostnader. I motionen har vi därför föreslagit att avdrag skall få medges på en gång, d. v. s. under samma beskattningsår som man har kostnaden, då det är fråga om kostnader för täckdikningsanläggningar på upptill 1 000 kronor. Skyldighet skall alltså inte föreligga att fördela kostnaderna på en tioårig avskrivningsplan, menar vi, eftersom det är fråga om så små belopp.

Bevillningsutskottets majoritet har inte velat tillstyrka bifall till denna motion, trots att även utskottsmajoriteten kunde ha skäl att acceptera den föreslagna förändringen genom vilken arbetet för taxeringsmyndigheterna otvivelaktigt skulle underlättas.

Beträffande skogsbilvägarna, herr talman, har vi vid ett par tidigare tillfällen behandlat motioner i den frågan. Enligt de nuvarande bestämmelserna får en tredjedel av kostnaderna för anläggning av skogsväg utgöra underlag vid beräkandet av det årliga värdeminskningsavdraget. I motioner som bevillningsutskottet behandlat har yrkats att underlaget skall bestämmas till två tredjedelar av anläggningskostnaderna.

Jag vill på denna punkt understryka att byggandet av vägar i dag utgör en mycket viktig förutsättning för skogsprodukternas tillvaratagande. Denna byggnation är även viktig för tryggheten av råvarutillförseln till skogsindustrierna. Vi skall också komma ihåg att det svenska skogsbruket arbetar i ett läge där den internationella konkurrensen är mycket hård. Skogsvägnätets utbyggnad är också i mycket hög grad motiverad av de ökade krav på förbättrade arbetsförhållanden som den socia-

la utvecklingen har medfört för skogsarbetarna. Om man försummar att bygga ut skogsvägar så att rimliga gångvägs- och färdvägsavstånd erhålles kan man knappast få arbetskraft för vården och avverkningen av skogen. Skogens värde kan därmed försämrast. Anläggningen av de allmänna skogsvägarna ingår som ett led i rationaliseringen av skogsdriften, en rationalisering som tar sig uttryck i en pågående mekanisering av transporter. Den fortgående rationaliseringen är i sin tur också en nödvändig förutsättning för att skogsnäringen — vilken, som jag förut sade, arbetar i hård internationell konkurrens — skall kunna få behålla sin lönsamhet i en tid då den mänskliga arbetskraften blir allt dyrare.

Därtill kan framhållas att trafikabla skogsbilvägar i stor utsträckning är angelägna för att turisterna skall kunna nå sina utflyktsmål. Dessa vägar utnyttjas också av turisterna. Skogsbilvägarna är vidare viktiga för skogsbrandskyddet och kan också vara av betydelse för militärt bruk. I intet av dessa fall betungas det allmänna med någon motprestation eller kostnader för utnyttjandet av dessa enskilda vägar.

Vi motionärer och reservanter anser att det är mycket befogat att intresset för byggandet av skogsbilvägar stimuleras genom att avdragsbestämmelserna liberaliseras. I den proposition som låg till grund för denna lagstiftning hade många remissinstanser uttalat sig för att det skulle föreligga avdragsmöjligheter för hela anläggningskostnaden. Motionärerna har emellertid inte sträckt sig längre än till att begära avdragsrätt för två tredjedelar av denna kostnad.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till de reservationer som finns fogade till bevillningsutskottets betänkande nr 8.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag vill endast säga några ord om bevillningsutskottets be-

Rätt till avdrag för kostnader för täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

tänkande i anledning av motion nr 155, som är avlämnad i denna kammare.

Avskrivningsreglerna för skogsbilvägarna är inte bara en skatteteknisk fråga för vägentressenten utan utgör också ett led i strävandena att rationalisera skogsdrivningarna och transporterna från skogen till industrien med råvaran. En riktigt avvägd avskrivningsregel för skogsbilvägarna skulle utan tvivel stimulera till byggandet av riktiga och stabila skogsbilvägar, som har den bärkraft dagens lastkapacitet på våra bilar kräver.

En riktigt byggd skogsbilväg, som förmår bära transporten av full last av skogsprodukter från råvarukällan till förädlingskällan utgör ett rationaliseringsobjekt av betydelsefull karaktär. Över 20 procent av förädlingskostnaden inom cellulosaindustrien utgöres av fraktkostnader. Detta bevisar väl klart och tydligt att ett väl utbyggt vägnät ända från råvarukällan skulle betyda ett förbilligande av produktions- och förädlingskostnaderna, som i detta fall ger vår cellulosaindustri en ökad konkurrenskraft.

I framtiden fordras en helt annan typ av skogsvägar än de vi är vana vid och hittills har byggt, en typ av vägar, som drar höga investeringskostnader. Har vi inte möjlighet att här i landet få fram sådana transportleder för skogsdrivningarna, kommer det framtida rot-nettot för skogen att bli ganska begränsat, och som en följd av detta kommer också skatteunderlaget för skogsföretagen att minska betydligt.

På vilket annat område av näringslivet än just jord- och skogsbruket tillämpas metoden att schablonmässigt bestämma avskrivningsunderlaget? Jag har svårt att förstå att man skall avvakta allmänna skatteberedningens slutliga förslag, innan man kan acceptera en åtminstone något mera fönuftsmässig avskrivningsregel än utskottsmajoritetens förslag. Den avskrivningsregel som utskottet även denna gång föreslår av-

viker från de avskrivningsregler vi i andra fall tillämpar.

Den motion som givit anledning till denna debatt har dock inte begärt något annat beräkningssätt än det som vi nu tillämpar, schablonmetoden, men motionärerna har dock föreslagit en höjning av avdragsrätten med $\frac{1}{3}$ till $\frac{2}{3}$ av anläggningskostnaden.

Om riksdagen behagade acceptera detta förslag, skulle en värdefull stimulans ges till skogsbrukets rationalisering. Detta skulle också vara av betydelse för den industri som förädlar våra skogsprodukter och som har så höga förädlingskostnader just på grund av transportkostnaderna.

Herr talman! Med stöd av det nu sagda ber jag sålunda att få yrka bifall till reservationerna till bevillningsutskottets betänkande nr 8 av herr Stefansson m. fl.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! Det har framförts så många vägande argument för de motionsspörsmål som framförts i bevillningsutskottets betänkande, att jag här kan fatta mig mycket kort.

Frågan om värdeminskningssavdrag för täckdikningsanläggningar och för avskrivningsunderlaget för skogsvägar har som bekant varit föremål för riksdagens behandling tidigare. I fråga om värdeminskningssavdrag för täckdikningsanläggningar har jag sympatier för yrkandet om ändring av kommunalskattelagen. Förslaget att täckdikningskostnad upp till 1 000 kronor av nettoinkomsten av jordbruksfastighet må avdragas i sin helhet under ett och samma beskattningsår verkar vara realistiskt. Alla förslag som kan medföra förändringar i avdragsreglerna och därmed minska detaljarbetet i deklara-tions- och taxeringsförfarandet bör på olika sätt eftersträvas.

I en trepartimotion, nr 153, har folkpartiet, centerpartiet och högern enats om ett förslag rörande avskrivningsun-

Rätt till avdrag för kostnader för täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

derlaget för skogsvägar. Utskottet framhåller att det kan råda delade meningar om hur stor del av anläggnings- respektive förbättringskostnaderna för en permanent skogsväg som bör avskrivas. Som jag ser frågan är skogsbilvägarna för skogsfolket av betydelse för inkomstens förvärvande. Skogsbrukets driftformer har under senare år genomgått en teknisk utveckling, där man ställer stora krav på transportväsendet. Skogsvägsbyggandet skapar goda förutsättningar för snabba transporter och därmed större avverkningskapacitet. Vid utnyttjande av moderna redskap och maskiner för den rationaliseringsprocess som pågår i våra skogar talar alla sakskalet för en liberal avskrivningspolitik för skogsvägarnas vidkommande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation I av herr Stefanson m. fl.

Herr von SYDOW (h):

Herr talman! Bevillningsutskottet har här haft att behandla tre olika motioner, varav en gällt avdragsrätt för nyanläggning genom skogsplantering. På den punkten finns inte några reservationer till bevillningsutskottets betänkande, men utskottet har gjort en mycket välvillig skrivning som jag för min del ber att få tacka för. Jag vill bara uttrycka den förhoppningen att den översyn av skogsbeskattningen, som man nu avser att få till stånd inom finansdepartementet, verkligen också kommer att ägna frågan om skogsplanteringarna en erforderlig och positiv uppmärksamhet.

Beträffande täckdikningskostnaderna måste jag, herr talman, säga att jag inte känner mig som någon större expert. Jag vill emellertid instämma i vad herr Eriksson i Bäckmora sade, nämligen att vi får akta oss för att i vårt taxeringsförfarande hemfalla alltför mycket åt småtterier. Det synes mig som om reservanternas yrkande i fråga om täckdikningen i allra högsta grad bor-

de bli föremål för ett gynnsamt beslut här i kammaren. Däremot känner jag mig mera på min mammas gata när det gäller skogsbilvägarna. Det är två synpunkter jag vill framhålla i detta avseende.

Den ena synpunkten hör samman med den i pressen och annorstädes mycket ofta omtalade mekaniseringen av skogsbruket. Denna mekanisering har på den allra sista tiden, vi kan gott säga under det sista året, tagit en rent explosionsartad fart. Det är väl alldeles givet att vi för att kunna använda oss av vad tekniken nu sätter i våra händer varje dag på skogsbrukets område måste forcera byggandet av skogsvägar.

Den andra synpunkten som jag skulle vilja andra i ärendet är att vi nu börjar närma oss taket på utnyttjbarheten av våra skogstillgångar, d. v. s. de verkligt gripbara skogstillgångarna. Det förhåller sig så, alldeles speciellt i de norra delarna av vårt land men även på andra håll, att de s. k. bakändarna på skogsskiftena ofta är utomordentligt litet gripbara — de kan inte utnyttjas. För att kunna utnyttja dessa bakre delar av skogsskiftena är det självklart att vi också behöver skogsvägar.

Jag instämmer med glädje i vad herr Persson i Heden sade. Det var riktigt roligt att höra honom tala sig så varm för skogsindustrien här i landet.

Utskottet har i fråga om skogsvägar nas varaktighet sagt att det naturligtvis är svårt att bedöma vilken varaktighet de verkligen har, om de har ett bestående värde. Just med hänsyn till den tekniska utvecklingen när det gäller maskiner och andra hjälpmedel och med hänsyn till att det moderna skogsbruket i mycket stor omfattning nu övergått till väldiga trakthyggen, visserligen mest i de norra delarna av landet men även rätt långt söderut, är det inte alls givet att en skogsväg som byggs får något bestående värde. Trakthyggen innebär att man hugger rubb

Rätt till avdrag för kostnader för täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

och stubb. Tar man bort all skog på en stor trakt, kan det ta både en och två och kanske flera generationer innan man kan komma tillbaka dit och avverka.

Beträffande utskottets påstående, att de nuvarande avskrivningsreglerna för skogsvägar är att betrakta som ett provisorium i avaktan på allmänna skatteberedningens slutliga förslag, är det litet svårt att underlåta att göra en reflexion: den här gången har det passat att hänvisa till allmänna skatteberedningen, men det var inte länge sedan vi i denna kammare behandlade ett annat skatteärende, då det inte var tal om att hänvisa till beredningen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de två reservationer som fogats till bevillningsutskottets betänkande nr 8.

Herr ANDERSSON i Essvik (s):

Herr talman! Ovanligt nog innehåller detta betänkande från bevillningsutskottet en nyhet — vi är inte vana vid det, utan det brukar i regel vara gamla bekanta saker som kommer igen. Det må därför vara mig förlåtet, herr talman, om jag mycket kort erinrar om vad som förevarit i ärendet.

Vid 1962 års riksdag beslöts i enlighet med proposition nr 56 att rätt till avdrag för värdeminskning på täckdikningsanläggningar och skogsvägar skulle införas. För nyanläggning och omläggning av täckdikning får hela kostnaden dras av med 10 procent om året under 10 år. Därvid skall givetvis inte medräknas eventuella statsbidrag och dylikt. Avskrivningsreglerna för de permanenta skogsvägarna utformades i huvudsaklig överensstämmelse med avskrivningsreglerna för täckdikning, dock med den skillnaden att underlaget för avskrivningen fastställdes till en tredjedel av kostnaderna.

Vid 1962 års riksdag såväl som vid 1963 års riksdag har ställts yrkanden om att avskrivningsunderlaget för per-

manenta skogsvägar skulle utgöras av två tredjedelar av kostnaderna. I det utlåtande som vi nu behandlar ställer reservanterna två yrkanden. Det första bygger på motionerna nr I: 18 och II: 20. Huvudmotionär i denna kammare är herr Eriksson i Bäckmora.

Jag skall erkänna att när jag läste herr Erikssons i Bäckmora motion, klack det till i mig som gammal skattmas. Jag tyckte att detta var något att ta fasta på. Herr Erikssons resonemang verkade sympatiskt, och alla är vi väl ense om att förenklingen av taxeringen bör drivas så långt som möjligt. Men vid närmare eftertanke kom jag inte fram till samma slutsats som herr Eriksson i Bäckmora gjort sig till talesman för med instämmande av flera andra.

Utskottet säger överst på sidan 8 i utlåtandet, att det »enligt gällande avskrivningsregler inte är anskaffnings- eller anläggningskostnadens storlek utan varaktighetstiden hos en tillgång eller en anläggning, som är avgörande för om kostnaderna skall avskrivas genom årliga värdeminskningsskattavdrag eller avdragas på en gång såsom omkostnad».

Jag skulle, herr talman, helt se bort från denna starka principiella ståndpunkt, om man kunde övertyga mig om att vi får den förenkling i taxeringsarbetet som herrarna påstår skulle bli följden av ett bifall till herr Erikssons i Bäckmora motion och reservationen. Man talar i reservationen om »avsevärda förenklingar» av taxeringsarbetet. Jag vill fråga herr Eriksson i Bäckmora: Vilka förenklingar i taxeringen skulle bli följden av ett bifall till reservationen?

Det andra yrkandet går ut på att två tredjedelar av kostnaderna skall utgöra avskrivningsunderlag för permanenta skogsvägar. Det har framförts i båda kamrarna i olika motioner, och reservanterna har anslutit sig till det. Reservanterna och deras talesmän anför att

Rätt till avdrag för kostnader för täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

det ligger en skönsmässig bedömning bakom departementschefens förslag samt att otillräcklig hänsyn tagits till den faktiska utvecklingen inom skogsbruket. Summan av det hela blir att avskrivningsunderlaget bör vara två tredjedelar av kostnaderna.

Jag misstänker på goda grunder att denna siffra inte heller är så vetenskapligt grundad. Det kan råda delade meningar om hur stor del av anläggnings- och förbättringskostnaderna som bör få avskrivas. Vid bedömningen har trots svårigheterna hänsyn tagits till att många skogsvägar har ett bestående värde. Det bör också påpekas — det är viktigt, och det bör herr von Sydow uppmärksamma — att departementschefen i sin proposition 1962 uttalade att avskrivningsreglerna för skogsvägar får anses som ett provisorium i avvaktan på allmänna skatteberedningens slutliga förslag. När herr von Sydow kan acceptera utskottets kallsinniga avslag på förslaget om avdragsrätt för nyplantering av skog med hänvisning till att en utredning skall tillsättas, vad är det då som gör att herr von Sydow inte kan acceptera samma skäl när det gäller avskrivningsunderlaget för skogsvägar?

Låt mig slutligen erinra om att kostnaderna för vägar av så enkel beskaffenhet att de får växa igen sedan de har använts för avverkning är helt och omedelbart avdragsgilla.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag på samtliga punkter.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Herr Andersson i Essvik ställde en direkt fråga till mig om vilken förenkling ett bifall till reservationen och de motionsyrkanden, som ligger till grund för den, skulle medföra.

En sådan fråga väntade jag inte från herr Andersson. Som taxeringsman borde han väl ändå veta vilken belastning

denna mångfald av deklarationer och bilagor till dessa innebär för det direkta taxeringsarbetet och även för deklaranten. För många jordbrukare i Norrland men även annorstädes i vårt land uppgår täckdikningskostnaderna endast till några hundratal kronor — vilket jag framhöll i mitt tidigare anförande. Det kan då bli fråga om något 10-tal kronor att avskriva varje år under en tioårsperiod. Detta är väl ändå, herr Andersson, att i onödan tynga taxeringsarbetet när man kan åstadkomma en förenkling genom att tillåta avskrivning av hela beloppet på en gång om det uppgår till högst 1 000 kronor? Det vore väl en förenkling av taxeringsarbetet?

Jag vill också framhålla för herr Andersson i Essvik att bland de remissinstanser som anslutit sig finns riksskattenämnden, som jag förmodar att herr Andersson har ganska stor respekt för. Den säger i sitt remissyttrande bl. a.: »Det synes nämnden uppenbart, att för dylika fall ett obligatoriskt system med värdeminskningsskatt avdrag är ägnat att komplicera såväl deklarations- som taxeringsförfarandet utan att avsedda fördelar i beskattningshänseende åstadkommes för de skattskyldiga.» Att man inom de högsta skatteinstanserna har den uppfattningen tycker jag är en ganska stark argumentering för våra motioner.

I sitt utlåtande skriver utskottet bl. a.: »Härtill kommer att speciella krav på enkelhet i regler och tillämpning måste uppställas i inkomstkällan jordbruksfastighet med hänsyn till att det övervägande antalet jordbrukare fortfarande deklarerar enligt kontantprincipen.» Utskottet har faktiskt skrivit så positivt att man kunde ha väntat sig att utskottet skulle tillstyrka bifall till dessa motioner. Det är just detta vi motionärer eftersträvat. Att utskottet med hänvisning till den motiveringen kunnat avstyrka bifall till motionerna tycker jag är egendomligt. Här skulle man

Rätt till avdrag för kostnader för täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

ändå vinna en mycket stor förenkling om riksdagen biföll reservationen.

Jag vill än en gång framhålla att det inte är några skattemässiga förmåner som motionärerna är ute efter. Det spelar strängt taget ingen roll för deklaranten om han gör detta avdrag på en gång eller om han delar upp det på tio år. Besvärligheten ligger i det omständliga taxeringsarbetet.

Herr PERSSON i Heden (cp) kort genmäle:

Herr talman! Huruvida beräkningen av dessa förbättringar och utbyggnader av våra skogsvägar är vetenskapligt grundad kan jag inte säga, herr Andersson i Essvik. Men vad som i praktiken gäller, är att de skogsbilvägar som på intet sätt kan betraktas som rationella och ändamålsenliga måste byggas uf. Vi får inte ha sådana skogsbilvägar att vi nödgas lasta om bilarna både en och två gånger innan de får full last och kan köra till bruket. Det blir för stora kostnader. Kostnaderna blir så höga att inkomsterna av avverkningen i stor utsträckning elimineras. Våra skogsbilvägar behöver byggas ut så att de kan bära de stora laster som bilarna har numera.

Många skogsområden i vårt land kan inte utnyttjas på grund av att transportkostnaderna blir för höga. Låt mig nämna ett exempel, detta från mitt pastorat, där vi har ett ganska stort skogsområde som under en lång följd av år inte sett vare sig såg eller yxa. Nu har vi planerat och påbörjat byggnad av en skogsbilväg som drar en kostnad av ungefär 70 000 kronor. Det finns många liknande exempel inom såväl det enskilda som allmänna skogsbruket, där det borde byggas ut bilvägar som gör det möjligt att utnyttja skogstillgångarna med hjälp av de moderna maskiner som nu finns.

Jag tror inte att det behövs någon vetenskaplig utredning beträffande hur stor avdragsrätten skall vara. Jag är

övertygad om att även om vi inte i dag generellt kan fastställa en avskrivningsrätt efter affärsmässiga grunder, så innebär reservanternas förslag om ett avskrivningsunderlag motsvarande två tredjedelar av anläggningskostnaden dock en rimlig begäran.

Jag ber än en gång att få yrka bifall till reservationerna.

Herr von SYDOW (h):

Herr talman! Herr Andersson i Essvik frågade mig varför jag inte kunde acceptera en hänvisning till skatteberedningen i fråga om den del av det ärendet som här föreligger och som berör skogsbilvägarna när jag accepterat en hänvisning till en kommande utredning beträffande nyplantering av skog.

Jag skulle naturligtvis gärna ha sett att bevillningsutskottet hade kunnat tillstyrka ett bifall även till de motioner som gällde nyplantering av skog, därför att det är en utomordentligt viktig angelägenhet för vårt skogsbruk. När jag har accepterat den hänvisning som bevillningsutskottet gjort i fråga om nyplantering av skog har anledningen varit den, att utskottets skrivning därvidlag andades en sådan förståelse för syftet med motionen i fråga, att man hade rimlig anledning att knyta goda förhoppningar till ärendets behandling i framtiden.

Beträffande skogsbilvägarna ligger det dock annorlunda till. Det är mera bråttom i fråga om dessa av det skäl jag nämnde, nämligen att de mekaniska hjälpmedlen för skogsbrukets utövande har utvecklats med en så explosionsartad kraft på den allra senaste tiden. Det är därför av utomordentligt stort intresse för skogsbruket, såväl det större som det mindre — inte minst gäller detta de mindre skogsägarna — att avskrivningsunderlaget i fråga om dessa vägar blir tillrättalagt på sätt som yrkas i reservationen. Det kan vara fara i dröjsmål också av den anledningen som jag nämnde i mitt första

Rätt till avdrag för kostnader för täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

anförande, nämligen att det är så ytterligt angeläget att fortast möjligt öppna tillgång till de mycket stora skogsområden som är avverkningsbara men som man i dag inte kan komma åt att avverka på grund av frånvaron av vägar.

Herr ANDERSSON i Essvik (s):

Herr talman! Jag har litet svårt att förstå herr Erikssons i Bäckmora resonemang om de stora förenklningar som ett bifall till reservationen skulle innebära. Det är klart att det kan framstå som en lättnad vid taxeringen, om vederbörande får göra ett avdrag när hela beloppet understiger 1 000 kronor. Men i verkligheten är det inte så, därför att det innebär inte något större besvär för en taxeringsnämnd att följa en avskrivningsplan i en deklaration. Det är mycket enkelt och lättfattligt.

Ett bifall till vad herr Eriksson talar för skulle leda till att taxeringsnämnderna ovillkorligen måste fråga sig, om arbetskostnaden har stannat vid 1 000 kronor eller vid 999 kronor och om det inte blir fråga om ytterligare arbetskostnader även följande år. Av den anledningen misstänker jag att den s. k. rationaliseringen av taxeringsarbetet blir lika med plus minus noll. Jag har den bestämda uppfattningen att taxeringsnämndernas arbete inte kommer att minska utan tvärtom kanske kommer att öka något på grund av den kontroll som blir erforderlig om förslaget genomföres. Om en sådan kontroll inte verkställs, kan man befara att de som bygger täckdiken skulle kunna spekulera i att dela upp ett täckdikningsföretag på olika år och då kunna få verkställa direkta avdrag, något som vi i utskottet har sagt måste vara både irrationellt och oekonomiskt från alla utgångspunkter.

Det ligger mycket i vad som här anförts om värdet av skogsbilvägar, och ingen i utskottet är väl främmande för den saken. Vi har sagt att det härvid-

lag är fråga om ett provisorium och att det vi nu har, nämligen en tredjedel av kostnaderna som avskrivningsunderlag, är grundat på viss schablonberäkning. Men även två tredjedelar av kostnaderna som avskrivningsunderlag skulle ju innebära en schablon. Att man bland motionärerna och bland förespråkare för reservationen i viss mån lider av argumentnöd framgår, om man läser motiveringen till en av motionerna där det sägs:

»Skatt på bilar och drivmedel till bilar borde restitueras i den mån skatten belöper på körningen på egna skogsvägar. En praktisk form för sådan restitution synes emellertid vara svår att åstadkomma. Skogsägaren bör därför beredas lättnader på annat sätt, vilket kan ske i form av avdrag för vägbyggnadskostnader vid beskattningen.» Det innebär med andra ord att man vill kvitta den uteblivna restitutionen på drivmedel mot ett ökat avskrivningsunderlag för skogsbilvägar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Herr Andersson i Essvik säger nu att det inte innebär några större besvär för taxeringsmyndigheterna att följa en avskrivningsplan. Men, herr Andersson, det måste väl ändå förhålla sig på det sättet att varje sådan här avskrivningsplan som bilagts deklarationen årligen måste granskas helt och hållet till dess hela beloppet är avskrivet, och det kan som sagt bli fråga om en tidrymd av 10 år. Om det t. ex. gäller 5 000 jordbrukare med täckdikningskostnader under ett år på 700 à 800 kronor, blir det på 10 år 50 000 blanketter som måste granskas, och sedan blir det undan för undan ändå fler.

Sedan är det självfallet att de nackdelar herr Andersson i Essvik tror skulle bli följden av ett bifall till motionen helt och hållet saknar relevans,

Rätt till avdrag för kostnader för täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

därför att det här är fråga om avslutade täckdikningsföretag. Det är inte fråga om sådana som man delar upp på flera år. Det blir ingen svårighet för taxeringsmyndigheterna att kontrollera. Täckdikningarna går i regel till på det sättet att man gör upp en täckdikningsplan i samråd med hushållnings-sällskap och lantbruksnämnd. Om man inte har fullföljt täckdikningsplanen är inte arbetet avslutat. Förutsättningen för att få tillgodogöra sig avdraget är att arbetet skall vara avslutat under ett och samma år och att kostnaderna understiger 1 000 kronor.

Jag kan inte tro att det finns några som helst problem på den punkten. Men, herr Andersson, borde inte riksskattenämnden då ha tänkt på denna konsekvens, om det verkligen hade varit någon nackdel med detta förhållande?

Jag tror att de argument som herr Andersson framförde inte är hållbara. Jag är bara litet förvånad över att man skall möta ett så konservativt tänkande från ett så pass radikalt parti som det herr Andersson i Essvik ändå företräder. Dessutom är han ju taxeringsman.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Inte är det någon argumentnöd, herr Andersson i Essvik, när man har skrivit att man eventuellt skulle behöva restitution av bensinskatten för sina bilar som man kör på egna skogsbilvägar, vilka man har byggt för egna medel utan någon förnuftig avskrivningsrätt. Jag tycker att det är en fullt logisk konsekvens av förhållandet.

Motionärerna har emellertid inte begärt detta men väl att få göra en riktig avskrivning på kostnaden för dessa bilvägar, där de kör med sina bilar som de betalar bensinskatt för. Jag anser inte att denna skrivning tyder på argumentnöd. Faktum kvarstår ändå att om vi skall få en rättvis ordning gäller det att skapa möjligheter till en rim-

lig avskrivningsrätt när det gäller skogsbilvägar.

Herr ANDERSSON i Essvik (s):

Herr talman! Får jag bara helt kort säga till herr Eriksson i Bäckmora att hans senaste resonemang ytterligare styrker den ståndpunkt jag tidigare har intagit. För att kunna kontrollera huruvida det är fråga om ett avslutat täckdikningsföretag eller inte måste vederbörande taxeringsnämndsordförande skriva till deklaranten och höra sig för om saken. Det innebär mera arbete än att följa en avskrivningsplan, vilket — som jag förmodar att herr Eriksson har sett — är ganska enkelt.

För herr Persson i Heden vill jag bara förklara att jag faktiskt betraktar det såsom en viss form av argumentnöd när man i motiveringen beträffande skogsbilvägar talar om att det härigenom skulle öppnas en möjlighet att få restitution på den bensinskatt som man får erlägga när man kör på egna vägar. Det är att blanda in en sak som egentligen inte hör samman med vad vi nu behandlar. Jag skall ge herr Persson rätt så långt som att reservanterna inte har tagit upp detta påstående såsom ett argument i sin reservation, men det står faktiskt på pränt i motionen.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Det gläder mig att herr Andersson i Essvik känner sig alltmer styrkt av min argumentation. Om vi får hålla på ett tag till kanske han helt kommer över på min linje.

Herr Andersson i Essvik förfasar sig emellertid över att man skulle kunna begära avdrag för kostnaderna för täckdikningsföretag som inte fullföljts. Ja, men detta är ju inte normalfallet, utan tvärtom något som utgör deklara-tionsfusk. Sådant kan ju förekomma även på andra områden, och det är något som man alltid får lov att beivra. Men det kan inte få vara avgörande för en diskussion om den fråga det här gäller.

Rätt till avdrag för kostnader för täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

Det kan väl också, herr Andersson, finnas anledning att tänka litet på deklaranterna, som för några stackars tiors skull skall behöva använda en avskrivningsplan på tio år. Också ur deras synpunkt vore det angeläget med en förenkling.

På två håll finns det alltså fördelar att vinna genom den förenkling, som vi föreslagit om man nu vill eftersträva detta.

Herr ANDERSSON i Essvik (s):

Herr talman! Jag vill bara påpeka att reservanterna inte har det minsta bekymrat sig om deklaranterna. I reservationen talas hela tiden om lättnader vid taxeringen.

Härmed var överläggningen slutad.

Punkten A

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten A) i utskottets betänkande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-pro-

positionen. Herr Eriksson i Bäckmora begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 109 ja och 104 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten B

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Persson i Heden begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten B) i utskottets betänkande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eriksson i Bäckmora begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 109 ja och 103 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten C

Utskottets hemställan bifölls.

Rätt till avdrag vid beskattning för pensionskostnader**§ 9**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 13, i anledning av väckta motioner om den allmänna varuskatten.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10**Rätt till avdrag vid beskattningen för pensionskostnader**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 17, i anledning av väckta motioner om rätt till avdrag vid beskattningen för pensionskostnader.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 82 av herr *Stefanson m. fl.* och II: 99 av herr *Magnusson i Borås m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte antaga i motionerna framlagt förslag till lag om ändring av punkt 2. a av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) de likalydande motionerna I: 428 av herr *Virgin m. fl.* och II: 514 av herr *Heckscher m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte med beaktande av vad i motionerna anförts företaga utredning samt till 1965 års riksdag framlägga förslag om rätt för rörelseidkare att oavsett företagsform under ATP-systemets uppbyggnadsperiod göra skattefri avsättning till konto inom rörelsen för utjämning av pensionskostnaderna.

Utskottet hemställde,

att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 82 av herr *Stefanson m. fl.* och II: 99 av herr *Magnusson i Borås m. fl.* om rätt till avdrag vid beskattningen för avsättning inom familjebolag till pension; samt

2) de likalydande motionerna I: 428 av herr *Virgin m. fl.* och II: 514 av herr *Heckscher m. fl.* om rätt till viss skatte-

fri avsättning för utjämning av pensionskostnad,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Stefanson, Yngve Nilsson, Enarsson, Sundin, Skärman, Magnusson i Borås, Gustafson i Göteborg, Larsson i Umeå, Nilsson i Tvärålund och Björkman*, vilka — under åberopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 82 av herr *Stefanson m. fl.* och II: 99 av herr *Magnusson i Borås m. fl.* om rätt till avdrag vid beskattningen för avsättning inom familjebolag till pension åt huvuddelägare — ansett att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna och således under punkten 1) hemställa,

att riksdagen måtte antaga det i motionerna I: 82 och II: 99 framlagda förslaget till lag om ändring av punkt 2. a av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

II) av herrar *Stefanson, Yngve Nilsson, Enarsson, Skärman, Magnusson i Borås, Gustafson i Göteborg, Larsson i Umeå och Björkman*, vilka — under åberopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 428 av herr *Virgin m. fl.* och II: 514 av herr *Heckscher m. fl.* — ansett att utskottet under punkten 2) bort hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t måtte med beaktande av vad i motionerna anförts företaga utredning samt för riksdagen framlägga förslag om rätt för rörelseidkare att oavsett företagsform under ATP-systemets uppbyggnadsperiod göra skattefri avsättning till konto inom rörelsen för utjämning av pensionskostnaderna.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Till bevillningsutskottets föreliggande betänkande finns fogade

Rätt till avdrag vid beskattning för pensionskostnader

två reservationer, av vilka den första behandlar rätten till avsättning till pensionsstiftelse för familjeföretag. Sådan rätt förekommer, med undantag för ägare av familjeföretag vilken har ett avgörande inflytande på företaget. Det är också anledning observera att något missbruk, som det ibland talats om, icke kan äga rum, alldenstund pensionsfonder av detta slag numera står under länsstyrelsens överinseende och alltså är föremål för full insyn.

Hela systemet med pensionsfonder kom ju i ett avsevärt förändrat läge när ATP-systemet infördes. I samband därmed fattades beslut om avlösning av en del andra pensionssystem. Det träffades bl. a. en stor överenskommelse därom mellan Svenska Arbetsgivareföreningen och Sveriges Industritjänstemannaförbund.

Kompletteringen av dessa ATP-försäkringar skulle ske genom avsättning i företaget till någonting som man kallar för PRI-fonder. I ett familjeföretag kan inte avsättning göras till dessa PRI-fonder, om det finns en äldre fond som även innesluter pensionering till huvuddelägarna. FPG-systemet fordrar emellertid att avsättning skall göras motsvarande den under året intjänade pensionsrätten för de anställda. Nu säger de civilrättsliga bestämmelserna, att från de äldre fonderna får inte bortföras mera pengar än att vad som återstår är tillräckligt för att täcka pensionsreserven för redan gjorda pensionsåtaganden.

Jag kan inte finna annat än att det är egendomligt, att bevillningsutskottets majoritet vill förvägra en pensionsavsättning för de personer, som kanske har betytt mest för vederbörande företags utveckling och som därför också borde ha samma pensionsrätt som företagets anställda har. Många gånger är det väl så, att de mindre och medelstora företagen står och faller med ledaren. Det kan därför ingalunda vara rimligt, att man på detta sätt är efter

år förvägrar möjlighet till denna avsättning. Problemet är ytterligt aktuellt under de närmaste åren, när det är fråga om relativt stora kompletteringar på speciellt tjänstemannafältet. Just familjeföretagen kommer därigenom i en mycket brydsam situation.

Nu säger visserligen utskottsmajoriteten att en utredning pågår för närvarande, och det är riktigt. En utredning har arbetat i flera år, men vad som är angeläget är ju att man försöker få fram ett utredningsresultat som skapar möjlighet till avsättning. I annat fall kommer dessa ytterligt besvärliga problem att kvarstå för den del av det svenska näringslivet som det här är fråga om.

Den andra reservationen avser rätt till avsättningar till en egen pensionsfond under ATP-systemets uppbyggnadstid. Enligt vår mening bör det införas en sådan rätt för arbetsgivarna att till egen pensionsfond göra avsättningar upp till ett visst maximibelopp. Detta maximibelopp skulle man fastställa genom att räkna ut pensionsförpliktelsernas verkliga årskostnader enligt försäkringsmatematiska grunder. En avsättning med motsvarande belopp skulle göras i böckerna. Man skulle sedan använda dessa pengar för att betala in avgifter till systemet.

Bakgrunden till den föreslagna åtgärden är att ATP-systemet bygger på en fördelningsprincip, som leder till att man i början av detta systems tillämpning har mycket låga premier men att avgiftsinbetalningarna efter hand stiger. Under den period, då pensionsförmåner växer, är det också angeläget att man i företagen reserverar pengar som svarar mot de verkliga kostnaderna.

I och med att pensionsrätten är garanterad finns det också en pensions-skuld. Det är viktigt att varje företag i sin årsredovisning lämnar en riktig uppgift om vilka skulder företaget har på grund av de åtaganden som gjorts. Därför har vi menat, att det är angelä-

Rätt till avdrag vid beskattning för pensionskostnader

get att skapa förutsättningar för uppbyggnad av en sådan fond som det här gäller.

Därmed ber jag, herr talman, att få yrka bifall till de båda vid utskottsbe-
tänkandet fogade reservationerna.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Dessa pensionsstiftelser, som är vanliga inom företagen — har haft två syften. De har varit avsedda att framför allt klara pensionsfrågan för de anställda men även att tillgodose de egna företagen med en viss kapitalförsörjning. Regeln har varit, att företagen lånat tillbaka de pengar som avsatts. På det sättet har man kunnat hålla kvar ett visst kapital inom företaget.

De nu gällande reglerna möjliggör visserligen avsättning till sådana stiftelser i den mån dessa inte är så stora, att de överskrider det tak som fastställts. Den företagare som äger bolaget får dock inte göra några avsättningar till sin egen pensionering. Däremot har han möjlighet att teckna försäkringar i försäkringsbolag, och premierna är i det fallet avdragsgilla. Det är rätt egendomligt, att en företagare kan avsätta till egen stiftelse för de anställdas pension men att han för sin egen pension måste teckna försäkring i ett annat företag. Det betyder de facto, att avdragsmöjligheterna är exakt desamma. Han får avsätta kapitalet, fast han tvingas avsätta det på två ställen. Däremot mister han möjligheten att inom företaget behålla det kapital som är avsett för hans egen pension. Och med de förhållanden, som en längre tid rätt och alltiämt råder på kapitalmarknaden, måste detta vara en mycket stor nackdel för en företagare.

Det sker årligen en tvångsmässig avtappning av kapital från stiftelser som är för stora, och om man återinförde rätten för företagsledningen att ordna den egna pensioneringen inom företaget, så skulle man därigenom hindra

att stiftelsen avtappades på kapital alltför snabbt. Då får man ha kvar mera kapital i företaget, där det gör stor nytta.

Reservation II om pensionskostnadernas fördelning har herr Magnusson i Borås tidigare redogjort för, och jag skall här bara tillägga, att det ur kapitalförsörjningssynpunkt skulle vara ytterst önskvärt att kunna åstadkomma en sådan tingens ordning som motionärerna har skisserat.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna I och II i bevillningsutskottets betänkande nr 17.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Även denna fråga är en gammal bekant, och det finns därför ingen anledning att orda mycket om den. Man kan rimligen inte nu anföra några nya argument. Jag skall emellertid ändå säga några ord, även om det blir en upprepning av vad som tidigare anförts.

Bestämmelserna om rätt för fåmansbolag att avsätta pengar till pensionsstiftelse upphävdes därför att de missbrukades. I varje fall sade taxeringsmyndigheterna att man i sådana bolag sökte uppnå skatteförmåner, som lagstiftarna aldrig hade åsyftat. Härtill kommer att alltför liberala regler i det avseendet ansågs oförenliga med den konjunktur-stabiliserande ekonomiska politik man ville bedriva. Det har dock vid flera tillfällen föreslagits ändringar i dessa bestämmelser, och motionärerna har nu yrkat att familjebolag skulle erhålla rätt att göra avsättningar till pension åt huvuddelägare. Vi har behandlat och avslagit sådana motioner tidigare.

Denna rätt att göra avsättningar har inte medgivits sedan reformen om avdragsreglerna genomfördes 1955. Avgränsningen den gången tillkom för att förhindra familjebolag att vinna obehöriga skattefördelar. De företagen jämfördes sålunda med enskilda rörelse-
idkare, som inte heller får göra avdrag

Rätt till avdrag vid beskattning för pensionskostnader

för egen pensionering. Det torde vara ostridigt att missbruk skulle förekomma, om vi inte hade dessa bestämmelser.

Utöver vad jag här anfört har utskottet erinrat om att denna fråga är föremål för övervägande inom pensionsstiftelseutredningen, vilket också herr Magnusson i Borås omnämnde. Men herr Magnusson sade också att det dröjer så länge innan utredningens resultat föreligger. Nu har det dock annonserats att utredningen kommer att framlägga sitt betänkande till hösten, och jag uttalar då den förhoppningen, att utredningen skall ha funnit en lösning på denna fråga, som inte innebär någon risk för missbruk. I varje fall kan vi väl anta det i avvaktan på att betänkandet skall framläggas.

Det andra yrkande, som ställts i detta sammanhang, gäller rätt att under ATP-systemets uppbyggnad oavsett företagsformen få göra avsättningar till ett konto inom företaget för utjämning av pensionskostnaderna. Som herr Magnusson i Borås sade är finansieringen av ATP uppbyggd på den s. k. fördelningsprincipen. Den innebär att företag som inte har utfäst sig att betala pensioner vid sidan av ATP icke skall anses ha någon pensionsskuld utöver de författningssenliga avgifterna för denna pension. Motionärerna motiverar en sådan rätt med företagets behov av riskvilligt kapital. Om jag fattade herr Larson i Umeå rätt, så tryckte han särskilt starkt på detta.

Utskottet understryker emellertid nu som tidigare, att det redan finns möjligheter för företagen att konsolidera sig tack vare liberala regler om fondavsättningar. Jag skall inte här upprepa vilka dessa möjligheter är. Jag vill bara säga att även små och medelstora företag nu har goda möjligheter att erhålla långa krediter genom det nya kreditinstitut som inrättades för något år sedan samt genom institutet för exportkredit.

Inom någon vecka skall vi på kammarens bord ha ett förslag om förlängning av den s. k. Annell-lagen samt ett förslag om särskilt investeringsavdrag. Därtill kommer sedan de möjligheter företagen har att ur ATP-fonderna låna medel för bl. a. investeringar. Därför kan man väl säga att riksdagen ingalunda har förbisett angelägenheten av att företagen kan konsolidera sin ställning.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Jag beklagar att herr Brandt även i år framför det gamla argumentet, att föreliggande avdragsmöjligheter skulle kunna skapa förutsättningar för oberättigade skatteförmåner för vederbörande företag. Jag vill i all korthet erinra kammaren om att detta möjligen skulle kunna ha varit fallet på den tid då det fanns fria möjligheter till dessa avsättningar. Vi har emellertid numera inte sådana möjligheter. Det får icke göras någon avsättning till pensionsfond med mindre än att det föreligger en direkt utfästelse om en viss pension. De fonder som nu finns är också, som jag sade i mitt tidigare anförande, föremål för direkt insyn och övervakning från länsstyrelsens sida.

Jag tycker därför att vi kunde vara överens om att vi, om vi skall debattera denna fråga ytterligare i kammaren, inte skall fortsätta att använda detta gamla argument, som inte kan ha någon som helst relevans i dagens läge, där vi har helt andra lagbestämmelser.

Jag vågar av herr Brandts uttalande hysa den uppfattningen, att vi skall kunna få hjälp med att rätta till det missförhållande som onekligen finns på detta område. Jag hoppas därför att det, när vi nästa gång tar upp denna fråga till behandling i denna kammare, skall kunna bli möjligt att införa ett system, som eliminerar de existerande orättvisorna.

Rätt till avdrag vid beskattning för pensionskostnader

Beträffande den andra reservationen vill jag framhålla, att det är riktigt att rörelseidkare genom avsättning till pensionsfonder under ATP-systemets uppbyggnad även får tillgång till ett ytterligare ökat riskkapital, vilket näringslivet i dagens läge i stor utsträckning också är i behov av. Men avsikten med denna motion är framför allt att få till stånd en jämnare belastning i kostnads-hänseende, alldenstund vi vet att ATP-systemet för vart år som går blir allt dyrare och allt svårare att bära för näringslivet. Därför anser jag att man bedrar sig själv genom att i dag tillämpa en lägre avgift som kommer att höjas i framtiden.

Härmed var överläggningen slutad.

Punkten 1

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 1) i utskottets betänkande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås

begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 106 ja och 105 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 2

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 2) i utskottets betänkande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 128 ja och 76 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 19, i anledning av väckta mo-

Ändrade avskrivningsregler för byggnad som ingår i rörelse eller jordbruk
tioner angående beskattningen av fastighetsförsäljning i vissa fall.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 12

Ändrade avskrivningsregler för byggnad
som ingår i rörelse eller jordbruk

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 21, i anledning av väckta motioner om ändrade avskrivningsregler för byggnad som ingår i rörelse eller jordbruk.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Kammaren har ju tidigare i dag i ett par olika avsnitt behandlat avskrivningsregler och avskrivningsobjekt. I motionerna I: 292 och II: 372, över vilka bevillningsutskottet yttrat sig i förevarande betänkande, har vi motionärer yrkat på »att riksdagen måtte besluta, att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag rörande sådan ändring av avskrivningsreglerna för byggnad som ingår i rörelse eller jordbruk, att en ökad avskrivning kan medges under byggnadens första tid». Som motivering för yrkandet har vi anfört, att de nu gällande avskrivningsreglerna är på flera sätt otillfredsställande utformade. Det heter i motionen bl. a.:

»Den ekonomiska livslängden och den tekniska stämmer ofta inte överens. Avskrivningstiden är för lång.»

Det torde vara så, att användnings sättet för byggnader tillhörande industri och jordbruk snabbt skiftar, framhåller vi vidare i motionen. I den expansiva utveckling som näringslivet — jordbruket inbegripet — för närvarande undergår förbrukas byggnaderna snabbare än förr. Man bygger kanske om dem, men ombyggnaden svarar inte mot tidens krav, och ytterligare reparationer måste företas. Byggnadernas användbarhet i den direkta pro-

duktionen aktualiserar sålunda en kortare avskrivningstid.

Vi är väl medvetna om att den sittande skatteberedningen skall granska värdeminskningssavdragen. Vi vill emellertid att denna fråga skall brytas ut och behandlas av en särskild kommitté. Det är viktigt att detta problem löses så snart som möjligt.

Herr talman! Detta var en kortfattad kommentar till våra likalydande motioner. Om jag så med några ord skall kommentera utskottets betänkande, kan jag strängt taget göra det med samma ord, ty utskottet har i stort sett anslutit sig till vad vi anfört i motionerna. Visserligen har man gjort en uppdelning och behandlat jordbruksfastigheternas byggnader för sig, innan man gått in på frågan om avskrivning på industribyggnader. Utskottet uttalar emellertid att avskrivningsreglerna för närvarande är otillfredsställande utformade och att en ändring bör komma till stånd.

I motionerna har vi begärt en utredning av frågan. Jag skall inte ställa något yrkande och besvara kammaren med en votering, men jag vill gärna kraftigt understryka nödvändigheten av att en utredning görs snarast möjligt, så att både jordbrukare och industriadkare kommer i ett bättre läge då det gäller förnyande av fastigheter som ingår i rörelse.

Herr talman! Jag har som sagt inget yrkande.

Herr förste vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Det är ett enigt utskott som står bakom detta betänkande, och det fordras alltså inte någon längre argumentation.

Att utskottet delat upp behandlingen av dessa motioner i två avsnitt beror på att det i fråga om reglerna för avskrivning på byggnad som ingår i jordbruk redan föreligger en utredning,

av en särskild sektion inom skattelags-sakkunniga. Här behövs det alltså inte någon ytterligare utredning. Den frågan är nu föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Detta är alltså orsaken till att bevillningsutskottet yrkat avslag på den delen av motionen.

Den andra frågan gäller avskrivnings-reglerna för byggnader som ingår i rörelse. Liksom motionärerna anser utskottet att det kan vara behov av en översyn av gällande regler. Men utskottet upprepar här vad utskottet sade i fjol, nämligen att den frågan kommer att övervägas av företagsbeskattnings-utredningen och att utskottet inte anser att det finns skäl att bryta ut den frågan ur sitt stora sammanhang och att skriva till Konungen och begära en särskild utredning.

Detta är i korthet de motiv som har redovisats av utskottet, vilket som sagt är enigt om sin hemställan.

Jag hemställer därför om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13

Föredrogs vart efter annat första lagutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i sjölagen m. m.,

nr 9, i anledning av dels väckta motioner angående statens skadeståndsansvar i visst hänseende, dels ock väckta motioner angående statens skadeståndsansvar vid olyckor inom försvaret, m. m.,

nr 10, i anledning av väckta motioner om arvsrätt för kommun i vissa fall, samt

nr 11, i anledning av väckt motion om åtgärder för att sprida kännedom om riksdagens uttalanden i samband med tillkomsten av ny lagstiftning.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14

Ändring i lagen om socialhjälp, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 4 januari 1956 (nr 2) om socialhjälp, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 17 januari 1964 dagtecknad proposition, nr 34, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 4 januari 1956 (nr 2) om socialhjälp, och

2) lag om ändring i barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97).

I propositionen föreslogs att bestämmelserna i socialhjälp- och barnavårdslagarna om arbetsföreläggande upphävdes fr. o. m. den 1 juli 1964.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft fem i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 654 i första kammaren av fru *Hamrin-Thorell* och herr *Per Jacobsson* samt nr 798 i andra kammaren av herr *Ståhl* och fröken *Elmén*;

2) motionen nr 796 i andra kammaren av fru *Gunne*;

3) motionen nr 797 i andra kammaren av fru *Kristensson* och fröken *Karlsson*; samt

4) motionen nr 799 i andra kammaren av herr *Svensson* i Kungälv och fru *Holmqvist*.

I *motionerna I: 654* och *II: 798* hade hemställts, »att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 34 samt i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om nytt förslag efter det att pågående utredningar rörande utsökningslagstift-

ningen och indrivningsförfarandet avslutats».

I *motionen II: 796* hade yrkats, »att riksdagen med avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 34 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsam utredning och förslag till riksdagen angående ny lagstiftning om åtgärder mot försumliga försörjare och om överförandet till länsstyrelserna av befogenheten att i enlighet med vad lagen kan komma att stadga besluta om intagande på arbetsanstalt».

I *motionen II: 797* hade hemställts, »att riksdagen, med avslag å proposition nr 34, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsam utredning och förslag rörande åtgärder mot försumliga försörjare i syfte att ersätta nuvarande bestämmelser om arbetsföreläggande».

I *motionen II: 799* hade anhållits, »dels att riksdagen i anledning av proposition nr 34/1964 måtte besluta att i skrivelse till regeringen begära utredning snarast möjligt om åtgärder, avsedda att ersätta bestämmelserna om arbetsföreläggande inom socialhjälp- och barnavårdslagarna, och dels att detta utredningsarbete måtte bedrivas i samarbete med de övriga nordiska länderna, varvid frågan vidgas att gälla hela indrivningsförfarandet vid underhållsskyldighet».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med avslag å följande motioner, såvitt däri yrkats avslag å propositionen, nämligen

1) I: 654 och II: 798,

2) II: 796 samt

3) II: 797,

måtte bifalla förevarande proposition, nr 34;

B. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 654 och II: 798, II: 796, II: 797 samt II: 799, såvitt däri hemställts om utredning, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet an-

Ändring i lagen om socialhjälp, m. m.

fört om behovet av utredning och ytterligare åtgärder; samt

C. att motionerna I: 654 och II: 798, II: 796, II: 797 samt II: 799, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet ovan hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen anförde utskottet bl. a. följande:

Vidare bör enligt utskottets mening uppmärksammas de problem som uppkommer på grund av att de nordiska länderna icke har enhetlig lagstiftning inom det nu diskuterade området. Utskottet finner det angeläget att den nordiska lagstiftningen på förevarande område i möjligaste mån samordnas.

Reservationer hade avgivits:

Vid utskottets hemställan under A.

I.

av fru *Hamrin-Thorell*, herrar *Eric Carlsson*, *Edström* och *Hübinette*, fru *Gunne* samt herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Carlsson* i Huskvarna, vilka ansett, att utskottet under A. bort hemställa,

att riksdagen med bifall till följande motioner, såvitt däri yrkats avslag å propositionen, nämligen

1) I: 654 och II: 798,

2) II: 796 samt

3) II: 797,

måtte avslå förevarande proposition, nr 34;

Vid utskottets hemställan under B.

II.

av herrar *Axel Svensson*, *Lars Larsson* och *Johansson* i Södertälje, vilka ansett, att det avsnitt i utskottets yttrande, som avsåge den under B. upptagna frågan om viss skrivelse till Kungl. Maj:t, samt utskottets hemställan under B. bort utgå;

III.

av fru *Carlqvist*, herr *Anderson* i Sundsvall och fröken *Sandell*, vilka an-

Andring i lagen om socialhjälp, m. m.

sett, att ovan intagna avsnitt i utskottets yttrande bort ersättas med text av följande lydelse:

»De problem som uppkommer på grund av att de nordiska länderna icke har enhetlig lagstiftning inom det nu diskuterade området torde också böra uppmärksammas under utredningsarbetet.»

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru GUNNE (h):

Herr talman! Vid denna debatts början kanske det är på sin plats med en kort erinran om vad den fråga gäller som behandlas i det föreliggande utskottsutlåtandet.

I den proposition, som utskottet behandlat, föreslås att bestämmelserna i socialhjälp- och barnavårdslagarna om arbetsföreläggande skall upphöra att gälla. Arbetsföreläggande har använts såsom det yttersta medlet att förmå försumliga försörjare att fullgöra sin underhållsskyldighet. Propositionen har intet förslag till åtgärder, avsedda att träda i stället för arbetsföreläggande.

Fyra olika motioner har väckts i anslutning till propositionen. Flertalet av dem har undertecknats av personer som är direkt eller indirekt engagerade i barnavårds- och socialhjälp-uppgifter. I samtliga motioner betonas behovet av omedelbara åtgärder för att åstadkomma en lagstiftning varigenom det blir möjligt att förmå försumliga familjeförsörjare att fullgöra sina skyldigheter. Dessa synpunkter har sammanförts i den del av motiveringen som avser utskottets hemställan under moment B.

Däri föreslås en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och ytterligare åtgärder. Jag ställer mig bakom detta krav, men eftersom jag har anledning att tro att det kommer att utförligt motiveras under debattens gång, skall jag nu inte gå in på någon argumentering, även om jag i fortsätt-

ningen på någon punkt kommer att åberopa synpunkterna.

Tillsammans med några andra utskottsledamöter har jag reserverat mig mot utskottets hemställan under punkt A, där utskottet yrkar bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Vi har ansett att konsekvensen kräver, att det system som vi för närvarande har inte sätts ur spel innan nya åtgärder kommit i dess ställe. Detta innebär inte något som helst försvar för det hittillsvarande systemet. Man kan nog säga, att det i utskottet rätt nära nog fullständig enighet om att det systemet bör avvecklas. Majoriteten av utskottsledamöterna vill att systemet skall ersättas av något annat. Men reservanterna under moment A vill se detta nya i funktion innan det gamla slopas.

Det föreligger här alltså två olika moment för kammaren att ta ställning till, dels moment B som behandlar begäran om utredning och ytterligare åtgärder, dels moment A där utskottet yrkar bifall till och reservanterna avslag på Kungl. Maj:ts förslag om ett omedelbart avskaffande av arbetsföreläggande.

Det förefaller mig som om en del ledamöters ställningstagande till moment A vore beroende av huruvida skrivelse avlåtes till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och ytterligare åtgärder, d. v. s. av beslutet under moment B. Det vore då lämpligt att en sådan propositionsordning följdes, att proposition först ställdes beträffande moment B och därefter beträffande moment A.

Herr talman. Jag ber att få föreslå att en sådan propositionsordning följes vid frågans avgörande.

Det är riktigt som utskottet framhåller, att bestämmelserna om arbetsföreläggande haft betydelse som påtryckningsmedel vid försöken att indriva underhållsbidrag eller för att förmå en försumlig att arbeta för sin familjs försörjning. De ekonomiska förpliktelser det här är fråga om har sådan angelä-

Ändring i lagen om socialhjälp, m. m.

genhetsgrad, att det är befogat att genom särskilda bestämmelser underlätta verkställigheten av dem.

Det finns enligt min mening mycket starka skäl att tro att ett upphävande av arbetsföreläggandet kommer att ha allvarliga verkningar inom stora grupper av familjeförsörjare. Redan nu praktiseras ju varjehanda utvägar för att komma ifrån försörjningsplikten: man byter arbetsgivare så snart det blir fråga om införsel i lön, man går över till egen verksamhet där man inte drabbas av införsel och där redovisningen kan skötas så att något utmätningbart över huvud taget inte går att uppdriiva.

Här måste jag få peka på en brist i den utredning som lagts till grund för propositionen, nämligen 1963 års utredning om arbetsföreläggande. I direktiven till denna utredning sägs, att lagstiftningens betydelse inte borde mätas bara efter antal intagna på arbetshem, eftersom det måhända var viktigare att själva hotet om intagning åtminstone i viss mån tvingade den försumlige att fullgöra sina förpliktelser. Skälen för och emot ett bibehållande av institutet borde därför granskas och konsekvenserna av ett avskaffande undersökas. Detta har utredningsmannen inte gjort. Han har tvärtom så gott som uteslutande uppehållit sig vid det restklientel som numera befolkar arbetshemmen, de femton vilkas enda roll enligt min mening är att de bekräftar att reformer är nödvändiga. De rättfärdigar inte den slutsatsen, att varje administrativt ingripande vore felaktigt.

Ännu ett påpekande. Utredningsmannen hävdar att det ekonomiska utbytet av arbetsföreläggandet är obetydligt. Det heter sålunda i utredningen: »De genom arbetsföreläggandena indrivna underhållsbeloppen spelar en underordnad roll i kommunernas och statsverkets budget.» Även om nu detta är fallet, kan det vara intressant att se vad det verkligen rör sig om. År 1961 utbetalades 53 miljoner kronor i bidrags-

förskott. Av dessa lyckades barnavårdsnämnderna på ett eller annat sätt få tillbaka 25 miljoner kronor. Kostnader-na kommer i framtiden inte att vara av den storleken. Bidragsförskottsreformen kommer att öka utbetalningarna och slopandet av arbetsföreläggandet att minska återbetalningarna. Det är alltså kanske något förhastat att göra sådana uttalanden om de ekonomiska verkningarna som utredningsmannen gjort.

Det vore mer att säga om den sidan av frågan, men det ekonomiska problemet är måhända av underordnad betydelse i jämförelse med den familjerättsliga underhållsskyldigheten mot make och barn. Det finns många kvinnor, som i sin övergivenhet visserligen tacksamt tar emot samhällets ekonomiska stöd men som samtidigt söker förståelse och solidaritet från samhällets sida när det gäller deras syn på mannens medansvar och när det gäller deras starka känsla av förpliktelseernas ömsesidighet. Jag vet att en följande talare kommer att belysa detta utförligare, och därför behöver jag inte uppehålla mig vid den saken.

Jag skulle kunna ge flera exempel på en från min synpunkt mycket verklighetsfrämjande argumentering till försvar för det ensidiga slopandet av arbetsföreläggandet, men jag nöjer mig för tillfället med vad jag nu sagt.

När man sedan står och tvekar vid valet mellan avslag och bifall till propositionen, får man en värdefull hjälp i den hårt kritiska skrivelse som JO inlämnade 1962. Det skall erkännas att propositionen ganska utförligt återgett hans kritik mot systemet och hans krav på att arbetsföreläggandet skall slopas. Men vad propositionen med alltför lätt hand berört är JO:s förslag till provisoriska åtgärder i avvaktan på att systemet kan avvecklas. Propositionen omnämner detta på en enda rad.

Vad JO föreslog var en provisorisk lagstiftning av innebörd, att varje be-

Ändring i lagen om socialhjälp, m. m.

slut om arbetsföreläggande inom viss kort tid skulle underställas länsstyrelsens prövning. Därigenom, menade JO, skulle kommunerna tvingas att prestera godtagbara utredningar. Denna reform ville JO ha genomförd utan att man avbidade ett slutgiltigt ställningstagande till arbetsföreläggandeinstitutets avskaffande.

Det hade varit bättre att presentera riksdagen ett förslag om de av JO anbefallda åtgärderna eller om något jämförligt provisoriskt system och sedan i sinom tid återkomma till riksdagen med vettiga, bättre genomtänkta förslag till definitiv lösning. Det borde inte vara alldeles omöjligt, så länge som denna fråga har förberetts, att åstadkomma ett provisorium och i sinom tid ett förslag till en bestående ordning. Med sin hemställan under moment B lämnar utskottet i själva verket Kungl. Maj:t alla möjligheter i den vägen.

För att inget vakuum skall uppstå i vårt arbete ute i nämnderna har vi, som reserverat oss under punkten A, funnit det alldeles nödvändigt att yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition. Vi vill att reformarbetet skall präglas av kontinuitet och att en lag skall avlösas av en annan utan att något avbrott uppstår. Det är därför, herr talman, som vi yrkar avslag på Kungl. Maj:ts proposition.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen nr I vid utskottets hemställan under punkten A.

I detta anförande instämde herr *Johnsson* i Öckerö (fp).

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Den fråga vi nu har att behandla har enligt min uppfattning en betydligt djupare innebörd än att man tar bort några rader ur lagtexten. Här är det fråga om den enskilde individens ansvar gentemot familj och samhälle. Tyvärr har vi trots vårt samhälles höga standard en grupp människor, som inte alltid känner detta ansvar, och det är

därför som vi har de nu gällande bestämmelserna om arbetsföreläggande.

Om man ser på de nuvarande bestämmelserna kan det konstateras att dessa inte är tillfredsställande. Det finns allvarliga brister. Det är t. ex. inte tillåtet att överklaga kommunalnämnds beslut om arbetsföreläggande, och därmed kommer man alltså in på rättssäkerhets-synpunkten. Att här föreligger en brist är alla i utskottet eniga om. Som fru Gunne tidigare sade har saken också år 1959 påtalats av JO. Den utredning som sedan kom till stånd framlade förslag om att de nuvarande bestämmelserna om arbetsföreläggande skulle upphöra. Men, såsom fru Gunne nämnde föreslogs inte andra av JO efterlysta åtgärder. I utredningen har redovisats, att barnavårdsnämnderna år 1961 meddelade 743 arbetsförelägganden. År 1962 beräknades dessa till över 600.

Av allt att döma har denna nedgång skett på grund av utbyggnaden av den socialvårdande verksamheten på olika områden, exempelvis nykterhetsvården. De försumliga försörjare, som visat sig vara i behov av vård av något slag, har i större utsträckning än tidigare kunnat erhålla sådan. Men detta betyder inte att alla som försummar sina försörjningsplikter kan hänföras just till denna kategori av människor. Detta visar ju också de siffror som tidigare har anförts här. Det finns alltså försumliga försörjare, som inte bryr sig om att fullgöra sina moraliska eller lagliga skyldigheter gentemot familj och samhälle.

För denna kategori människor utgör arbetsföreläggande ett, som det heter i propositionen, påtryckningsmedel. Jag skulle vilja kalla denna åtgärd ett slags socialkontroll, från vilken helt enkelt ingen kan undandra sig. Här gäller det rätt och slätt individs skyldighet att sköta sina åligganden i ett ordnat samhälle, i första hand mot familjen som det här gäller. Så länge ingenting annat föreslås i stället för ett arbetsföreläggan-

de, vilket ändå tillgrips i sista hand, finner jag att vi sätter försumliga försörjare i en särställning, som inte överensstämmer med vad vi innefattar i begreppet ansvar gentemot familj och samhälle. Här, lika litet som på andra områden, bör vi tumma på de regler som vi anser självskrivna för medborgare i ett rättssamhälle.

Denna utredning har varit föremål för remissbehandling, och det är ganska många av de remissinstanser som haft kontakt med det praktiska arbetet som säger ungefär så här: Så länge man ej kan påvisa någon annan form av någorlunda jämförlig verkningsgrad för ingripande mot försörjningspliktiga är det inte tillrådligt att ur lagstiftningen utmönstra institutet arbetsföreläggande. Det är en hel del av de instanser som yttrat sig som kommit med detta.

Trots detta har socialministern lagt fram proposition i ärendet som helt grundar sig på företagna utredningar. På s. 32 i propositionen anför socialministern som motiv för de nuvarande bestämmelsernas borttagande bl. a. följande: »Det är enligt utredningsmannens uppfattning ovärdigt ett rättssamhälle att för indrivning av sina fordringar mot enskilda använda hot om frihetsberövande som påtryckningsmedel. Han föreslår därför att arbetsföreläggandet avskaffas och förslaget vinner anslutning hos det stora flertalet remissorgan. Jag kan för egen del instämma i vad utredningsmannen anför. Det är förstäeligt om möjligheten till kännbart ingripande mot försumliga försörjare ansågs oundgängligt i en tid, då samhällets vilja och förmåga att bistå människor i nöd var avsevärt mycket mindre än de nu är och då det verkligen gällde att värna familjens rätt till försörjning. I våra dagar är läget ett helt annat. I betydande omfattning träder samhället i den försörjningspliktiges ställe för att säkra en dräglig tillvaro för familjen. Av särskild betydelse härvidlag är bidragsförskotten.»

Ändring i lagen om socialhjälp, m. m.

Det är alltså samhället som skall överta ansvaret. Den enskilde behöver inte ha något ansvar. Jag måste säga att jag tycker att det är häpnadsväckande att ett statsråd ger uttryck åt en sådan uppfattning i en kungl. proposition. Jag frågar mig: Vart leder en sådan uppfattning, om den på olika områden skulle omsättas i praktiken?

När det sedan gäller den reservation, som är fogad till andra lagutskottets utlåtande och som jag biträtt, kan konstateras att vi alla i stort sett är överens om att det här behövs en utredning och att vi behöver få någonting annat. Men jag måste säga att jag inte förstår de socialdemokratiska ledamöterna, som är av den uppfattningen att vi måste ha någonting annat i stället men i alla fall anser sig böra gå med på propositionen och ta bort det som vi har i dag. Hur skall man då göra med det glapprum som uppstår? Vad är man beredd att sätta in i stället under mellantiden? Ingenting! Jag tycker att det hade varit mera rakryggat att klart säga ifrån, att här måste komma något annat i stället, innan vi slänger bort det vi nu har, när man nu ändå innerst inne i alla fall är fullt införstådd med att det bör komma någonting annat.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen I av fru Hamrin-Thorell m. fl., som är fogad till andra lagutskottets utlåtande nr 12.

Herr JOHANSSON i Södertälje (s):

Herr talman! Det finns inom andra lagutskottet en majoritet för bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 34 med förslag om upphävande av bestämmelserna i socialhjälp- och barnavårdslagarna i vad de avser arbetsföreläggande. Enighet har dock inte kunnat uppnås i fråga om utskottets motivering. Såväl i utskottsutlåtandet som i reservation III hänger man emellertid upp sitt tillstyrkande av propositionen på bestämda krav om att något annat skall komma i stället därest man tar

Ändring i lagen om socialhjälp, m. m.

bort möjligheten att kunna hota med tvångsarbete. Man menar att bestämmelserna om arbetsföreläggande haft betydelse som påtryckningsmedel när det gällt att indriva underhållsbidrag och annat. Man utvecklar vidare angelägenheten av att den försumlige försörjaren fullgör sina förpliktelser i här berört avseende och man önskar andra medel i stället för dem man tar bort. Vidare pekas på utredningar som är i gång och som bl. a. avser förberedelser för en revision av utsökningslagstiftningen.

I utskottsutlåtandet heter det bl. a.: »Ej heller får förbises de fall där man enligt socialhjälpslagen använt arbetsföreläggandet som påtryckningsmedel för att förmå den försumlige att betala för sin familjs försörjning.» Det ger ju ett klart besked om vart man syftar. Man vill alltså, som det bl. a. påpekas i den reservation där det yrkas avslag på propositionen, ha kvar möjligheten att hota de försumliga då de inte fullgör sina skyldigheter.

Slutligen menar man att en blivande utredning bör uppmärksamma de problem som uppkommer på grund av att de nordiska länderna inte har en enhetlig lagstiftning på detta område. I reservation III har den senast anförda motiveringen fått en något annan nyantering än den utskottet har angivit.

I reservation II av herrar Axel Svensson, Lars Larsson och mig har yrkats bifall till propositionen på skäl som departementschefen har framhållit i propositionen. Jag tror att departementschefen har rätt då han ifrågasätter, huruvida de nuvarande åtgärderna har någon egentlig betydelse för att hos en ovillig försörjare skapa förståelse för de plikter som familjebanden grundar. Det ligger en väsentlig överdrift i det resonemang som har förts av en del föregående talare i denna debatt.

Herr Gustavsson i Alvesta menade, om jag fattade honom rätt, att vi, som

inte ville ha någon utredning utan nöjde oss med vad departementschefen hade anfört i sin motivering, grundade vår uppfattning på felaktiga premisser. Jag talar bara för mig själv; jag har dock en god erfarenhet från den kommunala verksamheten på detta område. Och de reservanter som tillstyrkt det förslag från utredningsmannen, på vilket departementschefen har byggt sin proposition, kan nog med fog påstå att det ligger erfarenhet bakom deras ställningstagande.

Herr Gustavsson i Alvesta hävdar att följden skulle bli att den enskilde inte behöver ha något ansvar. Som stöd för detta citerade han departementschefen. Jag skall inte göra mig till tolk för departementschefen — han är ju själv här i kammaren och har möjlighet att ta upp ett resonemang med herr Gustavsson på den punkten. Men det är väl inte den enskildes ansvar och möjligheten att hos den enskilde skapa ansvarskänsla för samhällsfrågor över huvud taget som vi håller på att avskaffa, utan vad vi håller på att avskaffa är ett system som står i strid med rättssäkerheten och vad därtill hör. Det är väl inte rimligt att man skall kunna hota eller i värsta fall sätta in en försumlig familjeförsörjare på en arbetsinrättning, utan rätt för denne att överklaga. Inte heller kan det väl vara rimligt att man skall ha rätt att kvarhålla den intagne upp till ett års tid innan man avgör om han har möjligheter att fullgöra sina försörjningsplikter när han kommer ut. Såvitt jag förstår, talar allt för bifall till propositionen.

Med det anförda ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan med det undantag som anges i reservation II av herr Axel Svensson m. fl.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Som redan framhållits av tidigare talare, råkar andra lagutskottet i denna fråga ha blivit uppspaltrat i tre linjer, vilket jag beklagar efter-

som diskussionen i utskottet gav uttryck för att man i väsentliga avseenden har samma syn på problemet. De tre linjerna kan karakteriseras så, att en linje, som är ansvarig för reservation nr II, tillstyrker Kungl. Maj:ts proposition utan något krav på utredning, medan den andra linjen, den som diktterat utskottsutlåtandet, tillstyrker propositionen men samtidigt vill ha en utredning och förslag, och den tredje linjen avstyrker propositionen i avvaktan på det förslag som en utredning kan komma till. Vidare föreligger en reservation nr III, som syftar till en ändring av utskottets skrivning. Den hemställan som utskottsmajoriteten svarar för är egentligen ett försök till kompromiss, som dock inte lyckades samla hela utskottet.

Det är begripligt om en diskussion kring dessa problem blir något känslöbetonad. Jag vill inte påstå att debatten här i kammaren har varit det, men det är begripligt om det kommer in en del känslöbetonade moment i diskussionen, eftersom den rör åtgärder som samhället bör vidta mot personer, som drar sig undan sin försörjningsplikt mot barn och i vissa fall också mot andra anhöriga.

Även om herr Gustavsson i Alvesta ställde sig kritisk till de uttalanden som gjorts, bland annat i propositionen, om samhällets ansvar, så är vi väl ändå överens om att det i våra dagar är en samhällets uppgift att ta vård om dem, som inte får vård på annat sätt, och att svara för att ingen skall behöva lida nöd. Som framhålles i propositionen har ju också samhället i våra dagar helt andra möjligheter än tidigare att ge vård och hjälp, där vård och hjälp behövs.

Jag skall inte gå in på den proposition rörande en reformering av bidragsförskotten som har aviserats till årets riksdag, men jag vill i sammanhanget framhålla att vi bör ha klart för oss att det här egentligen inte är fråga

Ändring i lagen om socialhjälp, m. m.

om att tillvarata barnets och familjens rätt gentemot den försörjningspliktige, utan det är snarare fråga om att vidta åtgärder för att hävda samhällets rätt att få tillbaka vad samhället i den försörjningspliktiges ställe nödgats utge. Jag är naturligtvis medveten om att det i sammanhanget finns ett psykologiskt moment som är av utomordentligt stor betydelse bl. a. för utomäktenskapliga barn och barn i söndrade familjer, det nämligen, som ger dem en känsla av trygghet och säkerhet, då de får leva i medvetande om att fadern, även om han inte bor hos familjen, ändå fullgör sin skyldighet och försörjer dem. Det är emellertid ändå inte fråga om den saken, utan det gäller, som jag nyss sade, samhällets möjligheter att hävda sig, att återkräva vad det anser sig ha rätt att återkräva av den som dragit sig undan sin försörjningsskyldighet.

Det är nu fråga om huruvida vi skall avskaffa eller bibehålla det instrument som arbetsföreläggandet och arbetshemmen har utgjort i detta hänseende. När det gäller att ta ställning till frågan om huruvida det skall bibehållas eller inte, bör man kanske också ha i minne att den, som aktualiserat problemet och som tagit initiativet till att få en ändring till stånd, strängt taget inte är socialministern utan justitieombudsmannen, riksdagens egen högsta rättsvårdande instans. I skrivelse till regeringen 1959 påtalade JO de brister som är förenade med detta instrument. Jag skall inte ta upp tiden med att gå in på denna skrivelse. Vi vet allesammans hur bristfällig konstruktionen av denna lagstiftning är. Den lägger i kommunala nämnders makt att besluta om införande av medborgare i arbetshem och att besluta om arbetsföreläggande. Detta beslut kan dessutom icke överklagas. Den kommunala nämnden måste ofta anlita polismyndigheten för att sätta beslutet i verkställighet. Beslutet om verkställighet kan inte heller överklagas, förrän den försumlige har inför-

Ändring i lagen om socialhjälp, m. m.

passats till arbetshemmet. I och med att han träder över tröskeln till arbetshemmet, kan beslutet om polisens åtgärder överklagas, fortfarande inte beslutet om socialvårdsnämndens eller barnavårdsnämndens åtgärder. En sådan konstruktion är närmast en karikatyr av en lag. Detta är så mycket allvarigare som det gäller en lag som avser att under administrativa former beröva medborgare friheten. Det är dessa saker som justitieombudsmannen har pekat på, när han ifrågasatt en ändring av bestämmelserna.

De som företräder reservation nr I har i utskottet och här i debatten med skärpa framhållit, att, så länge man inte har något nytt att sätta i stället, måste lagen vara kvar. Visserligen medger man — det framgår av utskottsutlåtandet — att lagen är bristfällig, men man vill ändå bibehålla den till dess man får något annat. Man anser det nämligen så värdefullt att kunna hota med denna lag. Den skall användas som påtryckningsmedel. Vad säger då justitieombudsmannen om detta?

På s. 11 i propositionen redovisas vad JO anför. Han ser i detta att lagen användes som påtryckningsmedel ett missbruk av lagen och anför att lagstiftningens konstruktion icke medger att arbetsföreläggande, som nu i stor utsträckning sker, fungerar som påtryckningsmedel. Vad reservanterna rekommenderar är alltså något som justitieombudsmannen anser vara ett missbruk av bestämmelsen om arbetsföreläggande. Kammarledamöterna bör ha detta i minne när vi går att besluta i ärendet.

Det kan naturligtvis ligga åtskilligt i reservanternas resonemang att man bör dröja med att avskaffa lagen, till dess att något annat kommer i stället. Resonemanget är i varje fall rätt bestickande, även om det inte är så mycket att ta på, när man analyserar det samma. Ty om denna lagstiftning är ett trubbigt och rostigt instrument som

inte ens går att skärpa utan som man endast kan hänga som en klump över syndarens huvud och använda som ett hot, så torde lagstiftningen ur rättsliga synpunkter inte vara mycket värd.

Vi som företräder utskottets majoritet har därför ansett att man redan nu kan besluta att avskaffa arbetsföreläggandet och arbetshemmen och alltså biträda Kungl. Maj:ts proposition. Vi har emellertid inte utan vidare velat biträda propositionen utan ansett oss böra understryka angelägenheten av att någonting annat kommer i stället. Vi har då tänkt oss att indrivnings- och utskökningsförfarandet skulle kunna effektiviseras ytterligare. Det bör också tillses att man får ökade möjligheter att komma till rätta med dem som flyttar från arbetsplats till arbetsplats i avsikt att undandra sig försörjningsskyldighet. Det är sådant som vi vill att utredningen skall undersöka närmare. Den försörjningspliktiges ansvar står kvar.

För oss är det ingen stor sak om de pågående utredningarna skall ta hand om detta eller om det skall bli en särskild utredning. Men vi har velat understryka att det är angeläget att man effektiviserar arbetet i detta avseende och söker åstadkomma nya användbara lösningar för att komma till rätta med problemet.

Om angelägenheten av att avskaffa arbetshemmen och arbetsföreläggandet tycks vi vara eniga, och jag behöver därför inte uppehålla mig vidare vid detta. Låt mig bara säga att för mig framstår bestämmelserna om arbetshem och arbetsföreläggande såsom en sista kvarleva av gångna århundradens lagstiftning om tukthus och spinnhus. Det är alltså den sista lilla kvarlevan av denna lagstiftning som vi nu är i färd med att avskaffa.

Jag har redan sagt att det föreligger en liten meningsskiljaktighet i fråga om utformningen av utskottets utlåtande mellan utskottsmajoriteten och företrä-

Ändring i lagen om socialhjälp, m. m.

darna för reservation III av fru Carlqvist m. fl. Skillnaden förefaller inte vara särskilt stor, men under överläggningen i utskottet har man ställt frågan, om man inte borde begära en samordning av den nordiska lagstiftningen på detta område. Det framhölls av ledamöter, som ansåg sig känna till dessa förhållanden, att det i våra gränsbygder, t. ex. över Öresund, förekommer resor inte bara i avsikt att köpa kaffe, socker, margarin etc. utan även resor i båda riktningarna som resulterar i att det så småningom föds barn i Sverige, som har en far bosatt i Danmark, eller barn, som föds i Danmark, vars far bor i Sverige. I dessa fall får barnavårdsnämnderna självfallet ganska stort besvär med att få tag i fäderna och förmå dem att betala underhållsbidrag. De svårigheterna är så mycket större som lagstiftningen på detta område är väsentligt olika i ifrågavarande länder.

Det är ett problem, som vi reservanter velat peka på. Vi menar att de som håller på med utredningsarbetet angående utsokningslagen och indrivningsförfarandet m. m. bör beakta även de speciella problem som uppstår i gränsbygderna och försöka åstadkomma en praktisk lösning som gör det möjligt att bevaka kommunernas intresse av att effektivisera indrivningsförfarandet i detta sammanhang. I reservanternas skrivning har man inte givit ett enda finger åt tanken på kriminalisering i detta sammanhang, utan reservanterna har endast velat fästa uppmärksamheten vid detta speciella problem i gränsbygderna.

Av debatten i andra lagutskottet fick jag — det vill jag gärna medge — det intrycket att ingen i utskottet var inne på tanken att vidta åtgärder i kriminaliserande syfte. Jag anser emellertid att den formulering utskottsutlåtandet fått på denna punkt är olycklig. Det gäller den sats i utlåtandet som lyder: »Utskottet finner det angeläget att den nordiska lagstiftningen på förevarande

område i möjligaste mån samordnas.» Det är en ganska hård skrivning, om man beaktar, att både i Norge och i Danmark kan de försumliga ådömas både bötesstraff och rätt så långvariga fängelsestraff. Man vet dessutom att såväl Norge som Danmark nyligen reformerat lagstiftningen på detta område. Man kan därav dra den slutsatsen att dessa länder knappast är villiga att nu ändra lagstiftningen. Även om de som står för utskottsutlåtandet inte menar det, så finns det viss möjlighet att tolka in i utskottets skrivning, att man vill anpassa den svenska lagstiftningen efter den norska eller danska lagstiftningen och därmed kriminalisera de handlingar det här är fråga om, vilket helt och hållet skulle strida mot den humana strafflagstiftning och socialvårdslagstiftning vi har i vårt land.

Jag tycker att den återgivna mening- en är helt och hållet onödig i utskotts- utlåtandet, och jag ber därför att varmt få yrka bifall till den nedtonade och betydligt mjukare skrivning, som föreslås i reservation III.

Jag skall, herr talman, efterkomma uppmaningen att försöka fatta mig kort. Jag hoppas att jag i stort sett har redogjort för utskottets uppfattning och för reservation III. Självfallet skulle här vara åtskilligt mera att säga. Jag skall dock inte i detta sammanhang gå in på någon polemik med reservanterna.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan under samtliga punkter. Beträffande utskottets motivering yrkar jag bifall till reservation III, avgiven av fru Carlqvist m. fl. Vidare instämmer jag i det yrkande som fru Gunnne framställde beträffande propositionsordningen. Med talmannens tillåtelse har till kammarens ledamöter delats ut ett förslag till propositionsordning, som avser att ställa punkt B i utskottets utlåtande under proposition först, eftersom beslutet på den punkten för en del utskottsledamöter har

Ändring i lagen om socialhjälp, m. m.

betydelse vid ställningstagandet till punkt A.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande rättssäkerheten vill jag säga till herr Johansson i Södertälje och herr Anderson i Sundsvall att vi inte har hävdat att det nuvarande systemet är tillfredsställande. På s. 12 i utskottsutlåtandet står det: »Utskottet finner sig så till vida kunna instämma i departementschefens mening att nuvarande bestämmelser om arbetsföreläggande bör slopas, med hänsyn till deras allvarliga brister, främst ur rättssäkerhetssynpunkt.» I reservationen säger vi sedan: »En avveckling av gällande system kan emellertid enligt utskottets mening icke ske förrän andra åtgärder i syfte att försumliga försörjare att fullgöra sina skyldigheter står till buds.»

När vi talar om rättssäkerheten finns det all anledning att även föra in begreppet rättskänsla i diskussionen. Herr Anderson i Sundsvall säger att JO tagit initiativ till denna lags avskaffande, och han läste upp en mening på s. 11 i propositionen, där JO sade sig se ett missbruk av lagen då man använder den som påtryckningsmedel. Men om herr Anderson fortsätter att läsa skall han finna att nederst på s. 12 står att de angivna konsekvenserna av gällande lagstiftning enligt JO:s uppfattning var i hög grad otillfredsställande, varför JO hemställde om en utredning rörande samhällets åtgärder mot försumliga försörjare samt i avbidan härpå förordade vissa provisoriska lagstiftningsåtgärder. Vad man föreslår från utskottets sida är ett avskaffande av de nuvarande bestämmelserna utan att sätta någonting annat i stället, och det kan jag inte finna är förenligt med vad JO har uttalat. Herr Anderson säger att det finns möjlighet att komma till rätta med detta problem. Men vilka

möjligheter kommer det att finnas innan det kommer något i stället enligt den utredning man har begärt? Frågeställningen är i dag: Skall vi avskaffa bestämmelsen nu eller först när det kommer ett annat förslag som är tillfredsställande? Vi vet att det går ganska snabbt att få fram ett förslag från departementet, och jag skulle tro att det är möjligt även i detta fall.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att JO har begärt en utredning. Viss utredning har väl verkställts av utredningsmannen i departementet, men det skall medges att den endast tar sikte på att avskaffa lagstiftningen på området, inte ge något nytt. Man kan väl också peka på att den utredning som JO har begärt är just samma utredning som både jag som företrädare för utskottsmajoriteten och herr Gustavsson i Alvesta som företrädare för reservation I önskar skall komma till stånd. Men jag medger att det eventuellt blir ett tomrum. Nu är det väl inte så farligt om det blir ett sådant tomrum, eftersom både socialvårdsnämnderna och barnavårdsnämnderna i mycket ringa utsträckning för närvarande använder arbetsföreläggande. Det har upplysts att Stockholms stad inte har vidtagit någon åtgärd i syfte att få fram ett arbetsföreläggande under de tre senaste åren. Jag har hört mig för hos en annan socialvårdsnämnd och en barnavårdsnämnd som inte använt instrumentet på två år. Att säga att det inte finns någonting som ersättning är väl också litet överdrivet, eftersom man fortfarande använder sig av indrivnings- och utskökningsförfarandet. Det instrumentet finns, men vi vill att det skall bli effektivare. Vi önskar också att utredningen försöker finna andra åtgärder utan att dock ge sig in på att kriminalisera på området.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill tala om för herr Anderson i Sundsvall, att propositionen redovisar 621 arbetsförelägganden för år 1962, men det sägs ingenting om hur många det skulle ha varit om detta s. k. påtryckningsmedel inte hade funnits.

Fröken ELMEN (fp):

Herr talman! Jag kan fatta mig mycket kort, alldenstund fru Gunne och herr Gustavsson i Alvesta på ett utomordentligt sätt har motiverat reservationen nr I vid utskottets hemställan under A och jag helt och hållet instämmer i allt vad de här har yttrat.

Jag skulle dock vilja säga några få ord. Först och främst är vi alla överens om att hela detta system med arbetsföreläggande och arbetshem är föråldrat, men alla är kanske inte på det klara med att det har varit ett verksamt hot när det gällt att få in bidrag från försumliga försörjare.

Herr Anderson i Sundsvall har talat om att man inte så ofta har tillämpat arbetsföreläggandet. Det är bara den omständigheten att hotet finns i bakgrunden som gör att man inte behövt tillgripa det i praktiken. Tar man bort detta påtryckningsmedel, kommer — som fru Gunne sade — antalet försumliga försörjare att öka, och samhällets utgifter för bidragsförskott m. m. kommer att stiga.

Nu sägs det såväl i utredningspromemorian som i propositionen och även i utskottsutlåtandet att samhället i dag är i en helt annan situation och att vi därför har råd med dessa kostnader. Visst skall vi se till att familjerna inte lider nöd utan hustrur och barn får sin försörjning, men vad vi inte har råd med är att luckra upp den enskildes ansvar. Det blir följden, om vi inte håller efter försörjarna, ty det är dock på den enskilda individens ansvar som vi bygger hela vår demokrati. Jag anser att vi

på olika sätt måste beakta denna sida av saken.

Propositionen har väckt en kolossal stor oro ute bland dem som arbetar på det sociala fältet, i barnavårdsnämnder och inom socialvårdsnämnder.

Efter framläggandet av propositionen och kanske särskilt med anledning av den motion, där jag tillsammans med herr Ståhl yrkat avslag på propositionen, har jag fått många brev och telefonsamtal, som har gått ut på att det enda tänkbara är att propositionen avslås och att det företas en utredning om möjligheterna att sätta något annat tvångsmedel i stället för arbetsföreläggandet.

Jag önskar för min del att man över huvud taget kunde slippa använda tvångsmedel, men tyvärr visar realiteten att sådana medel behövs för att få den enskilde att fullgöra sina lagliga skyldigheter — det är ju i lag inskrivet att man skall försörja sina barn. Men det kommer att bli mycket besvärliga förhållanden, om det inte finns ett verkligt medel som kan användas i detta syfte. Och vi måste också se till att det inte sker en moralisk uppluckring just beträffande den fundamentala vårdnadsskyldigheten gentemot barnen. Arbetsföreläggandets allmänpreventiva effekt har ju inte närmare klarlagts, men när man ser hur det går till när enskilda socialarbetare försöker jaga upp försumliga försörjare, som flytar från den ena arbetsgivaren till den andra, eller försöker få in bidrag från dem som inte har någon arbetsgivare utan själva bedriver en rörelse i mindre skala, så förstår man att det är nödvändigt med något slag av tvångsmedel.

Det är, såsom här tidigare sagts, betydelsefullt att göra en jämförelse med motsvarande förhållanden inom lagstiftningen i övriga nordiska länder. Av herr Andersons i Sundsvall redogörelse framgick att det tillämpas olika förfaranden i dessa länder och att det t. o. m. finns bestämmelser om fängelsestraff för försumliga försörjare. Jag

Ändring i lagen om socialhjälp, m. m.

vill inte uttala mig om vad som är det riktiga härvidlag, men jag anser att en kommande utredning även borde undersöka möjligheterna av en samordning av lagstiftningen på nordisk nivå. Det finns i detta sammanhang, såsom herr Anderson i Sundsvall påpekade, vissa problem som borde lösas.

Med det sagda vill jag, herr talman, yrka bifall till reservation I av fru Hamrin-Thorell m. fl.

I detta anförande instämde herrar *Ståhl* (fp) och *von Friesen* (fp).

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet *ASPLING*:

Herr talman! Jag kan i långa stycken instämma i vad herr Anderson i Sundsvall har yttrat här, och jag skall, herr talman, försöka begränsa mitt anförande till att omfatta några få synpunkter på den fråga vi diskuterar i dag.

Jag kanske kan börja med att hänvisa till ett remissvar från just en man på fältet, eftersom fröken Elmén åberopade bl. a. de personer som är engagerade i den sociala verksamheten på detta område. Det är socialvårdschefen i Hallstahammar, som bl. a. säger följande: »I vår tid, då människor allt oftare vänder sig till den kommunala socialvården för att få hjälp med sina personliga problem, motverkas kontaktsökandet av att fiskaliska möjligheter i myndighetens hand skapar dåligt renommé. En från tvångsmöjligheter befriad socialvård skulle säkerligen i ökad omfattning på ett tidigare stadium få kontakt med hjälpbehövande och i det fortsatta arbetet med klienten kunna följa fruktbärande samförståndslinjer. Borttagandet av arbetsföreläggande är i konsekvens med ett modernt betraktelsesätt inom socialvården.»

Jag tror, fröken Elmén, att det är många ute på fältet som delar denna uppfattning.

Till detta vill jag foga, som redan sagts, att det här i dag har riktats stark

kritik mot bestämmelserna om arbetsföreläggande. Även om jag upprepar vad tidigare talare anfört, tycker jag att det finns anledning understryka att JO två gånger gjort framställningar i saken till Kungl. Maj:t. Han har bl. a. påpekat att reglerna är mycket otillfredsställande från rättssäkerhetssynpunkt. JO ser ett missbruk av lagen i de kommunala nämndernas praxis att använda arbetsföreläggande som ett påtryckningsmedel utan avsikt att påkalla omedelbar verkställighet.

JO:s första framställning år 1959 ledde till att Kungl. Maj:t utfärdade ett cirkulär till socialnämnderna och barnavårdsnämnderna i syfte att bättre tillgodose anspråken på rättssäkerhet i förfarandet.

I slutet av år 1962 gjorde JO en ny framställning och påpekade att de kommunala nämndernas lagtillämpning alltså var otillfredsställande. JO ifrågasatte om frihetsberövande som medel mot försumliga försörjare hade någon plats i modern lagstiftning.

I detta läge tillkallades en utredningsman för att göra en översyn av frågan. Utredningsmannen lade fram ett betänkande vari han föreslog att arbetsföreläggande skulle avskaffas. Detta ligger till grund för proposition nr 34 med förslag till upphävande av de regler i socialhjälp- och barnavårdslagarna som rör åtgärder mot de försumliga försörjarna.

JO:s framställningar har tidigare nämnts. I debatten har det bl. a. yttrats att regeringen bort ta fasta på ett förslag i hans framställning år 1962 om att provisoriska lagstiftningsåtgärder skulle vidtas för att trygga rättssäkerheten i ärenden om arbetsföreläggen.

Jag vill då erinra om vad som var huvudsaken i JO:s framställning. JO ifrågasatte huruvida ett så allvarligt ingrepp som frihetsberövande i form av intagning på arbetshem borde bibehållas vid en genomgripande reform av lagstiftningen på detta område. Det

borde därför närmare undersökas, om tiden var inne för att avskaffa frihetsberövande såsom ett medel mot försumliga försörjare. JO hemställde om en utredning rörande samhällets åtgärder mot försumliga försörjare samt i avbidan härpå om vissa provisoriska lagstiftningsåtgärder.

Regeringen var beredd att, sedan utredningen framlagts och remissbehandlats, ta ställning till frågan om arbetsföreläggandets vara eller icke vara. Det fanns då ingen anledning att överväga provisoriska åtgärder.

Herr talman! Jag skall inte ge mig in på de många i och för sig intressanta historiska återblickar, som detta ämne kunde föranleda, men jag tycker ändå att det finns anledning erinra om att enligt äldre svensk rätt kunde betalning för vanliga skulder framtingas genom hot om frihetsberövande; skulden kunde avtjänas i häkte. Bestämmelserna härom försvann när den nuvarande utskökningslagen tillkom på 1870-talet.

I fråga om försörjningsskyldigheten låg det till på litet annat sätt, eftersom fattigvårdsstyrelsen ansågs ha husbonderätt över en person, om kommunen lämnat fattigvård åt honom eller hans familj. Det var då naturligt att kommunen kunde utnyttja hans arbetskraft. Men inte förrän med 1918 års fattigvårdslag tillkom arbetshemmen och öppnades möjlighet att mot vederbörandes vilja hålla en person till arbete, därest fattigvård lämnats åt hans familj.

När vi år 1924 fick en barnavårdslag, infördes möjligheten att använda arbetsföreläggandet mot dem som försummade betalningen av fastställda underhållsbidrag till utomäktenskapliga barn och skilsmässobarn. Dessa regler tillkom för att skydda hustru och barn mot följderna av uteblivet underhåll från försörjarens sida. Samhällets stödåtgärder var på den tiden otillräckliga och inskränkte sig i huvudsak till den hjälp som lämnades genom fattigvården — det bör man hålla i minnet.

Ändring i lagen om socialhjälp, m. m.

I våra dagar är läget helt förändrat. Samhället träder i stor utsträckning in som garant för en tillbörlig försörjning. Jag behöver bara peka på bidragsförskotten. Förslag om en effektivisering av denna stödform skall inom kort framläggas för riksdagen.

I själva verket används arbetsföreläggandet i främsta rummet av barnavårdsnämnderna såsom ett led i indrivningen av underhållsbidrag, för vilka nämnderna utgivit bidragsförskott. När förskott utbetalats, övertar ju nämnden barnets fordran på underhållsbidrag av den underhållsskyldige. Barnavårdsnämnden har alltså möjlighet att för att driva in sin egen fordran själv meddela ett beslut som innebär hot om frihetsberövande.

Det är inte några andra fordringar än underhållsbidrag, återkrav för socialhjälp och samhällsvård, som kan drivas in med sådana maktmedel. Såsom jag förut nämnde är det mer än 80 år sedan något dylikt förfarande i övrigt har tillämpats. Det finns givetvis utanför underhållsbidragens krets angelägna fordringar, t. ex. åtskilliga fordringar på skadestånd, men därvidlag har man ingen möjlighet att hota med frihetsberövande för att ge eftertryck åt indrivningen.

Den som kan betala — och det är inte så stora belopp man härvidlag anser tillräckliga — undgår intagning på arbetshem. De som tagits in på sådana hem är knappast några andra än sådana som saknar möjligheter att driva upp pengar. Det är människor som är i behov av vård av olika slag, medicinsk och annan. De bör få den vård de behöver. De kan inte få den på arbetshemmet.

Nu tycks alla i stort sett vara ense om att det restklientel som hamnar på arbetshem bör tagas om hand i andra former. Man är också på det klara med att förfarandet i samband med arbetsföreläggande inte fyller berättigade krav på rättssäkerhet. Men man vill

Ändring i lagen om socialhjälp, m. m.

ändå ha någon ersättning för arbetsföreläggandet för att få bättre påtryckning på de försumliga försörjarna än de vanliga indrivningsåtgärderna ger. Tanken på en kriminalisering av försummelse att fullgöra underhållsplikt har inte vunnit någon anklang i vårt land. Jag noterar det.

Utredningen om administrativa frihetsberövanden lade för några år sedan fram ett förslag till lag om åtgärder mot försumliga försörjare. Förfarandet liknade i det förslaget förfarandet vid tvångsintagning på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare. Den effekt på betalningsvilligheten som arbetsföreläggandet kan ha tror jag ligger i att systemet från rättssäkerhetssynpunkt är mindre tillfredsställande. En omständlig procedur med ansökan, utredning, förhör och överklagande skulle med all sannolikhet leda till att förfarandet anlidades i mycket begränsad omfattning. Det är just den av JO som lagmissbruk betecknade tillämpningen, att de kommunala nämnderna kan tillgripa arbetsföreläggande utan att intagning på arbetshem är i egentlig mening aktuell, som gör arbetsföreläggandet effektivt som indrivningsåtgärd. Frihetsberövande vid sidan om påföljder för brott är någonting som vi i vårt samhälle visar stor försiktighet med att tillgripa.

Förslag om åtgärder mot asociala element kommer att föreläggas riksdagen. En förutsättning för frihetsberövande i sådana fall är enligt förslaget att asocialiteten är samhällsfarlig, d. v. s. det skall röra sig om fara för allmän ordning och säkerhet eller grövre brottslighet. Försummelse av betalningsskyldighet är inte i den meningen samhällsfarlig. Jag kan inte tänka mig att man skulle uppställa mindre krav för ingripanden mot försumliga försörjare än mot det asociala klientelet.

Förslaget att avskaffa arbetsföreläggandet har — och jag finner det angeläget att notera det — vunnit flertalets

stöd vid remissbehandlingen. Bland de tillstyrkande befinner sig juridisk, medicinsk och social sakkunskap såsom JK, RÅ, medicinalstyrelsen, Svenska psykiatriska föreningen, socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, Socialvårdsförbundet och socialpolitiska kommittén. Förslaget tillstyrkes också av överståthållarämbetet, fem länsstyrelser, kommunförbunden och omkring hälften av det trettiootal kommunala organ som yttrat sig. Lagrådet har sedermera lämnat förslaget utan erinran.

Avstyrkanden föreligger från fyra länsstyrelser och familjerättskommittén samt hälften av de kommunala remissorganen. De motiveras i huvudsak med behovet av påtryckningsmedel mot de försumliga försörjare som kan men inte vill fullgöra sina skyldigheter. Alla finner de nuvarande reglerna otillfredsställande men vill ha något annat i stället.

Jag har nyss motiverat varför arbetsföreläggandet bör avskaffas. Om man finner ingripande med hot om frihetsberövande i nuvarande former otillfredsställande, tror jag inte att det finns några speciella indrivningsåtgärder mot försumliga försörjare att direkt sätta i stället. Det går att klara sig utan arbetsföreläggande. Som redan nämnts av herr Anderson i Sundsvall har Stockholms barnavårdsnämnd sedan mer än tre år tillbaka över huvud taget inte använt sig av arbetsföreläggande i sin verksamhet. Detta skall ses mot bakgrunden av att Stockholms barnavårdsnämnd svarar för omkring 20 procent av alla bidragsförskott i landet.

Det är angeläget, jag vill understryka det, att möjligheter till en effektiv indrivning av underhållsbidrag liksom av andra civilrättsliga och offentligrättsliga fordringar finnes. Möjligheterna till förbättrade förhållanden därvidlag bör sökas inom ramen för det normala exekutiva förfarandet. Arbetet med att förbättra detta pågår också. Lagberedningen är sysselsatt med en omarbetning av

exekutionsrätten, och en ny organisation av de exekutiva myndigheterna kommer i samband med polisens förstatligande. Vi bör upphäva den föräldrade lagstiftningen om arbetsföreläggande nu. Det kan inte anses försvarligt att i avvaktan på nya överväganden behålla en ur rättssäkerhetssynpunkt otillfredsställande ordning.

Sedan skall jag sluta med några ord om de önskemål som framförts beträffande en koordinering med de övriga nordiska länderna. I Danmark finns det möjlighet, om utmätning och införsel inte lyckas, att på ansökan av den bidragsberättigade förordna om s. k. avsoning av underhållsbidraget. Bidragsskuld på 300 kronor eller därunder avsonas med en dag för varje tiotal kronor, dock minst två dagar. Den del av skulden som överstiger 300 kronor avsonas med en dag för varje tjugofemtal kronor. I Finland kan länsstyrelsen besluta om intagning på arbetsinrättning som påföljd för uraktlåtenhet att fullgöra underhållsskyldighet. I Norge slutligen är försummelse av underhållsskyldighet straffbelagd, om vad vi kan kalla tredska föreligger.

Nu gällande lagstiftning i Danmark har tillkommit helt nyligen. Den norska lagstiftningen daterar sig från 1955. Möjligheten till en harmonisering av den nordiska lagstiftningen på detta område förefaller åtminstone mig inte vara stor.

Kriminaliseringstanken har avvisats av opinionen i Sverige, både i det nu föreliggande lagstiftningsärendet och vid tidigare tillfällen. Den danska metoden med en förvandlingstaxa torde inte heller kunna påräkna några anhängare i Sverige. De finska reglerna innefattar ett administrativt frihetsberövande, och jag har tidigare förklarat varför jag inte anser den utvägen lämplig i vårt land.

Herr talman! Efter överväganden, som jag kan försäkra kammarens ledamöter har varit ingående, har jag kom-

Ändring i lagen om socialhjälp, m. m.

mit fram till att detta är en otidsenlig kvarleva i vår lagstiftning som nu bör rensas bort.

Fröken ELMÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle gentemot socialministern vilja säga, att jag tycker att uteblivet underhåll inte kan jämföras med andra, vanliga fordringar. Jag tycker att det är riktigt som länsstyrelsen i Stockholms län säger, att det måste »vara av synnerlig vikt att det elementära moraliska och juridiska kravet på föräldrar att vårda och underhålla sina barn hålles levande. För att detta skall ske lär det vara nödvändigt, att samhället förfogar över tillräckligt verkningsfulla medel att tvinga uppenbart försumliga föräldrar att tillbörligen försörja sina barn.» Det är helt enkelt ett fundamentalt krav som vi här resonerar om.

Reservanterna talar över huvud taget inte om dem som själva är vårdfall och som tydligen finns på våra arbetshem för närvarande. De skall ha en helt annan behandling, det är vi överens om. Men det gäller hela denna grupp som inför hotet att det finns tvångsmedel fullgör sina skyldigheter.

Jag tror det skulle vara ganska allvarligt om det gjordes klart för allmänheten och för alla ambitiösa medborgare som fullgör sina skyldigheter och plikter, att vi här ger avkall på underhållsskyldighet för en hel del av medborgarna i samhället. Det rör sig inte — jag säger det ännu en gång — om dem som själva är i behov av vård utan om dem som tredsas, som alltså har försörjningsförmåga, fysisk och psykisk kondition för att fullgöra ett arbete. Det gäller de fall där det beror på viljan om underhållsskyldigheten skall fullgöras.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! När fröken Elmén säger att förslaget uppfattas så att man

Ändring i lagen om socialhjälp, m. m.

ger avkall på underhållsskyldigheten, vill jag betona att så icke är fallet. Det är klart att de människor som har betalningsskyldighet kommer att ha det fortsättningsvis i lika stor utsträckning. Det är metoderna det här gäller. Jag har redan betonat att de möjligheter, som samhället redan nu har och kan bruka, är stora och kan kompletteras. Det är icke fråga om ett avkall på betalningsskyldigheten, det vill jag starkt understryka.

Fru GUNNE (h) kort genmäle:

Herr talman! Det fanns oerhört mycket i socialministerns införande som man kunde instämma i. Men ur min synpunkt fanns det också mycket som man måste ta avstånd från. Jag kan inte i detalj gå in på de olika punkterna, men jag skulle vilja säga att när socialministern i JO:s uttalande söker stöd för sin framställning om ett omedelbart slopande av arbetsföreläggandet, så söker jag i JO:s framställning stöd för min begäran om uppskov, d. v. s. mitt yrkande om avslag på den nu framlagda propositionen.

Jag vill citera från sidan 470 i JO:s ämbetsberättelse 1963: »Det torde för övrigt, ej minst på grund av angelägenheten av att största möjliga enhetlighet iakttages vid rättstillämpningen vara påkallat, att ärenden om dylika tvångsåtgärder sammanföras till en myndighet som har att upptaga ärenden av detta slag från ett betydligt större område än en enda kommun. Frågan här om bör dock, på grund av sitt nära samband med organisationen av den administrativa rättskipningen över huvud taget, uppenbarligen icke lösas i det begränsade sammanhang, som avses med min nu förevarande framställning. Jag anser därför, att det även i fortsättningen bör, tills frågan är mogen att lösas i ett större sammanhang, ankomma på socialnämnd och barnavårdsnämnd att meddela beslut om arbetsföreläggande.»

Litet längre fram i sin ämbetsberättelse förordar han »att en bestämmelse infördes om underställning av socialnämnds och barnavårdsnämnds beslut om arbetsföreläggande». Detta är den provisoriska anordning, som jag åberopade i mitt första anförande.

Jag vill göra ytterligare en anmärkning till socialministern. Jag tycker att man utmålar nämndernas handläggning av dessa frågor i alltför dystra färger. De principer efter vilka vi nu arbetar driver oss att så mycket vi någonsin förmår tillämpa en kurativ och konstruktiv syn på socialarbetet. Vi tillgriper icke detta yttersta medel förrän i trängande nödfall.

Fröken ELMÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av att socialministern sade sig inte vilja göra avkall på ansvaret och skyldigheterna.

Men hur kommer det att bli i realiteten? Det är med hänsyn till de verkliga förhållandena som de reservanter som står för reservation nr I — vilken jag för min del stöder — vill att systemet skall avlösas av ett tvångsmedel. Det är helt enkelt nödvändigt att förhindra att det under någon period inte kommer att finnas något verkningsfullt tvångsmedel.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Det är jag som står för den motion vilken tillstyrkts av utskottet, och jag borde följaktligen tillsammans med medmotionären Mary Holmqvist vara ganska glad. Jag skall inte heller, herr talman, förlänga debatten så mycket. Jag vill bara framhålla, att jag tror att socialministern totalt underskattar de möjligheter till flykt bort från underhållsskyldigheten som föreligger, om man tar bort detta medel utan att införa något annat i stället.

Man har att laborera med i huvudsak tre medel. Det första är införsel. Därvid gäller det att få tag i den per-

Ändring i lagen om socialhjälp, m. m.

son det är fråga om, och detta kan vara ganska besvärligt. Flyttar han ofta, hinder administrationen inte med. Det kanske räcker att flytta en gång i månaden för att införselförfarandet skall mista hela sin effektivitet. Vidare kan införseln verkställas ned till ett existensminimum som i Göteborg ligger på 85 kronor i veckan för ensamstående. Lagstiftningen är alltså så hård, att införsel kan begäras på en inkomst ända ner till 85 kronor i veckan.

Det andra medlet är utmätning. Denna metod kan emellertid avfärdas i resonemanget — det finns i allmänhet inte så mycket att utmäta. Men den som slår sig på en fri företagsamhet och t. ex. skaffar sig en liten verkstad slipper undan både införsel och utmätning. Jag frågar mig om detta egentligen är rättvist. Är detta inte ett sätt att uppmuntra de människor som försöker att fly undan sitt ansvar?

Det talas i detta sammanhang mycket om humanitet. Jag tror emellertid inte att vare sig danskar eller norrmän är särskilt inhumana i detta avseende. Jag vill dock för vårt vidkommande framhålla, att denna proposition sådan den är utformad av socialministern bär vittne om en missriktad humanitet. Trots allt finns mor och barn i sammanhanget.

Bidragförskott får man enligt det nya förslaget, som jag hoppas skall gå igenom, på upp till hundra kronor i månaden. Detta utgör enligt socialministern en »avsevärd förbättring». I själva verket uppgår denna förbättring till 17 kronor i månaden.

Socialministern använde även ett annat uttryck: »en effektivisering av bidragförskottslagen». Detta är en riktig benämning, eftersom de bestämmelser som kommer i detta hänseende enligt vad man vet verkligen är att hälsa med stor tillfredsställelse.

För det som ligger över hundra kronor i månaden kan emellertid modern eller vårdnadshavaren aldrig få nå-

got bidragförskott. I ett skilsmäsofall där det t. ex. rör sig om tre barn kan vårdnadshavaren alltså få 300 kronor i månaden, för vilken summa samhället träder in som garant. Detta måste anses vara ganska litet och domstolarna dömer ofta ut betydligt mera. Jag undrar om det inte fortfarande finns utrymme för införsel för det som ligger över bidragförskottet.

Fru Holmqvist och jag och även utskottsmajoriteten har yrkat bifall till propositionen. Till den ändan vill jag säga att arbetsföreläggandet av alla former av administrativa frihetsberövanden är det absolut sämsta som existerar i vårt land. Jag är något förvånad över att ledamöter av denna kammare, vilka tidigare reagerat mycket hårt mot det administrativa frihetsberövandet nu godtar detta utan vidare.

Jag har emellertid inte, när det förelägs en proposition om avskaffande — jag upprepar det — den sämsta form av alla frihetsberövanden som finns, velat gå emot propositionens förslag.

Däremot vill jag faktiskt — även om jag inte vet om det är riktigt — vädja till socialministern att följa utskottsmajoritetens förslag om att försöka få till stånd effektiva åtgärder, som skjuter in sig på de människor, som smiter undan.

Jag vill, herr talman, alltså på denna punkt yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag skulle också vilja säga några ord om det nordiska samarbetet på detta område. Vi har en nordisk arbetsmarknad, och överallt men framför allt längs våra gränser flyttar människor över gränserna och söker arbete i något av grannländerna. Det är ganska svårt att få indrivningsapparaten att fungera i sådana fall, och jag tror att det vore värdefullt att få till stånd en översyn av denna fråga.

Huruvida en samordning skall leda till kriminalisering vågar jag inte ha någon mening om. Jag kan för min del

Ändring i lagen om socialhjälp, m. m.

inte så bestämt som herr Anderson i Sundsvall reagera mot den kriminalisering som skett t. ex. i Norge, där man väl har det bästa systemet härvidlag. Men jag skall som sagt, herr talman, inte uttala någon bestämd mening om saken. Jag anser det dock mycket önskvärt med en samordning mellan de nordiska länderna vad gäller såväl direkt ersättning och arbetsföreläggande som indrivningsförfarandet. En sådan förenkling vill jag på allt sätt rekommendera.

Jag understryker än en gång att man inte skall undervärdera de risker som finns att friska människor smiter undan sitt ansvar på grund av en lucka i bestämmelserna om indrivningsförfarande.

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! Alla är ense om en sak: att förfarandet vid intagning av försumliga försörjare på arbetshem är ur rättssäkerhetssynpunkt otillfredsställande. Enligt yrkandet om avslag på proposition nr 34, framfört i reservation I a, bör åtgärder snarast vidtagas så att prövning av intagning kommer att ske på annat sätt än för närvarande. Det får inte vara så att ofullständiga utredningar kan läggas till grund för verkställighet av frihetsberövanden.

Frågan skulle kunna lösas genom ett stadgande att talan om tvångsåtgärder skall föras hos länsstyrelse och att den ansökan avser skall äga rätt att anlita biträde, vid behov på det allmännas bekostnad. Naturligtvis bör överklagningsrätt och besvärsrätt finnas.

Det klientel som har intagits på arbetshem är kartlagt och känt. Däremot intresserar mig — liksom de remissinstanser som avstyrkt förslaget om avskaffande av arbetsföreläggande — den verkan existensen av arbetsföreläggande har på betalningsvilligheten. Jag är klar över att problemet kan ses uppifrån, och det är möjligt att de som praktiskt sysslar med hithörande ären-

den ser det i grodperspektiv. Men nog är det ändå så att det finns ganska många försumliga försörjare som inte är alkoholister, sjuka eller eljest defekta. Det finns för närvarande 77 000 barn som har beviljats bidragsförskott, och om socialpolitiska kommitténs förslag antas av riksdagen kan antalet väntas öka till omkring 117 000 barn, med en kostnad för samhället på cirka 115 miljoner kronor. Detta visar att känslan för fullgörande av underhållsplikt mot barn lämnar mycket övrigt att önska.

Alla som det härvidlag gäller försummar givetvis inte sin försörjningsplikt så, att arbetsföreläggande övervägs. Dessutom är det fråga om skuld till samhället. En höjning av bidragsförskottet aviseras — grundbeloppet skall vara 100 kronor per månad, som samhället kommer att svara för. Man får förutsätta att domar och avtal måste ligga avsevärt högre och att samhället täcker endast en del av underhållsbidragen. En fordran uppstår därför i ekonomiskt hänseende hos den underhållsberättigade, oftast modern.

Det är kanske konfrontationen med de underhållsberättigade som gör tveksamheten så stor hos vissa remissorgan, att de önskar att något annat skall träda i stället för det nuvarande systemet. Enligt utredningsmannens uppfattning är det ovärdigt ett rättssamhälle att för indrivning av sina fordringar mot enskilda använda hot om frihetsberövande som påtryckningsmedel. I denna uppfattning instämmer socialministern.

Jag kan inte dela utredningsmannens mening och därmed inte heller socialministerns. Frågan gäller inte bara skuld till samhället i ekonomiskt hänseende. Om en dom lyder på 300 kronor per månad för två barn utgör den månatligen uppkomna skulden till modern 134 kronor trots samhällets nuvarande stöd. Med det av statsrådet Lindström aviserade stödet bleve skulden 100 kro-

nor per månad, alltså 1 200 kronor per år.

Och mödrarna då? Ja, de får som andra via skatten hjälpa till att betala samhällsstödet. Vilka är det som hotet om arbetsföreläggande inverkar på? Jo, exempelvis på skrothandlaren som visar upp en skattsedel på 2 700 kronor i taxerad inkomst. Andra exempel utgör personer som på grund av bristen på arbetskraft inom t. ex. restaurangnäringen i storstäderna tar några timmars arbete här eller där och de som byter arbetsplats så snart införsel beviljats. Jag har mycket svårt att föreställa mig att exempelvis en kringresande försäljare av den typ som säljer vid dörren kan förmås till arbete på en skyddad verkstad och på så sätt hjälpas till rätta, som det heter i propositionen.

Oftast är den här typen av försumliga ogifta. Jag skulle kunna anföra en rad exempel, men jag skall nöja mig med endast ett ytterligare.

Det finns personer som har stora inkomster av annat slag än lön och som genom äktenskapsförord skriver all egendom på hustrun, så att utmätning inte kan ske. Skillnaden mellan de försumliga försörjare som genom att hålla sig undan från införsel och de som stannar kvar på arbetsplatsen — de kan måhända av familjeskäl inte byta bostättningsort och arbetsplats — framstår nästan som orättvis.

Existensminimum varierar men är ofta bestämt till låga belopp, även i de fall då underhållsskyldig är gift och har familj. Jag känner till ett fall där vederbörande man endast beviljades 82 kronor per vecka för egen del trots att mannen var gift och hade tre barn.

Vad beträffar reservation III har jag inget att invända mot utskottets skrivning då internordisk samordning prövats i åtskilliga sociala och familjerättsliga frågor tidigare och sådan är eftersträfvansvärd i den mån den är möjlig.

Ändring i lagen om socialhjälp, m. m.

I detta anförande instämde fru Löfqvist (s).

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Det hade kanske räckt med att jag instämt i vad fru Gunne, herr Gustavsson i Alvesta och fröken Elmén deklarerat från denna talarstol. Att jag dock begärt ordet beror på att jag vill vidarebefordra en röst direkt från fältet. Socialministern har nyligen refererat synpunkter som socialchefen i Hallstahammar anfört. Tillåt mig då, herr talman, att ordagrant återge vad vår socialchef i Falköping anfört beträffande förslaget om avskaffande av arbetsföreläggandet för försumliga familjeförsörjare:

»Det har förutskickats att bestämmelserna om arbetsföreläggande skall upphöra. Jag vill starkt ifrågasätta lämpligheten av att dessa bestämmelser avvecklas utan att några andra korrekptionsmedel sätts in i stället. Det är känt att bara vetenskapen om att arbetshem finnes för försumliga försörjare verkat mycket återhållande på dessa individer. När socialmyndigheterna funnit att en person försummat sin försörjningsplikt utan giltiga orsaker har det oftast räckt med att myndigheterna påpekat att dessa lagbestämmelser finns. Hur skall vi kunna komma till rätta med dessa människor i fortsättningen, därest nu gällande bestämmelser om åtgärder mot försumliga försörjare skall utgå ur lagstiftningen? Det gäller här människor som vill undandra sig sina skyldigheter, även då ingen sjukdom eller andra förmildrande omständigheter föreligger. Ofta kan inte heller införsel eller andra exekutiva åtgärder vidtagas, exempelvis när en fullt arbetsför person bara arbetar två å tre dagar i veckan, d. v. s. lagom mycket för att uppnå existensminimum. Det finns all anledning att allvarligt pröva denna fråga innan man avvecklar nuvarande system för att komma till rätta med dessa försumliga familjeförsörjare, alldenstund man

Ändring i lagen om socialhjälp, m. m.

inte har något bättre att sätta i stället.»

Detta är synpunkter värda att beakta. Det bygger på erfarenheter som vunnits under mångårigt arbete i socialvårdens tjänst.

Jag tror, herr talman, att det finns anledning att skynda långsamt när det gäller att avveckla nuvarande system för arbetsföreläggande för försumliga familjeförsörjare. En sådan avveckling bör inte ske förrän andra åtgärder står till buds. Jag tycker att det finns all anledning att stödja reservation I a till andra lagutskottets utlåtande nr 12.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Utskottets hemställan företages till avgörande momentvis. Då en del ledamöters ställningstagande till mom. A), som avser bifall till eller avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 34, torde vara beroende av huruvida skrivelse avlåtes till Kungl. Maj:t om behovet av utredning och ytterligare åtgärder, d. v. s. beslutet under mom. B), kommer — i enlighet med under debatten uttalat önskemål — proposition till en början att framställas beträffande mom. B), varvid först upptages utskottets hemställan och därefter motiveringen.

Mom. B

Herr förste vice talmannen gav först propositioner i fråga om utskottets *hemställan*, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i reservationen II) gjorda hemställan; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johansson i Södertälje begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom.

B) i utskottets utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den i reservationen II) av herr Axel Svensson m. fl. gjorda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Johansson i Södertälje begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 143 ja och 52 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Härefter framställde herr förste vice talmannen i avseende å *motiveringen* propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på godkännande av utskottets motivering med den ändring däri, som föreslagits i reservationen III); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren beträffande mom. B) i andra lagutskottets utlåtande nr 12 godkänner utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets ifrågavarande motivering

Återbetalningen av fastighetsägarbidrag till skyddsrum

med den ändring däri, som föreslagits i reservationen III) av fru Carlqvist m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 135 ja och 49 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering oförändrad.

Mom. A

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Gunne begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat,

varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 105 ja och 94 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15**Återbetalningen av fastighetsägarbidrag till skyddsrum**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckta motioner angående återbetalningen av fastighetsägarbidrag till skyddsrum.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 135 i första kammaren av herr Åkerlund samt nr 162 i andra kammaren av herr Bengtson i Solna.

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, »att riksdagen för sin del måtte besluta att ärenden, som avses i punkten 6 till övergångsbestämmelserna till 1960 års civilförsvarslag, skall upptagas till behandling därefter de ingives före den 31 december 1964, samt att riksdagen måtte uttala att under rättelse härom bör utgå med rekommenderat brev till fastighetsägare, som ålagts utbetala fastighetsägarbidrag till skyddsrum».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 135 och II: 162, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hübinette* och *Björkman*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, med bifall till förevarande motioner, I: 135 och II: 162, måtte

1) för sin del antaga i reservationen intaget förslag till lag angående efterskänkande och återbetalning av fastig-

Återbetalningen av fastighetsägarbidrag till skyddsrum

hetsägarbidrag, som fastställts jämlikt 59 b § i civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536);

2) uttala att underrättelse om den nya lagen borde utgå med rekommenderade brev till de fastighetsägare som ålagts utbetala fastighetsägarbidrag till skyddsrum.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Jag när inga större förhoppningar om att få gehör för mina synpunkter på detta ärende vid denna tidpunkt av debatten i kammaren. Dessutom är vi bara två reservanter i andra lagutskottet, men jag kan inte låta frågan passera helt obemärkt.

Frågan tillhör inte vad vi kallar de större frågorna, men den är ändå av sådan vikt att jag ber att få kommentera den. Jag skall ge en mycket kort bakgrund till vad ärendet i andra lagutskottets utlåtande nr 17 gäller.

Enligt 1944 års civilförsvarslag ålåg det vissa fastighetsägare att på egen bekostnad inreda enskilt skyddsrum i sin fastighet. År 1952 ändrades detta därhän att fastighetsägaren kunde befrias från denna skyldighet och i stället kunde han förvärva rätt till plats i s. k. befolkningsskyddsrum. Han blev då skyldig att utge bidrag till kommunen som del av denna kostnad, s. k. fastighetsägarbidrag.

I nu gällande 1960 års civilförsvarslag har dessa bestämmelser borttagits, och i övergångsbestämmelserna har föreskrivits att tidigare fastighetsägarbidrag skall, om så prövas skäligt, kunna återbetalas eller efterskänkas. Framställning härom skulle ha ingivits till vederbörande kommun före den 1 juli 1961.

1960 års civilförsvarslag vilade på ett av civilförsvarsutredningen år 1958 framlagt huvudbetänkande, vari det bl. a. hette beträffande övergångsbestämmelser: »För att en samlad över-

blick beträffande de uppkomna kraven skall vinnas inom relativt kort tid, torde enligt utredningen böra föreskrivas, att framställningen skall ingivas till kommunen inom ett år från det den nya lagen trätt i kraft.»

Det är just övergångsbestämmelsernas tidsfrist den 1 juli som motionen gäller. Fastighetsägarna blev icke underrättade om möjligheten till återbetalning, vilket hade varit enkelt att ordna genom utsändande av meddelanden med rekommenderat brev. Så har skett endast i Västmanlands län. I övriga län har underrättelse icke skett.

Visst kan det sägas att de som berördes härav borde hålla reda på de nya lagar som tillkommer. Alla vet dock att så inte sker. Inte heller skall man förbise att tveksamhet uppstod då vissa fastighetsägare erhöll underrättelse, andra icke. Det kan av de senare ha tolkats så att de icke hade rätt till återbetalning.

Jag skall anföra ett exempel på hur ett sådant ärende har bedömts. En framställning från regeringen om återbetalning sändes på remiss till överståthållarämbetet. Framställningen ingavs någon tid efter det att fristen hade utlöpt. Överståthållarämbetet erinrade i sitt remissvar att civilförsvarslagen hade tillkommit »genom samfälliga beslut av Eders Kunglig Majestät och riksdagen. Det synes därför icke enligt gällande lag möjligt att bifalla framställningen.»

Därefter anför överståthållarämbetet, och jag ber att särskilt få fästa uppmärksamheten vid vad det står i detta remissyttrande: »Emellertid kunna icke oväsentliga rättvis- och billighetsskäl anföras till stöd för en återbetalning av bidraget. Sålunda har 1953 års civilförsvarsutredning såsom skäl för fastställande av en tidsfrist för framställning om återbetalning endast angivit behovet av att en samlad överblick beträffande uppkomna krav kunde vinnas inom relativt kort tid.» Detta var vad jag nyss

Ersättning från den allmänna sjukförsäkringen till alkoholmissbrukare

citerade ur civilförvarsutredningen. »Beträffande Stockholms stad och län har endast ytterligare ett fastighetsägarbidrag (å 5 600 kronor) fastställts. En förlängning av tiden för framställning om återbetalning torde kunna ske endast genom lagändring. Därest Eders Kunglig Majestät skulle finna skäl föreslå riksdagen sådan ändring, har överståthållarämbetet icke något att erinra häremot men ett beslut härom bör givas generell räckvidd så att även andra fastighetsägare beredes möjlighet att återfå bidraget.»

Så långt överståthållarämbetet.

Jag beklagar att jag icke hade tillgång till denna remisshandling när frågan behandlades i andra lagutskottet. Det är inte alldeles uteslutet att utskottets övriga ledamöter då skulle ha sett med något större välvilja på denna motion och att resultatet sålunda skulle ha blivit mer positivt än det nu blev.

Jag medger att det är ovanligt att några år efter tidsfristens utgång aktualisera denna fråga. Men som överståthållarämbetet framhållit kan icke oväsentliga rättvis- och billighetsskäl anföras till stöd för en återbetalning.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr Hübinette och mig.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Som redan framgått av herr Björkmans anförande upphörde de övergångsbestämmelser som reservanterna här vill återuppliva att gälla den 1 juli 1961, alltså för snart tre år sedan. Utskottet anser att det är beklagligt att en del fastighetsägare inte ansökt om den återbetalning det här är fråga om i rätt tid. Inom utskottet har vi inte haft någon möjlighet att bedöma anledningen till försummelserna. Vi kan endast beklaga om så har skett i vissa fall, men utskottet har inte ansett sig kunna rekommendera riksdagen att återuppliva övergångsbe-

stämmelserna av det skälet att ett sådant beslut skulle få prejudicerande verkan med vittgående konsekvenser som vore svåra att överblicka.

Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen av herr Hübinette och Björkman; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 16**Ersättning från den allmänna sjukförsäkringen till alkoholmissbrukare**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckta motioner om ersättning från den allmänna sjukförsäkringen till alkoholmissbrukare.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr ZETTERBERG (s):

Herr talman! Den motion som jag och några andra kammarledamöter avlämnat i detta ärende innehåller en hel del material utöver det som andra lagutskottet tagit upp till behandling i sitt utlåtande nr 19. Detta material får vi kanske möjligheter att diskutera närmare då statsutskottet avlämnat sitt utlåtande över de frågor som hänvisats till behandling av detta utskott.

Det gäller här en fråga av stor principiell betydelse, nämligen om man skall betrakta alkoholsjuka såsom sjuka och därmed också ge dem en sådan behandling som tillkommer sjuka människor i vårt samhälle eller om de skall behandlas på ett särskilt sätt.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att riksdagen 1956 gav ett mycket tydligt uttryck för att de alkoholsjuka skulle betraktas såsom sjuka. Men först fem år senare tillsattes en utredning vilken

Ändrade bestämmelser rörande virkesmätning

skulle ta upp dessa ting till beaktande. Det är 1961 års sjukförsäkringsutredning som fått detta uppdrag. Vi hoppas att synen på alkoholsjukdom såsom en sjukdom vilken som helst skall ha segtrat när 1961 års sjukförsäkringsutredning framlägger sitt betänkande.

Som jag förut sade återkommer vi måhända med ett närmare resonemang beträffande de andra delarna av ärendet när det förmedlas hit från statsutskottet.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Andra lagutskottet kan ge motionärerna rätt i att det förekommit ett ganska onödigt dröjsmål när det gällt att utreda denna i och för sig viktiga del av alkoholproblemet. Men när nu 1961 års sjukförsäkringsutredning fått inskrivet i direktiven för sitt arbete att också ta upp denna fråga har vi från utskottets sida inte kunnat föreslå annat än att motionen i den del som det ankommer på andra lagutskottet att behandla lämnas utan riksdagens åtgärd.

Jag instämmer annars i motionärernas önskan att framställningen om möjligt skall kunna påskynda sakens behandling.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 17**Ändrade bestämmelser rörande virkesmätning**

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande virkesmätning.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr WACHTMEISTER (h):

Herr talman! Man brukar i det här

arbetet i allmänhet motivera varför man avgett en reservation. Jag skall börja med att göra tvärtom och förklara varför jag inte avgett någon reservation, fastän jag helt sympatiserar med motionärernas tankegångar.

Visserligen kan jag inte instämma i deras krav på omedelbar lagändring, men jag hade ju kunnat reservera mig till förmån för en utredning av frågan. Skogsstyrelsen håller emellertid, som utskottet påpekat, på med en utredning om virkesmätningen och den utredningen beräknas vara klar i höst. Att under sådana förhållanden nu begära en ytterligare utredning skulle inte ha tjänat något förnuftigt syfte.

Därmed är ingalunda sagt att allt är bra som det nu är. Tvärtom är virkesmätningen behäftad med flera allvarliga olägenheter. Det syns knappast, åtminstone inte för mig, så värst tilltalande att därför att ett fåtal köpare missbrukat sin ställning och lurat några säljare, hela virkeshandeln skall påläggas så fördyrande åtgärder som det här är fråga om.

Jag skall inte ta upp kammarens tid med att här presentera en katalog över kvalitetsmätningen och vad det är som gör att den är så dyr. Det bör observeras att det är kvalitets- och inte kvantitetsmätningen som är dyrbar. Anledningen har motionärerna klargjort, även om jag inte i allt kan instämma i deras synpunkter. Det kan tyvärr inte förnekas att skogsstyrelsen vid sin tidigare handläggning av den här frågan inte tagit hänsyn till de berättigade intressena hos den kanske största avnämarparten d. v. s. den mindre och medelstora sågverksindustrien, som inte heller är representerad bland styrelsens lekmän. Utskottet har emellertid förutsett att skogsstyrelsen låter sin nu pågående utredning ge frågorna en allsidig belysning bland annat genom att höra de av frågorna närmast berörda organisationerna. Om så har skett får vi veta i höst.

Interpellation ang. den statliga planeringen av den målbundna tekniska forskningen

Då som sagt en ytterligare utredning inte skulle medföra en snabbare lösning av problemet, tycker jag att vi kan vänta med att begära nya åtgärder tills vi fått veta resultatet av skogsstyrelsens mödor.

Därför ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr STIERNSTEDT (h):

Herr talman! Efter herr Wachtmeisters anförande har jag egentligen inte något att tillägga. Jag skulle bara vilja peka på att med den vidgade utbildning som försiggår på skogsbrukets område kan det inte finnas stor risk för att låta köpare och säljare göra upp om virkesmätningen.

Skogsstyrelsen håller, som herr Wachtmeister sade, på med att utreda denna sak. Leder inte den utredningen till önskat resultat, ber jag att få återkomma.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 18

Föredrogs vart efter annat allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckta motioner om stimulerande av gåvor till religiösa m. fl. ändamål,

nr 4, i anledning av väckta motioner om utredning angående arbetsvärdering inom den statliga sektorn, och

nr 5, i anledning av väckta motioner om en förbättrad personalvård inom arbetslivet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 19

Meddelande ang. plena den 1 och 3 april

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

I den upprättade preliminära plan 5—Andra kammarrens protokoll 1964. Nr 12

nen för behandling i kamrarna av utskottsutlåtanden har frågan om utgifterna inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde uppsatts såsom enda ärende onsdagen den 1 april. Ifrågavarande utlåtande kan emellertid icke bordläggas förrän den 1 april och kommer sålunda att företagas till avgörande först vid sammanträdet fredagen den 3 april, som bl. a. av detta skäl sannolikt måste fortsättas på kvällen. Onsdagen den 1 april kommer att behandlas ett tiotal ärenden, däribland frågan om utgifterna inom handelsdepartementets verksamhetsområde.

§ 20

Interpellation ang. den statliga planeringen av den målbundna tekniska forskningen

Ordet lämnades på begäran till

Herr BROBERG (fp), som yttrade:

Herr talman! Våra möjligheter att hävda oss på världsmarknaden är till inte ringa grad beroende av om vi kan följa med i den explosionsartade tekniska utvecklingen. Den leverantör som kan komma först med en produkt eller som kvalitetsmässigt eller tekniskt kan framställa bättre produkter har ofta möjligheten att vinna ett insteg på marknaden, som kan ge ett försprång gentemot konkurrenterna under mycket lång tid. Forskningen är ofta första ledet i den process som skall leda fram till en ny eller förbättrad produkt. I princip torde enighet råda om att samhällets insatser på forskningens område måste ökas.

I samband med att samhällets insatser ökas synes emellertid vissa principiella frågor i högre grad än nu böra uppmärksammas. Det gäller exempelvis hur våra begränsade resurser på bästa sätt skall användas, på vilka områden vi skall lämna forskningen fri

Interpellation ang. den statliga planeringen av den målbundna tekniska forskningen

och obunden, och för vilka mål vi måste eftersträva ökad planmässighet. När det gäller den målbundna tekniska forskningen synes särskilt ett problem böra klarläggas och debatteras, nämligen i vilken omfattning statsmakterna genom sina organ skall påverka forskningens inriktning och i vilken utsträckning samhällets insats bör begränsas till stöd åt industrien, i vilket fall industriföretagen själva får välja forskningsuppgifterna. Även i de fall där forskningen berör områden för vilka staten kan anses ha ett särskilt ansvar för utvecklingen såsom försvaret, eller där staten genom stora anslag påtagit sig ett betydande ansvar för utvecklingen, exempelvis atomenergiområdet, kan industrien i större eller mindre grad kopplas in genom att den erhåller uppdrag på vissa forskningsuppgifter.

Industriens utredningsinstitut har för år 1959 beräknat de utgifter som den svenska industrien haft för forsknings- och utvecklingsarbete till 650 miljoner kronor. Man torde kunna förutsätta att utgifterna nu är högre. Vissa skäl talar för industriföretagens lämplighet att själva i hög grad svara för forskningens inriktning. Samordning mellan forskning, konstruktionsverksamhet, industriell produktion och marknadsföring är ofta en av grundförutsättningarna för ett gott resultat. Svårigheten att bedöma vilka forskningsobjekt man skall inrikta sig på gör det till ett önskemål att bedömningarna och besluten ligger på flera händer och i möjligaste mån är decentraliserade. Industrien kan för närvarande få anslag från Malmfonden för vissa forskningsobjekt, och man torde kunna förutsätta att liknande anslag om någon tid även kommer att utgå från Riksbanksfonden. Om man emellertid effektivt vill stödja den av industriföretagen bedrivna forskningen, bör man även kunna överväga ett stöd enligt mera generella metoder. Det torde exempelvis inte vara förenat med

större svårigheter att på skattelagstiftningens område finna former för ett sådant mer generellt verkande stöd.

I slutet av år 1962 tillsattes av regeringen en forskningsberedning under ledning av statsministern. Samtidigt utsågs inom forskningsberedningen en arbetsgrupp med uppgift att studera den svenska forskningens organisation och att förbereda överläggningarna inom beredningen. Även denna arbetsgrupp står under statsministerns ledning. Man kan utgå ifrån att de forskningsresultat som vi kommer att få fram i vårt land inte endast blir beroende på storleken av de medel som ställs till forskningens förfogande utan även på hur effektivt de tillgängliga resurserna blir använda. De frågor som ovan berörts synes därför vara av den art att de i hög grad berör forskningsberedningens arbetsuppgifter.

Forskningens inriktning kommer även att i hög grad bli bestämd av den omfattning som atomenergiforskningen och exempelvis rymdforskningen får i vårt land. Statens planering kan därför på forskningens område bli så genomgripande för utvecklingen, att den i största möjliga omfattning bör göras till föremål för insyn och debatt.

Med hänvisning till det anförda anholder jag om kammarens tillstånd att till statsministern få ställa följande frågor:

Har inom forskningsberedningen behandlats de principiella frågor som här berörs och då närmast omfattningen av planeringen från statens sida av den målbundna tekniska forskningen i vårt land?

Om så är fallet, är herr statsministern i tillfälle att redogöra för regeringens uppfattning i här berörda spörsmål?

Denna anhållan bordlades.

§ 21

Till bordläggning anmäldes

utrikesutskottets utlåtande nr 3, i an-

ledning av motioner om erkännande av Europarådsdomstolens behörighet;

bevillningsutskottets betänkande nr 18, i anledning av väckta motioner om ändrade regler för beskattningen av naturaförmåner vid inkomst av jordbruksfastighet;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser för återlån från de allmänna pensionsfonderna,

nr 20, i anledning av väckta motioner om höjning av inkomstgränsen för arbetsgivaravgift inom ATP,

nr 21, i anledning av väckta motioner angående änkepensionerna inom folkpensioneringen,

nr 22, i anledning av väckta motioner angående företagares och fria yrkesutövers ställning inom den allmänna försäkringen, och

nr 23, i anledning av väckta motioner om förbud mot tobaksreklam; samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckta motioner om slopande av socialgruppsindelningen vid offentliga statistiska redovisningar, och

nr 7, i anledning av väckta motioner om sänkning av bokpriserna.

§ 22

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 92, till Konungen angående val av ombud i Europarådets rådgivande församling med suppleanter;

dels till riksdagens förordnanden, nr 93—98, för

herr Bengt Folke Elmgren,

fröken Lisa Mattson,

herr Hans Hagnell,

» Gunnar Edvard Heckscher,

» Sven Harry Gustafson i Göteborg, och

» Gunnar Hedlund

att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

dels ock till riksdagens förordnanden, nr 99—104, för

herr John Lennart Geijer,

» Stig Roland Alemyr,

fru Elisabet Sjövall,

herr Bo Gösta Bohman,

» Per-Olof Hanson, och

» Lars Magnus Eliasson i Sundborn

att vara suppleanter för ombud i Europarådets rådgivande församling.

§ 23

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 65, angående viss omorganisation av jordbrukstekniska institutet och statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader, m. m.,

nr 76, med förslag till lag om behandling i fångvårdsanstalt,

nr 77, angående vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.,

nr 78, angående organisationen av statens lantbrukskemiska laboratorium, m. m.,

nr 79, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 7 § förordningen den 20 juni 1935 (nr 395) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel m. m.,

nr 85, angående åldringsvårdsfrågor m. m.,

nr 86, angående anslag för budgetåret 1964/65 till vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m.,

nr 93, angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde,

nr 94, med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m., samt

nr 95, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 31 maj 1963 (nr 268) om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete.

Dessa propositioner bordlades.

§ 24

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 18.48.

In fidem
Sune K. Johansson

Torsdagen den 19 mars

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollet för den 13 in-
nevarande mars.

§ 2

Föredrogs var för sig följande Kungl.
Maj:ts å bordet vilande propositioner;
och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionen
nr 65, angående viss omorganisation av
jordbrukstekniska institutet och statens
forskningsanstalt för lantmannabyggnad-
er, m. m.;

till behandling av lagutskott propo-
sitionen nr 76, med förslag till lag om
behandling i fångvårdsanstalt;

till jordbruksutskottet propositioner-
na:

nr 77, angående vissa åtgärder i pris-
reglerande syfte på jordbrukets områ-
de, m. m., och

nr 78, angående organisationen av
statens lantbrukskemiska laboratorium,
m. m.;

till behandling av lagutskott propo-
sitionen nr 79, med förslag till förord-
ning angående ändrad lydelse av 7 §
förordningen den 20 juni 1935 (nr
395) om kontroll över tillverkningen
av krigsmateriel m. m.; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 85, angående åldringsvårdsfrågor
m. m.,

nr 86, angående anslag för budgetåret

1964/65 till vissa byggnadsarbeten vid
statens mentalsjukhus m. m., och

nr 93, angående fortsatt disposition
av vissa äldre anslag, avseende eckle-
siastikdepartementets verksamhetsom-
råde.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å
bordet vilande proposition nr 94, med
förslag till lag angående ändring i la-
gen den 25 maj 1962 (nr 381) om all-
män försäkring, m. m., hänvisades pro-
positionen, såvitt avsåg vid propo-
sitionen fogade författningsförslag, till be-
handling av lagutskott och i övrigt till
statsutskottet.

Slutligen föredrogs och hänvisades
till behandling av lagutskott Kungl.
Maj:ts å bordet vilande proposition nr
95, med förslag till lag angående änd-
rad lydelse av 1 § lagen den 31 maj
1963 (nr 268) om igångsättningstillstånd
för byggnadsarbete.

§ 3

Föredrogs, men bordlades åter utri-
kesutskottets utlåtande nr 3, bevill-
ningsutskottets betänkande nr 18, andra
lagutskottets utlåtanden nr 18 och 20—
23 samt allmänna beredningsutskottets
utlåtanden nr 6 och 7.

§ 4

Föredrogs den av herr *Broberg* vid
kammarens nästföregående sammanträ-
de.

de gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr statsministern angående den statliga planeringen av den mål- bundna tekniska forskningen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Till bordläggning anmälles statsutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1964/65 inom handelsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner,

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av en för Svenska turisttrafikförbundet m. fl. institutioner gemensam administrationsbyggnad (Sverigehuset) på Blanchetomten i Stockholm jämte en i ämnet väckt motion,

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i riktlinjerna för den statliga exportkreditgarantiverksamheten jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillbyggnad av Institutet för metallforskning;

bevillningsutskottets betänkande och memorial:

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskilt investeringsavdrag i vissa fall vid taxering till statlig inkomstskatt, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 30, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 46 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtande nr 12, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning; samt

första lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av dels väckta motioner angående målsägandes möjligheter att utfå skadestånd, dels väckta motioner angående skadestånd på grund av brott, dels ock väckta motioner angående ersättning av allmänna medel för skada vid brott av rymling.

§ 6

Anmälles och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1964/65 inom justitiedepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna å kapitalbudgeten för budgetåret 1964/65 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

från bevillningsutskottet:

nr 106, i anledning av väckta motioner angående beskattningen av fastighetsförsäljning i vissa fall; samt

från första lagutskottet:

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i sjölagen m. m.

§ 7

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 66, angående vissa anslag för budgetåret 1964/65 till teaterverksamhet m. m.,

nr 68, angående vissa frågor rörande lärarutbildning,

nr 73, angående utbildning av arbetsterapeuter och sjukgymnaster,

nr 88, angående nybyggnad för Chalmers provningsanstalt, m. m.,

nr 90, med förslag till lag om personundersökning i brottmål, m. m.,

nr 92, angående anslag för budgetåret 1964/65 till ersättning i anledning av nedläggning av viss tullstation,

nr 98, angående ändrade beräkningsgrunder för löneavdrag vid arrest och disciplinbot, samt

nr 108, angående bildande av ett statligt aktiebolag för bevakningstjänst m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 8

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Riksdagens andra kammare

Undertecknade anhåller härmed om ledighet från riksdagsgöromålen under

tiden 31/3—3/4 för resa till Danmark som företages för fullgörande av offentligt uppdrag.

Stockholm 19/3 1964

Tore Bengtsson

Mac P. Hamrin

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 9

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.04.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 20 mars

Kl. 11.00

§ 1

Herr talmannen meddelade, att herr Björkänge enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 18 innevarande mars—den 18 nästkommande april.

Herr Björkänge beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 2

Svar på fråga ang. fastighetsombud för jordägande dödsbo

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärälund har frågat mig, om jag har för avsikt att förelägga riksdagen förslag till lag om fastighetsombud för jord-

ägande dödsbo i enlighet med ett av lantmäteristyrelsen, skogsstyrelsen och lantbruksstyrelsen den 27 september 1962 överlämnat utredningsförslag.

Mitt svar är att detta lagstiftningsprojekt inte är av den angelägenhetsgraden, att det i dagens mycket ansträngda läge när det gäller behandling av lagfrågor i departement och i lagrådet kan ges någon förtursrätt. Jag kan därför inte för dagen säga om och i så fall när något förslag i ämnet kommer att underställas riksdagen.

Vidare anförde

Herr NILSSON i Tvärälund (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för justitiedepartementet för svaret på min fråga. Tyvärr innehåller det inte vad jag hade hoppats på.

Svar på fråga ang. handläggningen av ärenden rörande rennärigen

Anledningen till att jag ställde frågan var att det nu har gått ungefär ett och ett halvt år sedan lantmäteristyrelsen, skogsstyrelsen och lantbruksstyrelsen genom en särskild hemställan anhöll om åtgärder för att främja förbättring av fast egendoms indelning och skötsel i vad det gäller dödsbon. Det s. k. sterbhusproblemet har ju ökat påtagligt och blivit alltmer irriterande för varje år. Detta gäller inte bara dödsbodelägarnas inbördes förhållanden utan i minst lika hög grad andra fastighetsägare liksom myndigheter som har att främja strukturrationalisering- en inom jordbruk och skogsbruk.

Det har visat sig att dödsbon är mindre aktivt intresserade av strukturrationalisering än andra ägarkategorier. Detta är ett allvarligt problem, och det är otillfredsställande att en allt större del av fastigheterna på detta sätt undandras den allmänna rationaliserings- verksamhet, som bl. a. syftar till bättre arrondering och lämpligare storlek på fastigheter liksom samarbete och sam- verkan över ägogränserna mellan olika fastighetsägare och även mellan ägar- kategorier. En allmän utredning, syft- ande till en revision av dödsbos orga- nisation och representation och av reg- lerna för arvsskifte, anser jag vara en angelägen uppgift i det läge dessa frå- gor nu befinner sig.

Den i ifrågavarande hemställan till Kungl. Maj:t föreslagna lagändringen är av relativt begränsad omfattning. Den skulle medge domstol rätt att på initiativ av myndighet och dödsbodel- ägare förordna om s. k. fastighetsom- bud med begränsade befogenheter. Det skulle närmast gälla skötsel och orga- nisation av dödsboets jord- och skogs- bruk. Reformen skulle ge praktiska möjligheter till en ändamålsenlig sköt- sel av och öppna vägen för rationali- seringsåtgärder som skulle förbättra dödsboets fasta egendom.

De tre institutionerna lantbrukssty- relsen, skogsstyrelsen och lantmäteri-

styrelsen anser utifrån sina utgångs- punkter, att denna fråga är värd för- tursrätt. Det är nu bara att beklaga att departementets och lagrådets resur- ser är så ansträngda, att vi inte kan vänta förslag under innevarande riks- dag, om jag har fattat svaret rätt.

Eftersom jordbruksministern är när- varande i kammaren och jag tror mig veta att han också är väl införstådd med detta problem ber jag att få ut- trycka förhoppningen, att resurser sna- rast skall skapas för att det problem som jag har tagit upp i min fråga skall kunna lösas så fort som möjligt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3**Svar på fråga ang. handläggningen av ärenden rörande rennärigen**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yt- tade:

Herr talman! Herr Jönsson i Inge- marsgården har frågat, i vilken ut- sträckning företrädare för samerna har beretts tillfälle delta i handläggningen av ärenden som gällt rennärigen.

Enligt beslut av 1962 års riksdag har till lantbruksstyrelsen knutits en sär- skild rennäringsnämnd bestående av fö- reträdare för samerna. Nämnden skall fungera som rådgivande organ till sty- relsen i alla frågor rörande rennäring- en, som är av principiell natur eller el- jest av större vikt. Enligt av Kungl. Maj:t utfärdad instruktion har nämnden till uppgift att till lantbruksstyrel- sen och, i enlighet med föreskrifter meddelade av Kungl. Maj:t, till andra myndigheter och till enskilda avge in- fordrade yttranden. Lantbruksstyrelsen har hitintills remitterat 15 ärenden till nämnden.

Vid riksdagsbehandlingen av prop. 1962:68 framhölls i anledning av mo- tionsyrkande att lantbruksstyrelsen äger

Svar på fråga ang. handläggningen av ärenden rörande rennärings-

rätt att inkalla sakkunnigt biträde av samer där så skulle påkallas. Enligt vad jag inhämtat har någon sådan sakkunnig hittills inte erfordrats vid plenum. Däremot har styrelsen i andra former haft överläggningar med företrädare för samerna angående rennäringsärenden.

Vidare anförde:

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på min fråga.

Jag är överraskad över att jordbruksministern i svaret säger, att enligt vad han inhämtat har något sakkunnigt biträde av samer hittills inte erfordrats vid lantbruksstyrelsens plenum. I övrigt har jag ingenting att invända mot svaret och den redogörelse som där lämnas.

När man läser den resolution A, som antogs av Svenska samernas riksförbund vid senaste landsmöte för någon vecka sedan i Östersund, kan man inte undgå att finna jordbruksministerns besked egendomligt. I slutet av nämnda resolution heter det: »Trots uttalanden i riksdagen har samer ej adjungerats till lantbruksstyrelsens plenum. Samerna önskar bättre samarbetsvilja från lantbruksstyrelsen. Frågan om central myndighet för rennärings syns icke ännu varaktigt löst. Det är av stor vikt att dylik myndighet vinner samernas förtroende.»

Av detta framgår tydligt, att den ena av här berörda parter är missnöjd med rådande förhållanden.

Personligen skulle jag vilja tillägga, att man väntade sig en hel del positiva åtgärder inom rennäringsen sedan riksdagen år 1962 fattat sitt beslut i frågan. Detta beslut innebar ju också att de angelägenheter som rör rennäringsen överflyttades till en ny myndighet. Det är under dessa förhållanden överraskande att finna, att det inte någon

gång under den gångna tiden ansetts erforderligt att ta direkt kontakt med rennäringsens företrädare vid plenum hos denna myndighet.

Lantbruksnäringsens utövare är väl företrädade inom lantbruksstyrelsen och detsamma gäller fiskets utövare och fiskeristyrelsen. Men när det gäller rennäringsen, som ändå har så speciell karaktär, har man inte ens ansett det påkallat att adjungera näringsens utövare vid styrelsens plenum under de två år som gått sedan ärendena lagts under lantbruksstyrelsens behandling.

Det är klart att detta förhållande inte är tillfredsställande och att det inte skapar ett ömsesidigt och gott förtroende mellan parterna. Jag har särskilt velat erinra om detta med anledning av att det under diskussionen här i kammaren år 1962 av talesmannen för utskottet, som vid voteringen vann med en röst, gjordes bl. a. följande uttalande: »Utskottet säger att lantbruksstyrelsen äger rätt att kalla biträde från rennäringsnämnden när så anses behövt. Utskottet förutsätter också att man skall utnyttja denna möjlighet.»

Jag ber att ännu en gång få tacka för svaret på min fråga.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Ingen annan instans än lantbruksstyrelsen själv kan avgöra när det är nödvändigt att ha denna expertis närvarande. Det är här inte fråga om att adjungera någon ledamot till styrelsen, utan det gäller att få biträde av expertis för att belysa vissa frågor.

I mitt svar har jag påvisat, att lantbruksstyrelsen i femton ärenden har vänt sig till rennäringsnämnden för att få veta hur den sett på saken. Jag föreställer mig att en sådan remiss ofta kan ge lika klart besked om var samerna eller åtminstone samernas riksförbund står i en viss fråga. Jag kan inte förstå att det skulle vara möjligt för vare sig mig eller herr Jönsson i

Erkännande av Europarådsdomstolens behörighet

Ingemarsgården som inte sitter i lantbruksstyrelsen att avgöra, om denna i ett angeläget ärende har försummat att ta kontakter med samerna. Jag har ingen anledning att utgå från att så skulle vara fallet.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Jag har ingen anledning att gå in på frågan om vad som kan ha försummats. Däremot måste jag konstatera, att man inte har begagnat möjligheten att skapa den atmosfär av ömsesidig förståelse mellan myndigheterna och rennäringens utövarer, som enligt min mening är en förutsättning för att allt skall ske i fråga om rationaliseringen av rennäringen som är påkallat. Jag anser det vara en mycket beklaglig sak att man inte utnyttjat denna möjlighet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 66, angående vissa anslag för budgetåret 1964/65 till teaterverksamhet m. m.,

nr 68, angående vissa frågor rörande lärarutbildning,

nr 73, angående utbildning av arbetsterapeuter och sjukgymnaster, och

nr 88, angående nybyggnad för Chalmers provningsanstalt, m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen nr 90, med förslag till lag om personundersökning i brottmål, m. m.;

till statsutskottet propositionen nr 92, angående anslag för budgetåret 1964/65 till ersättning i anledning av nedläggning av viss tullstation;

till behandling av lagutskott propositionen nr 98, angående ändrade beräkningsgrunder för löneavdrag vid arrest och disciplinbot; samt

5*—Andra kammarens protokoll 1964. Nr 12

till statsutskottet propositionen nr 108, angående bildande av ett statligt aktiebolag för bevakningstjänst m. m.

§ 5

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 10 och 34—36 samt bevillningsutskottets betänkande nr 23.

§ 6

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 30, med föranledande av kammarnas skiljaktiga beslut rörande **utskottets betänkande nr 10** i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 46 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren, som på framställd proposition biföll utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, godkände den i memorialet föreslagna voteeringspropositionen.

Herr TALMANNEN yttrade:

Såsom tidigare meddelats kommer gemensam omröstning avseende denna fråga att anställas vid början av kammarnas sammanträden onsdagen den 1 april.

§ 7

Föredrogs, men bordlades åter bankoutskottets utlåtande nr 12 och första lagutskottets utlåtande nr 12.

§ 8

Erkännande av Europarådsdomstolens behörighet

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 3, i anledning av motioner om erkännande av Europarådsdomstolens behörighet.

Erkännande av Europarådsdomstolens behörighet

I en motion i första kammaren, nr 433, av herrar *Per-Olof Hanson* och *Hernelius*, ävensom i en likalydande motion i andra kammaren, nr 520, av herr *Bohman m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen ville för sin del besluta att Sverige borde avgiva sådan förklaring om erkännande av Europarådsdomstolens behörighet, som avsåges i art. 46 av Europarådskonventionen angående de mänskliga rättigheterna.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 433 och II: 520 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Virgin, Cassel* och *Gustafson* i Göteborg, som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 433 och II: 520 ville för sin del besluta att Sverige borde avgiva sådan förklaring, som avsåges i art. 46 i Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Utrikesutskottets utlåtande nr 3, som vi nu har att behandla, är onekligen mycket lakoniskt — det upptar bara ett enda blad. Detta förhållande kanske motiverar att jag säger några ord om den motion, som behandlas i utskottsutlåtandet.

Motionen går ut på att Sverige skall erkänna Europarådets domstol för de mänskliga rättigheterna och ställa sig under dess jurisdiktion. Vi har ju en konvention om de mänskliga rättigheterna som underskrevs 1950 och som Sverige ratificerade redan 1951. Jag tycker det är angeläget att betona, att Sverige alltså har godkänt denna konvention och därmed är bundet av den.

Mot yrkandet på att vi skall erkänna Europadomstolens behörighet har man anført allehanda farhågor för att vår lagstiftning inte skulle stå i över-

ensstämmelse med konventionen. Detta skulle göra oss tveksamma att erkänna domstolen. Men redan 1951 när vi ratificerade konventionen prövades dessa frågor, och man fann att ingenting i vår lagstiftning i och för sig skulle motivera att vi inte accepterade konventionen. De som nu säger sig vara rädda för att Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna skulle komma i konflikt med vår lagstiftning, är alltså ute tretton år för sent.

Sverige har också senare godkänt, att enskilda personer i vårt land skall ha rätt att framföra klagomål. Efterlevnaden av konventionen övervakas av olika organ. I första hand är det kommissionen för de mänskliga rättigheterna, vilken för resten nu har en svensk som ordförande. Denna kommission tar emot alla klagomål och undersöker i vad mån de är berättigade. Om den finner klagomålen berättigade, försöker den också råda bot på missförhållandena. Först om kommissionen inte lyckas med detta, går frågan vidare antingen till Europarådets ministerkommitté eller till den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna.

Domstolen är behörig att ta upp frågan endast om den stat, som klagomålet härrör från, har ställt sig under domstolens jurisdiktion. Det har inte Sverige gjort ännu. Om ett sådant klagomål från Sverige går till kommissionen för de mänskliga rättigheterna och kommissionen finner det berättigat och inte kan råda bot på missförhållandena, så går frågan automatiskt till Europarådets ministerkommitté för slutgiltigt avgörande med två tredjedelars majoritet. Så långt är vi alltså bundna för närvarande.

Motionen går ut på att vi skall göra det möjligt att en dylik fråga går vidare till den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna. Motionen och reservationen yrkar alltså, att Sverige skall ställa sig under den europeiska domstolens jurisdiktion. Reser-

Erkännande av Europarådsdomstolens behörighet

vanterna och motionärerna finner det egendomligt, att Sverige erkänner konventionen om de mänskliga rättigheterna men inte vill godta den kontroll, som en självständig och oavhängig domstol utövar.

Det har invänts att av de 17 länder, som kan komma i fråga, är det bara 8 som har erkänt domstolens behörighet på detta område. Man säger att Sverige gott kan vänta. Av de nordiska länderna har Danmark och Island redan ställt sig under domstolen. Norge och Sverige är kvar, och det verkar som om de norska och svenska regeringarna håller på att krusa varandra om vem som skall komma först. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att om alla länder hade varit lika litet intresserade för den europeiska domstolen, hade den aldrig kommit till stånd, eftersom det behövdes att åtta länder ställde sig under domstolen för att den skulle träda i funktion.

Vi har märkt, herr talman, ett ökat intresse för det europeiska samarbetet här i vårt land, och det är mycket glädjande. Vi måste säga nej till många former av politiskt samarbete på grund av vår alliansfria politik. Men är det inte då så mycket större skäl att vi på områden där vi kan samarbeta i Europa verkligen visar vår vilja att göra detta? Och finns det något område som bör vara mer lämpat för Sverige än frågan om de mänskliga rättigheterna? Jag finner det förvånansvärt att man här tycks ha den uppfattningen, att Sverige skall komma med bland de allra sista. Är det inte i stället ett intresse för oss att visa vår vilja att helt godta det system som Europarådskonventionen innebär?

Herr talman! Trots att utskottsutlåtandet är mycket kortfattat, stänger det ingalunda dörren för ett bifall längre fram till motionens yrkande. Jag är övertygad om att den dag kommer, oavsett hur omröstningen går i denna kammare, då vi tar den fulla konse-

kvensen av vår anslutning till konventionen om de mänskliga rättigheterna. Jag tror att motionerna och reservationen är nyttiga som en opinionsyttring. De visar att det finns en opinion i vårt land som vill slå vakt om Europarådskonventionen och dess efterlevnad till alla delar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Hamrin* i Kalmar (fp) och *Dickson* (h).

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Först ber jag att få ansluta mig till det som herr Gustafson i Göteborg anförde, men jag vill understryka ett par punkter ytterligare.

Här i Sverige har vi en tradition, som kanske inte gäller i alla andra länder, nämligen att om vi ansluter oss till en internationell överenskommelse, så skall vi också iaktta den. Det är en mycket väsentlig och värdefull princip att ta ingångna överenskommelser på fullt allvar. Självfallet måste vi därför utgå ifrån att en svensk anslutning till konventionen angående de mänskliga rättigheterna innebär att Sverige har för avsikt att fullt ut respektera konventionens innehåll, oavsett om detta möjligen kan komma att medföra svårigheter för vårt land — vilket jag för min del betvivlar — eller inte.

Ett ärende kan nu dras upp på två sätt inför de för ändamålet inrättade myndigheterna. Det ena sättet är att det dras upp av ett land, som självt har anslutit sig till konventionen och som har klagomål att anföras mot ett annat land. Jag tror att det är förhållandevis liten risk för att Sverige i sådant fall skulle bli utsatt för några klagomål. Vi har egentligen inte några problem av den typ, där ett annat land kan förväntas föra talan mot oss utifrån konventionen angående de mänskliga rättigheterna. För vissa andra länder däremot, som har mera omfattande internationella förpliktelser än vi, kan

Erkännande av Europarådsdomstolens behörighet

frågan te sig annorlunda. För min del tror jag att anledningen till att man i Storbritannien och Frankrike har hyst en viss tvekan när det gäller att underkasta sig domstolens jurisdiktion är farhågor för att domstolen skall kunna användas som ett propagandamedel mot det egna landet i sådana rent politiska sammanhang.

Det andra sätt på vilket ett ärende kan anhängiggöras är att det sker av en enskild medborgare, som anser att hans rättigheter har trätts för när. Ett land som har anslutit sig till konventionen kan självt avgöra, om det vill finna sig i att frågan bringas inför myndigheternas granskning på det sättet eller inte. Sverige hör till de länder som genom anslutning till art. 25 i konventionen uttryckligen har gått med på att enskilda medborgare skall få föra talan mot svenska myndigheter i sådana sammanhang. Den första prövningen ankommer då på den kommission som herr Gustafson i Göteborg talade om. Jag vill också påpeka att det svenska intresset har tagit sig uttryck däri, att en mycket framstående svensk jurist, presidenten i Kungl. Maj:ts och Rikets Svea hovrätt, för närvarande är ordförande i kommissionen.

Som herr Gustafson i Göteborg också sade kan ett ärende gå antingen till ministerkommittén enbart eller också vidare därifrån till domstolen. Låt oss då komma ihåg att ministerkommitténs avgörande av ett ärende träffas med två tredjedels majoritet. Man har sålunda inga garantier för att inte av politiska grunder bli överröstad vid ett avgörande i ministerkommittén.

Rätten att begära att målet skall överflyttas till domstolen ligger icke hos den enskilde klaganden. De enda som kan kräva sådan överflyttning är dels en intresserad regering och dels den kommission där presidenten i Svea hovrätt är ordförande. Vidare har Sverige tagit ställning i denna fråga på det sättet, att vi har utsett en framstående

svensk jurist som ledamot av domstolen.

Jag ser saken så, att för ett land som Sverige innebär möjligheterna att överflytta ett mål till domstolen den fördelen, att man får en viss garanti för att Sverige inte i ett tänkbart läge blir föremål för en politiskt betingad, mindre vänlig behandling av två tredjedelar av ministerkommittén. Och jag har ytterligt svårt att tänka mig några praktiska problem, som skulle kunna vålla motsvarande olägenheter för Sverige av ett godtagande av domstolens jurisdiktion.

Jag skall gärna erkänna, att risken för att Sverige över huvud taget blir föremål för någon allvarlig procedur i det sammanhanget är mycket liten, i varje fall så länge inte rättssäkerheten i landet allvarligt försämrats. Toleransen i sådana sammanhang är nämligen ganska betydande. Men just av den anledningen är det mig också fullkomligt obegripligt att Sverige, som har godtagit bestämmelserna i art. 25, liksom vi har godtagit hela konventionen, och som har en medlem i kommissionen och en i domstolen, inte skall underkasta sig domstolens jurisdiktion. De problem som uppkommer i det sammanhanget för länder som Frankrike och Storbritannien föreligger inte för oss.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Braconier*, *Magnusson* i Tumhult, *Regnéll* och *Palm* (samtliga h).

Fru **RENSTRÖM-INGENÄS** (s):

Herr talman! Herr Gustafson i Göteborg har rätt i att utrikesutskottets utlåtande fått en mycket knapphändig utformning. Men att utlåtandet gjorts så kortfattat beror inte på att vi finner ärendet vara av mindre vikt utan på att — som utskottsmajoriteten också erinrar om — ärendet varit uppe till behandling i kammaren vid flera tillfällen, senast år 1962, och att sedan

Erkännande av Europarådsdomstolens behörighet

dess ingenting inträffat som ger anledning till ett ändrat ståndpunktstagande.

Reservanterna påstår inte heller att någonting nytt inträffat — de säger bara att det synes som om domstolen nu skulle ha fått en något fastare ställning. Motiveringen för det uttalandet är väl i så fall att domstolen existerat i ytterligare två år, ty i sak har ingen ändring skett.

Utskottet har alltså inte funnit anledning att frånga sin tidigare avvaktande hållning. Såsom redan framhållits har Sverige därmed inte isolerat sig från det internationella samarbetet på området. Redan i november 1950 anslöt sig Sverige till Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna. För att trygga tillämpningen av konventionen har, såsom framhållits, tillskapats två särskilda organ: dels den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna, dels den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna.

Om en enskild stat känner sin rätt kränkt kan den föra talan inför kommissionen, som utreder frågan och söker få parterna att förlikas och göra upp i godo. Lyckas inte detta skall kommissionen utarbeta en rapport över ärendet och överlämna den till Europarådets ministerkommitté, vilken — som herr Heckscher sade — med två tredjedels majoritet avgör om en kränkning av konventionen ägt rum. Finner ministerkommittén att konventionen kränkts fastställer den en tidsfrist under vilken rättelse skall ske.

Men ministerkommitténs befattning med ärendet upphör, om kommissionen eller en berörd stat hänskjuter ärendet till domstolens prövning. Vad vi nu resonerar om är sålunda, huruvida Sverige skall erkänna domstolens jurisdiktion, så att detta förfaringssätt skulle kunna tillämpas gentemot Sverige.

Hittills har konventionen biträttas av 15 av Europarådets 17 stater; det är Frankrike och Schweiz som står utan-

för. 10 av de 15 staterna — bland dem Sverige — har även biträtt förklaringen om enskilda personers och organisationers klagorätt hos kommissionen. 8 av de 17 staterna har erkänt domstolens jurisdiktion; Sverige och Norge är bland dem som ställt sig avvaktande. Man vill vänta och se hur denna domstol fungerar i praktiken, och det har man som sagt ännu mycket ringa erfarenhet av. Alltjämt har där endast förekommit de två mål, som vi talade om år 1962 — och de var knappast av den karaktären att de hade bort behandlas av domstolen.

Vad det nu är fråga om är, att vi skulle gå med på en form av internationell prövning och kontroll av vår interna lagstiftning över ett mycket vidsträckt område. Jag tillåter mig att återigen erinra om de skäl häremot, som framhållits i denna kammare vid tidigare diskussioner i frågan och som enligt min uppfattning fortfarande är starka. Konventionen kräver att det organ, som skall kunna döma personer till frihetsstraff, skall ha judiciell karaktär. Det skall alltså vara fråga om domstolar. Här i Sverige har man emellertid på vissa områden överlåtit åt andra organ än domstolar att besluta i sådana ärenden. Detta gäller barnavårdsnämnder, alkoholistnämnder och nämnder som beslutar om sinnessjukas internering. Vi anser att det är humant och riktigt att förfara som stadgas i dessa våra lagar.

Det är visserligen sant, att lagrådet vid sin behandling av den nya barnavårdslagen framhöll, att vårt förfaringsätt inte står i strid med konventionen om de mänskliga rättigheterna, men detta är bara den svenska tolkningen av konventionen. Eftersom den internationella domstolen i sina regler kräver att det skall vara en juridisk domstol i dessa fall, vet vi inte med säkerhet hur den internationella domstolen skulle ställa sig till denna fråga. Lagrådet hade således inget att erinra

Erkännande av Europarådsdomstolens behörighet

mot att barnavårdsnämnderna fick den sammansättning som stadgas i vår barnavårdslag.

Jag vill vidare instämma i de tankegångar som den norske justitieministern Haugland framförde i den norska stortingsdebatten i denna fråga på följande sätt: »Det kan komma en situation med starkt utvecklad integration, då även anslutningen till ett övernationellt domstolssystem kan framstå som självfallet.»

Detta är emellertid icke vår situation i dag. Tvärtom både kan och bör vi ta oss tid i dagens läge att noga överväga konsekvenserna, innan vi beslutar oss för att erkänna domstolens kompetens. Att bedöma om det blir nödvändigt med nya lagregler — och vad dessa i så fall skall innehålla — kan vi inte göra så länge vi inte har någon erfarenhet av domstolens praxis — vilket vi knappast ännu har.

Detta innebär emellertid inte, herr Gustafson i Göteborg, att vi därmed skulle yrka på att ställa oss sist i raden av dem som erkänner domstolen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tar fasta på vad utskottets talesman nyss sade, att utskottsmajoriteten inte alls är inställd på att vi skall komma sist att erkänna domstolen som behörig för vårt lands vidkommande. Men intar utskottsmajoriteten den ståndpunkten får den nog börja tänka på att föreslå anslutning — annars löper vi risken att komma bland de allra sista.

Fru Renström-Ingenäs sade att frågan är, huruvida vi skall få en internationell kontroll över vår interna lagstiftning. Men den frågan uppkommer ju inte nu — den uppkom i det ögonblick vi anslöt oss till *konventionen*. Det var då som vi faktiskt i fråga om de mänskliga rättigheterna godkände

en viss internationell kontroll över vår lagstiftning — av den anledningen att vi ville ha en konvention om de mänskliga rättigheterna i Europa. Det är inte så, att domstolen har några särskilda regler som den skall följa; det är inte så, att vi genom att underkasta oss domstolens jurisdiktion skulle komma in under ett nytt regelsystem. Domstolen har ingenting annat att följa än konventionen, den konvention som vi själva ratificerat.

Frågan är sålunda inte alls, huruvida vi skall ställa vår lagstiftning under internationell kontroll eller ej. Den frågan är avgjord genom att vi bundit oss vid konventionen. Nej, frågan är huruvida ett klagomål från svensk sida i sista hand skall behandlas av en politisk församling — av ministerkommittén vilken träffar sitt avgörande med två tredjedels majoritet, som herr Heckscher nyss påpekade — eller av en oavhängig och självständig domstol. Med andra ord: Är det politiker eller jurister som skall bedöma, huruvida vi efterlever den konvention som vi anslutit oss till? Det är kärnfrågan i dag, och det är den enda frågan. Jag tycker inte att svaret borde vara så svårt att ge.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Både herr Heckscher och herr Gustafson i Göteborg gav uttryck åt meningen, att Sverige skall försöka vara med i alla de internationella sammanhang där det över huvud taget är möjligt. Jag ansluter mig helt till denna allmänna principiella ståndpunkt; jag tycker det är viktigt att vi följer den linjen.

Men låt mig tillägga, att det förefaller mig som om vårt land i många hänseenden gått mycket längre än andra länder när det gäller internationellt samarbete. Ett färskt exempel är att vi kanske i större utsträckning än något annat land deltagit i FN:s militära aktioner i olika områden.

Erkännande av Europarådsdomstolens behörighet

Jag tror emellertid att det blir nödvändigt att sovra något bland de olika projekt som kan komma upp. Då Europarådet — liksom kanske också Nordiska Rådet — bildades, greps medlemmarna av en i och för sig mycket naturlig ambition att lägga fram olika förslag när det gällde det internationella samarbetet och den internationella rättsordningen. En del av dessa förslag dubblerade faktiskt åtgärder, som redan vidtagits av den mera omfattande organisationen Förenta Nationerna. En del av förslagen var visserligen mycket välmenande men kanske inte alldeles nödvändiga att föra ut i verklighetens värld.

Jag tillhörde själv Europarådets rådgivande församling under de år, då man projekterade konventionen och domstolen, och jag vill gärna framhålla, att jag själv och många med mig ställde sig ganska skeptiska inför nödvändigheten av att införa en domstol av denna typ — en överdomstol som eventuellt skulle kunna korrigera de enskilda medlemsländernas åtgärder mot olika personer.

Dessutom förefaller det mig något onödigt att ha speciella europeiska konventioner och domstolar för de mänskliga rättigheterna. Jag tycker att detta bör ligga på det mera världsomfattande planet. Jag har också fortsatt att hysa denna skepsis under åren. Jag har deltagit i utrikesutskottets behandling av motioner med likartat innehåll under föregående år, och jag har alltid haft den uppfattningen, att det är skäl att vänta med den speciella förklaring, som man begär av vårt land i detta avseende.

Något land har vägrat att ratificera konventionen. Sverige har gått längre, men jämte ungefär halva antalet av Europarådets medlemsländer har vi inte velat avgiva denna speciella förklaring. Jag tycker också att det finns anledning att vänta ytterligare någon tid — om vi över huvud taget skall vara

beredda att avgiva någon sådan förklaring. Vi måste nog ha större erfarenhet av domstolens arbete än vad som föreligger genom de två fall som dragits inför domstolens jurisdiktion.

Vilka länder är det då, som med oss inte har velat avgiva denna förklaring och som alltså enligt motionärernas mening måste anses efterblivna när det gäller det internationella samarbetet? Jo, det är först och främst vårt grannland i väster, Norge, som vi har mycket gemensamt med. Norge har inte velat ge sin anslutning till dessa åtgärder. Och något som är ännu mer betydelsefullt — norrmännen är ju speciellt känsliga för suveränitetsinskränkningar och vill inte ha någonting utöver det norska stortinget — är att till denna grupp hör ytterligare ett land, vilket vi känner stark frändskap till, nämligen England, som sannerligen har deltagit i det internationella samarbetet på olika områden och som har institutioner och lagar, vilka ganska väl överensstämmer med våra egna. För England har det tett sig naturligt att stå avvaktande. En sådan avvaktande attityd bör även vi fortsätta att inta. Får vi ytterligare erfarenheter och mera värdefulla erfarenheter än de mycket magra vi för närvarande har, är jag för min del villig att ta upp frågan till förnyad prövning.

Utskottet framhåller att ingenting har inträffat sedan motionerna behandlades senast som motiverar en ändring av den svenska ståndpunkten. Det är ett klart konstaterande av faktum.

På de grunder jag här anfört vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Jag skulle vilja göra några ytterligare reflektioner i anledning av de yttranden som här fällts av utskottets talesmän.

Herr von Friesen sade nu, att man

Erkännande av Europarådsdomstolens behörighet

kanske inte borde ha några speciella europeiska konventioner utan att man i stället borde gå på det mera universella planet. Erfarenheten av Förenta Nationerna har väl varit, att det är så gott som omöjligt att få FN:s samtliga medlemmar att ena sig om vad som är de grundläggande mänskliga rättigheterna. När det gäller de västeuropeiska länder, som godtagit denna konvention, har det inte alls mött samma svårigheter. I själva verket är ju det stora problemet när det gäller Förenta Nationerna, att där finns grupper av länder som har en helt olikartad uppfattning om vad som är grundläggande mänskliga rättigheter. Jag vill erinra om att Sovjetunionen ju måste vara med om en åtgärd inom Förenta Nationerna. Jag skulle inte kunna hälsa någonting med större tillfredsställelse än att man kunde få Sovjetunionen att godta den principiella uppfattning som vi har om de grundläggande mänskliga rättigheterna. Men jag är inte optimistisk på den punkten — jag tror att det kommer att ta betydligt längre tid än den, som herr von Friesen antydde att man kunde vänta i det här fallet. Vi kan för övrigt just i dag läsa i tidningarna om Sovjetunionens inställning i frågor av denna typ. Just i samband med resolutionen om de mänskliga rättigheterna har Sovjetunionen motsatt sig att antisemitismen i detta sammanhang tas upp.

Herr von Friesen säger också, att vi skall tänka på att Storbritannien inte anslutit sig till denna domstols jurisdiktion. Jag försökte i mitt första anförande i största korthet klargöra hur jag tolkar det förhållandet. Storbritannien befinner sig genom sitt läge med ännu kvarvarande kolonier och därmed sammanhängande problem i en situation, där det skulle vara mycket lätt att mot landet politiskt utnyttja handläggningen av ett ärende i domstolen, även om det inte skulle bli fråga om en fällande dom. Jag är övertygad om att det är överväganden av den typen som

bestämt Storbritanniens och även Frankrikes ståndpunktstaganden.

Fru Renström-Ingenäs sade att det inte förebragts några skäl för en ändrad ståndpunkt. Så länge jag varit med om att handlägga detta ärende har jag ansett att den ståndpunkt som Sverige intagit varit felaktig, och under sådana omständigheter kan jag inte finna att fru Renström-Ingenäs' argument har någon nämnvärd verkan. Men det viktigaste i sammanhanget är det som herr Gustafson i Göteborg gång efter gång påpekat, nämligen att fru Renström-Ingenäs' och delvis även herr von Friesens argumentation inte riktar sig mot åtgärden att acceptera denna konvention utan den riktar sig mot hela konventionen. Jag skulle därför vilja ställa ett antal frågor till fru Renström-Ingenäs och även till herr von Friesen, vem som nu önskar svara på dem.

Den första frågan är: Anser utskottets talesmän att Sverige bör säga upp konventionen? Det har vi möjlighet att göra, och efter sex månader upphör konventionen i så fall att gälla för Sveriges del.

Den andra frågan är: Anser utskottets talesmän att Sverige visserligen bör stå kvar i konventionen men inte nödvändigt skall följa den, ehuru vi alltså är bundna av den?

Den tredje frågan är: Anser utskottets talesmän att Sverige bör återta sitt godkännande när det gäller artikel 25 beträffande möjligheterna att låta enskilda medborgare anförda klagomål enligt denna konvention?

Om dessa frågor besvaras nekande och man alltså godtar de principer som hittills gällt, då faller ju hela argumentationen om de problem som eventuellt skulle uppstå på grund av eventuella skiljaktigheter mellan svensk rättspraxis och den som konventionen föreskriver.

Jag har i detta sammanhang ytterligare ett par frågor. Den första är: Anser utskottets talesmän att en rättsstat

Erkännande av Europarådsdomstolens behörighet

som Sverige kan känna större säkerhet, om dess intressen bevakas av ett rent politiskt organ som ministerkommittén, vilken dessutom skall fatta sina beslut med tvåtredjedels majoritet och därmed kan överrösta oss, än av en domstol?

Den andra frågan är: Anser utskottets talesmän i betraktande av att det endast är en regering eller kommissionen som har rätt att påfordra att ett ärende hänvisas till domstolen om vi underkastar oss dess jurisdiktion, att kommissionen kan förväntas hänskjuta ärenden till domstolen på ett sådant sätt, att det skulle vara till skada för Sverige?

Jag tror att det är angeläget att få dessa frågor besvarade, ty om kammaren i dag biträder utskottsmajoritetens uppfattning tror jag mig kunna garantera, att detta inte är sista gången vi diskuterar denna fråga, och då kan det vara bra att veta vad utskottsmajoriteten har menat.

Fru **RENSTRÖM-INGENÄS** (s):

Herr talman! Sverige har inte tagit avstånd från internationell rättsordning och försökt isolera sig av fruktan för insyn. Så långt är vi alla eniga; vi har ju antagit konventionen. Det föreligger heller inte någon önskan från vår sida att säga upp den. I och med att vi alltså håller fast vid konventionen har ju varje enskild individ där ett stöd och kan vända sig till kommissionen med klagomål.

Om nu en utredning i kommissionen skulle visa, att ett fel blivit begånget och vårt land kan överbevisas härom, är jag övertygad om att vi från svensk sida skall se till att felet blir rättat utan att det dras inför någon domstol. Jag håller fast vid att det är en juridisk skillnad mellan att enbart erkänna konventionen och att även underställa sig domstolen. Barnavårdsnämnderna — om vi nu skall återgå till det exemplet — är ju inte domstolar i juridisk mening. Vi vet inte om den dom-

stol vi i dag talar om skulle godkänna den svenska uppfattningen eller inte. Domstolen skulle eventuellt kunna påfordra att vi ändrar ett rättsligt förfarande som vi tycker är bra och riktigt. Domstolen kan t. ex. förklara att endast domstolar i juridisk mening får avgöra barnavårdsärenden, nykterhetsärenden, interneringsfrågor och dylikt. Erkännandet av konventionen har inte så långtgående konsekvenser.

Behovet av denna domstol har ju också visat sig vara mycket litet. Av de åtta länder som erkänt domstolen har sex icke haft något mål uppe i den. Irland har haft ett mål uppe. Där gällde det en konflikt mellan den irländska armén och den irländska republiken. Även Belgien har haft ett mål uppe i domstolen. Båda dessa mål var av sådan art, att de icke skulle ha kunnat komma från vårt land.

Det är givet att utskottet icke hyser den ringaste önskan att rekommendera, att vi inte skulle fullgöra de förpliktelser vi åtagit oss. Jag vill därför med anledning av de frågor herr Heckscher framställde säga, att utskottet inte har någon önskan att gå längre än vad vi sagt. Men vi är inte beredda att nu ställa oss i en situation, där vi kanske skulle bli tvungna att ge avkall på något som vi anser vara värdefullt. I varje fall har vi inte blivit övertygade om värdet av att Sverige underkastar sig domstolen. Eftersom det inte kan skada att vi intar en avvaktande hållning, vidhåller jag mitt yrkande.

Herr **GUSTAFSON** i Göteborg (fp):

Herr talman! Fru Renström-Ingenäs förklarade att utskottsmajoriteten inte har någon tanke på att säga upp konventionen; man anser det vara värdefullt att vi är bundna av den. Men därmed är vi ju också bundna av hela konventionens innehåll. Skulle det vara så, att någonting i vår lagstiftning inte står i överensstämmelse med konventionen, är detta felaktigt redan genom att vi

Erkännande av Europarådsdomstolens behörighet

ratificerat konventionen, och det har ingenting med frågan om domstolen att göra. Genom att ställa oss under domstolens jurisdiktion underkastar vi oss inte en enda ny konventionsregel, ty vi är redan bundna av konventionen.

När vi anslöt oss till konventionen, undersökte huruvida någon lagstiftning i vårt land strider mot konventionens regler. Man kom till resultatet att så inte var fallet, och då fanns det inget hinder att ratificera den. När det förelegat förslag om ny lagstiftning på de områden som berörs av konventionen, har givetvis frågan uppkommit, huruvida den föreslagna lagstiftningen är av den karaktären att den strider mot konventionen, ty i så fall hade man behövt överväga om vi borde säga upp konventionen eller vidtaga annan åtgärd. Men inte heller det har varit fallet.

Hela denna argumentering om att ett erkännande av domstolen skulle innebära att någon del av vår lagstiftning skulle kunna komma i konflikt med internationell rättsordning vilar alltså på felaktiga grunder. Detta problem uppkom alltså när det var fråga om huruvida vi skulle ansluta oss till konventionen eller inte. I och med att vi anslutit oss har vi också ställt vår lagstiftning under internationell kontroll. Som både herr Heckscher och jag framhållit är skillnaden mellan utskotts-majoritetens och vår uppfattning den att majoriteten menar att denna kontroll skall utövas av en politiskt sammansatt ministerkommitté under det att vi anser att den skall kunna utövas av en oavhängig, oberoende domstol.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Jag skall gärna försöka besvara herr Heckschers frågor, och jag gör det i ett sammanhang.

Som svar på frågan, huruvida Sverige nu skulle vara berett att säga upp konventionen, vilket vi har rätt att göra, vill jag svara ett alldeles otvetydigt nej.

Det tycker jag inte vi skall göra. Vi skall över huvud taget inte ägna oss åt en sådan demonstrationspolitik. Jag var ingalunda med i de cirklar som bestämde det svenska ställningstagandet i detta ärende en gång i tiden, men jag kan mycket väl föreställa mig att det baserades på att det här rörde sig om saker och ting som vi säkerligen kunde vara med om; det medförde inte några svårigheter för oss. Man hyste säkerligen liksom jag en viss skepsis både mot konventionens tillskapande och mot denna domstol, men man ville inte demonstrera genom att säga nej. Vi har i det fallet gått längre än vad exempelvis Frankrike gjort. Lika litet som då tycker jag att vi skall demonstrera nu. Självfallet finns det inte några svenska intressen som träds för nära av denna konvention och de regler som gäller.

Mitt svar på den sista frågan blir att vår trygghet och vår säkerhet otvivelaktigt vilar på betydligt stabilare fundament än de som någonsin kan skapas av Europarådet.

Det var bra och riktigt att vi på sin tid gick in i Europarådet. I det fallet hade vi inte något skäl att vägra vår medverkan. Men inte minst den som något litet deltagit i rådets arbete måste säga sig att räckvidden av denna institutions åtgärder är mycket begränsad. Vår medverkan i Europarådet har inte samma politiska betydelse som exempelvis vårt medlemskap i Förenta Nationerna och de åtaganden som är förknippade med detta medlemskap.

Fru RENSTRÖM-INGENÄS (s):

Herr talman! Jag skulle bara vilja säga till herr Gustafson i Göteborg att kommissionen inte kan hänskjuta ett ärende till domstolens prövning med mindre än att berörda land har erkänt domstolens jurisdiktion. Det är detta som gjort att vi antagit konventionen utom i vad avser erkännande av domstolens behörighet.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Det är mycket riktigt att kommissionen inte kan hänskjuta ett ärende till domstolen med mindre än att landet har erkänt domstolens jurisdiktion. Däremot kan ministerkommittén med två tredjedels majoritet avgöra ärendet mot det ifrågavarande landets önskan och trots att landet inte erkänt domstolens jurisdiktion. Det är kärnpunkten i hela resonemanget.

Jag kan inte undgå att göra reflexionen att både fru Renström-Ingenäs och herr von Friesen med stor iver ger sig in på att tala om något annat än vad frågan i dag gäller.

Fru Renström-Ingenäs säger att det är riskabelt om barnavårdsnämnderna i vårt land inte skulle kunna fungera på det sätt som de gör i dag och erinrar om att barnavårdsnämnd inte är någon domstol. Nej, självfallet förhåller det sig så, men mig veterligt har inte heller något mål upptagits inför kommissionen — observera att jag säger kommissionen och inte domstolen — i vilket man fört klagan över den svenska barnavårdsprocessen. Om så skedde och kommissionen, som är sammansatt även av jurister, skulle finna att vår procedur vore felaktig, skulle vi befinna oss i exakt samma besvärliga situation som den vilken uppstår om ett mål kommer upp i domstolen.

Det är alltså inte alls så att erkännandet av domstolens jurisdiktion har något att göra med frågan huruvida vår procedur för administrativt frihetsberövande skall kunna fullföljas eller inte. Det är vår anslutning till konventionen som har den effekten.

Herr von Friesen började att ge sig in på en allmän diskussion om Europarådets funktioner, en diskussion som det i och för sig skulle vara lockande att delta i men som, såvitt jag förstår, inte har det ringaste med ärendet att göra. Denna flykt från det ärende vi behandlar är ett ganska gott bevis för att argumenten i den förevarande frågan börjar tryta.

Meddelande ang. utsträckt motionstid

Jag ber fortfarande att få yrka bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 139 ja och 54 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9

Meddelande ang. utsträckt motionstid

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa att kammaren ville besluta, att tiden för avgivande av motioner i anledning av de Kungl. Maj:ts propositioner, som bordlagts vid kammarens sammanträden onsdagen den 18 och torsdagen den 19 innevarande mars eller

Ändrade regler för beskattningen av naturaförmåner vid inkomst av jordbruksfastighet

kan komma att bordläggas i dag, måtte med hänsyn till infallande helg utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter femton dagar från det respektive propositioner kom kammaren till handa.

Till kammarens ledamöter kommer att utdelas en stencilerad sammanställning, vari anges data för de sammanträden, då motioner sist må väckas i anledning av de till och med i dag, fredagen den 20 mars, avlämnade propositionerna.

Denna hemställan bifölles.

§ 10

Ändrade regler för beskattningen av naturaförmåner vid inkomst av jordbruksfastighet

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 18, i anledning av väckta motioner om ändrade regler för beskattningen av naturaförmåner vid inkomst av jordbruksfastighet.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 371 av herrar *Hübinette* och *Sveningsson* samt II: 446 av herrar *Hedin* och *Ringaby*, hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om utredning och förslag till innevarande års höstriksdag om ändring i kommunalskattelagens bestämmelser rörande naturaförmånernas beskattning vid inkomst av jordbruksfastighet».

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 371 av herrar *Hübinette* och *Sveningsson* samt II: 446 av herrar *Hedin* och *Ringaby* om ändrade regler för beskattning av naturaförmåner vid inkomst av jordbruksfastighet icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att helt kort anmäla missnöje med utskottets skrivning, vilket väl i och för sig inte är någon unik situation för en motionär. Vad vi motionärer kräver är bara att de produkter som jordbrukarna använder i sitt eget hushåll skall värderas efter partihandelspriset och inte efter detaljhandelspriset.

Vad säger nu utskottet om detta? Jo, utskottet hänvisar till ett uttalande av departementschefen — det säger inte om det är finansminister Sträng eller någon annan — som i fråga om värderingen i proposition till 1927 års riksdag uttalat — jag hoppas att det är ett tryckfel och att det skall vara 1957, eftersom man väl inte gärna kan hänvisa till ett så gammalt uttalande — att med ortens pris visserligen avses ett detaljhandelspris men inte det pris som tillämpas i affärer utan det som i allmänhet kommer till användning vid försäljning direkt från jordbrukaren till konsumenten. Utskottet vill inte bestrida att det vid en sådan värdering kan vara lämpligt att åtminstone i någon mån ta hänsyn till rådande partihandelspriser. Att såsom motionärerna förordar uteslutande tillämpa sådana priser skulle däremot enligt utskottets mening innebära en uppenbar orättvisa mot andra kategorier skattskyldiga.

Vilka blir konsekvenserna av denna skrivning, som är utomordentligt suddig och oklart formulerad. Alla har fördelar av sitt yrke, men såvitt jag vet är det av alla producenter endast jordbrukaren som får sina fördelar i form av naturaförmåner direkt värderade av skattemyndigheterna. Skattemyndigheterna bestämmer dessutom hur mycket jordbrukaren skall använda av dessa produkter.

Såvitt jag vet är det dessutom bara jordbrukare som inte får utnyttja de 400 kronorna för s. k. trivselförmåner, vilket andra människor får göra. Jord-

Ändrade bestämmelser för återlån från de allmänna pensionsfonderna

brukaren som sköter sin ladugård både söndag och vardag behöver kanske också ett trivselavdrag på 400 kronor.

I sista meningen säger utskottet att man inte kan skapa några specialregler när det gäller värdering av naturaförmåner. Det är just det man har gjort med nuvarande bestämmelser.

När det gäller bränsle har utskottet skrivit ganska hyggligt men säger i en mening följande: »Enligt vad utskottet erfarit har det i praktiken stundom förekommit att arrendatorer vid arrendepöpgörelser avstått från förmån av fritt bränsle, enär det i skattehänseende ställt sig förmånligare för dem att köpa veden.»

Detta är så sant som det är sagt, men man har inte tagit konsekvenserna av detta uttalande. Det kan inte vara nationalekonomiskt riktigt att det kostnadsfritt till och med skall kunna löna sig att elda med olja i stället för att tillvarata gammal skräpved, som det faktiskt med nuvarande bestämmelser ibland gör.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motion nr 446 i denna kammar.

Herr ANDERSSON i Essvik (s):

Herr talman! Utskottet har varit enigt om sitt utlåtande, och jag ber att få börja med att yrka bifall till detsamma.

När det gäller förmåner från jordbruksfastighet, s. k. naturaförmåner, upptas dessa till beskattning i enlighet med ortens gängse priser. Till ledning för taxeringsnämnderna utfärdar prövningsnämnderna vissa länsanvisningar för hur värderingen av produkter m. m. bör ske. Dessa normer skall sedan godkännas av riksskattenämnden. Det gäller då bostaden, livsmedelsprodukter i hushållet och bränsle. För varje enskild jordbrukare har taxeringsnämnden skyldighet att ta hänsyn till speciella omständigheter i varje särskilt fall. När fråga är om en bostad som är belägen på en plats där normen inte är tillämp-

lig, har taxeringsnämnden följaktligen skyldighet att göra värderingen med hänsyn till dessa omständigheter. Så är förhållandet även i fråga om de övriga förmånerna från jordbruket. Jag skulle vilja se den taxeringsnämnd som med någon framgång skulle försöka hävda en annan mening än den som deklareranten i regel framför. Det finns väl ingenting som torde vara så svårt för en taxeringsnämnd som att söka bevisa att uttaget av produkter i hushållet är större än det som deklareranten anger. Regelmässigt följer väl oftast taxeringsnämnden den värdering av produkterna som deklareranten har gjort.

Den föregående talaren sade att man för dessa saker borde ha rätt till samma avdrag som de har som har inkomst av tjänst. Det kan man ju tycka, men det är väl ändå, herr talman, att blanda ihop helt skilda saker. Hundrakronorsavdraget som de som har inkomst av tjänst får göra är ju en schablonisering av resekostnaderna för de inkomstagare som har resekostnader understigande detta belopp.

Jag ber, herr talman, med det anförda att ånyo få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 371 och II: 446; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11**Ändrade bestämmelser för återlån från de allmänna pensionsfonderna**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser för återlån från de allmänna pensionsfonderna.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft sex inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

Ändrade bestämmelser för återlån från de allmänna pensionsfonderna

1. de likalydande motionerna nr 39 i första kammaren av herr *Gustaf Henry Hansson* samt nr 52 i andra kammaren av herr *Magnusson* i Borås m. fl., angående återlån från ATP-fonderna,

2. de likalydande motionerna nr 597 i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* samt nr 723 i andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.*, angående återlån från allmänna pensionsfonden,

3. de likalydande motionerna nr 601 i första kammaren av herr *Hilding m. fl.* samt nr 726 av herr *Jönsson* i Ingemarsgården, om vidgad rätt till återlån från allmänna pensionsfonden.

I motionerna I: 39 och II: 52 hade yrkats bl. a. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om förslag till sådan ändring av reglementet för allmänna pensionsfondens förvaltning att arbetsgivare erhöles möjlighet att för återlån få utnyttja de ATP-avgifter som inbetalats under loppet av de fem senast förflutna åren.

I motionerna I: 597 och II: 723 hade yrkats bl. a. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om skyndsamt utredning och förslag angående en reformering av bestämmelserna för återlån från allmänna pensionsfonden så att de mindre och medelstora företagen samt jord- och skogsbrukets kreditbehov bättre kunde tillgodoses.

I motionerna I: 601 och II: 726 hade yrkats bl. a. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag om sådan ändring av reglementet för allmänna pensionsfondens förvaltning att återlånerätt finge ackumuleras under fem år.

Utskottet hemställde,
att förevarande motioner, nämligen

1) I: 39 och II: 52,

2) I: 597 och II: 723 samt

3) I: 601 och II: 726,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Hamrin-Thorell*, herrar *Nyman* och *Hü-*

binette, fru *Olsson* samt herrar *Ander-son* i Sundsvall, *Rimmerfors*, *Björkman* och *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, nämligen

1) I: 39 och II: 52,

2) I: 597 och II: 723 samt

3) I: 601 och II: 726,

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om skyndsamt förslag till sådan ändring av reglementet angående allmänna pensionsfondens förvaltning att återlånerätt finge ackumuleras under fem år; samt

B. att motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna under A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Denna fråga har behandlats vid tre riksdagar tidigare. Varje år har utskottet hänvisat till att man inte har vunnit tillräckliga erfarenheter av de nuvarande bestämmelserna. Andra lagutskottets majoritet gör även nu samma hänvisning. Jag är fästad att ställa frågan om inte detta ställningstagande är uttryck för en viss konservatism hos den socialdemokratiska gruppen inom andra lagutskottet. Eller hur många års erfarenheter måste man egentligen ha för att komma underfund med att irrationella bestämmelser behöver ändras?

Sedan de nuvarande bestämmelserna om återlånerätt infördes har bl. a. det inträffat, att bankerna har höjt räntan för inlåning på tolv månadersräkning. I januari 1964 exempelvis höjdes denna ränta med en fjärdedels procent. Hur inverkar det på räntesatsen för återlånen från ATP-fonden? Att återlåneräntan skall ligga en halv procent högre än den i bankerna gällande högsta inlåningsräntan har lett till den konsekven-

Ändrade bestämmelser för återlån från de allmänna pensionsfonderna

sen att återlåneräntan för närvarande ligger en halv procent högre än den skulle ha gjort om man använt bankernas medelränta som utgångspunkt. Denna höjning med en halv procent har skett under de senaste två åren.

Vi har pekat på en del av olägenheterna i motionerna och reservationen. Exempelvis är det ju så nu att återlånerätten förfaller kalenderårsvis. Vi menar att den borde kunna ackumuleras under en tid av fem år. Det skulle vara en betydligt rationellare ordning, och återlånerätten skulle komma till en helt annan användning. De nuvarande bestämmelserna gör att administrationen blir krånglig. Man skulle kunna vinna en betydande förenkling. Så småningom leder det nu använda systemet till att den företagare, som skall låna av de årliga inbetalningarna, gör detta för att klara amorteringarna på gamla lån.

Vi har också tagit upp frågan om procentsatsen för återlånen liksom amorteringstidens längd.

I den motion som väckts från centerpartihåll har vi också berört frågan om dessa fonders användning i lokaliseringsspolitiken. Vi har i reservationen sagt att vi förutsätter att den frågan kan prövas i samband med behandlingen av den väntade propositionen angående lokaliseringsspolitiken. Därför har vi inte ställt något särskilt yrkande på den punkten.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad till andra lagutskottets utlåtande nr 18.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta har redan nämnt att reglerna för återlån från ATP-fonden icke är ändamålsenligt utformade. Frågan om ändring av dessa regler är av betydelse främst för mindre företag. Nu är återlånerätten begränsad till ett belopp som motsvarar hälften av under ett år inbetalade ATP-avgifter, men lånebeloppet får vara lägst 500 kronor. Om de inbe-

talade avgifterna ett år inte uppgår till 1 000 kronor, får man alltså inte låna från ATP-fonden. Det är inte rationellt att låna så små belopp varje år som det kan bli fråga om då årsinbetalningarna är så begränsade. Rätt till ackumulering av återlånerätten under exempelvis fem år skulle medföra en väsentlig förbättring för många mindre företag. Därutöver bör enligt vår uppfattning lånegränsen höjas från 50 till 75 procent. Vidare bör räntenivån anpassas till dagens inlåningsränta och amorteringstiden utsträckas från 10 till 20 år. Beträffande de två sistnämnda punkterna har vi begärt utredning.

Utskottet avvisar motionerna, som vanligt, under åberopande av att tillräcklig erfarenhet av reglernas verkningar ännu icke vunnits. Reglerna har gällt i fyra år. Jag hoppas nu att herr Bengtsson i Varberg vill tala om hur många års erfarenhet utskottsmajoriteten anser vara erforderlig, innan man kan tänka sig att överväga en ändring.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen av fru Hamrin-Thorell m. fl.

I detta anförande instämde herr Nordgren (h).

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta säger, att det är en gammal bekant vi nu diskuterar och han har rätt. Inom andra lagutskottets majoritet har vi inte ansett oss ha anledning att tillstyrka motionerna, utan vi vill avvakta ytterligare erfarenhet. Detta betraktas som konservatism hos den socialdemokratiska gruppen i utskottet. Hur många år får man hålla fast vid en ståndpunkt innan man blir betraktad som konservativ? Jag vet inte om det finns någon avhandling som anger att man får betraktas som en konservativ person om man blir kvar vid en ståndpunkt ett visst angivet antal år.

Jag anser att den ståndpunkt vi in-

Ändrade bestämmelser för återlån från de allmänna pensionsfonderna

tagit är riktig, och då kan den inte med fog betecknas som konservativ.

Vi skall ha klart för oss att motionärerna har föreslagit en hel del oförenliga saker. De har krävt att företagen skall ha rätt återlåna 75 procent av sina inbetalda avgifter, att man skall få ackumulera lånerätt under fem år samt att amorteringstiden skall utsträckas till 20 år. Det är gott och väl, ty därmed skulle det mesta av fonderna vara förbrukat. Men det räcker inte, utan därtill skall småföretagarna inom jordbruket och skogsbruket få sitt kreditbehov tillgodosett av ATP-fonderna. Men eftersom övriga företag, stora och små, skulle ha ovillkorlig rätt till 75 procents återlånning, kan det inte bli så värst mycket kvar åt jordbruk och skogsbruk. När man lånat ut alla dessa pengar, skall man använda resten för lokaliseringpolitiken.

Det anförda räcker för att belysa hur pass genomtänkta motioner det är vi har att behandla. Fondmedlen tillhör ju ändock pensionssystemet och skall naturligtvis placeras med hänsyn tagen till detta. Jag är för egen del litet avogt inställd till uttrycket »återlånerätt». Det borde aldrig ha införts någon individuell återlånerätt, ty den dag företagen har levererat sina avgifter är det pensionssystemets pengar och inga andras.

Kammarens ledamöter har för en tid sedan i den lilla förnämliga skriften från allmänna pensionsfonden fått en redogörelse för fondmedlens placering per den 31/12 1963. Jag rekommenderar den till studium. Den som läser skriften skall då finna att placeringen förefaller ganska tillfredsställande.

Vi har alltså kommit fram till, herr talman, att man för närvarande gott kan avvakta ytterligare innan man omprövar dessa frågor. Men den dag man gör så är det inte alls säkert att man kommer fram till sådana bestämmelser som motionärerna har önskat.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är pensionssystemets pengar, säger herr Bengtsson i Varberg, och därför är det felaktigt att tala om »återlånerätt». Men, herr Bengtsson, det är väl ändå inte ovidkommande hur dessa pengar pumpas ut i näringslivet. Det är väl inte meningen att pengarna skall ligga överkamma, utan här är det fråga om att den mindre företagsamheten skall ha möjlighet att använda dem.

Vidare har vi inte fått svar på frågan, vad det är herr Bengtsson väntar på. Vad är det för erfarenheter man vill ha? På tal om konservatism fick vi veta att om herr Bengtsson i Varberg anser att något är riktigt, då är det inte konservatism.

Herr BJÖRKMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar i likhet med herr Gustavsson i Alvesta, att något svar på frågan, hur lång tid som skall behöva gå innan man vunnit tillräckliga erfarenheter fick vi inte. Men jag förstår inte, herr Bengtsson i Varberg, varför ni skriver i utskottsutlåtandet att »erfarenheter i någon större utsträckning av reglernas verkningar ännu icke vunnits». Varför inte klart och tydligt avvisa motionerna och skriva att »vi kommer inte att ändra återlåne-reglerna». Det vore ärligare. Men här har man öppnat dörren på glänt och sagt att »får vi bara några års erfarenheter kan vi ändra reglerna».

Jag skall inte ta upp någon diskussion med herr Bengtsson om vad som är konservatism. Jag är endast litet förvånad när herr Bengtsson säger: Vår ståndpunkt är riktig, och då kan den inte vara konservativ. Vi hade en liten diskussion om detta häromdagen, herr Bengtsson och jag. Jag tycker att herr Bengtsson är lika konservativ i sin position i dag som han var då vi diskuterade fri television. Ni har inom regeringspartiet blivit så rädda för ändring-

Ändrade bestämmelser för återlån från de allmänna pensionsfonderna

ar, även för ändringar till det bättre. Det blir man kanske när man tillhör ett parti som suttit vid makten så länge. Då blir man konservativ — i dålig mening.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta påpekade med eftertryck att pengarna i pensionssystemet inte skall ligga överksamma. Om herr Gustavsson hade lyssnat till mitt anförande borde han ha uppfattat att jag underströk att det är pensionssystemets pengar och att det enda intresse vi har är att pengarna skall placeras så att de ger den bästa avkastningen. Jag hänvisade till den redogörelse som fonden har lämnat över var pengarna är placerade. Vill herr Gustavsson tala om för mig vilka av de placerade medlen som ligger överksamma, skall jag med intresse ta del därav.

Herr Björkman sade att vi inte vill vara med om förändringar till det bättre. Jag anser att de förändringar ni har föreslagit leder inte till ett förbättrat utan till ett försämrat system. Jag kan mycket väl tänka mig att se över systemet om placering av fondmedlen beträffande avsnittet om återlånerätten, men jag kommer säkerligen, som jag tidigare framhöll, fram till en helt annan ståndpunkt än herr Björkman, nämligen att man bör begränsa återlånerätten i varje fall till individuella företagare.

Vad jag alldeles bestämt går emot är förslaget om en femårig ackumulerad återlånerätt. Det måste ur alla synpunkter vara fullständigt omöjligt att ha ett sådant system att företagen skall få ha kvar pengar under fem år och sedan får återlåna dem. Hur skall man praktiskt kunna genomföra att ha medel i fonderna liggande för ett sådant ändamål?

Frågan har dessutom en penningpoli-

tisk aspekt, som jag emellertid inte skall gå in på.

Herr BJÖRKMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Det var åtminstone klart besked, herr Bengtsson i Varberg. Jag tycker att ni kunde ha sagt ut det lika klart i utskottsutlåtandet att om det skall bli några ändringar i återlånerätten skall det bli i restriktiv riktning. Nu har ni skrivit på ett helt annat sätt, och det kan inte tolkas i den restriktiva riktning som herr Bengtsson har antytt. Jag förstår att herr Bengtsson inte har några bekymmer för kapitalförsörjningen åt företagen genom riskvilligt kapital.

För min del tror jag att man borde utvidga möjligheterna för bankerna, som fungerar som förmedlande institut, att ta förlagslån i ATP-fonderna och sedan låna ut pengar till företagen. Därmed skulle man kunna öka det riskbärande kapitalet. Men jag förstår nu att ni på socialdemokratiskt håll inte har något större intresse härför.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtsson i Varberg framhöll att pengarna i ATP-fonderna måste gå ut till näringslivet, där de ger den bästa avkastningen. Detta uttalande tillsammans med vad som står i utskottsutlåtandet och vad herr Bengtsson tidigare framhållit innebär ett inte ringa underbetyg åt den stora företagargrupp det gäller. Den gruppen ger alltså enligt herr Bengtssons uppfattning inte tillfredsställande avkastning och därför är det inte lönt att satsa på den.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Jag skall endast yttra mig om den del av frågan som gäller lokaliseringspolitiken.

Herr Björkman har naturligtvis rätt att få ett klarare besked än det som givits av utskottet, men nu har han fått

Ändrade bestämmelser för återlån från de allmänna pensionsfonderna

det av utskottets talesman. Beträffande frågan om hur många år utskottet behöver ytterligare för att få tillräcklig erfarenhet för att öka återlånerätten tycker jag mest om den formulering som herr Bengtsson använde senast, nämligen att det över huvud taget inte skall lämnas någon ökad återlånerätt.

Frågan om att använda ATP-fonderna för lokaliseringsspolitiken figurerar i både motioner, utskottsutlåtande och reservanternas förslag. Det är också enligt min mening önskvärt att det nya kreditinstitut, som tillkommit genom tilläggs pensioneringen och så småningom kommer att få mycket stor omfattning, verkligen skall användas för att befrämja den ekonomiska utvecklingen inom områden som har ett ensidigt näringsliv eller dras med svåra sysselsättningsproblem. Från den utgångspunkten är det emellertid orimligt att staten skulle begränsa sina möjligheter att ställa dessa medel till samhällets förfogande för att styra investeringsverksamheten genom att man skulle medge en ökad återlånerätt, vilket nu krävs från högerhåll eller över huvud taget från borgerligt håll.

Man har ingen garanti för att företagare, som skulle få en ökad andel av ATP-medlen, skulle använda dem för att befrämja en investeringsverksamhet som är försvarlig ur sociala synpunkter. Det är snarare risk för att effekten skulle bli den rakt motsatta. På det tyder exempelvis den uppfattning som Arbetsgivareföreningen och Industriförbundet givit till känna med anledning av lokaliseringsutredningens förslag. Enligt utredningen skulle mycket betydande statsanslag ställas till förfogande åt privata företagare i syfte att locka dem till sådana områden som ur samhällets synpunkt anses behöva tillskott av företagsamhet i olika former. De privata företagarnas mest inflytelserika organisationer, Arbetsgivareföreningen och Industriförbundet, har sagt blankt nej till en sådan inves-

teringshjälp från statens sida. Dessa organisationer vill nämligen ha obegränsad frihet att själva bestämma i sådana frågor utan hänsyn till samhällseliga intressen. Att använda ATP-fonderna för en ekonomisk verksamhet med sådan inriktning anser jag inte tillrådligt.

Jag ber att få instämma i yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Som medreservant i andra lagutskottet vill jag bara i debattens nuvarande skede fästa uppmärksamheten på ett par omständigheter. Vi har i varje fall vid två tillfällen, nämligen 1961 och 1962, i andra lagutskottet konstaterat att de nuvarande återlånereglerna inte är helt ändamålsenliga i alla avseenden. Såvitt jag förstår har också herr Bengtsson i Varberg medverkat — i varje fall har hans partikamrater gjort det — till att utskottets utlåtanden då fått den utformningen, att man då inte ville vidtaga några åtgärder för att justera det som man inte ansåg helt ändamålsenligt, när man ville avvakta större erfarenhet. Varje år har utskottet sagt att vi ännu inte vunnit denna erfarenhet, och i år säger utskottsmajoriteten att det enligt utskottets mening icke föreligger skäl till ändrat ställningstagande.

Man kan naturligtvis fråga sig hur många år som behövs för att man skall kunna komma underfund med hur reglerna verkar. Det förefaller ändå nu som om man hade vissa erfarenheter — här har bl. a. nämnts fluktuationerna på räntemarknaden — och vi måste väl då säga oss att det ligger i hela samhällets intresse att denna viktiga reform även i detaljer utformas på ett sådant sätt att den blir till största möjliga gagn för hela vårt folk inklusive vårt näringsliv. Hela problemet kan naturligtvis inte lösas i det sammanhang som vi i dag diskuterar. Vissa avsnitt berör andra områden. Det gäller

Ändrade bestämmelser för återlån från de allmänna pensionsfonderna

den väntade propositionen om lokaliseringsspolitiken, och det har också vid årets riksdag väckts motioner som tar upp besläktade spörsmål. Det gäller framför allt översynen av förvaltningsreglerna för de allmänna pensionsfonderna.

Emellertid har vi, herr talman, ett område där man skulle kunna säga något redan nu. Reservanterna har föreslagit att vi i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om förslag — lägg märke till att det inte är fråga om ett krav på omedelbart beslut, utan det gäller förslag — i fråga om den detalj i ATP-systemet som har att göra med återlånerättens ackumulering. Därvidlag tycker jag att det både i utskottet och här i dag har anförts tillräckligt bärande skäl för att man skulle kunna låta Kungl. Maj:t överväga om en sådan rätt kunde beviljas för att göra lånerätten effektivare.

Jag nöjer mig, herr talman, med dessa erinringar och ber att än en gång få understryka att det väl ändå måste vara angeläget att de här reglerna blir föremål för en ny översyn. Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Jag har avlämnat en av de motioner som nu är föremål för behandling. Jag begärde ordet när jag förstod att utskottets talesman alldeles missförstått hela detta problem. Han försökte nämligen göra gällande att man ville försöka att återlåna praktiskt taget hela pensionsfonden. Det finns ju ingalunda någon risk för det, även om man skulle göra de utvidgningar som här föreslås. För närvarande uppgår återlånen till 2,7 procent av de pengar som i dag finns i pensionsfonden. Det är sålunda ingen som helst risk för att pensionsfonden inte skulle ha en tillräcklig likviditet, även om man gjorde dessa regler något liberalare.

Vad först beträffar hopsamlingen av

återlånerätten under fem år, så är detta förslag uteslutande tillkommet med tanke på den allra minsta företagsamheten i detta land, herr Bengtsson i Varberg. För de minsta företagen är det nämligen omöjligt att kunna återlåna de små belopp de får rätt till varje år. Därför är det av utomordentligt stort värde för dem att få göra en sådan här hopsamling. Den är också praktisk och arbetsbesparande såväl för näringslivet som för dem som skall låna ut pengarna.

Vi har också föreslagit att amorteringstidens längd skall utsträckas till 20 år. Herr Bengtsson glömde att tala om för kammaren att redan under första året är det en återbetalning med en tiondel av lånen, och lika mycket skall erläggas varje följande år, och därför flyter pengarna snart tillbaka. Vi har också föreslagit att rätten att återlåna skulle utvidgas till 75 procent, och det menar vi skall göras nu under uppbyggnadstiden, då mycket små belopp åtgår för att betala pensionerna.

Vad det i dag framför allt gäller är frågan om huruvida man inom den allra minsta företagsamheten här i landet skall ha möjlighet att låna de medel som erfordras för att driva verksamheten och att göra investeringar. Det torde inte vara obekant för kammaren att vi strax efter påsk skall behandla en proposition från regeringen, där man just av oro för de minskade industriella investeringarna föreslår vidtagandet av vissa åtgärder. Även ur den synpunkten skulle det finnas stor anledning att tillmötesgå de krav som framförts i de föreliggande motionerna.

Jag vill peka på ett utomordentligt starkt bevis för att det nuvarande systemet inte passar för de mindre företagen. Om herr Bengtsson i Varberg närmare studerar den blå bok som han för en stund sedan visade upp här i talarstolen, skall han rätt snart kunna konstatera att återlånerätten från den tredje fonden, d. v. s. den fond vartill

Ändrade bestämmelser för återlån från de allmänna pensionsfonderna

den minsta företagsamheten har betalat in avgifter, utnyttjas endast för lån på 0,2 miljon kronor, alltså en synnerligen obetydlig summa. Därav framgår tydligt att denna del av det svenska näringslivet har på grund av den mycket egendomliga konstruktionen av återlånerätten inte kunnat begagna sig av denna förmån.

Vi motionärer menar — från vilket håll vi än kommer — att denna diskriminering av en viss del av det svenska näringslivet bör upphöra. Men vi har i dag från den socialdemokratiska representanten för andra lagutskottet fått klart besked om att man från regeringens sida aldrig kommer att gå med på någon förbättring av villkoren härvidlag, utan att det i stället blir fråga om en ändring i motsatt riktning. Även om det var tråkigt att höra detta, så var det utomordentligt värdefullt att man nu fick ett klart besked.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas att de av kammarens ledamöter som var närvarande under min tidigare medverkan i debatten gav akt på att jag uttryckte saken så, att om det skall komma till stånd någon ändring av återlånerätten, som jag kan ge mitt biträde åt, kan det inte vara fråga om någon utökad individuell återlånerätt. Redan i fjol tog vi på vårt håll upp detta problem och konstaterade att de små företagen inte har och inte heller kommer att ha någon glädje av en återlånerätt. Vi ifrågasatte därför, om inte saken borde ordnas på det sättet att vissa medel ur fonderna ställdes till förfogande för lån åt grupper av företagare.

Jag har alltså vissa sympatier för den del av motion nr 597 i första kammaren, där det talas om utökade kreditmöjligheter för de mindre och medelstora företagen. Men om man har sympatier för detta förslag, som är det enda sätt varpå de små företagen kan

lämnas en verklig hjälp, kan man givetvis inte ha sympatier för alla åtgärder som föreslås i här föreliggande motioner.

Det skall inte sägas om oss på socialdemokratiskt håll att vi skulle vara avogt inställda till att småföretagen får låna pengar. Men ATP-systemet är ju inte någon bankrörelse, utan ett pensionssystem. Och om man skall placera en del av pensionsfondernas pengar inom småföretagsamheten, kan man inte göra så att varje liten hantverksmästare får låna ett belopp som motsvarar de avgifter han inbetalat för sina anställda, utan det måste bli fråga om belopp av en helt annan storlek. Det är inte handlån som behövs; för att kunna göra investeringar behövs större summor.

Jag vill ännu en gång understryka att vad vi här diskuterar är fonder som tillhör ett pensionssystem. Dessa fonder fyller en uppgift i pensionssystemet, och därför måste deras medel placeras där de gör den bästa nyttan. Det blir inte fallet när pengarna i småbelopp lånas ut till enskilda småföretagare, men det ställer sig annorlunda om en grupp företagare får förfoga över vissa medel — då kan pengarna göra nytta. Jag hänvisar i detta sammanhang till det anförande som herr Axel Strand höll i första kammaren i fjol och där han utvecklade synpunkter som jag helt kan ställa mig bakom.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att det borde vara småföretagarnas sak att bedöma, när de vill låna pengar och på vilket sätt de vill göra det. Men jag förstår så väl att idealet enligt herr Bengtssons i Varberg mening är att den socialdemokratiska regeringen får dirigera kreditpolitiken på ett sådant sätt att regeringen också bestämmer vem som i fortsättningen över huvud taget skall få låna pengar ur ATP-fonderna.

Man borde i stället försöka se till

Ändrade bestämmelser för återlån från de allmänna pensionsfonderna

att skapa litet mer möjligheter till långfristig lånerätt, som har utomordentligt stor betydelse för de mindre företagarna.

Det är inte i detta sammanhang fråga om några handlån, utan om hur man bäst skall placera pengarna. Och jag skulle vilja rekommendera herr Bengtsson i Varberg att än en gång studera den blå boken, så skall han snart finna att den minst lönande utlåningen av fondernas medel är den som sker till staten och därefter den utlåning som avser bostadsbyggandets område. Den mest förmånliga utlåningen är den som sker till näringslivet.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Herr Bengtsson i Varberg gör sig till tolk för den uppfattningen att det inte borde ha tillskapats någon återlånerätt, och det må vara hans ensak. Men det är inte heller detta som frågan i dag gäller, utan problemet är hur den återlånerätt, som riksdagen beslutat, skall kunna göras meningsfull.

Med hänsyn därtill förvånar det mig verkligen att utskottet inte har kunnat enas om den mening som reservanterna företräder. Det är ju mycket litet som reservanterna begär: en ackumulering av återlånerätten under fem år. En sådan ändring av återlånebestämmelserna skulle emellertid få betydelse för de företag som här är berörda.

Nuvarande bestämmelser är enligt min mening synnerligen otillfredsställande. För de mindre företagen får återlånerätten, såsom redan förut framhållits, så begränsad omfattning att den inte fyller den uppgift som avsågs vid bestämmelsernas tillkomst. Jag förutsätter nämligen att avsikten var att medverka till företagens kapitalförsörjning. Det måste givetvis ha varit utgångspunkten när man införde dessa bestämmelser. Den begränsning som här föreligger gör emellertid återlånerätten me-

ningslös för en mycket stor grupp av företagare.

Låt mig ta ett exempel! Jag väljer ett företag med tjugو anställda; det är en rätt vanlig storlek. Vi kan anta att medellönen där är 15 000 kronor, vilket betyder att företaget har en lönekostnad av 300 000 kronor per år. Detta är inte något obetydligt belopp, och en sådan rörelse saknar inte värde från samhällets synpunkt, tvärtom. Jag tror att den t. o. m. har betydelse från lokaliseringssynpunkt. Kunde vi få effektiva företag av denna storlek utplacerade runt om i bygderna skulle det vara av mycket stort värde.

Vad händer då om denne företagare vill ta vara på sin återlånerätt? Han får rätt att återlåna cirka 7 700 kronor året efter det att han har betalat ut dessa löner och betalat in avgifterna för lönekostnaderna. Det är klart att ett sådant belopp, insatt i en rörelse av den storlek som jag här nämnde, inte har någon avgörande betydelse, och det förvånar inte att vederbörande företagare drar sig för det besvär han måste underkasta sig för att mot full bankgaranti få låna detta i sammanhanget lilla belopp.

Man kan förstå att summan — som det har redogjorts för här tidigare — för återlån från den tredje fonden i detta sammanhang måste bli liten. Finge däremot återlånerätten ackumuleras under fem år, skulle beloppet bli av sådan storlek att det finge verklig betydelse för denne företagare. Då skulle alltså återlånerätten bli meningsfull.

Jag finner därför att jag måste yrka bifall till reservationen.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Jag vill bara påpeka att ATP och fondbildningen inte har kommit till för företagens kapitalförsörjning. ATP-fondens tillkomst hade två motiv. Det första var att det var nöd-

Ändrade bestämmelser för återlån från de allmänna pensionsfonderna

vändigt att bygga upp en fond med vilkens avkastning man kunde göra avgifterna billiga i framtiden, då vi har ytterst få aktiva på varje pensionär. Det andra var att man befarade en nedgång i sparandet. Nu har det tidigare i år från högerhåll sagts att denna nedgång blivit mindre än beräknat och att man därför kunde ha sänkt avgiften till ATP. Det hela är alltså inte så farligt som det har gjorts gällande.

Jag begärde ordet med anledning av det återkommande förslaget om att få ackumulera återlånerätten i fem år. Det är ett betänkligt förslag. Om man skulle medge något sådant faller det väl av sig självt att företagarna inte skulle utnyttja denna möjlighet då det är lätt att låna pengar. Har de chans att låna på annat sätt går de inte till ATP-fonden. Om det däremot stramar åt på kreditmarknaden skulle de ha ovillkorlig rätt att ur pensionsfonderna låna ett belopp som motsvarar avgiften ackumulerad i fem år. Ett sådant system kan vi inte ha.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Företagarna går inte till fonderna när det är goda tider därför att det är så små belopp de får återlåna. Då gör de sig inte besvär. Det vore annorlunda om de finge ackumulera återlånerätten.

Vidare vill jag påpeka att det är återlånerätten vi diskuterar här. Beslutet om återlånerätt är en detalj i det stora problemkomplexet och måste väl ändå ha kommit till för att hjälpa dessa företagare med kapitalförsörjningen; det har jag svårt att bortse ifrån.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Om det skall bli möjligt att genom avkastningen från ATP-fonderna hålla ATP-avgifterna i framtiden lägre än vad de annars skulle behöva vara, då, herr Bengtsson i Varberg, måste man också se till att avkastningen blir den största möjliga. Det blir

den, som herr Magnusson i Borås redan har påpekat, genom utlåning till den enskilda företagsamheten och inte genom utlåning till staten.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Får jag bara i korthet erinra herr Bengtsson i Varberg om en sak. Om man har återlånerätt kan man inte utan vidare gå och hämta pengar ur dessa fonder, utan ansökningarna skall göras till föremål för prövning. Det finns också vissa villkor i övrigt. Vederbörande måste lämna tillräcklig säkerhet för att få låna pengarna. Därför finns inte dessa risker, som herr Bengtsson talade om, för att det i händelse av dåliga tider skulle kunna bli en anstormning av lånesökande.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid

Höjning av inkomstgränsen för arbetsgivaravgift inom ATP

avgavs 101 ja och 89 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 12**Höjning av inkomstgränsen för arbetsgivaravgift inom ATP**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner om höjning av inkomstgränsen för arbetsgivaravgift inom ATP.

Andra lagutskottet hade till behandling förehått två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 87 i första kammaren av herr *Ferdinand Nilsson* och fru *Olsson* samt nr 106 i andra kammaren av herrar *Antonsson* och *Wahrendorff*.

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära förslag om sådan ändring av 19 kap. 1 § fjärde stycket lagen om allmän försäkring »att den gräns för inkomst av tillfälligt arbete hos en arbetsgivare, under vilken arbetsgivaravgift inte utgår, från nu 300 kronor per år något höjes, förslagsvis till 1 000 kronor».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 87 och II: 106, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Eric Carlsson* och *Per Petersson*, fru *Gunne* samt herr *Gomér*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, I: 87 och II: 106, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till sådana ändringar i lagen om allmän försäkring att dels vid bestämmande av inkomst av anställning enligt 11 kap. 2 § icke skulle medtagas sådan från en och samme arbetsgivare åtnjuten lön, som under ett år ej uppgått till femhundra kronor, dels vid beräkning av avgift enligt 19 kap. 1 § hän-

syn icke skulle tagas till arbetstagare, vars lön under året ej uppgått till femhundra kronor; samt

B. att motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna under A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GOMÉR (cp):

Herr talman! I den motion som väckts i denna fråga har yrkats att försäkringslagen ändras så att en arbetstagares inkomst skall uppgå till 1 000 kronor, innan arbetsgivaren behöver betala försäkringsavgift. Reservanterna har föreslagit att den gränsen sättes till 500 kronor. De anser att rent praktiska skäl talar för det. Penningvärdet har ju försämrats, och om gränsen sättes till 500 i stället för de 300 kronor som nu gäller, skulle detta medföra vissa praktiska förbättringar ute i arbetslivet. Basbeloppet har ju höjts från 4 000 till 4 800 kronor, och då kan det knappast anses oskäligt att även 300-kronorsgränsen höjes något.

I utskottet har det sagts att penningvärdeförsämringen rent matematiskt betyder 70 à 80 kronor. Om vi då sätter gränsen vid 500 i stället för 300 kronor, så har vi ju en liten marginal, om penningvärdet skulle försämrats ytterligare.

Detta är emellertid en liten fråga, och jag skall nu inte orda mer om den. Reservationen har som sagt tillkommit av rent praktiska skäl.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr Gomér säger att detta är en liten fråga. Den är t. o. m. genant liten.

Om någon har en inkomst understigande 300 kronor, så får han betala ATP-avgiften själv. Det höjdes många

Företagares och fria yrkesutövers ställning inom den allmänna försäkringen

kritiska röster mot den bestämmelsen, när den infördes. Det finns nämligen en hel del löntagare som har många småinkomster, och denna regel kan betyda att de får betala ATP-avgift på praktiskt taget hela sin inkomst.

A andra sidan ville man inte att den som tillfälligt anställt en person skall behöva betala ATP-avgift på hur små belopp som helst. Man stannade därför vid kompromissen 300 kronor. Det ansågs vara en rimlig sammanjämkning av de båda önskemålen.

Om vi nu skulle bifalla reservanternas förslag och justera gränsen i förhållande till basbeloppet, skulle inkomstbeloppet höjas med 60 kronor, d. v. s. gränsen skulle komma att gå vid 360 kronor. Men det finns ingen anledning att vidta ett sådant arrangemang. Vi bör inte knyta storleken av dessa tillfälliga inkomster till basbeloppet, ty om vi gör det så vållar det bara trassel i hela systemet. Jag hemställer därför att kammaren bifaller utskottets förslag, alltså att gränsen bibehålles vid 300 kronor.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen av herr Eric Carlsson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta motioner angående änkepensionerna inom folkpensioneringen.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14

Företagares och fria yrkesutövers ställning inom den allmänna försäkringen

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner angående företagares och fria yr-

kesutövers ställning inom den allmänna försäkringen.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 603 i första kammaren av herr *Harald Pettersson m. fl.* samt nr 718 i andra kammaren av herr *Andersson* i Knäred m. fl.

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam prövning och förslag rörande möjligheten för företagare och fria yrkesutövare

1) att tillhöra tilläggssjukpenningförsäkringen utan samtidig skyldighet till anslutning till tilläggspensionsförsäkringen;

2) att begränsa anslutningen till tilläggspensionsförsäkringen till förtids- och efterlevandeskyddet;

3) att begränsa anslutningen till tilläggspensionsförsäkringen till förtids- och efterlevandeskyddet jämte halva ålderspensionen».

Utskottet hemställde,

att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 603 och II: 718, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsam prövning och förslag rörande möjligheter för företagare och fria yrkesutövare att dels tillhöra tilläggssjukpenningförsäkringen utan samtidig skyldighet till anslutning till tilläggspensionsförsäkringen, dels begränsa anslutningen till tilläggspensionsförsäkringen till förtids- och efterlevandeskydd, dels ock begränsa anslutningen till tilläggspensionsförsäkringen till förtids- och efterlevandeskydd jämte halv ålderspension.

Reservation hade avgivits av herr *Axel Svensson*, fru *Carlqvist*, herr *Lars Larsson*, fru *Nilsson*, herrar *Bengtsson* i Varberg och *Johansson* i Södertälje, fru *Eriksson* i Ängelholm samt herr *Svensson* i Kungälv, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att förevaran-

Företagares och fria yrkesutövaras ställning inom den allmänna försäkringen

de motioner, I: 603 och II: 718, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! I den här frågan uppträder jag i något annorlunda skepnad än i de tidigare — jag är nämligen reservant och tar mig alltså friheten begynna denna överläggning.

Frågan om de fria yrkesutövarnas ställning inom den allmänna försäkringen har diskuterats vid flera tillfällen tidigare, varför det inte är några nya synpunkter och argument som ni kommer att få lyssna till. Motionärerna vill, liksom utskottsmajoriteten, ha ökad och vittgående valmöjligheter för företagarna inom den allmänna försäkringen. Man vill att företagarna skall kunna tillhöra tilläggssjukpenningförsäkringen utan att vara anslutna till ATP, eller vara med i tilläggssjukpenningförsäkringen och ha ATP:s riskskydd, d. v. s. förtidspensionering och efterlevandepensionering. Utskottet kan också tänka sig att man tillförsäkras halv ålderspension.

Får jag erinra om att det här är fråga om en allmän försäkring, som omfattar samtliga medborgare, både anställda och företagare. Detta är utmärkande för vårt socialförsäkringssystem och anses eftersträfvansvärt. Nu har vi fått till stånd praktiskt taget hundra procentig likställighet mellan företagare och anställda. Företagarna kan visserligen själva ställa sig utanför ATP:s och sjukförsäkringens tilläggsdel men aldrig ställa sig utanför grundskyddet.

Jag har, herr talman, funderat en hel del över de frågor, som har aktualiserats i motionerna, och kommit till slutsatsen att förslagen inte *kan* och inte *bör* genomföras. Bakom denna uppfattning ligger icke någon oginhet mot företagarna utan snarare tvärtom.

Man måste fråga sig om man över

huvud taget kan låta företagarna vara med i tilläggssjukpenningförsäkringen men inte i ATP såsom systemet nu är utformat. Sjukpenningen skall ju utgå vid sjukdom och förtidspension vid invaliditet. Det är sannerligen inte lätt att avgöra när sjukdomen övergår i invaliditet. Men genom sammankoppling av ATP och sjukförsäkringen är man inte beroende av exakthet i bedömningen. Den försäkrade får i stort sett samma skydd vare sig han får sjukpenning eller förtidspension sedan ATP genomförts.

Jag vill särskilt påpeka, att försäkringskassorna själva kan bestämma när sjukpenningen skall avlösas av förtidspension. Försäkringskassorna skulle ställas inför stora svårigheter, om en person inte vore med i båda försäkringarna.

Att begränsa anslutningen till riskskyddet kan inte vara rekommendabelt för en företagare. Invaliditet kan ju inträffa när som helst under en människas levnad, och behovet av efterlevandepension kan uppkomma när som helst. Och hur skall man göra när den invaliderade fyller 67 år? Då upphör alltså hans förtidspension från ATP. Men han har ju inga garantier för att invaliditeten inträffar nära 67-årsåldern. Han kan ju ha varit invaliderad i tjugo år eller mer och inte ha byggt upp sitt företag så eller investerat på sådant sätt att han klarat ålderdomsförsörjningen.

Och hur skall det förfaras i fråga om den andra delen av riskskyddet, nämligen familjeskyddet? Skall man vid den tidpunkt, då den avlidne skulle ha fyllt 67 år, dra in den del av familjeskyddet som utgår från ATP? Det måste man helt enkelt göra.

Förslaget om halv ålderspension verkar inte heller övertygande. Ett sådant system skulle skapa stora svårigheter.

Jag skall inte förneka att företagare kan sitta trångt ibland när de skall erlägga avgifter och bestrida olika slags

Företagares och fria yrkesutövares ställning inom den allmänna försäkringen

utgifter. Men det är väl just då det är angeläget att man byggt upp ett rejält skydd. Avgiften till socialförsäkringarna är — det bör framhållas i sammanhanget — trots allt inte så betungande när man tar hänsyn till att den är avdragsgill vid beskattningen. Avgiften till ett system med så utomordentligt rika valmöjligheter som det föreslagna skulle rimligtvis inte bli nämnvärt lägre än den som utgår i dag.

Erfarenheterna från den tid som gått sedan ATP trädde i kraft och framför allt sedan ATP började utbetalas gör att de allra flesta är sympatiskt inställda och inser systemets fördelar. Min uppfattning är att man uppskattar *totalskyddet*, och det finns många som djupt ångrar att de rättade sig efter dem som bekrigade ATP.

Härförleden råkade jag en person, en företagare, som sedan ett år tillbaka är svårt sjuk. Han har nu tillerkänts förtidspension men beräknar att han för varje år går förlustig mellan 7 000 och 8 000 kronor på grund av att han lämnade ATP-systemet. Denne man var mycket bitter av två orsaker. Den första var att vi över huvud taget medgav utträde ur systemet. Den andra orsaken var av politisk karaktär och skall inte tas upp här.

Det är min bestämda uppfattning, att även om företagarna som grupp inte har samma enhetliga pensionsbehov som gruppen löntagare, så är ATP:s nuvarande utformning tillfredsställande även för gruppen företagare. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Axel Svensson m. fl.

Herr GOMÉR (cp):

Herr talman! Herr Bengtsson i Varberg säger att förslaget inte bör genomföras och inte kan genomföras. När herr Bengtsson är så tvärsäker är det kanske inte stor idé att resonera om saken.

Men annars gäller ju utlåntagandet vissa

valmöjligheter för företagare och fria yrkesutövare i fråga om anslutning till allmänna tilläggspensioneringen och försäkringen för tilläggssjukpenning. Enligt nuvarande bestämmelser, som antogs år 1962, måste företagarna antingen vara med både i försäkringen för tilläggssjukpenning och i ATP-försäkringen i dess helhet eller också stå utanför båda försäkringarna.

Även företagarna har naturligtvis behov av trygghetsförsäkring. Herr Bengtsson erkände att det kan vara besvärligt för de mindre företagarna att komma ut med avgifterna till socialförsäkringarna, men avgifterna är enligt herr Bengtssons mening nödvändiga.

Många företagare har inkomster jämställda med låglönegruppernas. Inte minst för jordbrukarna uppstår svårigheter. Det finns dock även företagare som har det bättre ställt. Gemensamt för företagarna är emellertid att de måste avstå en betydande del av inkomsten till sparande i företaget, till amorteringar på lån, till investeringar o. s. v. Detta påverkar självfallet företagarnas möjligheter att betala stora avgifter till den allmänna försäkringen.

Detta amorterings- och investerings-sparande som företagarna presterar får väl antas resultera i ett visst trygghetskapital som finns att tillgå på ålderns dar — och då minskar behovet av ålderspension i motsvarande mån. Helt annorlunda är förhållandena vid sjukdom och olycksfall. Det är mot denna bakgrund motionärerna hemställt om utredning rörande vissa alternativa möjligheter härvidlag. Önskemålen går ut på slopande av den obligatoriska sammankopplingen mellan tilläggspensioneringen och tilläggssjukpenningen och på skapande av möjligheter att teckna sig för enbart riskskydd inom ATP samt därutöver eventuellt hel eller halv ålderspension.

Herr Bengtsson menade att det inte var någon större glädje med halv al-

Förelagares och fria yrkesutövares ställning inom den allmänna försäkringen

derspension. Utskottet har emellertid vid sin prövning funnit, att man bör pröva förutsättningarna att få till stånd en sådan ordning som motionärerna önskar. Det är fråga om en allmän försäkring, och en sådan bör inte vara utformad så att den passar främst eller enbart vissa grupper, även om dessa skulle utgöra en majoritet bland dem som omfattas av försäkringen. Man bör söka anpassa systemet så att det så långt som möjligt svarar mot de enskilda människornas behov och förutsättningar.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON i Knäred (cp):

Herr talman! Herr Bengtsson i Varberg meddelade inledningsvis en något förbluffad kammare, att han skulle uppträda i en helt annan skepnad än den vanliga. Tyvärr föll han mycket snabbt ur rollen, och vi fick höra de vanliga argumenten. När herr Bengtsson redogör för den allmänna försäkringens konstruktion utgår han från att alla människor är precis lika. Det skulle alltså vara som i den bekanta historien om den amerikanska rakapparaten: om människorna inte är lika från början, blir de lika när de undergått behandling av apparaten.

Vidare undrar herr Bengtsson i Varberg hur det skall bli möjligt att klara övergången från sjukpenningersättning till pensionsersättning, om förmånerna är väsentligt olika. Men, herr Bengtsson, den saken får ju försäkringskassorna ta ställning till redan i dag. Såvitt jag vet företas inom sjukförsäkringen efter 90 dagars sjukdom i samtliga fall en prövning huruvida sjukdomen kan beräknas vara övervunnen inom en relativt begränsad tid för att avgöra om det skall utgå sjukbidrag eller förtidspension. Denna fråga måste sålunda prövas redan nu, och därvid är de medicinska faktorerna avgörande.

Vidare får den som enbart är försäk-

rad för grundsjukpenning i dag en gott och väl dubbelt så stor förmån om han överföres till att bli ett pensionsfall, även om han inte får något annat än förtidspension genom folkpensioneringen. I ett sådant fall föreligger redan det kontroversiella förhållandet att den ena förmånen är väsentligt större än den andra.

Även om det enligt reservanternas mening inte har inträffat något nytt sedan föregående år på detta område, vill jag påpeka att man ändock från den 1 januari 1963 haft tillfälle att pröva socialbalken i praktisk tillämpning. Man har haft tillfälle att konstatera, att det inte utgör något svårt problem att fastställa om en person skall ha sjukpenning eller förtidspension. Det får försäkringskassorna som sagt göra redan nu på medicinska grunder.

Jag har själv varit ledamot av en pensionsdelegation och under denna tid haft tillfälle att följa dessa frågor, varvid jag varit med om att behandla ett tusental ärenden. Jag har därvid blivit fullständigt övertygad om att det inte kan vara någon svårighet att klara upp denna sak. Det kan inte vara nödvändigt att vägra att ge en tilläggssjukpenningförsäkring även för den som inte är försäkrad för tilläggspension. På sjukpenningsidan finns det en variationsmöjlighet, som vi enhälligt beslutat om. Detta system fungerar såvitt jag vet bra. Men att man inte skall ha möjlighet till vissa variationer på pensionssidan och inte kunna släppa på kravet om en ovillkorlig sammankoppling mellan tilläggssjukpenningsförsäkring och tilläggspension har jag mycket svårt att förstå.

Vi motionärer har inte begärt annat än ett klarläggande av dessa frågor. Nu menar herr Bengtsson att dessa redan är klarlagda och inte behöver utredas. Min uppfattning är att detta problem kommer att anmäla sig outhärligt till dess att det är ordentligt utrett. Det bör nu finnas en hel del

Företagares och fria yrkesutövares ställning inom den allmänna försäkringen

material som grund för en sådan utredning. Jag tycker att det närmast är att beteckna som den obotfärdiges förhinder att regeringspartiet fortfarande ställer sig avvisande till en utredning, som kan klarlägga dessa möjligheter.

Vi motionärer är klara över att det måste finnas relativt begränsade variationsmöjligheter i ett allmänt försäkringssystem. Vi menar emellertid att situationen inte är sådan att man inte skulle kunna medge några variationer alls. Jag tror inte att man skall avspisa detta förslag med hänvisning till att det är så få personer som berörs och att det därför inte skulle vara nödvändigt att göra en utredning. Det är ett betydande antal människor som är mycket intresserade av att få en annan ordning till stånd.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Min bänkkamrat herr Andersson från Knäred begynte sitt anförande med en liten försmädlighet mot mig för att jag sagt, att jag uppträdde i en annan skepnad. Med det avsåg jag bara att jag var reservant men inte att jag hade ändrat sinne; jag är nog densamme som tidigare.

Det var intressant att lyssna till herr Andersson i Knäred. Han sade att han för egen del kommit fram till att valmöjligheterna naturligtvis är begränsade. Jag hade inte väntat mig någonting annat, ty herr Andersson i Knäred var med i socialförsäkringskommittén, där vi även behandlade dessa frågor och där jag själv och några andra ledamöter kom fram till att det inte finns några sådana valmöjligheter.

Sedan sade herr Andersson i Knäred att vårt system liknar den där amerikanska rakapparaten, som man kör in ansiktet i och som göra alla lika. Jag vill inte riktigt godta den jämförelsen med vårt socialförsäkringssystem. Det är

väl snarare så att den ståndpunkt, som företrädde av dem som inte ville ha någon som helst tilläggspensionering, kan jämföras med denna rakapparat; alla skulle ha det precis likadant. Det system som vi genomfört är däremot anpassat efter vars en ens tidigare förtjänst, och i det systemet finns det alltså variationer.

Jag får hoppas att herr Andersson i Knäred gjorde sig skyldig till en felsägning när han sade, att försäkringskassorna redan nu måste ta ställning till huruvida ett försäkringsfall skall betraktas som sjukdom eller invaliditet och i det senare fallet alltså berättiga till förtidspensionering, när en person varit sjuk i 90 dagar. Det är inte alls så; det kommer herr Andersson att inse med någon eftertanke. Vad som händer efter 90 dagar är att man sätter i gång dessa samarbetslag som skall undersöka, om det skall vidtas några rehabiliteringsåtgärder. Men frågan huruvida sjukpenningen skall avlösas av förtidspension aktualiseras kanske först efter ett, två eller tre år. Både herr Andersson och jag var ju med om att föreslå att begränsningen av sjukhjälpstiden skulle slopas. Vi måste ha klart för oss att det är mycket stora svårigheter att bestämma att en sjukdom just den 1 april det och det året övergick till invaliditet. Om det kommer att vara så, att i framtiden vissa personer är med i sjukförsäkringen utan att vara med i pensionsförsäkringen, så kan dessa uppbära 28 kronor per dag intill dess att försäkringskassan tvingas förklara att vederbörande nu skall anses invaliderad och inte längre få någon sjukpenning, utan bara folkpension. Det är försäkringskassans skyldighet att göra detta. Jag har fortfarande uppfattningen att det inte finns några allmänt utbredda önskemål om en sådan förändring. Jag har den absoluta övertygelsen att vad som här föreslås inte gagnar företagen utan tvärtom är till deras nackdel.

Företagares och fria yrkesutövares ställning inom den allmänna försäkringen

Herr ANDERSSON i Knäred (cp):

Herr talman! Jag sade, herr Bengtsson i Varberg, att efter 90 sjukdagar måste försäkringskassan se på alla försäkringsfall. Det har jag ingen anledning att ta tillbaka. Det är ett faktum att man gör så.

När sedan herr Bengtsson i Varberg säger att om man inför det system vi föreslår — alltså ett system med möjlighet till tilläggsjukpenning utan att försäkringstagaren samtidigt har tilläggspensionsförsäkring eller har bara begränsad sådan — så får vi ett system som skulle försätta försäkringskassorna i en mycket svår situation med vanskliga avvägningar. Ja, men den svåra situationen har man ju i dag med det nuvarande systemet. Avvägningarna måste ofta bli svåra när pensionsdelegationerna skall ta ställning till ett ärende. Man måste alltid ta ställning till om det är ett varaktigt sjukdomstillstånd — invaliditet — eller inte. Det är detta pensionsdelegationerna skall göra i dag, och det blir deras uppgift även i framtiden, även om denna ändring införes. Delegationernas avgöranden skall ju ske på medicinska grunder och ingenting annat.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Försäkringskassan får självfallet även nu avgöra när sjukpenning skall övergå i förtidspension, och det kommer den att få göra i framtiden också. Men vad jag ville ha fastslaget var att det inte är så besvärligt att göra denna avvägning, om vederbörande är med i båda systemen, eftersom ersättningen till den sjuke då blir ungefär densamma.

Herr Andersson i Knäred säger vidare att pensionsdelegationen skall träffa sitt avgörande på medicinska grunder. Om detta vore riktigt hade vi ju inte någon användning för pensionsdelegationerna, ty då kunde läkarna avgöra ärendet. De medicinska skälen skall ligga till grund för bedömningen,

men delegationerna skall också ta hänsyn till alla andra omständigheter som kan påverka arbetsförmågan i det enskilda fallet.

Herr ANDERSSON i Knäred (cp):

Herr talman! Det är riktigt att man också måste ta hänsyn till andra omständigheter. Men pensionsdelegationerna är inte ålagda att ta ställning till tilläggsjukpenningens eller pensionens storlek. Det är vederbörandes konstitution och försörjningsfråga man har att ta ställning till.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bengtsson i Varberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit reservationen av herr Axel Svensson m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter häfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 90 ja och 99 nej, varjämte 1 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Förbud mot tobaksreklam

Kammaren hade alltså bifallit reservationen av herr Axel Svensson m. fl.

§ 15

Förbud mot tobaksreklam

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckta motioner om förbud mot tobaksreklam.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 647 i första kammaren av herr *Bengtsson m. fl.* samt nr 786 i andra kammaren av herr *Nilsson i Tvärålund*.

I motionerna, vilka var likalydande, hade yrkats, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning och förslag till lag om förbud mot all tobaksreklam».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 647 och II: 786, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Eric Carlsson, Wiklund* och *Gomér*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! Det här ärendet ger mig anledning att beklaga — liksom många gjort vid tidigare tillfällen, nu senast herr Ståhl i onsdags — att våra arbetsformer här i riksdagen inte tycks möjliggöra en sammanhållen behandling av olika förslag i en och samma fråga, den må vara aldrig så aktuell.

Efter den engelska och sedan den amerikanska chockrapporten om tobaksrökning och lungcancer torde få hälsofrågor ha en sådan aktualitet som frågan om åtgärder mot tobakens skadeverkningar. Det väcktes också vid riksdagens början en rad motioner i frågan. Dessa kommer tydligen inte att behandlas på en gång utan om inte

var och en för sig så dock näst intill en så föga rationell behandlingsordning.

Jag har vid det här utlåtandet fogat en blank reservation. Anledningen till reservationen är, att jag gärna vill understryka angelägenheten av vidgade åtgärder från samhällets sida mot tobaksskadorna, så att vi får ett bättre skydd mot tobaksfaran, och då kommer även tobaksreklamen in i bilden. För den som i likhet med mig sökt medverka till kraftigare samhällsåtgärder mot alkoholskadorna, är det intressant och hoppfullt att konstatera hur hela arsenalen av de åtgärder, som vi påyrkat i alkoholfrågan och som vi haft och alljämt har svårt att vinna tillräckligt gehör för, nu kastas fram t. ex. i tidningarna som utan vidare lämpliga och möjliga att använda. Man tvekar sålunda inte att ta till t. o. m. förbudsåtgärder både när det gäller tobaken och de s. k. civilisationsgifterna — de andra civilisationsgifterna skulle jag vilja säga — som nu skadar liv, speciellt djurlivet ute i naturen, och som väckt en sådan berättigad uppmärksamhet. När det gäller dessa speciella civilisationsgifter har man till och med inrättat en statens giftnämnd. Det kan väl knappast anses som politiskt realistiskt att tänka sig att inrätta en giftnämnd avseende sådana folkgifter som alkohol och tobak med sådana möjligheter till drastiska motåtgärder, som den inrättade statens giftnämnd tycks förfoga över. Så invanda är vi eller har vi blivit att acceptera den pågående skadegörelsen genom folkgifterna alkohol och tobak.

I fråga om tobaken har emellertid, som sagt, dagspressen gått till kraftig och glädjande attack och då inte tvekat om att såsom motåtgärder peka på sådana ingrepp som vi kraftigt och ihållande kritiserats för, då det gäller alkoholskadornas bekämpande. En av de större dagstidningarna skriver på ledarplats följande rekommendation till åt-

Förbud mot tobaksreklam

gärder avseende tobaken, en rekommendation som tidningen kanske inte skulle vilja helt tillämpa på t. ex. alkoholproblemet. Men man gör det som sagt när det gäller tobaksproblemet. Tidningen skriver: »Utöver breddad forskning och ökad upplysning, som givetvis kommer först och sist, bör en rad andra möjligheter åtminstone övervägas. Om tiden inte är mogen för dem än, kan den — och opinionen — bli det snart nog. Exempelvis kraftig skattehöjning på cigaretter för att dämpa konsumtionen och/eller styra över den på de mindre hälsofarliga rökformerna pipa och cigarr; inskränkning eller förbud mot cigarrettreklam; inskränkningar i rätten att röka i vissa offentliga lokaler; inrättning av kostnadsfria rökavvänjningskliniker; andra former av kostnadsfri psykologisk-medicinsk hjälp åt de många som vill sluta röka men har svårt att klara det helt på egen hand, eftersom rökningen är narkotiserande och ibland skapar abstinensbesvär; och konsumentupplysning på cigarrettpaketet om rökens innehåll av tjära, nikotin och olika carcinogena substanser (ett 15-tal sådana finns numera utforskade i cigarettröken).»

Till en sådan bred aktivitet, där även åtgärder av lämplig art mot tobaksreklamen nämnes och alltså ingår som ett viktigt led, syftar den motion nr 234, som jag tillsammans med sju andra andrakammarledamöter bar fram vid riksdagens början och som alltså på grund av vårt arbetssätt här i riksdagen inte kan behandlas samtidigt med den motion vi nu behandlar. Det förefaller mer och mer givet att åtminstone någon eller några inskränkningar i tobaksreklamen får anses rimliga och påkallade, när vi dock genom den amerikanska chockrapporten numera *vet* att det finns ett klart samband mellan den kraftiga ökningen av lungcancer och tobaksrökningen, speciellt då cigarrettrökningen. Kommer här inte en självsanering på tobaksreklamens om-

råde till stånd, som går väsentligt längre än hittills, d. v. s. en inskränkning som sker självmant i stil med vad som skett på alkoholreklamens område, måste, såvitt jag förstår, samhälleliga ingrepp rimligen ske och anses befogade. Att stora ansträngningar av skolorna, av medicinalstyrelsen, av statens ungdomsråd och av den nybildade nationalföreningen mot tobak göres med hjälp av de 500 000 kronor riksdagen anslagit och samtidigt en kraftig motpropaganda genom tobaksreklam får bedrivas bl. a. av tobaksbolaget, är inte rimligt och är egentligen ett rätt groteskt exempel på samhällelig dubbelmoral.

De mycket betydande belopp tobaksbolaget lägger ned på sin reklam kan åtminstone inte numera försvaras med att bolaget avsätter medel till forskning rörande tobakens skadeverkningar. Vi vet nu betydligt mer om tobakens skadeverkningar eller har fått flera forskningsrön bättre bekräftade än för bara ett par år sedan.

I går diskuterades i TV principerna för annonsreklam i allmänhet. Det framhölls från reklamexperter såsom en allmänt godtagen princip för annonsreklam, att denna reklam skall vara sann och inte vilseledande. Om nu tobaksreklam över huvud taget skall förekomma, måste man väl rimligen begära att den iakttar denna enkla regel. Nu är den ofta minst sagt missvisande, insmickrande med bilder av ungdom med friska ansikten och med stark tendens att framhäva tobaksvarornas förment goda egenskaper. Om ett känt cigarrettmärke sägs t. ex. i reklamen att det gäller en »manlig cigarett», om ett annat märke att just den cigaretten röks av »folk i farten», om ett tredje märke sägs att cigaretter av det märket smakar bra och ger tillfredsställelse och ett fjärde förbinds i annonserna med idrott, friluftsliv och klorfritt vatten! Man får nästan intrycket att tobaksannonserna, som i den vederhäftiga

Förbud mot tobaksreklam

och balanserade engelska tidskriften *New Statesman* nyligen kallats »dödens köpmän», anser sina varor direkt hälso-samma.

Herr talman! Yrkandet om utredning i motionen är, jag beklagar det, för speciellt och begränsat till förbud mot tobaksreklam. Den ganska komplicerade frågan om ingripande mot tobaksreklamen bör vidare ses i ett större sammanhang och alltså tillsammans med andra tänkbara åtgärder från samhällets sida mot tobaken. Därför har jag intet annat yrkande i detta ärende än det som andra lagutskottet har ställt i föreliggande utlåtande. Jag räknar med att frågan om tobaksreklamen kommer upp till behandling igen under denna riksdag i just de vidare sammanhang jag skisserat i min tidigare berörda motion om en allmän utredning av frågan om samhällsåtgärder mot tobaksskadorna.

I detta anförande instämde herrar *Rimmerfors* (fp) och *Hamrin* i Jönköping (fp) samt fru *Forsling* (fp).

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Frågan om tobaksreklamen har, som herr Wiklund nämnde, tidigare varit uppe till behandling i riksdagen med anledning av såväl motioner som interpellationer. Och riksdagen har enligt min mening gjort alltför trosvisna uttalanden i denna fråga när det gäller reklamännens respekt för riksdagens uppfattning om hur reklamen om tobaken skall utformas.

Jag hoppas att det är tillåtet att anföra ett sådant exempel, hämtat ur allmänna beredningsutskottets utlåtande vid 1958 års B-riksdag. Det heter i detta utlåtande: »Utskottet — — — förutsätter, att den uppmärksamhet som nu ägnas reklamfrågorna genom bl. a. expertrådets medverkan och som torde ytterligare skärpas genom de väckta motionerna kommer att giva resultat. Det finns sålunda skäl för förhoppning-

en att reklamen skall utformas med sikte bl. a. på att minska skadeverkingarna av tobaksbruket genom inriktning av konsumentintresset på mindre skadliga fabrikat och former samt att den icke skall locka ungdomen till tobaksbruk.»

Hur har det blivit? Genom den liberalisering av tobakshandeln som riksdagen fattat beslut om har handeln med tobak blivit alltmera kommersialiserad och reklamen har skjutit ännu mera fart. Jag tror inte att någon i dag kan säga att tobaksreklamen är utformad så att den inte lockar ungdomen. Tobaksrökningen är ett verkligt problem för inte minst skolungdomen. Nej, tobaksreklamen är säljinriktad, det är en reklam i vanlig kommersiell mening. De ibland sportbetonade och romantiska bilder, reklambilder som ger intryck av världsvana och kultur lockar främst ungdom, har knappast något med märkesinformation att göra. Herr Wiklund nämnde en del exempel på hur tobaksreklamen är utformad i vårt land. Såvitt jag förstår har samtliga tobaksförsäljare konkurrerat — och konkurrerar — med samma medel, nämligen en säljande reklam. Denna reklam inriktar sig kanske framför allt på tonåringarna som är en köpstark och lätt-påverkad kategori konsumenter.

I olikas utskottsutlåtanden har man uppmanat tobaksmonopolet, på den tid det fanns, och nu tobaksbolaget att iaktta det ansvar som bör finnas i detta sammanhang. I andra lagutskottets föreliggande utlåtande har visats på att tobaksbolaget inte är den store bov som man kanske ibland har velat göra gällande. Det sägs nämligen att de utländska tillverkarna, som svarar för 10 procent av tobaksförsäljningen i landet, under år 1960 lade ned drygt 1½ gånger så mycket pengar på annonsering som monopolet det året gjorde.

Jag är tillfredsställd över herr Wiklunds yttrande om att samhället, därest det inte blir någon bättring i avseende

Förbud mot tobaksreklam

på tobaksreklamen, måste göra ingripanden för att komma till rätta med avigsidorna.

Andra lagutskottet avvisar vår motion med åberopande av betänkligheter i fråga om tryckfriheten. Utskottet erinrar om »de överväganden som föregick inskränkningarna i alkoholreklamen vid 1954 års reform av nykterhetslagstiftningen. Statsmakterna avvisade vid detta tillfälle av tryckfrihetsrättsliga skäl en lösning med lagstadgat totalförbud mot alkoholreklam.»

Jag tror att andra lagutskottet utformat sitt utlåtande något för hastigt. Utskottet har inte tagit ställning till motionen sådan den är skriven i år utan har faktiskt fastnat vid de motioner som avlämnats tidigare år. Vi motionärer har som ett argument åberopat vad förre justitieministern Herman Zetterberg yttrade i ett interpellationssvar år 1955 — alltså året efter det då riksdagen i samband med behandlingen av nykterhetslagstiftningen fattade beslut angående spritreklamen. Av herr Zetterbergs uttalande i ifrågavarande interpellationssvar kan dras slutsatsen att det inte finns några väsentliga invändningar att göra ur tryckfrihetssynpunkt mot att förbjuda tobaksreklam. Inte heller kan jag finna att ett förbud mot tobaksreklam skulle kunna anses inkräkta på våra förbindelser med EFTA-länderna. I EFTA-stadgans 12 §, punkt c, sägs nämligen att undantag för artiklar »som är nödvändiga för att skydda människors, djurs och växters liv och hälsa» kan ske. Då tobaken genom många vetenskapliga undersökningar bevisats vara en allvarlig fara för folkhälsan, kan ett reklamförbud inte anses strida mot EFTA-avtalet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motion nr II: 786.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Det kan kanske vara av visst värde att i samband med behandlingen av detta utlåtande angående för-

bud mot tobaksreklam nämna något om proportionerna mellan Tobaksbolagets och importörernas försäljning och reklam. Jag kan bidra med 1963 års siffror, av vilka framgår att Tobaksbolaget svarade för 34,5 procent av annonseringen och importörerna alltså för 65,5 procent, medan Tobaksbolagets märken hade en marknadsandel av 86,8 procent och de importerade märkena 13,2 procent. Med dessa siffror blir proportionerna helt klara: Tobaksbolaget behärskar praktiskt taget hela tillverkningen, nära 90 procent, och ändå utgör importörernas andel av annonseringen omkring 65 procent.

Det torde vara synnerligen svårt att förbjuda de utländska tobaksagenterna att göra reklam för sina varor. Man gjorde ett försök för några år sedan. Dåvarande Tobaksmonopolet vände sig till importörerna och bad dem inskränka reklamen. Detta följdes i några månader, men sedan övergick man till att annonsera i full utsträckning igen.

Man bör inte nonchalera tryckfrihetsbestämmelserna. Utskottet har gjort klokt i att vara försiktigt i sina uttalanden på den punkten.

Beträffande ungdomen och rökningen kan jag erinra om att redan 1956 utlyste dåvarande Tobaksmonopolet tillsammans med skolöverstyrelsen och Målsmännens riksförbund en pristävling bland lärare om bästa förslaget till en lektion om tobaksrökningen. Monopolet ställde 11 000 kronor till tävlingsledningens förfogande. De tio förslag som juryn ansåg bäst belönades, och man sammanställde ett lektionskompendium om ungdom och rökning vilket trycktes och distribuerades till samtliga skolor i landet. Avsikten var att ge underlag för lektioner om rökningens skadeverkningar. Till några av kompendiets lektionsutkast hörde också tecknade filmband, arbetsblad och annat material.

Ett annat initiativ i samma syfte från Tobaksbolaget är att man bekostar an-

Förbud mot tobaksreklam

nonser i vilka man låter kända pedagoger och publicister föreslå svar på frågan »Pappa, får jag röka?». Man har velat ge föräldrarna argument och viss vägledning när de ställs inför uppgiften att besvara en sådan fråga. Dessa annonser har samlats i en folder som distribuerats av Målsmännens riksförbund.

Herr Nilsson i Tvärålund talade om EFTA. Tullarna inom EFTA beräknas ju nu att successivt sänkas för att försvinna helt den 1 januari 1967. Det torde leda till en betydligt hårdare konkurrens än i dag. Flera av världens ledande tobaksfabriker har redan etablerat sig inom EFTA-området för att på det sättet dra nytta av tullmurarnas slopande. Man bör, herr talman, se realistiskt på detta. Jag kan inte tänka mig att en ensidig åtgärd, som endast skulle drabba den svenska tobaksnäringen, skulle göra någon nytta.

Beträffande anslagen till forskning, förstår jag inte vad herr Wiklund menade när han sade att vi nu vet mycket mer om tobakens skadeverkningar än för några år sedan. Jag är inte säker på att vi vet så mycket mer. Den amerikanska s. k. chockrapporten har ju mottagits på delvis motstridiga sätt av svenska vetenskapsmän, och enligt vissa vetenskapsmän säger den ingenting nytt. Om man läser igenom den kommer man nog till uppfattningen att den inte ger så mycket som inte är känt förut. När herr Wiklund säger att vi vet mycket mer om tobakens skadeverkningar nu än för bara några år sedan, uppfattar jag detta nästan som om han menade att vi kunde upphöra med att ge anslag till forskning på detta område. Jag kan erinra om att till Tobaksbolagets expertråd, som är sammansatt av mycket högt kvalificerade forskare och läkare, har under 1963 anslagits sammanlagt 261 000 kronor. Från den tidpunkt då Tobaksbolaget startade denna verksamhet har sammanlagt 1,3 miljoner kronor anslagits

på rekommendation av det vetenskapliga rådet.

När det gäller riktlinjerna för reklamen har också bolaget hållit det vetenskapliga rådet underrättat. Jag tror alltså, herr talman, att det önskemål som andra lagutskottet uttryckt, nämligen att Tobaksbolaget skall sköta reklamen på ett klokt sätt och inte driva en reklam som bidrar till att sprida tobaksbruket bland ungdomen, redan är uppfyllt genom bolagets verksamhet. Jag hoppas att så kommer att vara fallet även i fortsättningen.

Jag har, herr talman, velat anföra dessa synpunkter bara för att ge problemet dess rätta proportioner.

Herr WIKLUND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var intressant att få denna komplettering av herr Kärrlander som ett slags sidobelysning av hit hörande problem. Jag tycker nämligen att det är en sidobelysning, ty under den mycket omfattande utan streckdebatten i TV nyligen kring den amerikanska chockrapporten kunde man konstatera, att även medlemmar av det läkarråd, som är knutet till Tobaksbolaget, vitsordade att det var riktigt som i rapporten göres gällande att det finns ett klart ådagalagt samband mellan lungcancer och tobaksrökning, speciellt cigarrettrökning. Det föreföll som om herr Kärrlander hade läst rapporten. Själv har jag inte läst den, ty den finns bara tillgänglig i ett fåtal exemplar på amerikanska. En av de viktigaste uppgifterna nu är därför att översätta den, så att innehållet så snabbt som möjligt blir känt av den svenska allmänheten.

Jag tycker att det finns anledning att lita på vad den samlade medicinska expertisen i denna TV-debatt uttalade, eftersom både läkare i det till Tobaksbolaget knutna rådet och läkare utanför detta råd, som är specialister på detta område, är ense om vad den amerikanska rapporten har gett för besked.

Förbud mot tobaksreklam

Herr Kärlander anförde vidare att Tobaksbolaget lägger ner mindre kostnader på tobaksreklamen än importörerna gör. Han belyste detta med vissa procentsiffror. Det vore mycket värdefullare och mer upplysande för den svenska allmänheten, om man fick klara besked om hur mycket i absoluta tal som Tobaksbolaget ger ut på reklam, så att man får möjlighet att jämföra detta belopp med vad bolaget ger ut på t. ex. forskning. Vi fick bara höra vissa relativtal i procent. Jag skulle vara tacksam, om herr Kärlander ville lämna besked om detta. Jag har inte haft tillfälle att själv skaffa mig uppgifterna till i dag, men det har varit min avsikt att göra det. Jag räknar dock med att vi får denna debatt, om inte upprepad så dock utvidgad, när de övriga motionerna i denna fråga tas upp till behandling här i kammaren, och då kan lämna kostnadsuppgifter, om vi inte får dem nu.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kärlander ville att vi skulle se realistiskt på tobaksreklamen. Det är det vi motionärer vill göra. Vi har konstaterat att det inte går att begränsa tobaksreklamen genom frivillig överenskommelse, utan det måste bli ett förbud om man realistiskt vill begränsa tobakskonsumtionen genom mindre reklam. Jag vill fråga herr Kärlander vad han önskar åstadkomma genom en »realistisk» syn på tobaksreklamen. Vill han inskränka tobakskonsumtionen genom olika former av propaganda såsom film, föredrag, genom att idrottsidoler besöker skolor o. s. v. och genom att offentliggöra s. k. chockrapporter, samtidigt som tobaksförsäljarna så ohöjlt som för närvarande får göra reklam, där de använder uttryck som »sundhet», »ung friskhet», »kultur» och vad det nu kan vara för att locka människor, inte minst ungdom, att konsumera tobak.

Jag tycker att detta är ett exempel på samhällets dubbelmoral, som måste få ideellt sinnade unga människor att undra vad samhället egentligen vill.

Herr KÄRRLANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi som tillhör Tobaksbolagets styrelse har haft möjlighet att studera vissa sammandrag av den amerikanska chockrapporten. Jag kan säga, att man därvid får den uppfattningen att den inte innehåller något egentligt nytt. Jag kan inte själv göra några värderingar, men eftersom forskare tillhörande olika skolor värderar rapporten på olika sätt, blir man ganska tveksam och undrar hur det egentligen ligger till. Jag kan inte bedöma det vetenskapliga värdet av olika uttalanden, och det kan förmodligen inte herr Wiklund heller.

Beträffande reklamkostnaderna har jag bara procentsiffror att anföra, men det tycker jag inte är otillräckligt. Tobaksbolaget svarar för 86,8 procent av försäljningen på den svenska marknaden, men deras kostnader för reklam uppgår bara till 34½ procent av de totala kostnaderna för tobaksreklam i Sverige, medan övriga försäljare som svarar för 13,2 procent av försäljningen står för 65½ procent av reklamkostnaderna. Det säger väl tillräckligt på den punkten. Om man sedan talar om de absoluta krontalen, så förändrar det inte balansen på något sätt.

Till herr Nilsson i Tvärålund vill jag säga att, när jag talar om att man måste se realistiskt på detta, menar jag att man vid ställningstagandet i denna fråga har att ta hänsyn till att, ifall man inskränker den svenska reklamen eller kanske helt upphör med den, så kan det leda till att de utländska importörerna får även återstående 34,5 procent. I varje fall blir följden av en sådan åtgärd att övergången till utländska märken blir mycket större och minskningen av Tobaksbolagets verksamhet i

Förbud mot tobaksreklam

proportion därtill. Det är en avvägningsfråga hur man skall sköta bolagets affärsverksamhet. Denna kommer i ett underläge i förhållande till sina konkurrenter. Därför ser jag detta så att vi tvingas att bedriva en viss reklamverksamhet.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kärrlander var nöjd med förhållandet mellan annonsering och försäljning vad beträffar Tobaksbolaget och med att de utländska märkena annonserade lika mycket trots att de har så liten andel av försäljningen. Det är just detta förhållande som är problemet och som tvingar fram ett förbud, om man verkligen vill begränsa tobaksreklamen.

Herr Kärrlander har tydligen inte läst vår motion. Vi yrkar i denna att all reklam för tobak skall förbjudas, och det är klart att ett sådant yrkande omfattar reklam för såväl inhemska som utländska märken. Detta ger också EFTA-överenskommelsen möjlighet till. Diskussionen om tryckfrihet i detta speciella sammanhang är enligt min mening alltför akademisk och orealistisk, om man vill nå ett resultat och minska tobakskonsumtionen.

Herr WIKLUND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kärrlanders senaste anförande gav mig intrycket att han anser att det är nästan nödvändigt med tobaksreklam, i varje fall från Tobaksbolagets sida. Jag skulle vilja fråga herr Kärrlander: Behövs verkligen en reklamverksamhet av den omfattning som nu bedrivs för ett folkgift? Det är nämligen min uppfattning att det är fråga om ett sådant gift.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag vill i detta sammanhang framhålla att den allra mest destruktiva och slående reklamen för tobaksbruket inte är den som sitter i

bussar och som förekommer i tidningar och på anslagstavlor, utan det är åsynen av statsråd och riksdagsledamöter och biskopar som ångar omkring bland allmänheten som rykande ångbåtar. Ifall de har en mot sin ställning svarande kvalitet av idoler eller personer som man ser upp till, måste sådana exempel starkt påverka ungdomen och andra på ett otrevligt sätt.

Jag skall i detta sammanhang för ovanlighetens skull ge tidningen Expressen en eloge för den mycket slagkraftiga och finurliga kampanj som den har lagt upp på detta område. Trots att det är valår skall jag drista mig att säga att vår statsminister dr Erlander i alla fall på denna punkt är en föregångsman och ett lysande exempel, och jag vill be att alla efterföljer honom i detta avseende — även om jag kan göra reservationer mot honom i andra avseenden.

Herr JOHANSSON i Södertälje (s):

Herr talman! Jag skall inte ta upp något resonemang, framför allt inte med herr Wiklund; han har ju inskränkt sig till att yrka bifall till utskottets förslag. Jag skulle bara vilja ge uttryck åt den uppfattning, som man kan utläsa ur utskottets utlåtande, nämligen att vi i alla fall är överens om att vi inte kan införa förbud på alla områden. Individerna måste väl själv få avgöra, i varje fall i stor utsträckning, vad han vill och anser sig ha behov av att konsumera eller inte.

Utskottet har i herr Kärrlander, som känner till dessa frågor, fått en av sina förnämsta talesmän. Och för att inte förta intrycket av vad han här sagt och som jag tror att utskottet helt är berett att instämma i skall jag — även om det kunde finnas anledning att ta upp en del i herr Nilssons i Tvärålund inlägg — med hänsyn till att diskussionen blivit så långvarig inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Slopande av socialgruppsindelningen vid offentliga statistiska redovisningar —
Sänkning av bokpriserna

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 647 och II: 786; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 16

Slopande av socialgruppsindelningen vid offentliga statistiska redovisningar

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckta motioner om slopande av socialgruppsindelningen vid offentliga statistiska redovisningar.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr BROBERG (fp):

Herr talman! Jag känner en viss tillfredsställelse över att socialgruppsindelningen, alltså i socialgrupp 1, 2 och 3, inte används numera i statlig statistik. Men jag skulle känna en ännu större tillfredsställelse om dessa indelningsgrunder inte så ofta som nu är fallet används i andra sammanhang. Även i den kommunala valstatistiken för Stockholm tycks de förekomma.

Jag ser denna fråga som en liten detalj — men en liten detalj i ett mycket stort problemkomplex som förefaller att kraftigt växa: det negativa begåvningsurvalet som riskeras för vissa yrken, bristen på arbetskraft i obehagsyrken och de återverkningar detta kan komma att få på skilda områden, hur ohållbara sociala värderingar styr i vårt samhälle på ett oförnuftigt sätt etc. En del av dessa problem återkommer i andra sammanhang, och jag skall därför inte uppehålla mig vid dem. Jag vill dock ge uttryck åt den förhoppningen att man vid utredningar om nya indelningsgrunder inte alldeles skall gå förbi den tankegång som vi givit uttryck åt i vår motion, nämligen att samhället skall söka undvika att genom sociala

graderingar förstärka en tendens som på sikt kan medföra allvarliga problem.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17

Sänkning av bokpriserna

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckta motioner om sänkning av bokpriserna.

I de till allmänna beredningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 90 av herr *Adolfsson* och II: 114 av herrar *Hermansson* och *Holmberg* hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde snar utredning av vilka åtgärder som borde vidtagas för att genom subventionering av bokutgivningen eller upprustning av och anslagsökning åt de allmänna biblioteken, eller på annat sätt, kunna nedbringa bokpriserna till en ur kulturbefrämjande synpunkt lämpligare nivå.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 90 och II: 114 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Vad vi velat komma åt med denna motion är den kraftiga stegring av bokpriserna som ägt rum under senare år. Man behöver endast gå in i en bokhandel och titta på de nyutkomna böckerna för att problemet skall stå klart. Skönlitterära verk kostar nu 30—40 kronor. Enligt konsumentprisindex har bokpriserna sedan 1939 mer än femdubblats.

Pris- och kartellnämnden anför i sitt remissvar att detta bokprisindex inte

Sänkning av bokpriserna

ger en riktig bild av den genomsnittliga prisutvecklingen på böcker med hänsyn till att billighetsböckerna nu spelar en större roll än tidigare. Det är riktigt att billighetsböckerna måste tas med i bilden. Men basen för bokprisindex, som är nytukomna verk av ett 20-tal kända författare, är även på annat sätt för smal. Priset på fackbetonad litteratur torde t. ex. ha ökat ännu kraftigare än priset på skönlitteratur. Härtill kommer att det skett en påtaglig åtstramning i fråga om utgivning av debutantverk och lyrikböcker, något som hänger samman med de ökade framställningskostnaderna. Men nog om detta.

Utskottet förnekar inte att bokpriserna stigit starkt och att det är önskvärt att spridningen av god litteratur inte hindras genom för höga priser. Det erkänner alltså att ett problem existerar.

Vad kan man då göra? Vi har nämnt två typer av åtgärder men menade att den föreslagna utredningen skulle ge ytterligare uppslag. Möjligheten att staten på något sätt subventionerar bokutgivningen avvisar utskottet, och jag medger att här kan uppstå svåra problem. Men det är inte litet inkonsekvent av kammaren att ena året utan debatt besluta om subventionering av filmproduktionen och nästa år eventuellt avslå en begäran om utredning om något liknande beträffande bokproduktionen?

Den viktigaste åtgärden anser vi dock vara att man genomför en sådan upprustning av och anslagsökning till biblioteksväsendet, att landets folk- och skolbibliotek på ett helt annat sätt än som nu är möjligt kan göra nyinköp och hålla låntagare à jour med nytukommen kvalitetsbetonad litteratur. Vi har nämnt att den verksamhet som biblioteken bedriver genom sin inköpsorganisation, bibliotekstjänsten, borde utvidgas så att den omfattade inköp från förlagen av en minimiupplaga på t. ex. 1 000 exemplar av varje verk av

betydande litterärt eller experimentellt värde. Det kan ändå inte bli mer än ungefär ett exemplar på vart fjärde folkbibliotek.

Utskottet hänvisar till den uppräknings av anslaget för bidrag till folkbibliotek från 7,6 till 8,5 miljoner kronor som gjorts i sfatsverkspropositionen. Det är emellertid ovisst hur stor del av denna summa som kan anslås till inköp av böcker, ty — som det framgår på s. 117 i statsverkspropositionens bilaga 10 — fördelas det föreslagna totalbeloppet på en rad olika poster, såsom seriekommittén, bibliotekskurser, biblioteksverksamhet bland svenskar i utlandet o. s. v.

Enligt en förfrågan som vi gjort hos skolöverstyrelsens bibliotekssektion finns det vidare en s. k. maximalgräns, som leder till att en del kommunala bibliotek inte kommer i åtnjutande av något statsanslag. Det upplystes också om att antalet till folkbiblioteken inköpta volymer under föregående år minskade kraftigt, eller från 1 300 000 till i runt tal 1 000 000. Den ökning av inköpsanslagen som skett under den senaste femårsperioden har i stort sett betingats av de höjda bokpriserna. Det handlar alltså inte om någon reell höjning. Dessa siffror visar att det behövs mera genomgripande åtgärder för att stödja biblioteken, helst sådana som vi har föreslagit.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motion nr 114 i denna kammare. Samtidigt vill jag uttrycka förhoppningen att ett eventuellt avslag på denna motion inte används som argument när motionerna om ett statligt skolboksförslag senare i år kommer upp till avgörande. Ett argument som brukas är nämligen att förlagen skulle få en dålig ekonomi, om de inte fick tjäna pengar på skolböckerna. Nu har kammarens ledamöter en chans att göra något för att undanröja denna risk. Tyvärr misstänker jag att man dels avslår vårt motionsyrkande, dels hänvisar till argumentet om

Sänkning av bokpriserna

förlagsekonomin när det gäller skolboksutgivningen. Det är med förlov sagt litet ologiskt.

Herr JACOBSSON i Sala (s):

Herr talman! Herr Hermansson har alldeles rätt när han säger att vi beträffande skolböckerna kommer att hänvisa till det förslag som nu finns beträffande inrättande av ett skolboks-förlag. Förslaget är mycket väsentligt i detta sammanhang, men det är ännu icke behandlat vare sig i utskottet eller i kammaren.

I övrigt vill jag i stort sett hänvisa till utskottsutlåtandet, där även så pass viktiga saker påvisas som att man inte på samma sätt som när det gäller en vara i allmänhet kan påstå att bokpriset är för högt eller för lågt. Böckernas innehållskvalitet är ju väsentligt olika. Det finns en rad böcker som ett bokförlag ger ut med på förhand beräknad förlust, som det sedan får ta igen på andra områden. Ett sådant förhållande förekommer knappast på något annat område, och det gör att bokpriserna när de sedan slås ut på antalet upplagor kan verka höga.

Utskottet är alldeles enigt om att bokpriserna är för höga, men med den utredning man har kunnat åstadkomma torde det knappast kunna visas på något annat än vad pris- och kartell-nämnden i detta avseende kan uträtta.

Beträffande subventioneringen är det — som herr Hermansson också sade — mycket svårt att avgöra vad som är så värdefullt att det bör subventioneras. Jämförelsen med filmen är väl inte riktigt hållbar, ty både kvantitet och kvalitet är av helt annat slag när det gäller litteraturen än när det gäller filmen. Det skulle således vara en praktisk omöjlighet att åstadkomma en något så när rättvis subventionering.

Med dessa ord, herr talman, har jag något berört utskottets synpunkter på denna fråga. I övrigt hänvisar jag till

utskottsutlåtandet och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Att bokpriserna har stigit i snabbare takt än varupriserna i övrigt och i snabbare takt än vanligt folks löner är ett faktum och ett beklagligt faktum. Det innebär att den nyutkomna litteraturen inte når ut till hemmen i den utsträckning som höjningen av levnadsstandarden annars skulle ha möjliggjort. Jag ser i detta ett viktigt samhällsproblem som i och för sig är väl värt att utredas.

Motionärerna har pekat på en lång rad samverkande orsaker som gjort att priskurvan stigit brant uppåt. Papperspriset har gått i höjden, och arbetskostnaderna har ökat. I utskottets recit till motionen har emellertid motionärernas viktigaste argument bortfallit: de pekar på den koncentrationsprocess som kan iakttas på bokproduktionens område och som har givit några få stora förlag möjlighet att dominera produktionen. Folkrorelsernas försök att genom egna förlag skapa en motvikt härtill har ju inte haft alltför stor effekt. Men även om man konstaterar att det härvidlag finns ett problem och att orsakerna till dess uppkomst är rätt påtagliga, så återstår frågan om vad som är att göra.

Jag hade nog väntat mig att motionärerna skulle ha föreslagit en utredning om ett samhällsägt bokförlag som skulle kunna konkurrera med de privata. Om ett sådant bokförlag fick mer betydande resurser, skulle väl åtminstone jämvikten kunna återställas och därigenom konkurrensen bli mer betydelsefull och utslagsgivande än för närvarande. I stället föreslår motionärerna — lustigt nog — ett slags subventionering av de privata bokförlagen. Detta förefaller mig vara en bakvänd väg från motionärernas egna synpunkter. Åtgärden skulle visserligen vara

Interpellation ang. fackskolorna

temporär och endast bestå i subventionering av viss bokutgivning, men det hela får dock formen av en subvention till den privata företagsamheten på området, och jag misstänker att varken den eller vi andra har några större sympatier för en sådan tanke.

Nu anser emellertid motionärerna att det finns viktigare åtgärder, och de pekar på en upprustning av biblioteken i den formen att biblioteken skulle få så pass stora anslag att man kunde garantera minimiupplagor av, låt oss säga exklusiv litteratur. Detta är en mycket god tanke; för min del har jag ingenting emot en upprustning av biblioteken. Men på detta sätt sänkes ju inte bokpriserna.

Motionärerna har i detta sammanhang egentligen kommit in på en annan tankegång: utgivning av exklusiv litteratur, vilket är ett önskemål i och för sig som kanske inte har så mycket att göra med huvudproblemet om bokpriserna. Jag har emellertid litet svårt för att acceptera den invändning som pris- och kartellnämnden har riktat mot en sådan premiering. Det är inte besvärigare att göra ett urval av exklusiva böcker än att belöna vissa kvalitativt goda filmer eller att utvälja konstnärer för stipendier.

Den motivering för en utredning som motionärerna förebringat är ur min synpunkt inte tillfredsställande. Jag tror att problemet är utomordentligt invecklat och svårlöst. Men just därför skulle en utredning vara värdefull, och frågans vikt i och för sig motiverar även en sådan. Jag tänker då närmast på en ny samlad bokutredning av den typ som företogs omkring år 1950. Det har hänt utomordentligt mycket på detta område sedan början av 50-talet, och jag skulle gärna se att det företogs en utredning om bokproduktionens alla problem, däri inräknat författarnas roll och ekonomiska villkor. För att markera mitt önskemål i detta avseende

ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 90 och II: 114; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 18**Interpellation ang. fackskolorna**

Ordet lämnades på begäran till

Herr WENNERFORS (h), som yttrade:

Herr talman! I enlighet med av riksdagen fattade beslut påbörjades läsåret 1963/64 försöksverksamhet med 2-åriga fackskolor på nio orter i landet.

Fackskoleutredningen har föregående höst avlämnat sitt slutbetänkande »Fackskolan» (SOU 1963: 50). Enligt vad som upplysts torde proposition i anledning av betänkandet komma att föreläggas innevarande års höstriktsdag. Om så blir fallet får man endast ett års försöksverksamhet att dra lärdom av innan slutlig ställning tas till fackskolans framtida utformning. Denna tid förefaller mig ytterst kort.

Skall försöksverksamheten ge några positiva resultat, är det av stor vikt att den på ett effektivt sätt följes upp av ansvariga centrala myndigheter och att kontakten mellan vederbörande ämbetsverk och försöksorterna är god. De inom fackskolan verksamma lärarna har också behov av fortlöpande råd och anvisningar på grund av de svårigheter som alltid uppstår vid start av en ny skolform. Denna konsulterande verksamhet synes emellertid inte fungera på ett tillfredsställande sätt.

Äberopande det anförda får jag an hålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få ställa följande frågor:

Interpellation ang. fackskolorna

Avser herr statsrådet att för innevarande års höstriksdag framlägga proposition angående fackskolor?

Anser herr statsrådet att den hittills bedrivna försöksverksamheten med fackskolor gett några erfarenheter i organisatoriskt och pedagogiskt avseende som kan vara av betydelse vid utarbetandet av proposition rörande fackskolor?

Anser herr statsrådet att den konsulterande verksamhet som bedrivs vid de läroanstalter där försöksverksamhet med fackskolor äger rum är tillfredsställande?

Denna anhållan bordlades.

§ 19

Till bordläggning anmälades statsutskottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försvarsgrensstabernas organisation m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 20

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 108, till Konungen angående val av riksdagens justitieombudsman och hans ställföreträdare;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 109, för före detta lagmannen Tor Alfred Bexelius att vara riksdagens justitieombudsman; och

nr 110, för lagmannen Bengt Gustaf Theodor Sandström att vara riksdagens justitieombudsmans ställföreträdare.

Vidare anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 111, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 4 januari 1956 (nr 2) om socialhjälp, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 21

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökningar:

Till Riksdagens andra kammare

För deltagande i arbetet vid nedrustningskonferensen i Genève anhåller jag om ledighet från riksdagsgöromålen fr. o. m. 1 april tills vidare, dock längst t. o. m. den 15 april.

Stockholm den 20 mars 1964

Manne Ståhl

Till Riksdagens andra kammare

Härmed anhåller jag om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 15 april—28 april 1964 p. g. a. uppdrag i internationell organisation vid sammanträde i Australien.

Stockholm den 20 mars 1964

Cecilia Nettelbrandt

Kammaren biföll dessa ansökningar.

§ 22

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 14.48.

In fidem

Sune K. Johansson